

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

In- und Auslaut. Die Erklärung des inlautenden *tš* ist vielfach ebenso schwierig wie die des anlautenden.

1. *ts* > *tš*: *bātšn* Ohrfeige (vgl. mhd. *ōrewetzelin* kleine Ohrfeige; Lessiak, 135, stellt dieses Wort zu mhd. *wagen* bewegen, schütteln), *bintšigə* winzig, *kittso* Geiß (die Zusammenstellung mit *khittso* Kluge wegen des verschiedenen Anlautes Schwierigkeiten, doch vgl. bei Kluge schweiz. *gitei* und ahd. *chizzi*), hölzerner Dreifuß, auch *goais* genannt, *kittšn*, -ain mit der *k.* spielen, M. *ūkittšn* beim Spiel abgewinnen, *verkittšn* vergeuden (Lessiak, 136, *frkitšn* verschachern; damit ist der Zusammenhang zwischen *kittšo* und *verkittšn* aufgehellt. Vgl. noch bei Lessiak *kitšn* Mädels, im Lesachtale *gitše*); *piūtšn* schlagen (Kindersprache, = mhd. *butzen* stoßen?); *gūtšigə* kitzeln (vgl. Kluge, ahd. *kuzzilōn*, Schatz, 98, *gitsala*, Lexer, 128, *guteln*).

2. *tš* entsteht durch Zusammenrücken von *t* + *š* nach Ausfall eines Vokales, besonders in Zusammensetzungen: *birtš(h)aiuš* Wirtshaus, *ibərbartš* querüber (mhd. **über-wertes* überwärt), *bintšprətə* Wirbelwind (mhd. *windesbrüt*, *wintsprüt*), *Lionartšpärkh* Leonhardsberg, *taitš* deutsch usw.

3. *tš* steht für fremdes *tš*, besonders slov. č: *bitšə* Kürbis, *būtšə* Dickschädel (übertragen, slov. *buča*), *gritš* bewaldeter Hügel (slov. *grič* Hügel), *gərtš* Knoten im Holze, Knorren (slov. *grča*), *grūtšə* knorriger Baum (slov. *gruča* Klumpen), *kātšə* Schlange (slov. *kača*), *kərtātšə*, S. *khortātšə* Kardätsche, Wollkamm (slov. *krtača* Bürste, lat. *carduus* Distel), *kərttšn* zusammenziehen (slov. *krčiti*), *tərttšəlat*, W. *tərttšat* gedrungen (slov. *trčati* im Wachstum zurückbleiben, *trček* Baumstrunk), *pərttšain* nach Böcken riechen (slov. *prč* Ziegenbock), *vittšə* Wicke (siehe S. 47), *kūtšə* Kutsche.

4. In einigen Fällen liegt Übergang von *g*, *k* + *ts* > *ts* + *k* > *tšk* > *tš* vor (nach Winteler, Beitr. 14, 455 ff.; vgl. Lessiak, 135 f., wo eine große Zahl von Fällen dieser Art zusammengestellt ist; doch scheint mir manches davon fraglich zu sein). Vgl. mhd. **klak-tsen* klatschen, vgl. mhd. *fratšn*.

Jezikoslovni zapiski 26 ■ 2020 ■ 2

ISSN 0354-0448

Uredniški odbor **Hubert Bergmann, Metka Furlan, Alenka Jelovšek, Mateja Jemec Tomazin, Karmen Kenda-Jež, Valerij M. Mokijenko, Alenka Šivic-Dular, Andreja Žele**

Urednik **Peter Weiss**

Tehnična urednica **Alenka Jelovšek**

Prevod izvlečkov in povzetkov v angleščino **Donald Reindl, DEKS, d. o. o.**

Naslov uredništva **Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU)
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana, Slovenija**

Telefon **+386 1 4706 160
peter.weiss@zrc-sazu.si, isj@zrc-sazu.si
<http://ojs.zrc-sazu.si/jz>
<http://bos.zrc-sazu.si/knjige/index.html>**

Izdal **ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša**

Založila **Založba ZRC**

Zanju **Oto Luthar, Kozma Ahačič**

Glavni urednik **Aleš Pogačnik**

Prelom **Peter Weiss, Simon Atelšek**

Oblikovanje **Evita Lukež**

Tisk **Collegium Graphicum, d. o. o.**

Naklada **250 izvodov**

Letna naročnina **10 €**

Letna naročnina za študente **8 €**

Cena posamezne številke **7 €**

Cena dvojne številke **12 €**

Naročila sprejema **Založba ZRC, p. p. 306, 1001 Ljubljana, Slovenija**

Telefon **+386 1 4706 464
zalozba@zrc-sazu.si**

ARRS

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

Revija izhaja s podporo
Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Jezikoslovni zapiski so uvrščeni v mednarodne zbirke podatkov
MLA International Bibliography of Books and Articles on the
Modern Languages and Literatures, New York, ZDA; Bibliographie
linguistique / Linguistic bibliography, The Hague, Nizozemska;
IBZ, K. G. Saur Verlag, Osnabrück, Nemčija; New Contents Slavistics,
Staatsbibliothek zu Berlin, Nemčija.

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative
Commons 2.5, ki ob priznavanju avtorstva dopušča nekomercialno
uporabo, ne dovoljuje pa nobene predelave.

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

In- und Auslaut. Die Erklärung des inlautenden *tš* ist vielfach ebenso schwierig wie die des anlautenden.

1. *ts* > *tš*: *baišn* Ohrfeige (vgl. mhd. *ōrewetzelin* kleine Ohrfeige; Lessiak, 135, stellt dieses Wort zu mhd. *wagen* bewegen, schütteln), *bintšiga* winzig, *kittso* Geiß (die Zusammenstellung mit *khittste* Klütze wegen des verschiedenen Anlautes Schwierigkeiten, doch vgl. bei Kluge schweiz. *gitsi* und ahd. *chizzi*), hölzerner Dreifuß, auch *goais* genannt, *kittšn*, -ain mit der *k.* spielen, M. *ukittšn* beim Spiel abgewinnen, *verkittšn* vergeuden (Lessiak, 136, *frkittšn* verschachern; damit ist der Zusammenhang zwischen *kittšo* und *verkittšn* aufgehellt. Vgl. noch bei Lessiak *kitšn* Mädel, im Lesachtale *gitše*); *piittšn* schlagen (Kindersprache, = mhd. *butzen* stoßen?), *gütsign* kitzeln (vgl. Kluge, ahd. *kuzzilōn*, Schatz, 98, *gitsala*, Lexer, 128, *gutzeln*).

2. *tš* entsteht durch Zusammenrücken von *t* + *š* nach Ausfall eines Vokales, besonders in Zusammensetzungen: *birtš(h)aiš* Wirtshaus, *ibərbartš* querüber (mhd. **über-wertes* überwärts), *bintšprātə* Wirbelwind (mhd. *windesbrüt*, *wintsprüt*), *Leonartšpärkh* Leonhardsberg, *taitš* deutsch usw.

3. *tš* steht für fremdes *tš*, besonders slov. č: *bitšə* Kürbis, *bütšə* Dickschädel (übertragen, slov. *buča*), *gritš* bewaldeter Hügel (slov. *grič* Hügel), *gərtš* Knoten im Holze, Knorren (slov. *grča*), *grütšə* knorriger Baum (slov. *gruča* Klumpen), *kātšə* Schlange (slov. *kača*), *kərtātšə*, S. *khortātšə* Kardätsche, Wollkamm (slov. *krtāča* Bürste, lat. *carduus* Distel), *kərtitšn* zusammenziehen (slov. *krčiti*), *tərtitšəlat*, W. *tərtitšat* gedrungen (slov. *trčati* im Wachstum zurückbleiben, *trček* Baumstrunk), *pərtitšain* nach Böcken riechen (slov. *prč* Ziegenbock), *vittšə* Wicke (siehe S. 47), *kütšə* Kutsche.

4. In einigen Fällen liegt Übergang von *g*, *k* + *ts* > *ts* + *k* > *tšk* > *tš* vor (nach Winteler, Beitr. 14, 455 ff.; vgl. Lessiak, 135 f., wo eine große Zahl von Fällen dieser Art angegeben ist; doch scheint mir manches davon fraglich). Vgl. **klak-tsen* klatschen, vgl. mhd. *fratšlən*.

KAZALO

RAZPRAVE IN ČLANKI

- 5 Uredništvo revije Jezikoslovni zapiski**
Stališče
- 9 Hubert Bergmann**
Primus Lessiak in koroški plebiscit leta 1920: o nekaterih malo znanih biografskih vidikih jezikoslovca
- 21 Metka Furlan**
Novi etimološki slovar slovenskega jezika kot rastoči spletni slovar 2017–: dodatek 2020 (sinonimi za *Turdus pilaris* in *Mustela putorius*)
- 43 Matej Šekli**
Macedonian: Genealogy, Typology and Sociolinguistics
- 61 Suzana Todorović**
Osnovna slovnica miljskega istrskobeneškega govora: glagolski časi in izbrane glagolske oblike
- 75 Agata Šega**
Razmišljanja ob starejših romanizmih v slovenščini in drugih južnoslovanskih jezikih (2. del)
- 91 Luka Repanšek**
Opombe k problematiki tretje osebe ednine perfekta h korenom s strukturo *C(R)eH- v keltščini
- 111 Полина Бычкова [Polina Vyčkova]**
Дискурсивные формулы подтверждения в типологической перспективе [Diskursivnye formuly podtverždenija v tipologičeskoj perspektive]
- 129 Robert Grošelj**
Bolgarski zamenjalni odvisniki v slovenščini: prevodni pogled
- 145 Dorota Krystyna Rembiszewska**
Znaczenie materiałów gwarowych z Polski północno-wschodniej ze spuścizny Jana Karłowicza w badaniach nad XIX-wieczną polszczyzną tego obszaru

155 **Татьяна Петрова [Tat'jana Petrova]**

Современные практики оценки специальных текстов: лингвистическая и терминографическая экспертизы
[Sovremennye praktiki ocenki special'nyh tekstov: lingvističeskaja i terminografičeskaja èkspertizy]

OCENE IN POROČILA

175 **Metod Čepar – Andreja Legan Ravnikar**

Zbornik o sodobni slovanski leksikografiji

189 **Zdeňka Kohoutková**

Kako hekati jezik: slovar neortodoksne češćine

JUBILEJI

197 **Nataša Gliha Komac**

Obletnica zasl. prof. dr. Albine Nećak Lük

201 **Alenka Porenta – Peter Weiss**

Albina Nećak Lük: bibliografija 1971–2020

Recenzentke in recenzenti **Harald Bichlmeier**
Goran Filipi
Metka Furlan
Mateja Jemec Tomazin
Karmen Kenda-Jež
Domen Krvina
Mojca Kumin Horvat
Matej Meterc
Vlado Nartnik
Martina Ožbot Currie
Silvo Torkar

Prevajalke in prevajalci **Elka Jačeva-Uičar**
v slovenščino in iz nje **Mojca Kumin Horvat**
Maksim Makarcev
Vlado Nartnik
Mihail Sajenko
Matej Tratnik
Mladen Uhlik
Kristina Vorbach

UREDNIŠTVO REVIJE JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

STALIŠČE

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.01](https://doi.org/10.3986/jz.26.2.01)

Neznanstveno, nestrokovno, neetično, nečloveško in v nasprotju z vsemi normami je od kogar koli zahtevati, da opusti ime jezika, ki določa njega in jezikovno skupnost, kateri pripada.

Да се изисква от някого да се откаже от названието на езика, който определя него и неговата езикова общност, е ненаучно, непрофесионално, неетично, нехуманно и в противоречие с всякакви норми.

Ненаучно, непрофесионално, неетички, нечовечки и во спротивност со сите норми е од кого и да било да барате да се откаже од името на својот јазик што го определува него и јазичната заедница на која ѝ припаѓа.

Требовать от кого-либо, чтобы он отказался от названия языка, который определяет его и языковое сообщество, к которому он относится, – ненаучно, непрофессионально, неэтично, негуманно и противоречит любым нормам.

It is unscientific, unprofessional, unethical, inhuman, and contrary to any norm to require people to renounce the name of the language that defines them and the linguistic community that they belong to.

Официалният език на Република Северна Македония е югозападна писмено-регионална норма на българския език и поради това може да бъде обозначен като северномакедонски български.

Uradni jezik Republike Severne Makedonije je jugozahodna pisno-regionalna norma bolgarskega jezika, zato ga je mogoče poimenovati severnomakedonski bolgarski jezik.

За официалния език на Република Северна Македония, София: Българска академия на науките, 2020 (O uradnem jeziku Republike Severne Makedonije, Sofija: Bolgarska akademija znanosti, 2020), 55

(<http://www.bas.bg/wp-content/uploads/2020/05/Za-oficialnia-ezik-na-Republika-Severna-Makedonia-Online-Pdf.pdf>, dostop 22. 9. 2020)

Implementation of the “language clause” agreed between Sofia and Skopje in the agreements of the Republic of North Macedonia with the EU, including in the future Negotiating Framework. Thus, the linguistic norm spoken by the population of the Republic of North Macedonia should only be referred to as “the official language of the Republic of North Macedonia” in EU documents/positions/statements, including the future Negotiating Framework. No document/position/statement by the EU and its institutions can be interpreted as recognition of the existence of a separate so-called “Macedonian language”.

Izvajanje »jezikovne določbe«, dogovorjene med Sofijo in Skopjem, v sporazumih, sklenjenih med Republiko Severno Makedonijo in EU, vključno s prihodnjim pogajalskim okvirom. Zato bi morala biti jezikovna norma, ki jo govori prebivalstvo Republike Severne Makedonije, v dokumentih/stališčih/izjavah EU, vključno s pogajalskim okvirom, poimenovana kot »uradni jezik Republike Severne Makedonije«. Nobenega dokumenta/stališča/izjave EU in njenih institucij ni mogoče razlagati tako, kot da priznava obstoj ločenega, tako imenovanega »makedonskega jezika«.

Statement by the Republic of Bulgaria with regard to the adoption of the Council Conclusions on Enlargement and Stabilisation and Association Process, Brussels, 25 March 2020 (Izjava Republike Bolgarije glede sprejetja sklepov Sveta o širitvi in stabilizacijsko-pridružitvenem procesu, Bruselj, 25. marca 2020), 7

(https://www.parliament.gv.at/PAKT/EU/XXVII/EU/01/66/EU_16606/imfname_10969905.pdf, dostop 22. 9. 2020)

– по отношение на езика да се използва фразата „официален език на Република Северна Македония“. При absolutna neobходност от използване на термина „македонски език“ в документи и позиции на ЕС, със звездичка под линия следва да се пояснява всеки път – „съгласно конституцията на Република Северна Македония“. Следва да е ясно, че езиковата норма, обявена за конституционен език в Република Северна Македония, е свързана с еволюцията на българския език и неговите наречия в някогашната югославска република след кодифицирането им след 1944 г. Никой документ/изявление в процеса на присъединяване не може да се разглежда като признание от българска страна на съществуването на т.нар. „македонски език“, отделен от българския. (9. 10. 2019)

– glede jezika naj se uporablja zveza »uradni jezik Republike Severne Makedonije«. Kadar je v dokumentih in stališčih EU raba termina »makedonski jezik« res nujna, mora biti z zvezdico pod črto vsakič zapisano pojasnilo »v skladu z ustavo Republike Severne Makedonije«. Jasno mora biti, da je jezikovna norma, ki je razglašena za ustavni jezik Republike Severne Makedonije, povezana z razvojem bolgarskega jezika in njegovih narečij v nekdanji jugoslovanski republici po njihovi kodifikaciji po letu 1944. Noben dokument/izjava v pridružitvenem procesu se ne sme razumeti, kot da bolgarska stran priznava obstoj tako imenovanega »makedonskega jezika«, ločenega od bolgarskega jezika.

(<https://www.gov.bg/bg/prestentar/novini/ramkova-pozitsia>, dostop 22. 9. 2020)

RAZPRAVE IN ČLANKI

HUBERT BERGMANN

PRIMUS LESSIAK IN KOROŠKI PLEBISCIT LETA 1920: O NEKATERIH MALO ZNANIH BIOGRAFSKIH VIDIKIH JEZIKOSLOVCA

COBISS: 1.01**[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.02](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.02)**

Prispevek se ukvarja z znanim koroškim germanistom Primusom Lessiakom (1878–1937) in z njegovo vlogo pred koroškim plebiscitom leta 1920. Pri tem obravnava družinsko okolje Lessiaka, ki je najverjetneje zrastel v dveh deželnih jezikih – nemščini in slovenščini. S propagandističnimi pesmimi, ki jih je pred plebiscitom (anonimno) objavil v nemškem in slovenskem narečju, si je prizadeval, da bi Južna Koroška ostala v Avstriji. **Ključne besede:** slovenščina na Koroškem, koroški plebiscit leta 1920, biografija, dialektologija, zgodovina jezikoslovja

Primus Lessiak and the 1920 Carinthian Plebiscite: Some Lesser-Known Biographical Details of a Linguist

This article deals with the well-known German studies specialist Primus Lessiak (1878–1937) from Austrian Carinthia and his role before the 1920 Carinthian plebiscite. It examines his family background, ascertaining that he highly likely grew up speaking two languages: German and Slovenian. By publishing dialect propaganda poems in German and Slovenian (anonymously) before the plebiscite, he strove for Southern Carinthia to remain in Austria.

Keywords: Slovenian in Austrian Carinthia, 1920 Carinthian plebiscite, biography, dialectology, history of linguistics

0 UVOD

Jeseni 2020 mineva sto let od koroškega plebiscita. Z njim je bilo odločeno tudi o državni pripadnosti območij na Južnem Koroškem, ki so jih naseljevali pretežno Slovenci. Plebiscit je bil odločen v prid Avstrije, kar si je mogoče razlagati s tem, da se je znaten del koroških Slovencev izrekel za to, da ostanejo v Avstriji. Pred plebiscitom je potekala intenzivna propagandna bitka, v kateri so sodelovali tudi številni intelektualci. Eden od njih je bil znani germanist Primus Lessiak (1878–1937). Ker je bilo njegovo delovanje v tem smislu anonimno, je bil ta vidik njegovega življenjepisa doslej komajda upoštevan. Ukvarjanje z Lessiakom je zanimivo in se splača ne nazadnje zato, ker se v tem nazorno odraža mednacionalni konflikt na Koroškem z vsemi svojimi popačenji.

1 POREKLO IN MLADOST

Primus Lessiak je bil rojen 5. marca 1878 v Kotmari vasi (nem. Köttmannsdorf) na Koroškem kot predzakonski sin Josephe Sablatnigg. Ta je bila hči nekdanjega župana Paula Sablatniga, ki je imel v kraju tri kmetije: Ile, Matschek in

Edelmann.¹ V osmrtnici (datum smrti 9. 11. 1918) je bil naveden kot »lastnik gostilne in nepremičnin ter poštar.«² Rimskokatoliški krst je 7. marca 1878 opravil župnik Johann Müller. Kot oče novorojenca je v krstni knjigi vpisan Andreas Lessiak, po poklicu »šolski učitelj« na Kostanjah (nem. Köstenberg) pri Vrbi na Koroškem (nem. Velden am Wörthersee), rojen 19. novembra 1856 kot sin Valentina Lebiaka,³ lastnika Wellischeve kajže v Porečah, in njegove žene Marie, rojene Widmann. Krstna botra sta bila stric novorojenčka po očetovi strani, Primus Lesjak, samski, po domače *Uach*, iz Poreč ob Vrbskem jezeru (nem. nekdanj Pörtschach am See, danes Pörtschach am Wörthersee),⁴ in Melchior Käfer, po domače *Krainz*, prav tako s Poreč. Dve leti pozneje, 18. oktobra 1880, je že omenjeni župnik Johann Müller v Kotmari vasi poročil Andreasa Lessiaka in Josepha Sablatnig [!].⁵ Ti okvirni rodoslovni podatki so zanimivi zato, ker osvetljujejo Lessiakovo kmečko ozadje in mečejo zanimivo luč na njegov jezikovni življenjepis. Izhajamo lahko iz tega, da se je njegova mati, mogoče pa tudi njegov oče, naučila slovenščine kot prvega jezika,⁶ tako kot je tudi Primus Lessiak sam pozneje govoril slovensko, čeprav ni navedel, kako je prišel do tega jezikovnega znanja. Lessiakovemu očetu je uspel ne nepomemben družbeni vzpon od kmečkega sina s Poreč do učitelja in župana na Kostanjah. Bajе je to komentiral takole: pri prvem obisku cesarja Franca Jožefa na Koroškem je menda še »tolkel kamenje« (pri gradnji železnice), pri njegovem drugem obisku pa ga je že smel pozdraviti kot župan (Weiß 1983: 10sl.).⁷

- 1 Matrike rimskokatoliške župnije Kotmara vas, rojstna knjiga XIII (30. 8. 1856 – 23. 6. 1878), fol. 197. Vpogled v vse v tem prispevku citirane matrike je bil opravljen na spletni strani www.matricula-online.eu. Te tri kmetije navaja tudi Kotnik (1993: 39 oz. 57) z imeni *Ilej*, *Edlman* in *Máček*. Prvi dve sta v samem kraju Kotmara vas, zadnja pa na Prebljah (nem. Preleibhl).
- 2 Zapuščina Primusa Lessiaka v arhivu ustanove za dokumentiranje ljudskih pesmi na Koroškem »Kärntner Volksliedwerk« (Celovec).
- 3 Prim. matrike rimskokatoliške župnije Poreče ob Vrbskem jezeru, rojstna knjiga III (3. 1. 1824 – 19. 6. 1862), fol. 137. Kot se vidi, zapisi tega po izvoru slovenskega priimka nihajo (standardno slovensko *Lesjak*). Oče Primusa Lessiaka je dal leta 1900 uradno določiti zapis *Lessiak*, prim. ustrezní poznejši zaznamek v rojstnem vpisu njegovega sina Gottfrieda (matrike rimskokatoliške župnije Kostanje, rojstna knjiga IX (3. 9. 1891 – 21. 2. 1908), fol. 24).
- 4 Morda je bil Primus Lessiak imenovan po svojem stricu in krstnem botru, ki je bil rojen 2. septembra 1859 v Porečah, kjer je 19. junija 1930 tudi umrl. Prim. matrike rimskokatoliške župnije Poreče ob Vrbskem jezeru, rojstna knjiga III (3. 1. 1824 – 19. 6. 1862), fol. 159, oz. mrliška knjiga IV (21. 8. 1929 – 26. 12. 1939), fol. 5.
- 5 Matrike rimskokatoliške župnije Kotmara vas, poročna knjiga IX (30. 6. 1878 – 27. 3. 1932), fol. 1880.
- 6 Kar se tiče takratne jezikovne situacije v Kotmari vasi in okolici, prim. Filipič (1994: 52): »Okoli leta 1880 lahko izhajamo iz pretežno slovenskega enojezičnega prebivalstva. Nemško so znale le tiste osebe, ki so bile v živahnih stikih z mestnimi središči ali pa so delale v vojski ali v nemškojezikovnem delu dežele kot služinčad. V Kotmari vasi je [leta 1880 – H. B.] le 4,7 odstotka prebivalstva kot občevalni jezik navedlo nemščino [...].«
- 7 Ta podatek v tem pogledu ne more držati, ker je cesar Franc Jožef obiskal Koroško že v začetku septembra 1856 (prim. program obiska, *Klagenfurter Zeitung* 1. septembra 1856, 1–2). Prva lopata za tako imenovano koroško železnico (Maribor–Beljak) je bila zasajena leta 1857, otvoritev odseka Maribor–Celovec junija 1863 in odseka Celovec–Beljak maja naslednje leto.

Proti koncu 19. stoletja se je na Koroškem čedalje bolj zaostroval nacionalni konflikt med nemško in slovensko govorečimi. Lessiakov oče, ki je spadal v krajevno elito jezikovno mešanega kraja, je stopil na nemško stran. To je npr. jasno vidno iz spopada med njim kot županom in pobudniki krajevne slovenske hranilnice in posojilnice: v Lessiakovi zapuščini v Koroškem deželnem arhivu (inv. št. 968-2 SE) se nahaja korespondenca v zvezi s pritožbo, ki so jo predstavniki imenovane hranilnice in posojilnice 4. avgusta 1912 naslovili na okrajno glavarstvo v Beljaku. Očitno naj bi Andreas Lessiak opustil razglasitev ustanovitve te ustanove. V odgovoru okrajnemu glavarstvu z dne 15. avgusta 1912 je Lessiak napisal:

Zaradi čedalje bolj pozornost zbujujočih prizadevanj vodstva hranilnice in posojilnice, da bi izrabili županstvo, podpisani izjavlja, da si te razglasitve ne pusti vsiliti, zlasti ker je bila ustanovitev hranilnice in posojilnice vendarle stvar strank v postopku in ker bi se potem od županstva lahko zahtevalo, da bi nudilo roko tudi pri drugih nacionalnih prireditvah.

V zvezi z nazorom Andreasa Lessiaka je morda omembe vredna tudi razglednica, ki jo je poslal svojemu študirajočemu sinu in ki se nahaja v zapuščini Primusa Lessiaka v arhivu »Kärntner Volksliedwerka« v Celovcu. Prikazuje črno-rdeče-zlato trak in modri glavinec, v Avstriji nemškonacionalna simbola.

Zanimivo je, da obstajajo vzporednice med Lessiakovim očetom in njegovim tastom, premožnim kmetom Paulom Sablatnigom. V nacionalnodiferencijskem procesu, ki se je v Kotmari vasi začel na začetku osemdesetih let 19. stoletja, je Sablatnik vodil nemškoliberalno stran, skupaj z učiteljstvom. Bil je ustanovitveni član gasilskega društva (1887) ter predsednik hranilnice in posojilnice po Raiffeisnovem sistemu (1891), deloval pa je tudi kot župan. Leta 1892 ga je zamenjal Matija Prosekar, ki je težil k slovenskoliberalni smeri in ki je do leta 1897 vodil usodo občine, preden so krmilo spet prevzeli nemški liberalci. Sablatnik in Prosekar sta bila v devetdesetih letih 19. stoletja glavna nasprotnika v ostrem boju za jezik na ljudski šoli v Kotmari vasi (Filipič 1997: 22sl.).

Tudi Primus, sin Andreasa Lessiaka, se je zgodaj vključil v nemškonacionalno usmerjene kroge. Obiskoval je cesarsko-kraljevo višjo državno gimnazijo in postal član burševstva Tauriska, študentskega gibanja, ki je bilo ustanovljeno leta 1878 v Celovcu. V Lessiakovi zapuščini v »Kärntner Volksliedwerku« je veliko pesmi iz njegovih gimnazijskih let, mnoge zapisane na listke, nekatere lepopisno prepisane v knjigo in opremljene z datumom. Lessiak je te pesmi podpisal delno s psevdonimom *Lessinger*, v katerem je slovenska pripona *-jak* njegovega priimka zamenjana s predvsem za srednjo bavarščino značilno priimkovno pripono *-inger*. Pri tem gre delno za priložnostne pesmi, delno pa za predelave lokalnih zgodovinskih literarnih snovi, v posameznih primerih tudi v (južnobavarskem) narečju. Nekatere so obarvane močno nemškonacionalno in so naslovljene kot Srečno, Germanija! (*Heil Dir Germania!*), Nemška zvestoba (*Deutsche Treue*), Nemškim bratom (*An deutsche Brüder*) itd. Med njimi se najdejo tudi vrstice, odkrito usmerjene proti tujcem, recimo v pesmi Poziv Nemcem (*Aufruf an die Deutschen*), ki jo je napisal leta 1893:

Nieder mit den Čechen, Reussen,
 Nieder mit den Windischen.
 Ihnen keine Gnad' erweise,
 Siegreich wird die Eich' dann steh'n.⁸

Večinoma v stenografski pisavi napisani (in zato za tale prispevek neupoštevani) dnevnik je bil začet »1. gilbharta [kar je germansko ime za oktober] 1898«; v njem se najdejo tudi vpisi v runah.

2 ŠTUDIJ IN UNIVERZITETNA KARIERA

Po maturi leta 1897 in enoletni vojaški službi je Lessiak na Dunaju v letih 1889–1902 študiral nemško in angleško filologijo; študijsko leto 1900/01 je preživel v Leipzigu. Leta 1898 je bil ustanovni burš Omizja nemških koroških študentov na Dunaju, iz katerega je pozneje izšlo združenje študentskih dvobojevalcev z meči Akademsko združenje Koroška na Dunaju. Februarja 1903 je Lessiak na dunajski univerzi po dokončanju disertacije Narečje vasi Pernegg na Koroškem (*Die Mundart von Pernegg in Kärnten*)⁹ dosegel naziv Dr. phil.¹⁰ Delo obravnava južnobavarsko narečje majhnega kraja, ki danes spada v občino Trg na Koroškem (nem. Feldkirchen in Kärnten) in leži med Osojskim in Vrbskim jezerom, nedaletč od Kostanj, kjer je odrasel Lessiak. Slovensko narečno ime kraja je zapisal kot *porniše* (Lessiak 1963: 3). Publikacija je v strokovnih krogih zbudila veliko pozornost.¹¹ Potem ko je pomlad in poletje 1903 preživel na jezikovnem študiju v Angliji, je jeseni tega leta opravil strokovni profesorski izpit in potem delal kot realčni učitelj, eno leto na Dunaju in dve v Pragi. Tam se je leta 1906 habilitiral na Nemški univerzi (univerzi Karla in Ferdinanda). Še isto leto je bil Lessiak s komaj 28 leti imenovan za profesorja za germansko filologijo na Univerzi v Fribourgu v Švici.¹² Tudi tam je bil član študentskega združenja, in sicer od leta 1910 častni član korporacije z obveznim sabljanjem Rodensteiner (Schumy 1937: 2sl.), ki je bila ustanovljena leta 1898. Leta 1911 je Lessiak kot profesor za starejši nemški jezik in literaturo šel na Nemško univerzo v Prago.¹³

8 »Dol s Čehi, Rusi, / dol s Slovenci, / ne nameni jim nikakršne milosti, / zmagovito bo potem stal hrast.« (Op. prev.)

9 https://archive.org/details/bub_gb_kNxTAAAcAAJ (dostop 30. 9. 2020).

10 Arhiv dunajske univerze, spis o rigorozu Primusa Lessiaka (inv. št. PH RA 1532). Disertacija je bila objavljena leta 1903 v zvezku 28 zbirke Prispevki k zgodovini nemškega jezika in književnosti (*Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*) (ponatis 1963, gl. Lessiak 1963).

11 Pomembni marburški germanist Ludwig Erich Schmitt (1908–1994) je delo v kratkem predgovoru k ponatisu leta 1963 označil kot »še danes eno od najboljših nemških narečnih raziskav«.

12 Archives de l'Université de Fribourg (Švica), Fonds Chancellerie, življenjepis Primusa Lessiaka v »Grand Livre des professeurs«.

13 Ústav dějin Univerzity Karlovy a Archiv Univerzity Karlovy (Praga), osebni spis Primusa Lessiaka.

3 LESSIAK KOT PREDSTAVNIK DUNAJSKE DIALEKTOLOŠKE ŠOLE

Lessiak je odločilno sooblikoval nazore tako imenovane dunajske dialektološke šole. Gojil je veliko zanimanje in poglobljeno razumevanje za sorazmerno mlado disciplino fonetike. Spodbude v to smer je dobil med bivanjem v Leipzigu pri Eduardu Sieversu. Lessiak se je ukvarjal predvsem z nemško-slovenskim jezikovnim stikom, ki ga je analiziral v njegovi zgodovinski razsežnosti. Pri tem je kazal, kako izposojenke iz nemščine v slovenščino in obratno v vsakokratnem jeziku prejemnika kot da »zamrznejo«, to je, da poznejši razvoji v jeziku dajalca na izposojenke ne vplivajo več. Tako se da na osnovi teh izposojenk sklepati o nekdanjih glasovnih stanjih. Lessiak je podobno ponazarjal pri raziskovanju krajevnih imen, ki je pomenilo nadaljnji pomemben vidik njegovega ustvarjanja. S pomočjo svojih opazovanj je vzpostavil tako imenovana glasovnosubstitucijska pravila, kar pomeni, da je pri procesih izposojanja učinkujoče glasovne spremembe zajel v določena pravila. Nadaljnji Lessiakov jezikovnozgodovinski vir – ob izposojenkah in krajevnih imenih – so bila arhaična južnobavarska narečja jezikovnih otokov v severni Italiji in Sloveniji, po katerih je Lessiak delno potoval sam in kjer je opravil intenzivne terenske raziskave. Zaradi odmaknjenosti so ta narečja ohranila arhaično glasovno stanje, ki se je na osrednjem jezikovnem področju že zdavnaj umaknilo inovacijam (Wiesinger 1983: 13sl.).

V letih 1911–1921 je Lessiak sodeloval v tako imenovani slovarski pisarni Akademije znanosti na Dunaju in je bil bistveno udeležen pri snovanju Slovarja bavarskih narečij v Avstriji oziroma pri organiziranju zbranega gradiva (predvsem pri sistemu lematizacije). V tem času je moral zaradi vojaške službe delno prekiniti delo na univerzi.¹⁴ V zvezi s tem svojim leksikografskim delom je opravil mnoge tako imenovane ekspedicije in zbral obsežno gradivo. Lessiak je delal tudi za fonogramski arhiv dunajske akademije. Povezavni katalog fonogramskega arhiva¹⁵ navaja okoli 20 posnetkov (predvsem vzorčne narečne besede in stavke, molitve, pesemska besedila, nevezane pripovedi), pri katerih je bil Lessiak »avtor«, v nekaterih primerih tudi kot fonografirana oseba. Med njimi so tudi slovenski posnetki.

4 LESSIAK KOT ZBIRALEC LJUDSKIH PESMI

Omembe vredno je tudi Lessiakovo sodelovanje pri široko zastavljeni zbiralni akciji za dokumentiranje ljudske poezije in glasbe v Avstriji živčih narodov Ljudska pesem v Avstriji (*Das Volkslied in Österreich*), ki se je začela leta 1902. Dialektološki aspekti so pri tem igrali veliko vlogo in tudi zato so bili v vodstvu

¹⁴ Lessiak je bil že novembra 1916 oproščen vojaške službe in je spet začel učiti, čeprav v tem času za to še ni bilo uradne potrditve. Njegov brat Gottfried se je pozimi 1916/17 na področju prelaza Plöcken med Karnijo in Ziljo na patroljnem obhodu v snegu smrtno ponesrečil. Prim. Masser 1997: 149 oz. 154.

¹⁵ Več <http://catalog.phonogrammarchiv.at> (dostop 3. 3. 2019).

od samega začetka priznani filologi, ki so se delno ukvarjali tudi z dialektologijo. Že v eni od prvih spomenic pobudnika Josefa Pommerja ministru Wilhelmu vitezu Hartlu januarja 1903 so bili kot možni sodelavci imenovani nekateri jezikoslovci. Med njimi je bil tudi Primus Lessiak (Deutsch – Hois 2004: 26sl.).

Ko je zbiranje ljudskih pesmi dobilo konkretnije oblike, so se morali v nemškojezičnem odboru spoprijeti s problemom narečnega zapisa. Rezultat teh prizadevanj je samostojni razdelek o narečni transkripciji v Navodilih za zbiranje in zapisovanje (*Anleitung zum Sammeln und Aufzeichnen*, 1906). Za nekatere odbore so bila ob tem izdelana posebna navodila, med njimi tudi za Koroško. Razdelek za zapisovanje nemškega koroškega narečja je napisal Lessiak. »Problem« narečne transkripcije je spremljal projekt do konca, to je do izgotovitve krtačnih odtisov poskusnega zvezka (*Probekand*, 1918), ki pa žal niso doživeli nadaljevanja. Lessiak se je intenzivno udeleževal diskusij o tem.

Med sodelovanjem pri zbiranju ljudskih pesmi je Lessiak sestavil obsežno zbirko ljudskih pesmi, ki se danes nahaja v »Kärntner Volksliedwerku« v Celovcu. Čeprav se je odbor, v katerega je spadal Lessiak, imenoval »delovni odbor za nemško ljudsko pesem na Koroškem«, so v njegovi zbirki tudi slovenske ali vsaj delno slovenske pesmi. Posebno pozornost si pri tem zaslužita dve majhni slovenski pesemski zbirki iz 18. stoletja. Leta 1916 je Lessiak skupaj s Karlom Liebleitnerjem (roj. 29. 9. 1858, Korneuburg, Spodnja Avstrija; u. 8. 4. 1942, Mödling, Spodnja Avstrija),¹⁶ svojim kolegom v koroškem odboru, pod naslovom V strelskem jarku (*Im Schützengraben*) izdal zbirko »koroških pesmi za naše vojake«, kot je zapisano v podnaslovu. Na naslovni strani je zabeleženo, da je ta publikacija nastala »na pobudo in s podporo cesarskega in kraljevega 10. armadnega poveljstva«, kot izdajatelj pa je podpisan že omenjeni koroški delovni odbor. Knjižica je bila natisnjena v leipziški založbi Hesse & Becker. Zbirka je nastala zaradi povečanega zanimanja za vojaške péte pesmi med prvo svetovno vojno in v zvezi z novoustanovljeno Glasbenozgodovinsko centralo (*Musikhistorische Zentrale*), ki izkazuje osebne povezave z akcijo zbiranja ljudskih pesmi (Deutsch – Hois 2004: 95sl.).

5 KOT PROPAGANDIST V PRIPRAVAH NA PLEBISCIT LETA 1920

Po prvi svetovni vojni so dele Koroške zasedle južnoslovanske čete, prišlo je do konflikta, ki se – odvisno od stališča – imenuje koroški obrambni boj ali boj za severno mejo. Lessiak se ga ni udeležil aktivno, ampak v tisku, in se je vključil v propagandni boj, ki se je pred plebiscitom 10. oktobra 1920 razdivjal ob pripadnosti tako imenovani coni A. V časopisu *Kärntner Landsmannschaft*, listu koroškega

¹⁶ Antonicek – Klier 1972. Liebleitner je predstavil svojo dejavnost pri zbiranju ljudskih pesmi z Lessiakom v nekrologu ob smrti slednjega, ki je bil objavljen v dnevniku *Tagespost* v Gradcu (Graz) 10. 3. 1937, 9.

Heimatdiensta, ki je izhajal ob plebiscitu, je anonimno objavil tako imenovane *pleprce* (nem. *Pleperliadlan*,¹⁷ poskočnice). Te so bile tudi objavljene (brez podatka o založbi in brez letnice) v knjižici na 23 straneh z naslovom *Reim- und Pleperliadlan. Fürn Karntner zan Lösn und Singn, Fürn Tschuschn zan Zerspringn* (Rimane in čenčaste pesmi: Korošcem, da bodo brali in peli, čušem pa, da se bodo razpočili).¹⁸ Agitirale so proti jugoslovanskim zasedbenim enotam (»čušem«) in za to, da bi glasovalna cona ostala pod Avstrijo.

Der Klâgenfurtner See.

Mei Diandle is weiß,
Is weiß wia d'r Schnee
Und dâs mâcht hålt dâs Wâsser
Vom Klâgenfurtner See.

Aso hâmmen gsungen,
Is schon niamer wâhr,
Hât d'r Tschusch sich drin gwâschn,
Is d'r See niamer klâr.¹⁹ (Reim- und Pleperliadlan b. l.: 6)²⁰

Gebet.

Den Herrgott, den bitt i
Mit aufghobne Hând:
Erlös uns vom Uebl
Und vom Tschuschenregiment.²¹ (Reim- und Pleperliadlan b. l.: 6)

Disertacija Ottilie Knittl iz leta 1938 imenuje (očitno prvič) Lessiaka za avtorja (Knittl 1938: 79sl.). Prav tako je Lessiak avtor anonimno objavljenega spisa Resnica o Koroški (*Die Wahrheit über Kärnten*) s podnaslovom Obrambni spis proti žaljenju naše domovine s strani južnoslovanskih nasprotnikov (*Eine Abwehrschrift gegen die Verunglimpfung unseres Heimatlandes durch die südslawischen Gegner*). Spis je že leta 1914 izdalo Nemško ljudsko društvo za Koroško (*Deutscher Volksverein für Kärnten*), založila ga je celovška založba Leon, bil pa je odgovor na prav tako anonimni tendenčni spis iz slovenskega tabora Iz vilajeta Koroška (*Aus dem Wilajet*

17 Poimenovanje se izvaja iz glagola *pleppern*, stranske oblike glagola *plappern* 'čenčati', in je bilo zapisano že v Lexerjevem slovarju koroškega nemškega narečja (Lexer 1863: 31): »plepperlied:l, in U[nter]k[kärnten] allgemein für schnaderhüpf:l«, 'čenčasta pesmica, na Spodnjem Koroškem splošno za *poskočnica*'. V slovenščini je Lessiak za to uporabljal izraz *pleprca*.

18 Izvodi te knjižice se nahajajo v celovški univerzitetni knjižnici, v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika v Ravnah na Koroškem, v Državni knjižnici (Staatsbibliothek) v Berlinu in v Nemški narodni knjižnici (*Deutsche Nationalbibliothek*) v Leipzigu. Za tole študijo je bil uporabljen izvod iz zapuščine Primusa Lessiaka v Koroškem deželnem arhivu (*Kärntner Landesarchiv*) v Celovcu (inv. št. 968, škatla 3, 5Se).

19 »**Celovško jezero** // Moj dirndl je bel, / bel je kot sneg, / in to je pač naredila voda / iz celovškega jezera. // Tako so peli, / pa ni nič več res: / odkar se je v njej umival čuš, / jezero ni več bistro« (op. prev.).

20 Pri prvi kitici gre za tradicionalno ljudsko pesem.

21 »**Molitev** // O Bog, z dvignjeno roko / te prosim: / odredi nas težav / in regimenta čušev« (op. prev.).

Kärnten, 1913), katerega avtor je bil Lambert Ehrlich (1878–1942). Tudi v primeru Resnica o Koroški je postalo Lessiakovo avtorstvo javno znano šele leta 1938 v nekrologu, ki ga je napisal Eberhard Kranzmayer (1938: 62). Lessiak je predvsem šele z nazadnje navedeno publikacijo soudeležen pri nastanku tako imenovane vindišarske teorije (*Windischentheorie*), ki se je je pozneje navzel predvsem »deželni zgodovinar« Martin Wutte. Teorija v bistvu pravi, da imajo vindišarji (to so v Lessiakovi oziroma Wuttejevi dikciji nemštvu naklonjeni koroški Slovenci) s Slovenci južno od Karavank pravzaprav komaj kaj skupnega, ampak tvorijo z nemškimi Korošci zgodovinsko »skupnost usode«, s kot po naravi dano izhodiščno oblastno in kulturno razliko v korist slednjih. Za to so se navajali argumenti z več področij (jezik, narodopisje, gospodarska in kulturna zgodovina itd.). Soudeležba pri kulturnem in nacionalnem emancipacijskem procesu vseh Slovencev (pri katerem so bili sicer od nekdaj udeleženi tudi že koroški Slovenci) je bila označena za zmotno in kot izdaja zgodovinske deželne enotnosti (Moritsch 2000: 19sl.).

Kot jezikoslovec se je Lessiak zavedal dileme, ki se je odpirala: dejstva, da nemajhen del Korošcev ni govoril nemščine, ampak slovenska narečja, se ni dalo tajiti. Tako se je Lessiak ukvarjal z mislijo, da bi standardiziral »vindiški« jezik in mogoče celo ustvaril tako imenovani jezik v izgradnji (*Ausbausprache*). Indic za to je, da je izdal slovensko narečno varianto svojih političnih poskočnic. Ta knjižica (*Sovönjə rajmə za Rožane pa Dravce*) predstavlja veliko redkost, saj je bilo po en izvod mogoče najti le v Državni knjižnici v Berlinu in v knjižnici Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani.²² Omenjena je bila v publikaciji o koroškem plebiscitu, ki je izšla leta 1970 v Ljubljani. Janko Pleterški (1970: 233 oz. 266) v prispevku v zborniku domneva, da je avtor te knjižice Lessiak. Njegov sum je mogoče v tem pogledu potrditi, ker so predloge za tisk publikacije *Sovönjə rajmə*, ki jih je mogoče najti v delni zapuščini, leta 2017 predani Koroškemu deželnemu arhivu, zagotovo Lessiakove. Zanimivo je, da Lessiak ob tem v kratkem predgovoru trdi, da naj bi bila koroška slovenščina tokrat zapisana prvič:

Ti ferslčə so šribanə takə, kakr se marnije mad Blakam pa Cəloucam pa po Dravə douta do Broulan. To je ti provobart, da naša Koroška špraha se druka [...] (*Sovönje rajmə* b. l.: 1)

Zanimivo je tudi, da v svoji pisavi uporablja – po nemškem uzusu pri pisavi narečnih besedil – črko *ö* za [e]. Druga značilnost je raba znaka za polglasnik (*ə*), ob čemer pripominja:

An nou puəštəb smō morələ notröpōlatə, to je ə (obrñjan e); kaj te pomienə tu poviejo bösi-ede kakr: pəs (Hund, pes), nət (Faden, nit), pəh (Pflug, plug), poskəsətə (probieren, poskusiti), hōr nə dou (auf und ab, gor ino dol). Vəndr šribəmo ie, ue namestə iə, uə: bieu (weiß, bel), šueva (Schule, šola). (*Sovönje rajmə* b. l.: 1)

Če primerjamo knjižici Reim- und Pleperliadlan in *Sovönjə rajmə*, vidimo, da je slednja obsežnejša (23 pesmi proti dvajsetim). V slovenski varianti je šest

²² Petru Weissu (Ljubljana) se iskreno zahvaljujem, da mi je priskrbel kopijo tega izvoda.

(daljših) pesmi podpisano s psevdonomom *Rožan*, medtem ko nemška varianta ne vsebuje podpisov. Pri dvanajstih pesmih gre za prevode, ki nastopajo tako v nemški kot tudi v slovenski varianti.

6 BOLEZEN, SMRT IN VPLIV

Lessiak je bil leta 1920, v letu koroškega plebiscita, imenovan za rednega profesorja za nemško filologijo na Univerzi v Würzburgu. Vendar pa je njegovo življenje doživelo dramatičen zasuk. Zbolel je za Economovim encefalitisom (Encephalitis lethargica, evropsko spalno boleznijo), ki se je takrat pojavil epidemično, zaradi česar je postal potreben redne nege, na znanstveno dejavnost pa ni bilo več mogoče misliti. Potem ko je zbolel, se je 9. decembra 1921 v deželnem sanatoriju v Celovcu poročil s Hedwig Seemüller, posvojenko pomembnega dunajskega germanista Josepha Seemüllerja, ki je umrl leto prej v Šmartinu pri Celovcu (nem. St. Martin), kjer je imel počitniško hišo.²³ Hedwig Lessiak se je rodila 9. aprila 1884 na Dunaju juristu Seraphimu Theodorju Carlu Bondiju in Sidonie Göpferth von Altbürg, ki je bila porodu z Madžarske. Priimek Göpferth je Hedwig prevzela leta 1909.²⁴ Žena Josepha Seemüllerja je bila njena krstna botra. Leta 1917 je Seemüller Hedwig Göpferth posvojil.²⁵ V poročnem obrazcu je navedena kot »lastnica hiše«. ²⁶ Primus Lessiak je umrl 26. januarja 1937 v Šmartinu pri Celovcu.²⁷

Po priključitvi Avstrije k tretjemu rajhu leta 1938 je bil Lessiak za nove oblasti iz čisto razumljivih razlogov dober kot projekcijska figura. Tako je Koroška znanstvena družba (*Kärntner Wissenschaftliche Gesellschaft*), ki je bila ustanovljena leta 1942 in je bila podrejena neposredno gauleiterju, ustanovila nagrado Primusa Lessiaka, ki pa je bila podeljena le enkrat, in sicer leta 1944 narodopiscu Georgu Graberju.²⁸ Ta je bil vodja narodopisnega odseka novega Inštituta za koroške deželne raziskave (*Institut für Kärntner Landesforschung*), ki je bil ustanovljen kot del nacionalsocialistične Dediščine prednikov (*Forschungsgemeinschaft De-*

23 Matrike rimskokatoliške župnije Celovec – Šentrupert (nem. Klagenfurt – St. Ruprecht), mrliška knjiga XIV (31. 12. 1899 – 18. 12. 1922), fol. 215.

24 Matrike rimskokatoliške župnije Wien – Alservorstadt, krstna knjiga (1. 1. 1884 – 31. 12. 1886), fol. 76.

25 O tem je Seemüller leta 1917 v pismu pisal tirolskemu germanistu Josefu Schatzu: »V mojih življenjskih razmerah je prišlo do pomembne spremembe: krščenko svoje umrle žene, siroto prijateljca iz mladosti, ki je še za življenja moje žene mesece dolgo vsako leto živela pri nas in uživala naše zaupanje, sem pravnomočno posvojil« (nav. po Masser 1997: 153).

26 Matrike rimskokatoliške župnije Celovec – Šentrupert, poročna knjiga (14. 8. 1910 – 13. 11. 1932), fol. 121.

27 Matrike rimskokatoliške župnije Celovec – Šentrupert, mrliška knjiga XV (16. 1. 1923 – 9. 12. 1943), fol. 182. Glede nadaljnje biografske literature o Lessiaku prim. njemu posvečeni članek v Ch. König, *Internationales Germanistenlexikon* 2, 1079sl.

28 *Innsbrucker Nachrichten*, 31. 5. 1944, 4. V pismu z datumom 13. 10. 1942 se Hedwig Lessiak zahvaljuje gauleiterju za ustanovitev nagrade (Koroški deželni arhiv, zasebni arhivi, arhiv Koroške znanstvene družbe, inv. št. 643-C-42 Ak).

utsches Ahnenerbe); ta inštitut je vodil pomemben dialektolog in rojeni Korošec Eberhard Kranzmayer. Prednostna naloga omenjenega inštituta je bila znanstveno podkrepiti nemške pretenzije na okupirano področje Gorenjske (Wedekind 2008: 266sl.). Čisto mogoče je, da je nagrado spodbudil sam Kranzmayer, iz spoštovanja do svojega učitelja, katerega je cenil.

7 SKLEP

Oba raziskovalca, Lessiaka in Kranzmayerja, povezuje poleg njunega skupnega zemljepisnega porekla tudi dejstvo, da sta svojo kompetenco, ki se tiče kompleksnih jezikovnih in zgodovinskih razmer na Koroškem in v mejnem prostoru Alp in Jadrana, pretvorila v znanstveni renome, nazadnje pa sta se oba ponudila v službo raznarodovalne ideologije oziroma politike, ki je koroški slovenski element dopustila le z ločitvijo od preostalega slovenskega jezikovnega in kulturnega prostora in s tem vzela v zakup oziroma celo dejavno zahtevala njegovo izginotje.

Prevedel **Peter Weiss**

LITERATURA

- Antonicek – Klier 1972** = Theodor Antonicek – Karl M. Klier, Liebleitner Karl, v: *Österreichisches Biographisches Lexikon* 5, Wien idr.: Böhlau, 1972, 200–201.
- Basler 1969** = Otto Basler, Adolf Hauffen, v: *Neue Deutsche Biographie* 8, Berlin: Duncker & Humblot, 1969, 88.
- Deutsch – Hois 2004** = Walter Deutsch – Eva Maria Hois (ur.), *Das Volkslied in Österreich: Volkspoese und Volksmusik der in Österreich lebenden Völker*, Wien: Böhlau, 2004 (Corpus Musicae Popularis Austriae: Sonderband).
- Filipič 1994** = Johann Filipič, *Der nationale Differenzierungsprozess in den Gemeinden Oberdörfel/Zgornja Vesca, Ludmannsdorf/Bilčovs und Köttmannsdorf/Kotmara vas in den Jahren 1880 bis 1945*, diplomsko delo, Univerza na Dunaju, 1994.
- Knittl 1938** = Ottilie Knittl, *Die slowenische Frage in der Dichtung der Alpenländer*, disertacija, Dunaj, 1938.
- Kotnik 1993** = Bertrand Kotnik, *Zgodovina hiš južne Koroške: Občina Kotmara vas*, Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva družba, 1993.
- Kranzmayer 1938** = Eberhard Kranzmayer, Primus Lessiak †, v: *Archiv für Vergleichende Phonetik* 2 (1938), 62.
- Lessiak 1963** = Primus Lessiak, *Die Mundart von Pernegg in Kärnten*, Marburg: N. G. Elwert Verlag, 1963 (Deutsche Dialektgeographie: Untersuchungen zum Deutschen Sprachatlas 61).
- Lexner 1862** = Matthias Lexner, *Kärntisches Wörterbuch*, Leipzig: S. Hirzel, 1862.
- Masser 1997** = Achim Masser, Joseph Seemüller an Josef Schatz: ein Streiflicht aus der Geschichte der Germanistik in Österreich, v: *Literatur und Sprachkultur in Tirol*, ur. Johann Holzner – Oskar Putzer – Max Siller, Innsbruck: Institut für Germanistik, 1997 (Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft: Germanistische Reihe 55), 143–156.
- Moritsch 2000** = Andreas Moritsch, Nationale Ideologien in Kärnten, v: *Die Kärntner Slovenen 1900–2000: Bilanz des 20. Jahrhunderts*, ur. Andreas Moritsch, Klagenfurt/Celovec – Ljubljana – Wien: Mohorjeva, 9–28.
- Pleterski 1970** = Janko Pleterski, O prvinah in o značaju plebiscitne odločitve, v: *Koroški plebiscit: razprave in članki*, ur. Janko Pleterski – Lojze Ude – Tone Zorn, Ljubljana: Slovenska matica, 1970, 215–270.

- Reim- und Pleperliadlan b. I.** = *Reim- und Pleperliadlan: Fürn Kärntner zan Lös'n und Singn, Fürn Tschuschn zan Zerspringn*, b. kr., b. l.
- Schumy 1937** = Othmar Schumy, Nachruf auf E. M. Lessiak, *Der Rodensteiner* 1937, št. 31, 2–3.
- Sovönjə rajmə b. I.** = *Sovönjə rajmə za Rožane pa Dravce*, b. kr., b. l.
- Wedekind 2008** = Michael Wedekind, Institut für Kärntner Landesforschung, v: *Handbuch der völkischen Wissenschaften: Personen – Institutionen – Forschungsprogramme – Stiftungen*, ur. Ingo Haar – Michael Fahlbusch, München: K. G. Saur, 2008, 266–275.
- Weiß 1983** = Ida Weiß, Lebendige Erinnerungen an den Primus: ein Besuch bei der 80jährigen Frau Margarethe Koban in Köttmannsdorf, v: *Die Kärntner Landsmannschaft* 1983, št. 1, 10–11.
- Wiesinger 1983** = Peter Wiesinger, Die Wiener dialektologische Schule in ihren grundsätzlichen Schriften, v: *Die Wiener dialektologische Schule: grundsätzliche Studien aus 70 Jahren Forschung*, ur. Peter Wiesinger, Wien: Karl M. Halosar, 1983, 1–21.

ZUSAMMENFASSUNG

Primus Lessiak und die Kärntner Volksabstimmung von 1920: Wenig Bekanntes aus dem Leben des Sprachwissenschaftlers

Der vorliegende Beitrag beschäftigt sich mit dem bekannten Kärntner Germanisten Primus Lessiak (1878–1937) und seiner Rolle im Vorfeld der Kärntner Volksabstimmung von 1920. Dabei wird zum einen auf den familiären Hintergrund Lessiaks eingegangen, der aus dem zweisprachigen Gebiet des Landes stammte und auch mit beiden Landessprachen aufwuchs. Zum anderen beleuchtet der Artikel das politische Engagement des vor allem als Dialektologe und Sprachhistoriker bedeutenden Linguisten im Zusammenhang mit dem Plebiszit, das sich u. a. in einer Reihe propagandistischer Gedichte äußerte, mit denen Lessiak (anonym) für einen Verbleib Südkärntens bei Österreich warb. Diese teils stark xenophob grundierten Verse veröffentlichte er interessanterweise nicht nur in südbairischer (Kärntner) Mundart, sondern auch in kärntnerslowenischem Dialekt.

METKA FURLAN

NOVI ETIMOLOŠKI SLOVAR SLOVENSKEGA JEZIKA KOT RASTOČI SPLETNI SLOVAR 2017–: DODATEK 2020 (SINONIMI ZA *TURDUS PILARIS* IN *MUSTELA PUTORIUS*)

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.03](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.03)

V prispevku se objavljajo nova gesla, ki bodo ob koncu leta 2020 dodana Novemu etimološkemu slovarju slovenskega jezika kot rastočemu spletnemu slovarju (2017–), dostopnemu na portalu Fran Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša. V geslih so obravnavani slovenski sinonimi za brinovko (*Turdus pilaris*) in dihurja (*Mustela putorius*).

Ključne besede: Novi etimološki slovar slovenskega jezika, rastoči spletni slovar, etimološki slovar, etimologija, slovenščina, zoonim, ornitonim, *Turdus pilaris*, *Mustela putorius*

*The New Etymological Dictionary of Slovenian Language as a Growing Online Dictionary (2017–): The 2020 Additions (Synonyms for *Turdus pilaris* and *Mustela putorius*)*

This article presents the new headwords that at the end of 2020 will be added to Novi etimološki slovar slovenskega jezika (New Etymological Dictionary of Slovenian Language) as a growing online dictionary (2017–) available at the Fran web portal of the Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language. The headwords cover Slovenian synonyms for the fieldfare (*Turdus pilaris*) and European polecat (*Mustela putorius*).

Keywords: *New Etymological Dictionary of Slovenian Language*, growing online dictionary, etymological dictionary, etymology, Slovenian, zoonym, ornithonym, *Turdus pilaris*, *Mustela putorius*

1 UVOD

Letošnji dodatek k Novemu etimološkemu slovarju slovenskega jezika kot rastočemu spletnemu slovarju 2017–¹ obsega 46 gesel.²

Tokratne geselske iztočnice iz dveh pomenskih polj predstavljajo slovenske sinonime za brinovko (*Turdus pilaris*) in dihurja (*Mustela putorius*), ki so bili zapisani v različnih virih od 16. stoletja dalje do sodobnosti.³ Z objavo gesel, ki so sestavni

Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARRS. – Uporabljeno slikovno gradivo je javna last in je del slikovnega gradiva, zbranega v okviru projekta »Spletni portal Franček, Jezikovna svetovalnica za učitelje slovenščine in Šolski slovar slovenskega jezika«, ki ga sofinancirata Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada in Republika Slovenija.

1 Dostopen na <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=207&View=1&Query=%2A>. Gesla, dodana v letu 2018, so bila objavljena v Furlan 2018, v letu 2019 dodana pa v Furlan 2019.

2 Število 46 se ne ujema z v nadaljevanju besedila predstavljenimi 18 sinonimi za brinovko in 27 za dihurja, ker geslo *brinovec* odkriva, da je bila v Pleteršnikovem slovarju beseda glede predstavitve pomena neustrezno povzeta iz Janežičevega slovarskega vira.

3 Prvi omenjeni zoonim v slovenščini je tožilniška oblika *volighia* [voliča], ki se pojavi šele v Černjejskem rokopisu (1497–1508) administrativne narave. V Brižinskih spomenikih sporo-

del obsežnih etimoloških raziskav zoonimije v okviru Novega etimološkega slovarja slovenskega jezika, se preliminarno z manjšim izborom predstavlja etimološka obravnava slovenske zoonimije, hkrati pa izpostavlja problem slovarja kot izdelka, v katerem je zaradi abecedne razporeditve geselskih iztočnic vsebinska povezanost med posameznimi gesli kljub uporabi kazalčnega sistema slabše razvidna, informativnost slovarja pa v določenih pogledih zato manjša. Zbir raznovrstnih in za nadaljnje raziskovanje ne nepomembnih podatkov ostaja v slovarjih večinoma skrit in zato velikokrat neuporabljani.⁴ Posledično se o leksikonu konkretnega jezika ve neprimerno manj, kot bi se lahko. Zato bi bilo smiselno, da bi izdelavi slovarjev nasploh sledile predstavitve, ki bi iz analiz sistematično izluščile in združile podatke, ki v kvantitativnem smislu potrjujejo že znano, z novostmi pa nakazujejo možnost kvalitativno boljših razlag na posameznih jezikoslovnih področjih, npr. v fonetiki, oblikotvorju, besedotvorju, skladnji, sinonimiji itd. Tak skriti kapital informacij se kopiči tudi pri etimološki obravnavi slovenske zoonimije. Da bi se vsaj deloma odpravila šibkost, ki zaradi slovarske oblike ne nudi na enem mestu izpostavljenega podatka npr. o slovenskih sinonimih enega denotata, o potrjenosti sinonimov skozi stoletja, o pomenski motivaciji poimenovanj za en denotat, o izvoru in starosti slovenskih sinonimov za en denotat, o jezikoslovnih posebnostih zoonimov itd., je na primeru etimološko obdelanih znanih slovenskih sinonimov za brinovko (*Turdus pilaris*) in dihurja (*Mustela putorius*) pokazano, katere vsebine gesel bi bilo dobro izpostaviti in jih zato narediti bolj informativne.

2 BRINOVKA (*TURDUS PILARIS*)

Brinovka spada v rod pravih drozgov, zraste do 26 cm, zgoraj je kostanjevo rjava, glava siva s temnimi lisami, ima svetlo nadočesno progo, grlo in prsi so rumenorjavi, s temnimi pikami v vrstah, trebuh je belkast; živi v vlažnih grmovnatih gozdovih v severni Evropi in Aziji, v Sloveniji je preletnik (CZŽ 1997: 53, 54).

2.1 Sinonimi (18)

bernjuk, borovnjak, branjug, brinjevka, brinovi drozg, brinovka, cvičar, dordina, drozna, drožga, drščica, drščica, granfor, lanfor, smolnica, velika brinovka, želebron, ženebron

2.2 Potrjenost sinonimov po stoletjih

- 16. st.: *brinovka*;
- 17. st.: *brinjevka*;
- 18. st.: *smolnica*;

► čeno *krilatec* 'angel' ni zoonim, v Škofjeloškem rokopisu (1466) pa se zoonim *koza* pojavlja nesamostojen kot del zloženke *kozoprsk* 'november', tj. 'čas, ko se koze gonijo = prskajo'.

4 V neslovarskih monografijah to šibko točko odpravljajo stvarna kazala.

- 19. st.: *bernjuk*, *borovnjak*, *branjug*, *brinovi drozg*, *cvičar*, *drščica*, *granfor*, *velika brinovka*;
- narečni viri 20. stoletja in kasneje: *dordina*, *drozna*, *drožga*, *dršča*, *lanfor*, *želebron*, *ženebron*.

2.3 Pomenska motivacija

- Po brinu: *bernjuk*, *borovnjak*, *branjug*, *brinjevka*, *brinovi drozg*, *brinovka*, *smolnica*, *velika brinovka*, *želebron*, *ženebron*.

Čeprav je brinovka vsejeda žival in se prehranjuje z žuželkami, deževniki, polži ipd., posega tudi po jagodičju, med drugim po brinovih jagodah. Ornitonimi, tvorjeni iz fitonimov za brin, so znani tudi širše, npr. n. *Wacholderdrossel* (: *Wacholder* 'brin'), *Krammetsvogel* (: srvn. *kranewite* 'brin'). Slovenski sinonimi domačega izvora ohranjajo besedotvorno podstavo dveh fitonimov za *Juniperus*, in sicer psl. dial. **bòr̃b* in psl. dial. **br̃ñb*.

- Ornitonim je tvorjenka iz ornitonimov za drozga: *drozna*, *drožga*, *dršča*, *drščica*.

Sinonima *dršča* in *drščica* ob drugih ornitonimih družine Turdidae kaže-ta, da bi bilo ob psl. *drozdb verjetno treba predpostaviti tudi sinonimno ničtostopenjsko varianto *dbrskb 'turdus' z enakim ničtim korenskim vo-kalizmom kot v lat. *turdus* 'drozg' in z disimilacijo po zvonečnosti, ki se je realizirala po razvoju konzonantne skupine -zd- v -zg-: *dbrzdb 'turdus' → *dbrzgb → *dbrskb.

- Po oglašanju: *cvičar*.
- Transzoonimizacija:

po podobnosti z ornitonima:

za cararja = *Turdus viscivorus*: *dordina*.

2.4 Izvor

- slovenska ali podedovana slovanska tvorjenka: *brinovka*, *brinjevka*, *cvičar*, *dordina*, *drozna*, *drožga*, *dršča*, *drščica*, *smolnica*, *velika brinovka*;
- slovenska fonetična varianta iz izposojenke: *želebron*;
- izposoja:
  - iz hrvaščine: *bernjuk*, *borovnjak*, *branjug*;
  - iz furlanščine: *ženebron*;
- kalk: *brinovi drozg*;
- nejasno: *granfor*, *lanfor*.

2.5 Starost

Najstarejša pisna potrditev v slovenščini pripada ornitonimu *brinovka*, ki je osrednji in dominanten leksem za denotat *Turdus pilaris* v knjižnem jeziku, čeprav v besedotvornem pogledu in s praslovanske perspektive spada med mlajše izpeljanke in je glede na edino vzporednico v hrv. *brinovka* nastala razmeroma pozno, najprej v severozahodnem delu južnoslovanskega območja. Ta ornitonim je bil predloga za nastanek sinonima *brinjevka*, ki je pod vplivom zbirnega samostalnika *brinje* preoblikovano prvotno *brinovka*.

Ornitonimi, ki so pomensko motivirani po brinu, so mlajši v primerjavi s tistimi, v katerih se kot praindoevropska dediščina ohranja psl. **drozdъ* ‘drozg, turdus’ (*drozna*, *drožga*) ali njegov sinonim **dъrzdъ* (*dršča*, *drščica*), in odražajo v Evropi širše potrjen poimenovalni vzorec.

Po ohranjenosti starejše plasti poimenovanj, povezane s psl. **drozdъ* ‘drozg, turdus’ in **dъrzdъ* ‘isto’, izstopa nadiško gradivo z *drùazna* kot feminativom na *-a* iz disimilirane variante **droznъ* ← **drozdъ*, *drùazgha* kot verjetnim feminativom na *-a* iz **droždъ* ‘drozg, turdus’, ki se potrjuje v hrv. *drožd* ‘drozg’, in *dâršča*, kar je enako briškemu *dršča* in Erjavčevemu neustrezno poknjiženemu *drščica*. V teh ornitonimih za brinovko se ohranja stara, že praindoevropska generična oznaka za drozga.

3 DIHUR (*MUSTELA PUTORIUS*)

Dihur spada med podlasice, prave kune, zraste do 45 cm, rep ima do 15 cm dolg, kožuh je črnorjav, podlanka je belorumena; po obrazu ima belo-črn vzorec; prebiva v drevesnih duplih ali v rovih, ki jih sam izkoplje, v nevarnosti se brani s smrdljivim izločkom iz obzadnjičnih žlez; hrani se z manjšimi sesalci in ostalimi vretenčarji, tudi žuželkami; živi v Evropi, v Sloveniji je zaščiten (CZŽ 1997: 272).

3.1 Sinonimi (27)

defur, *dehor*, *dehtur*, *dihor*, *dihur*, *duhor*, *duhur*, *for*, *hor*, *jasc*, *jazbovec*, *kuna*, *kunica*, *lehtur*, *podlaska*, *puc*, *pucola*, *smrdak*, *smrdat*, *smrdeči hur*, *smrdet*, *smrdljivec*, *smrduh*, *thor*, *tor*, *tvor*, *veliki smrduh*

3.2 Potrjenost sinonimov po stoletjih

- 17. st.: *dihur*, *smrdeči hur*;
- 18. st.: *duhur*;
- 19. st.: *dehor*, *dihor*, *smrdak*, *smrdet*, *smrduh*, *thor*, *tvor*, *veliki smrduh*;
- narečni viri 20. stoletja: *defur*^{SLA}, *dehtur*, *lehtur*^{SLA}, *duhor*^{SLA}, *for*^{SLA}, *hor*, *jasc*^{SLA}, *jazbovec*^{SLA}, *kuna*^{SLA}, *kunica*^{SLA}, *podlaska*^{SLA}, *pucola*^{SLA}, *pucola*, *smrdat*^{SLA}, *smrdljivec*^{SLA}, *tor*.

3.3 Pomenska motivacija

- Po neprijetnem vonju: *defur*, *dehor*, *dehtur*, *dihor*, *dihur*, *duhor*, *duhur*, *for*, *hor*, *lehtur*, *pucola*, *pucola*, *smrdak*, *smrdat*, *smrdeči hur*, *smrdet*, *smrdljivec*, *smrduh*, *thor*, *tor*, *tvor*, *veliki smrduh*.

Najbolj pogosta je motivacija po smradu, ker se dihur ob nevarnosti brani s smrdljivim izločkom iz obzadnjičnih žlez. V slovenskih sinonimih *defur*, *dehor*, *dehtur*, *dihor*, *dihur*, *duhor*, *duhur*, *for*, *hor*, *lehtur*, *smrdeči hur*, *thor*, *tor* in izposojenki *tvor* se ohranja splošno slovanski zoonim **d̥hor*'b v funkciji nomena agentis 'kdor smrdi', ki je v slovenščini deloma sledil regularnemu fonetičnemu razvoju, deloma pa je bil psln. odraz *thōr podvržen ljudskoetimološkimi naslonitvam na glagole *dihati*, *duhati*, *dehteti* in na samostalnike s pripono *-ur* ter tudi nesistemskim fonetičnim razvojem.

- Transzoonimizacija:
  - po smradu z ornitonima
  - za smrdokavro = Upupa epops: *smrdat*;

po podobnosti z zoonima:

za jazbeca: *jasc, jazbovec*;

za kuno: *kuna, kunica*;

za podlasico: *podlaska*.

3.4 Izvor

- Slovenska ali podedovana slovanska tvorjenka: *defur, dehor, dehtur, dihor, dihur, duhor, duhur, for, hor, jasc, jazbovec, kuna, kunica, lehtur, podlaska, pucó, smrdak, smrdat, smrdeči hur, smrdet, smrdljivec, smrduh, thor, tor, veliki smrduh*.
- Izposoja:
  - iz hrvaščine: *tvor*;
  - iz italijanščine: *pucola*.

3.5 Starost

Najstarejša pisna potrditev v slovenščini pripada zoonimu *dihur*, ki je osrednji in dominanten leksem za denotat *Mustela putorius* v knjižnem jeziku, v njem pa se le posredno ohranja splošno slovanski termin za dihurja **d̥h̥hor'ʷ*, ker se je prvotni slovenski odraz *th̥ōr* in po razvoju *ō > ū* dial. **th̥ūr* ljudskoetimološko preoblikoval pod vplivom glagolov *dihati, duhati, dehteti* in samostalnikov na *-ur*. Fonetično pričakovani odraz *th̥ōr* iz psl. **d̥h̥hor'ʷ* je v slovenskih narečjih še dobro potrjen. V primerjavi z odrazi z izvorom v psl. **d̥h̥hor'ʷ* predstavljajo mlajšo plast tvorjenke s korenem *smrd-* < **sm̥rd-*, s katerimi pomenska motivacija ni bila spremenjena, ampak se je z drugačnim korenem ponovno jasno izpostavila, ker v starejšem zoonimu *th̥ōr* ni bila več razpoznavna, kot ponazarja besedna zveza *smrdeči hur* z jedrom *hur* kot enim izmed slovenskih odrazov psl. **d̥h̥hor'ʷ*.

4 JEZIKOSLOVNI PODATKI

Zoonimi za brinovko in dihurja odražajo nekatere izpostavitve vredne jezikovne pojave s področja fonetike in besedotvorja.

4.1 Fonetika

Slovenska disimilacija po dentalnosti:

d : t → l : t (*dehtur* 'dihur' → *lehtur* 'isto');

n : n → l : n (*ženebron* 'brinovka' → *želebron* 'isto');

r : r → l : r (*granfor* 'brinovka' → *lanfor* 'isto');

slovenski narečni razvoj *-t → -k* (sln. kor. *smrdat* 'dihur' → pkm. *smrdak* 'isto');⁵
 praslovanska disimilacija po dentalnosti:

d : d → d : n (psl. *drozdъ 'turdus' → psl. *droznъ 'turdus' (v sln. nad. *drùazna* 'brinovka');

⁵ O pojavu sem pisala v Furlan 2011 (brez zgoraj navedenega gradiva).

praslovanska disimilacija po zvonečnosti:

$d : zg \rightarrow d : sk$ (psl. *dbrzgb ‘turdus’ → psl. *dbrskb (v sln. nad. *dàršča*, briš. dršča).⁶

4.2 Besedotvorje: samostalniki na -at

Samostalniki na -at < *-atb niti v praslovanskem niti v slovenskem besedotvorju niso bili prepoznani,⁷ pri tu zbranem gradivu pa na to pripono kaže kor. *smrdat* ‘dihur’, kar je verjetno nastalo po prenosu s kor. *smrdat* ‘smrdokavra’, saj je za obe živali značilen smrad, ki ga ob nevarnosti izločata. Slovenske in slovanske tvorjenke na -at < *-atb praviloma niso samostalniki, ampak pridevniki, npr. *bogat*, *bradat*, *nosat*, zato je samostalniški tip *smrdat* ‘smrdokavra; dihur’ lahko nastal po posamostaljenju pridevnikov na -at. Ker pa so ti pridevniki praviloma izsamostalniški, je treba v *smrdat* ‘smrdokavra; dihur’ prepoznati samostalnik, ki ga slovenščina sicer ne potrjuje, znan pa je drugod, npr. v gl. *smjerd* ‘smrad’, kar je enako lit. *smirdas* ‘isto’. Izsamostalniško izpeljavo potrjuje npr. sln. *pegât* ‘kokoši podobna domača ptica z grahastim perjem, Numida meleagris’ iz *péga* ‘lisa’, ki jo skuša nadomestiti sinonim *pegâtka*:⁸

samostalnik + -at → pridevnik na -at → NIČTO POSAMOSTALJENJE samostalnik na -at

5 GESELSKI ČLANKI

bernjuk → branjug

ESSJ 0

borovnjak

ESSJ 0

borovnják m ‘brinovka, Turdus pilaris’ (Pleteršnik po Cafu in Dajniku), *borovnjak* ‘Krammetsvogel’ (Cigale 1860), *borovnják* ‘Krammetsvogel’ (Janežič 1851).

⊕ 19. st.: *borovnják* ‘der Krammetsvogel, der Kronabetsvogel, Turdus pilaris’ (Murko 1833¹: 23).

Isln. *borovnjak* m ‘brinovka, Turdus pilaris’.

⇔ hrv. kajk. *borovnjak* ‘Turdus pilaris’ (Hirtz: II, 18; RHKKJ), *borovnyak* ‘turdus’ (Belostenec 1740; Jambrešić 1742; ARj) < jslov. **boroꝋьn’akъ* m ‘Turdus pilaris’.

⊕ Jslov. dial. ornitonim je s suf *-’akъ substantiviziran adj *boroꝋьnъ ‘brinov’ iz ujevskega ftn *bòrъ m, g *borù ‘juniperus’ (Skok: I, 188) kot pomenske specializacije psl. generičnega ftn *bòrъ m, g *borù (ap B) ‘igla-vec, arbor folio pinnato’, kasneje ‘bor, pinus’; pomen ‘juniperus’ se potrjuje

6 Toda slš. *trskota* ‘carar = Turdus viscivorus’ (Machek 1968: 129) odraža še dodatno asimilacijo po zvonečnosti *dbrskb → *tbrskb.

7 Trditev sloni na prikazu praslovanskega besedotvorja v SP: 2, 35ss. in slovenskega v Bajec 1952: 51s.

8 V to skupino samostalnikov lahko spada tudi v ZSSP evidentirani cgn *Kosmat* poleg *Kosmatin*.

v hrv. kajk. *bor* (Habdelić 1670), *bòr* poleg *borovichno drevo*, *borovicza* (Belostenec 1740), *bor* poleg *borovichno drévo* (Jambrešić 1742), *borov'ica* 'Juniperus communis' (Lipljin 2002), hrv. gradišč. *borovica* 'Wacholder' (Tornow 1989), slš. dial. *borovec* 'juniperus' (Kálal) in tudi sln. dial. *borovica* 'juniperus' (štaj. – Pleteršnik), pkm. *borójca* 'brinje' (Novak 1996), *borinje* 'brinje' (Mukič 2005), stpkm. *borójca* 'isto' (Novak 2006), prleš. *'b̄orofca* (Rajh 2010) < sln. *borovica. Tvorjenka tako kot sln. sin *brinovka* 'Turdus pilaris' (► *brinovka*) kaže, da je ta sicer vsejedi ptič poimenovan po tem, da rad je brinove jagode, prim. tudi drugače tvorjeno hrv. gradišč. *boròvka* 'Wacholdervogel' (Tornow 1989) < **borou̯ka*.

ⓈBD

Psl. dial. **bòr̄* m 'Juniperus':

1 → adj **borou̯-ьнъ* 'brinov'

→ **borou̯-ьн-акъ* 'kar je v zvezi z brinom = Turdus pilaris'

> hrv. kajk. *borovnjak* 'Turdus pilaris' ⇒ sln. *borovnjak*;

2 → adj **boru̯-ьнъ* 'brinov'

→ **boru̯-ьн-угъ* 'kar je v zvezi z brinom = Turdus pilaris'

> hrv. *bravnjug →^{vn} *brànjūg* 'Turdus pilaris' ⇒ sln. *branjug*;

>> hrv. *bernjug*

⇒ sln. *bernjuk*.

► **bor** ⇒ *bernjuk* ⇒ *branjug*

branjug

ESSJ 0

branjūg m 'die Wacholderdrossel o. der Krammetsvogel (turdus pilaris)' (Pleteršnik), *branjug* 'Turdus pilaris, *brinovka*' (Erjavec 1875: 283), *branjūg* 'drozeg' (Janežič 1851); tudi *bernjūk* 'Krammetsvogel' (Janežič 1851), v 19. st. *bernjūk* 'der Krammetsvogel, Turdus pilaris' (Murko 1833¹: 14).

Isln. *branjug* m 'brinovka, Turdus pilaris' (19. st.).

⇐ hrv. *branyug* 'turdus' (Habdelić 1670), *branyug* 'turdus, *borovnyak*, *bravenyak*' (Belostenec 1740), *branjug* 'turdus, *borovnjak*' (Jambrešić 1742), v Ozlju *branjūg* 'vrsta drozda' (Težak 1981: 342), *branjug* 'Turdus pilaris' (Hirtz: II, 21), *brànjūg* 'turdus pilaris' (ARj), toda hrv. tudi *bernjug* 'Turdus pilaris' (Lobor – Hirtz: II, 11), kar je bilo izposojeno v sln. *bernjūk* z izgubo zvena v izglasju.

Ⓢ Ker ob hrv. *branjug* in *bernjug* ter *brnjog*, *brnjug* obstajata tudi *bravènjāk* 'Turdus viscivorus' in *boròvnjāk* 'Turdus pilaris' (Hirtz: II, 25), je Skok: I, 188 tudi na podlagi hrv. sin *brinovka* 'Turdus pilaris' (Hirtz: II, 25) sklepal, da so to tvorjenke iz psl. ujevskega še generičnega ftn *bòr̄* m, g *borù (ap B) 'iglavce, arbor folio pinnato', ki je bil na ožjem jslov. območju pomensko specializiran na označevanje 'Juniperus'; medtem ko je *bravènjāk* s substantivizacijo **boru̯en'-akъ* nastalo iz adj **boru̯enъ* 'brinov', je bilo *brànjūg* < **boru̯en'ugъ* substantivizirano iz adj **boru̯enъ* 'brinov', konzonantna skupina -vn- pa se je poenostavila v -n-: hrv. *bravnjug > *brànjūg*; hrv. variante z

drugačnim korenskimi vokalizmom, kot so *bernjug*, *brnjog*, *brnjug*, so lahko posledica ljudskoetimološke naslonitve na hrv. nomen actionis *brānje* ‘pobiranje, zbiranje’ (Lipljin 2002) < *bornje, ki je sprožila vpliv glagola *brāti bërēm* ‘pobirati plodove, trgati plodove ipd.’: *brānjūg* → *bernjug*. Za brinovko kot vsejedo ptico je značilno, da pobira tudi brinove jagode.

Iz istega adj *borubnъ ‘brinov’ je bilo s suf -*ik* < **-ikъ* substantivizirano č. *brávník* ‘carar, Turdus viscivorus’, kar Machek 1968: 65 izvaja neposredno iz *borou-ъn-ikъ (► borovnjak) in fonetično razhajanje razlaga z vplivom č. *brav* ‘drobnica’.

► **bor**

brinjevka → brinovka

ESSJ 0

brinovec

ESSJ 0

brinovac m, g -*vca* ‘brinovka, Turdus pilaris’ (Pleteršnik).

Isln. 0; neobstoječa beseda. Navedena je le v Pleteršnikovem slovarju in naj bi bila povzeta iz Janežičevega slovarja, a je v nobeni od izdaj ni bilo mogoče najti, zato je verjetno v Pleteršnikov slovar zašla zaradi neustreznega branja Janežičevega vira, npr. v Janežič 1851 je *brín-ovec* pomensko predstavljeno le z *Wachholderwein*.

► **brinovka**

brinovi drozg → brinovka

ESSJ 0

brinovka

ESSJ s.v. *brínje*, *smolnica*

brinovka f ‘severnoevropska ptica pevka s temno rjavimi krili in hrptom’: *brinovke iščejo hrane* (SSKJ), *brinovka* ‘turdus pilaris’ (Pleteršnik), *brinovka* ‘Turdus pilaris, branjug’ (Erjavec 1875: 283), *brinovka* ‘Wachholderdrossel oder Krammetsvogel, Turdus piláris’ (Erjavec 1864: 46), *brinovka* ‘Krammetsvogel’ (Janežič 1851); rovt. črnovr. *brínuka* (Tominec 1964), toda dol. kost. *bri:nófka* ‘palica iz brinovega lesa’ (Gregorič 2014).

Ⓜ 16. st.: *brinouka* ‘Krametsvogel, Kranawetvogel, turdus’ (Megiser 1592); 18. st.: *brinovka* ‘Krametsvogel, turdus’ (Pohlin), *brinouka* ‘Krametsvogel’ (Gutsman); 19. st.: **velka brinovka** ‘Krammetsvogel, *smolniza*, *smovniza*’ ob *mala brinovka* ‘Turdus iliacus, Rothdroffel, *drosizh*, *drusej*’, ki je od ptiča Turdus pilaris nekoliko manjša, in **brínovi dróseg** ‘Turdus pilaris, Wachholderdroffel’ (Freyer 1842: 12) /brinovi drozæg/, *brinovka* ‘der Krammetsvogel, Turdus pilaris’ (Murko 1833¹: 29); toda **brínjevka** f ‘severnoevropska ptica pevka s temno rjavimi krili in hrptom’ (SSKJ): *V jesenski tihi čas prileti brinjevka na Kras* (S. Kosovel – SSKJ), *brinjevka* ‘Turdus pilaris’ (Pleteršnik s.v. *borovnják*), *brínjevka* ‘der Krammetsvogel, il tordo’ (Drobnič 1858), v 17. st. *briniouka* ‘turdus’ /brinjouka/ z dem *briniövzhiza* ‘turdulus’ (Kastelec-

-Vorenc) /brinjoučica/, kar je bilo iz prvotnega sln. *brínovka* preoblikovano pod vplivom kol *brínje* ‘brinovo grmovje’ < **brīn̄je*.

Isln. *brínouka* f ‘Turdus pilaris’;

- = hrv. *brinovka* ‘Turdus pilaris’ (Fužine, Gerovo – Hirtz: II, 25), tudi *brinovac* ‘isto’ (Gerovo – Hirtz: II, 25) in *brinjevka* (Delnice), *brinjočka* (Zlobin), *brinjevac* (okolica Bakra – vse Hirtz: II, 25);

< **jslov.** *brīnoučka f ‘Turdus pilaris’ (sln.-hrv.).

ⓔ Brinovka se kot vsejeda ptica hrani tudi z brinovimi jagodami, kar je ubesedeno v slov. ornit, ki je s suf. *-čka substantiviziran jslov. adj. *brīnouč iz ftn. **brīn̄* m ‘juniperus’. Enako pomensko motivacijo odražajo nvn. *Wachholderdrossel*, dobesedno ‘brinov drozg’, kar se ohranja v sln. neuveljavljenem kalku *brínovi dróseg* ‘Turdus pilaris, Wachholderdroffel’ (Freyer 1842: 12), nvn. *Krammetsvogel*, sravn. *kranewitvogel*, dobesedno ‘brinov ptič’ (Kluge²³: 482) in rom. *jiniperoně ‘Turdus pilaris’ iz rom. *jiniperū ‘brin, Juniperus communis’ < lat. *jūniperus* (► ženebron).

ⓐBD

Psl. dial. **brīn̄* m ‘Juniperus’:

→ adj. *brīnouč ‘brinov’

→ *brīnoučka ‘kar je v zvezi z brinom = Turdus pilaris’ (sln.-hrv.) > sln. *brinovka*;

sln. *velika brinovka*

→ sln. *velika brinovka*;

→ kol. **brīn̄je* > sln. *brínje* **brīn̄jeučka* ‘Turdus pilaris’ (sln.-hrv.)

> sln. *brinjevka*;

→ kalk po n. *Wachholderdrossel* *brínovi drozg*

⇔ sln. *brínovi drozg*.

► **brin** ⇒ velika brinovka ⇒ brinjevka ⇒ brínovi drozg

cvičar

ESSJ s.v. *cvičati*

cvičar m, g -rja ‘brinjevka’ (Pleteršnik po Cafu).

Isln. dial. *cvičár* m ‘brinovka, Turdus pilaris’ (?).

ⓔ Osamljeno. Deverbativni nomen agentis na -ar < *-ar’b iz *cvičáti* -ím impf ‘oglašati se z visokim, tožečim glasom’: *ptice cvičijo* (SSKJ; Bezljaj ESSJ: I, 70) < psl. *kvičati (ESSJa: 13, 165s.) kaže, da ornit brinjevko označuje po oglašanju; iz istega slov. glagola je bil iz č. *kvičeti* izpeljan ornit *kvičala* ‘brinovka’, medtem ko *kvičák* označuje prašiča (Machek 1968: 312).

► **cvičati**

defur

ESSJ ∅

defūr m ‘dihur’ (štaj. srsav. (Črnova) – SLA).

Isln. dial. *dihūr m ‘dihur’, po redukciji *dəhūr ‘isto’ in z dial. razvojem *h* > *f* *dēfūr* (štaj.).

► **dihur**

dehor → dihur

ESSJ s.v. *dihūr*

dehtur

ESSJ 0

dəxtȳr/dəxtûr m ‘dihur’ poleg *dəxȳr* ‘isto’ (primor. notar. (Sabonje) – Rigler 1963: 169; SLA), notar. *dəxtȳr* (Klenik – SLA).

Isln. dial. *dihûr m ‘dihur’, po redukciji *dəhûr ‘isto’ in na tej razvojni stopnji po ekspresivni, morda šaljivi naslonitvi na antonimni pomen *dəhtĕti -im* impf ‘oddajati prijeten vonj, dišati’ < **d̥bh-ət-ĕ-ti* prenareseno v *dəhtûr ‘dihur’ (podobno že Rigler l.c.); iz te predloge je po disimilaciji po dentalnosti *d : t* → *l : t* nastalo notar. **l***extûr* ‘dihur’ poleg *dextûr* ‘isto’ in *dexȳr* (Dolnja Košana – SLA). Enak vpliv *dəhtĕti* na konzonantizem sln. variante *dihôr* potrjujejo tudi kraš. *dex̣tûor* ‘dihur’ (Avče – SLA), *dex̣tuôr* ‘isto’ (Kanal – SLA), *dix̣tûor* (Šempas – SLA) in notar. *dixtûr* (Pregarje – SLA) < sln. *dəhtôr (► dihor).

► **dihur****dihor**ESSJ s.v. *dihûr*

dihôr m, g -*rja* ‘dihur’ (Pleteršnik), *dihor* ‘Iltið, *dihur*’ (Cigale 1860); kor. mež. *dix̣ûar* ‘dihur’ (Ravne na Koroškem – SLA), rovt. tolm. *dix̣ûor* ‘isto’ (Most na Soči – SLA), *dixôr* (Podbrdo – SLA); z redukcijo *i* v neakcentuirani poziciji rovt. tolm. *đ'xuor* m, g -*ja* (Čujec Stres 2010), črnovr. *dex̣ûar* m, g -*je* (Tominec 1964), dol. *dex̣û:r* (Šentrupert – Smole Diss. 1994).

Psln. *thôr m ‘dihur, *Mustela putorius*’ in po naslonitvi na *dihati* preoblikovano v *dihôr (► dehtur).

► **thor****dihur**ESSJ *dihûr*

dihûr m, g -*ja* ‘roparska žival z žlezami smradnicami ob zadnjici’: *dihur jim je pomoril vse kokoši; smrdi kot dihur* ‘zelo, močno smrdi’ (SSKJ), *dihur* ‘*Mustela putorius*’ (CZŽ 1997: 272), *dihûr* m, g -*rja* ‘Iltis’ (Pleteršnik), *dihur* ‘Iltis, *Mustela putorius*’ (Erjavc 1864: 15), *dihur* ‘Iltið, *dihor*’ (Cigale 1860), *dihûr*, g -*rja* ‘Iltið, Frette’ (Janežič 1851); primor. kraš. *déhȳr* ‘Iltis’ (Štrekelj 1887: 405), rovt. polj. *dehûr* (Škrlep 1999), štaj. zgsav. *dex̣ur* m, g -*ja* (Weiss 1998), vsi dial. primeri z redukcijo neakcentuiranega *i*; po SLA je beseda *dihur* v narečjih izpričana redko, npr. kor. podjun. *dixûr* (Šentanel – SLA), mež. *dixûr* (Črna na Koroškem – SLA).

⊕ Adj na -*ji dihûrji*, f -*ja* ‘kar je v zvezi z dihurjem’, pos adj na -*ev dihûrjev* in od tod *dihurjevina* f ‘dihurje krzno’; *dihûrnica* f ‘past za dihurje’ (SSKJ).

⊕ 17. st.: *en dihûr, ali ta fmardezhi hûr* ‘viverra’ (Kastelec-Vorenc); 18. st.: *dihûr* m, g -*ja* ‘Iltis, Frette, viverra’ (Pohlin), *dihur, -ja* ‘Iltis’ (Gutsman); 19. st.: *dihûr*, g -*rja* ‘der Iltið, die Stinkratte, die Frette, Mustela putorius’ (Murko 1833¹: 39), *dihûr* ‘gem. Iltis, foetorius putorius’ s sin *velki fmerdûh* (Freyer 1842: 3).

Psln. *thôr m ‘dihur, *Mustela putorius*’; v narečjih z razvojem *ô > û* *thûr in po naslonitvi na *dihati* pred delovanjem vokalne redukcije preoblikovano v dial. *dihûr (Ramovš 1924: 214; SP: 5, 154), ki je bilo podvrženo redukciji

v *dəhūr. V dial. območjih z ohranjenim *ō* je po naslonitvi na *dihati* nastala dial. varianta *dihōr (► *dihor*), kar je po redukciji dalo *dəhōr* m, g -*rja* ‘*dihur*’ (Pleteršnik). Škrabec 1994–1998: 2, 21, 234; 4, 37, 63 je že konec 19. st. ugotavljal, da varianta *dihur* zgodovinsko ni upravičena, a njegovo sklepanje, da bi se morala glasiti *dəhōr, glede predpostavljenega prvega zloga že zaradi vzglasnega *d-* ni upravičena. Na širši areal ljudskoetimološko enako preoblikovanega slovanskega refleksa iz prvotnega psl. **dьhor’b* kaže izposojenka z jslov. območja v romun. *di’hor* ‘*Mustela foina*’ (Tiktin: II, 545; SP: 5, 154).

► **thor** ⇒ defur ⇒ dehtur

dordina²

ESSJ 0

dordina f ‘*cesena*’ (primor. nad. – Špehonja 2012²), tj. ‘*brinovka*, *Turdus pilaris*’.

Isln. dial. *dordina* f ‘*brinovka*, *Turdus pilaris*’ (nad.).

⊕ V istem narečju je potrjen ornit *dordina*, ki označuje podobno ptico cararja = *Turdus viscivorus* in je bil izposojen iz furl., pomen ‘*brinovka*’ pa je verjetno interno slovenski, nastal po prenosu s tega poimenovanja.

► **dordina**¹

drozna

ESSJ 0

drūazna f ‘*brinovka*, *Turdus pilaris*’ (primor. nad. (Marsin/Mersino) – Rigoni-Salvino 1999 s.v. *cesena*).

Isln. dial. *drōzna f ‘*Turdus pilaris*’ (nad.);

- = blg. dial. *drózdén* ‘*kos*, *Turdus merula*’ (Gerov), *drózen* ‘*Turdus ericetorum* = *Turdus philomelos*’, stč. *drozn* ‘*drozg*’, č. dial. *drozn* ‘*isto*’, *drozen*, g -*zna*, gl. *drózn* ‘*drozg* (samec)’, *drózna* ‘*drozg* (samica)’, dl. *drozn* ‘*drozg* (samec)’, *drozna* ‘*drozg* (samica)’;

< **psl.** dial. *droznъ m ‘*drozg*’, fem *drozna (?).

⊕ Ornitonim nedvomno spada v slov. besedno družino *drozdъ m ‘*turdus*’. V SP: 4, 258 je slov. gradivo (brez sln. primera) rekonstruirano kot **droz(d)nъ*, sufiks *-*nъ* pa naj bi imel v razmerju do *drozdъ ‘*turdus*’ le strukturno funkcijo. Bolj verjetno Machek 1968: 129, ki je sklepal o disimilaciji po zapornosti *d : d* → *d : n*: *drozdъ → *droznъ (enako v ESSJa: 5, 127). Otkupščikov v SP: 4, 258 je menil, da so alternacije tipa *drozdъ : *drozgъ : *droznъ stare in ne poznejše slovanske.

► **drozg**

drožga

ESSJ 0

drūažgha f ‘*brinovka*, *Turdus pilaris*’ (primor. nad. (Marsin/Mersino) – Rigoni-Salvino 1999 s.v. *cesena*).

Isln. dial. *drōžga f ‘*Turdus pilaris*’ (nad.).

⊕ Ta osamljeni ajevski substantiv je bolj verjetno feminativ na *-a iz *drožd'ь m 'drozg, turdus', ki se potrjuje v hrv. *drožd* 'drozg' (Hirtz: II, 97), kot pa da bi bil feminativ na *-ja iz *drozgbъ 'drozg'.

► **drozg**

dršča

ESSJ 0

dàrščà f 'cesena' (primor. nad. (Ušivica/Ussivizza) – Rigoni-Salvino 1999) = 'brinovka, Turdus pilaris', briš. *dršča* 'isto' (Erzetič 2007), toda notar. *dřšči-ca* f 'der Krammetsvogel (turdus pilaris)' (Gradišče pri Vipavi – Pleteršnik) = *dřščica* 'Turdus pilaris, Krammetsvogel' (Gradišče pri Vipavi – Erjavec, LMS 1882/1883: 280).

Isln. dial. *dršča f 'brinovka, Turdus pilaris' (primor.) < *dbršča (?).

⊕ Erjavec l.c. je le notar. *dřščica* razložil kot izpeljanko na -ica iz *drôzgb* 'turdus', a zaporedja -šč- namesto pričakovanega -žgb/-ž- ob tvorbi na -ica ni pojasnil. Ker bi tvorba na -ica iz psl. *drozgbъ (ap C/B) imela staroakutiran *-ĩ-, Erjavčeva razlaga ne prepričuje. Morda se v teh ornitonimih tako kot verjetno v *drskáč* 'carar, Turdus viscivorus' = hrv. *drskač* 'isto' (► *dreskač*) ohranja slov. varianta *dbrskъ m 'turdus' z enakim ničtim vokalizmom kot v lat. *turdus* 'drozg' < **t̥r̥sdʰo-s* (de Vaan 2008: 635), iz nje pa je bil tvorjen fem na *-ja tipa **gospod'a* ← *gospodъ za označevanje brinovke, tj. *dršča*. Erjavčevo *dřščica* 'Turdus pilaris' je verjetno neustrezno poknjženo iz notar. *dřšča. Disimilacija po zvonečnosti se je v *dbrskъ lahko realizirala po razvoju psl. konzonantne skupine *-zd- v *-zg-.

► **drozg**

drščica → dršča

ESSJ 0

duhor¹

ESSJ 0

đuhâr m 'dihur' (kor. zilj. (Brdo pri Šmohorju/Egg bei Hermagor, Blače/Vorderberg, Bistrica na Zilji/Feistritz an der Gail) – SLA), primor. ter. *duχ^uôr* 'isto' (Breginj – SLA), nad. *duxùôr* (Mersin/Marsino – SLA).

Psln. *thôr m 'dihur, Mustela putorius' < psl. **dъhor'ъ* 'isto', po naslonitvi na tranzitivni glagol *duhati* v pomenu 'oddajati neprijeten vonj' preoblikovano v dial. *duhôr.

► **thor**

duhur¹

ESSJ 0

⊕ 18. st.: *duhur* 'Iltis, Eltis, *fmerduh*' (Gutsman); 19. st.: *duhûr* 'der Iltis' (Jarnik 1832: 20).

Isln. dial. **du'hu:r* m 'dihur, Mustela putorius' (kor.).

⊕ Enako kot sin *dihúr* m, g *-ja* na podlagi sinonimnih tranzitivnih glagolov *dihati* in *duhati* v pomenu ‘oddajati neprijeten vonj’ in s suf *-ur* posodobljeno iz prvotnega sln. *thōr m ‘dihur’ < psl. **d̥hor’b* ‘isto’.

► **thor** ⇒ duhur²

for → hor

ESSJ 0

granfor

ESSJ *gránfor*

gránfor m ‘neka ptica’ (pkm. – Pleteršnik); panon. pkm. *g’ra:nfar* ‘brinovka, Wacholderdrossel’ (Bajzek Lukač 2009), pkm. tudi *lânfor* m, g *-a* ‘brinovka’ (Mukič 2005).

Isln. dial. ? ‘brinovka, *Turdus pilaris*’ (pkm.).

⊕ Nejasno. Bezljaj ESSJ: I, 170 je sledil v Pleteršnikovem slovarju navedeni predstavitvi, da naj bi ornitonim označeval krokarja, a pkm. potrditev iz 21. st. kaže na pomen ‘brinovka’, posredno pa ga potrjuje tudi navedeni pkm. sin *lânfor*, v katerem je vzglasni *g-* izpadel, konzonantno zaporedje dveh *r* pa je bilo verjetno disimilirano *r : r* → *l : r*. V izglasju *-for* se lahko ohranja sln. dial. *fōr* ‘dihur’, prim. štaj. posav. *fūar* ‘isto’ (Ložice (Gorenji Leskovec) – SLA).

Bezljajeva povezava s hrv. čak. *grāmfa* ‘krepelj’ (l.c.) ne prepričuje.

hor

ESSJ 0

’xó:r m, g *-a* ‘dihur’, *s’mjdi: kó ’xó:r* ‘močno smrdi’ (dol. kost. – Gregorič 2014); primor. notr. *xūr* ‘dihur’ (Podgraje – SLA), dol. *χūr* ‘isto’ (Vavta vas – SLA), *χōr* (Sela pri Šentjerneju – SLA), sbkr. *xūr* (Vavpča vas – SLA), jbk. *xúr* (Stari trg ob Kolpi – SLA), štaj. jpoh. *xōr* (Pivola – SLA), srštaj. *xâur* (Ratanska vas – SLA), *xōr* (Spodnja Polskava – SLA), kozj. *xūr* (Zgornja Sušica (Bizeljsko) – SLA), panon. slngoriš. *xūr* (Spodnja Voličina – SLA).

⊕ 17. st.: *en dihúr, ali ta smardezhi húr, švirina* ‘viverra’ (Kastelec-Vorenc) z dodanim določilom *smrdeči*, ker se je v *hur* etimološka povezanost s sémom ‘smrdeti’ že pretrgala.

Isln. dial. *hōr m ‘dihur’; po sporadičnem dial. razvoju *h > f* štaj. posav. *fūar* ‘dihur’ poleg *dixūar* ‘isto’ (Ložice (Gorenji Leskovec) – SLA) in od tod morda prek vzdevka za smrdečega ali odvratnega človeka onimizirano v cgn *For*, ki je bil po ZSSP potrjen v Mariboru; fonetično razvito iz sln. *thōr* m ‘dihur’ < psln. *thōr ‘isto’ < psl. **d̥hor’b* z izpadom vzglasnega dentala *t-*.

► **thor**

jasc²

ESSJ 0

jâsc m ‘dihur’ poleg *jâzbuc* ‘isto’ (rovt. črnovr. (Hotedršica) – SLA) < sln. *jazbovec.

Isln. dial. **’ja:sc* m ‘dihur, *Mustela putorius*’ (rovt.) < *jâzbec*.

⊕ Zaradi podobnosti gotovo transzoonimizirano iz rovt. homonimov, ki označujeta jazbeca, prim. rovt. cerklj. *'ja:sc* m (Kenda-Jež Diss. 2002: *111), *jásc* (Razpet 2006) in črnovr. *jâzbuc* 'jazbec' (Tominec 1964) (► jazbovec¹).
► **jasc¹**

jazbovec² → *jasc²* ESSJ ∅

kuna² ESSJ ∅

t'ûna f 'dihur' (primor. istr. (Lopar) – SLA), brez sekundarno palataliziranega velara kraš. *kûna* 'isto' (Solkan – SLA).

Isln. dial. *kûna* f 'dihur, Mustela putorius' (primor.).

⊕ Zaradi podobnega videza preneseno s prvotnega poimenovanja za kuno *kûna* 'mustela'.

► **kuna¹**

kunica ESSJ ∅ s.v. *kûna* I

kûnca f 'dihur' (primor. istr. (Korte) – SLA), kraš. *kÿnca* 'isto' (Komen – SLA), čiš. *kûnica* (Podgrad – SLA).

Isln. dial. **kunica* f 'dihur' (primor.).

⊕ Zaradi podobnega videza tako kot v primor. istr. *t'ûna* f 'dihur' < sln. *kûna* (► *kuna²*) preneseno s prvotnega dial. **kunica* 'kuna' kot strukturne tvorjenke na *-ica* iz *kûna* 'mustela', prim. kraš. *kÿnca* 'Marder' (Štrekelj 1887: 429), panon. prleš. *'kûnca* 'kuna' (Rajh 2010). Obraten prenos s prvotnega poimenovanja za dihurja na kuno se potrjuje v sln. le historično potrjenem *duhur* 'dihur' (► *duhur²*).

► **kuna¹**

lanfor → *granfor* ESSJ ∅

lehtur → *dehtur* ESSJ ∅

podlaska³ ESSJ ∅

podlâska f 'dihur' (primor. istr. (Lopar) – SLA), *podlâska* 'isto' (Trebeše, Krkavče – SLA).

Isln. dial. *podlâska* f 'dihur' (istr.).

⊕ Zaradi podobnosti preneseno s prvotnega poimenovanja za podlasico *podlâska*.

► **podlaska¹**

puco → *pucola* ESSJ ∅

pucola

ESSJ 0

la pûcola f ‘dihur’ (primor. rez. (Solbica/Stolvizza) – SLA).

Isln. dial. *la pûcola* ‘dihur’ (rez.).

- ⇔ it. *puzzola* f ‘dihur’; iz zabeležbe z it. določnim členom *la* je razvidno, da izposojenka še ni popolnoma prilagojena slovenskemu sistemu in ima zato status tujke; tudi istr. **pûcco** ‘dihur’ (Plavje – SLA) z geminatnim zapisom *-cc-* kaže na enak status; ker it. beseda *puzzo* v pomenu ‘dihur’ ni potrjena, je verjetno, da je bilo izhodiščno istr. *pucola na podlagi slovničnega spola domačega sinonima *dihúr* preoblikovano v *pûcco*.

⊕ It. *puzzola* ‘dihur’ je tvorjenka iz *puzzo* ‘smrad’, ker dihur oddaja neprijeten oster vonj = smrad, ki se širi iz žlez smradnic ob zadnjici (Battisti-Alessio: 3161).

smolnica

ESSJ smolnica

smolnica f ‘der Krammetsvogel’ (Pleteršnik).

⊕ 18. st.: *fmolniza*, *fmouniza* ‘Krammetsvogel’ (Gutsman); 19. st.: *fmolniza* ‘Krammetsvogel’ (Jarnik 1832: 199), *fmolniza*, *fmovniza* ‘Krammetsvogel, velka brínovka’ (Freyer 1842: 12).

Isln. dial. *smolnica* f ‘brinovka, Turdus pilaris’ (kor.).

⊕ Enako pomensko motivirano kot sin *brinovka* ‘Turdus pilaris’ (► brinovka) in s suf *-ica* substantivizirano iz adj *smolen*, f *-lna* ‘brinov’, prim. *fmolna bobeka* ‘Krammetbeere, brinova serna’ (Gutsman), ker se brinovke kot vsejede ptice hranijo tudi z brinovimi jagodami; enako pomensko motivirano je srvn. *kranewitvogel* ‘Turdus pilaris’ s sestavino *kranewite* ‘brin’, stvn. *kranawitu* ‘isto’ (Suolahti 1909: 62; Lexer: I, 1710; Furlan v Bezljaj ESSJ: III, 274).

► smolje

smrdak → smrdat²

ESSJ 0

smrdat²

ESSJ 0

smrdât m ‘dihur’ (kor. podjun. (Libeliče) – SLA).

Isln. dial. *smrdat* m ‘dihur, Mustela putorius’ (kor.).

⊕ Dial. poimenovanje za dihurja je verjetno nastalo po prenosu s sln. kor. *smrdât* m, g *-dâta* ‘smrdokavra, Upupa epops’, ker je za obe živali značilen smrad, ki ga ob nevarnosti izločata. Enakopomensko pkm. **smrdák** ‘der Iltis’ (Pleteršnik) je iz sln. dial. *smrdat ‘dihur’ lahko nastalo po dial. razvoju *-t* → *-k* (o tem Furlan, Zb Orožen 2011: 46ss.). Ta narečna oblika je bila v pluralu kot domači ustreznik uporabljena za označevanje severnoameriškega skunka (► smrdljivci).

► smrdat¹ ⇒ smrdet

smrdeči hur → hor

ESSJ 0

smrdetESSJ s.v. *dihûr*, *smrděti*

smrdět m, g *-ěta* ‘smrdak, dehor’ (Slovenj Gradec, Savinjska dolina – Pleteršnik); kor. spoh.-remš. *sm̋dĕt* ‘dihur’ (Radlje ob Dravi – SLA), *sm̋rdĕt* ‘isto’ (Vuzenica – SLA), štaj. zgsav. *sm̋rdĕt* (Ljubno ob Savinji – SLA).

Isln. dial. *smrd-?* ‘dihur, *Mustela putorius*’ (kor., štaj.).

⊕ Glede tvorjenosti nejasen zoonim s korenem *smrd-* ‘smrdeti’ < psl. **sm̋rd-* ‘isto’, ki dihurja označuje po smradu, ker se v nevarnosti brani s smrdljivim izločkom iz obzadnjičnih žlez (CZŽ 1997: 272). Pleteršnik je nakazal, da bi bil subst na *-et* < **-et-ъ* lahko osamosvojen iz subst *smrdě* n, g *smrděta* < **sm̋rdĕ*, g **sm̋rdĕte*, ki je bil evidentiran šele v 20. st. v slabšalnem pomenu ‘neprijeten, zoprn, slab človek’ (SSKJ) ← **‘tak, ki smrdi’*, kar je možno, a brez dodatnega gradiva težko dokazljivo. Prav tako ni mogoče zanesljivo dokazati, da bi to bila le fonetična varianta iz kor. podjun. *sm̋dāt* ‘dihur’ (► *smrdat*²).

► **smrdeti**

smrdljivec¹

ESSJ ∅

sm̋rdl’ŭc m ‘dihur’ (primor. kraš. (Sovodnje/Savogna d’Isonzo) – SLA).

Isln. dial. **sm̋rdljĭvĕc* m ‘dihur, *Mustela putorius*’ (kraš.);

- = bosan. *sm̋rdljivac* ‘*Mustela putorius*’ ob drugače tvorjenem *sm̋rdijelj* ‘isto’ (Hercegovina – ARj s.v. *sm̋rdijelj*) < **sm̋rdĕl’b*; < **jslov.** dial. **sm̋rdl’iŭbcb* m ‘*Mustela putorius*’.

⊕ Verjetno paralelno s *sm̋rdljĭvĕc* ‘smrdokavra’ (► *smrdljivec*²) s suf *-ec* < **-bcb* substantivizirano iz deverbativnega adj *sm̋rdljĭv*, f *-iva* ‘foetidus’ (SSKJ) < **sm̋rdl’iŭb* ‘isto’.

► **smrdeti**

smrduh¹ESSJ s.v. *smrděti*

smrdûh m ‘dehor, der Iltis’ (Pleteršnik); kor. podjun. *sm̋rdûx* ‘dihur’ (Djekše/Diex – SLA), spoh.-remš. *sm̋rdûx* ‘isto’ (Radlje ob Dravi – SLA).

⊕ Strukturna tvorjenka na *-ar sm̋rdûhar* m, g *-rja* ‘dehor, der Iltis’ (Pleteršnik).

⊕ 18. st.: *fmerduh* ‘Iltis, *duhur*’ (Gutsman); 19. st.: *fmerduh* ‘Iltis’ (Jarnik 1832: 199), tudi dvobesedno **velki fmerduh** ‘gem. Iltis, f. *putorius*, *dihûr*’ (Freyer 1842: 3), kjer ni jasno, v razmerju do katere živali je uporabljen adjektiv *veliki*.

Isln. dial. *smrdûh* m ‘dihur, *Mustela putorius*’ (kor.).

⊕ Deverbativni nomen agentis na *-uh* iz *smrděti* ‘foetere’ < psl. **sm̋rdĕti* je bil prvotno generična oznaka za smrdečega človeka ali žival, ki se je kasneje pomensko specializiral tudi na označevanje dihurja.

► **smrdeti**

thor

ESSJ s.v. *dihûr*

thôr m, g -*rja* ‘der Iltis’ (Pleteršnik), *thor* ‘dihúr’ (Janežič 1851), rovt. cerklj. *tʰu:r* m, g -*je* ‘isto’ (Kenda-Jež Diss. 2002: *49), *thúr/húr* (Razpet 2006), panon. prleš. *thór* (Antič 2009), *tʰo:r* m, g -*a* (Rajh 2010); primor. obsoš. *tʰúur* ‘dihur’ (Kobarid – SLA), rovt. tolm. *tʰúr* ‘isto’ (Grahovo ob Bači – SLA), cerklj. *tʰúor* (Gorenja Trebuša – SLA), škofjeloš. *txôr* (Pungert – SLA), gor. *txôr* (Podlonk – SLA), *thúr* (Bohinjska Bela – SLA), štaj. srsav. *txôr* (Šentgotard – SLA), panon. prleš. *txôr* (Sveti Tomaž – SLA).

Ⓣ Dial. adj na -*ov* v prleš. *tʰo:rɔf*, f -*va* ‘dihurjev’, *tʰo:rešŋca* ‘past za dihurje’ (Rajh 2010) < *thorečnica < **d̥hor-ǵtʰ-n-ica*.

Ⓜ 19. st.: *thór* ‘dihúr’ (Murko 1833¹: 670).

Psln. *thôr m, g *-*rʼa* ‘dihur, *Mustela putorius*’ (splošno);

- = hrv., srb. *tvôr*, g *tvõra* ‘dihur’, tudi *tvõr*, g -*a* ‘isto’, blg. *tvor*, *tor*, r. *chorb*, g -*rjá*, str. *d̥chorb*, *dochorb*, *thorb*, br. *tchorb*, g -*rjá*, ukr. *tchir*, g *thorá*, p. *thórz*, dial. *twórz*, č. *tchoř*, stč. *dchoř*, slš. *tchor*, g -*a*, gl. *tkhór*, g -*rja*, tudi *twór*, dl. *twór*, g -*rja*;

< **psl.** **d̥horʼb* m ‘dihur, *Mustela putorius*’ (Vasmer: IV, 270; Bezljaj ESSJ: I, 101; Skok: I, 374; ÈSSJa: 5, 177s.; SP: 5, 153s., 1, 26), pri čemer le sln. gradivo jasno kaže na **d̥horʼb* > psln. *thôr > sln. dial. *thôr*.

ⓔ Psl. **d̥horʼb* m ‘*Mustela putorius*’ je najverjetneje deverbativni nomen agentis na *-*orʼb* tipa **p̥iskorʼb* (► piškur) iz **d̥hn̥oti* v pomenu ‘smrdeti, neprijeten vonj oddati’, prim. sln. *dehniti dáhnem* pf ‘neprijeten vonj oddati’, *po vinu dahni* ‘po vinu smrdi’, *meso že dahne* ‘meso že smrdi’ (Pleteršnik; Bezljaj l.c.; SP l.c.). Dihur se namreč ob nevarnosti brani s smrdljivim izločkom iz obzadnjičnih žlez (CZŽ 1997: 272).

Let. *dukurs* ‘*Mustela putorius*’, fin. *tuhkuri* ‘isto’, est. *tukhur* je bilo izposojeno verjetno iz vzhodnoslovanskega območja (SP: 5, 154).

Sln. knjiž. *dihûr* (► dihur) je posledica ljudskoetimološke naslonitve na *dihati* ‘spirare’ in naslonitve dial. izglasja -*ûr* < -*ôr* na sufiks -*ur* < *-*urʼb*.

ⓂBD

Psl. nomen agentis **d̥horʼb* m ‘kdor smrdi’ ← **d̥hn̥oti* ‘smrdeti, neprijeten vonj oddati’, prim. sln. *po vinu dahni* ‘po vinu smrdi’, *meso že dahne* ‘meso že smrdi’:

> psln. * <i>thôr</i>	> sln. <i>thor</i> ;
→ <i>h</i> v <i>θ</i> * <i>t̥ôr</i>	> sln. <i>tor</i> ;
→ <i>t</i> > <i>θ</i> * <i>hôr</i>	> sln. <i>hor</i> ;
→ * <i>smrdeči hôr</i>	> sln. <i>smrdeči hur</i> ;
→ <i>h</i> v <i>f</i> * <i>fôr</i>	> sln. <i>for</i> ;
→ <i>dihati</i> * <i>dihôr</i>	> sln. <i>dihor</i> ;
→redukcija * <i>d̥ahôr</i>	> sln. <i>dehor</i> ;
→ <i>dihati</i> + - <i>ur</i> * <i>dihûr</i>	> sln. <i>dihur</i> ;
→redukcija * <i>d̥ahûr</i> → <i>h</i> v <i>f</i> * <i>d̥afûr</i>	> sln. <i>defur</i> ;

- dehteti *dəhtûr > sln. *dehtur*;
 →disim *d : t v l : t* > sln. *lehtur*;
 →duhati *duhōr > sln. *duhor*¹;
 →duhati + -ur *duhûr > sln. *duhur*¹;
 > hrv. dial. *tvōr* ⇨ sln. *tvor*.
 ► **dehniti** ⇒ defur ⇒ dehor ⇒ dehtur ⇒ dihor ⇒ dihur ⇒ duhor¹ ⇒ duhur¹ ⇒ for
 ⇒ hor ⇒ lehtur ⇒ smrdeči hur ⇒ tvor

tor

ESSJ 0

tāur m, g *tāura/torá* 'dihur' (panon. pkm. – Mukič 2005), stpkm. *tór* 'isto' in *tóur* (Novak 2006); panon. pkm. *tōur* 'dihur' (Gomilica, Križevci – SLA), *tōur* 'isto' (Beltinci, Gornji Senik – SLA), *tōr* m, g *torâ* (Grad – SLA).

⊕ Dial. adj na *-eči* < **-et'bjb* v pkm. *torèči* 'dihurji' (Mukič 2005).

Isln. dial. *tōr* m 'dihur' (pkm.); fonetično razvito iz sln. dial. *thōr* 'dihur' < psl. **d̥hor'b* s pkm. sporadično onemitvijo *h*, prim. Ramovš 1935: 190.

► **thor**

tvorESSJ s.v. *tvériti*

tvōr m, g *-rja* 'thor, dihur' (dol. bkr. – Pleteršnik); jbkr. *tvōr* 'dihur' (Adlešiči, Preloka, Vinica – SLA), tudi enakopomensko jbkr. *tvōræc* (Preloka – SLA).

Isln. dial. *tvōr* m 'dihur' in *tvōræc* m, g *-rca* 'isto' (bkr.).

- ⇨ hrv. kajk. *tvōr* m 'dihur', *tvōræc*, g *-rca* 'isto' (Lipljin 2002) < psl. **d̥hor'b* (Skok: I, 374); ker je sln. dial. *tvōr* 'dihur' potrjeno le v bkr. in ker je v slovenščini razvoj medvokalnega *-h-* v *-v-* potrjen le na skrajnem zahodnem območju, prim. rez. *múwa* 'muha', je ta zoonimska oblika gotovo izposojena iz hrv., saj *-v-* ni nastal po slovenskem fonetičnem razvoju iz domačega refleksa *thōr* < **d̥hor'b*.

► **thor**

velika brinovka → brinovka

ESSJ 0

veliki smrduh → smrduh¹

ESSJ 0

želebron → ženebron

ESSJ 0

ženebron

ESSJ 0

ženebròn m 'brinovka', *ženevròn* 'isto' (primor. nad. – Rigoni-Salvino 1999 s.v. *cesena*), toda ter. *ženebròn* 'tordella = carar, *Turdus viscivorus*', *ženevròn* 'isto' (Špehonja 2012²); po sln. dial. disimilaciji *n : n* → *l : n* nad. **želebròn** 'brinovka', *želevròn* 'isto', *zelevròn* (Rigoni-Salvino 1999 s.v. *cesena*), *zelebròn* (Špehonja 2012²).

Isln. dial. *ženevrò:n* m 'brinovka, *Turdus pilaris*' (nad.).

⇐ furl. *'zenevròn* m 'brinovka, *Turdus pilaris*', *'zanevròn* 'isto' (NP); prim. isti ornit v it. trž. *ginepron* = *zinepron* 'Turdus pilaris', it. biz. *zinepron* 'isto', toda it. kopr. *gineprón*, *fineprón* (Doria 1987: 268).

Ⓢ Izhodiščno rom. **jinipe'ro:ně* 'Turdus pilaris' je avgmentativ iz rom. **jiniperũ* 'brin, *Juniperus communis*' < lat. *jūniperus* 'isto' (Battisti-Alessio: 1809). Sln. dial. variante z *-br-* odražajo rom. fonetično stanje z betacizmom, ki ga dostopni slovarski viri sicer ne evidentirajo.

ⓈBD

Lat. *jūniperus* m 'brin, *Juniperus*':

→ rom. **jiniper-oně* 'Turdus pilaris' > furl. *'zenevròn*

→ sln. disim *n : n → l : n*

⇐ sln. **ženebron**;

→ sln. **želebron**.

KRAJŠAVE

Krajšave in simboli, ki so bili uporabljeni že v geslih poskusnega zvezka NESSJ in rastočega spletnega slovarja NESSJ, se najdejo na naslovu fran.si/207/nessj-novi-etimoloski-slovar-slovenskega-jezika/datoteke/NESSJ_Krajšave.pdf, nove krajšave pa so naslednje:

čiš. = čiški

dol. jbr. = dolenskojužnobelokranjski

dol. kost. = dolenskokostelski

est. = estonski

fin. = finski

jbr. = južnobelokranjski

kor. mež. = koroškomežiški

kozj. = kozjaški

mež. = mežiški

panon. prleš. = panonskopreški

panon. slngoriš. = panonskoslovenskogoriški

pos adj = posesivni adjektiv, svojilni pridevnik

primor. istr. = primorskoistrski

primor. kraš. = primorskokraški

primor. notr. = primorskonotranjski

primor. obsoš. = primorskoobsoški

primor. ter. = primorskoterski

rovt. cerklj. = rovtarskocerkljanski

rovt. črnovr. = rovtarskočrnovrški

rovt. polj. = rovtarskopoljanski

rovt. tolm. = rovtarskotolminski

sbkr. = severnobelokranjski

spoh.-remš. = severnopohorsko-remšniški

srštaj. = srednještajerski

škofjeloš. = škofjeloški

štaj. jpoh. = štajerskojužnopohorski

štaj. posav. = štajerskoposavski

štaj. srsav. = štajerskosrednjesavinjski

VIRI IN LITERATURA

Viri in literatura, ki so bili uporabljeni že v geslih poskusnega zvezka NESSJ in rastočega spletnega slovarja NESSJ, se najdejo na naslovu https://fran.si/207/nessj-novi-etimoloski-slovar-slovenskega-jezika/datoteke/NESSJ_Literatura.pdf, novi pa so naslednji:

CŽŽ 1997 = *Leksikon Cankarjeve založbe Živalstvo*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1997.

Drobnič 1858 = Jožef Drobnič, *Slovensko-nemško-talianski in Taliansko-nemško-slovenski besednjak*, Ljubljana: Natisnil Jožef Blaznik, 1858.

Erjavec 1864 = *Živalstvo: prirodopis za nižje gimnazije in realke*, spisal A. Pokorny, poslovenil Fr. Erjavec, Celovec: Natisnil in prodaja J. Leon, 1864.

- Erjavec 1875** = *Schödlerjeva Knjiga prirode IV: zoologija, z 227 podobami*, poslovenil Fr. Erjavec, Ljubljana: Matica slovenska, 1875.
- Freyer 1842** = Heinrich Freyer, *Fauna der in Krain bekannten Säugethiere, Vögel, Reptilien und Fische: nach Cuvier's System geordnet, mit Abbildungs-Citaten und Angabe des Vorkommens*, Laibach: Eger'sche Gubernial-Buchdruckerei, 1842.
- Furlan 2019** = Metka Furlan, Novi etimološki slovar slovenskega jezika kot rastoči spletni slovar 2017–: dodatek 2019, *Jezikoslovni zapiski* 25.2 (2019), 7–32.
- Hirtz** = Miroslav Hirtz, *Rječnik narodnih zoologičkih naziva II: ptice (Aves)*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1938–1947.
- SSKJ** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik, 1970–1991.
- Suolahti 1909** = Hugo Suolahti, *Die deutschen Vogelnamen: eine wortgeschichtliche Untersuchung*, Straßburg: Verlag von Karl J. Trübner, 1909.

POVZETEK

*The New Etymological Dictionary of Slovenian Language as a Growing Online Dictionary (2017–): The 2020 Additions (Synonyms for *Turdus pilaris* and *Mustela putorius*)*

This year's additions to *Novi etimološki slovar slovenskega jezika* (New Etymological Dictionary of Slovenian Language) as a growing online dictionary (2017–) comprise forty-six entries presenting Slovenian synonyms for the fieldfare (*Turdus pilaris*) and the European polecat (*Mustela putorius*) attested in various sources since the sixteenth century. Through the publication of these entries, which are part of extensive etymological research on zoonyms for the *New Etymological Dictionary of Slovenian Language*, a preliminary smaller selection of etymologically examined Slovenian zoonyms is presented, while highlighting the problem of dictionaries as products in which the alphabetical order of headwords makes the content-related connection between individual dictionary articles less evident despite the use of cross-references and hence lessens the dictionary's information value in certain aspects. A set of diverse data not irrelevant for further research thus largely remains hidden in dictionaries and therefore often unused. Consequently, considerably less is known about the lexicon of a specific language than could be. It would therefore make sense for dictionary compilation to be followed by presentations that would systematically derive and group data from analyses that quantitatively confirm what is already known and, through new findings, indicate possible qualitative explanations in individual linguistic areas (e.g., phonetics, inflectional morphology, word formation, syntax, synonymy, and so on). Such a hidden capital of information is also accumulating in the etymological study of Slovenian zoonyms. To at least partly resolve the deficiency related to the dictionary form that does not provide information highlighted in one place—for example, on Slovenian synonyms of a denotation, the attestation of synonyms over the centuries, the semantic motivation of names referring to a specific denotation, the origin and age of Slovenian synonyms for a denotation, the special linguistic features of zoonyms, and so on—the etymologically examined known Slovenian synonyms for the fieldfare (*Turdus pilaris*) and European polecat (*Mustela putorius*) are used to show the parts of dictionary articles that should be highlighted to increase their information value.

MATEJ ŠEKLI

MACEDONIAN: GENEALOGY, TYPOLOGY AND SOCIOLINGUISTICS

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.04](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.04)

Makedonščina: geneo-, tipo- in sociolingvistična opredelitev

V prispevku je makedonščina opredeljena geneo-, tipo- in sociolingvistično. S stališča genealoškega jezikoslovja je s pomočjo relativne kronologije in zemljepisne razširjenosti relevantnih jezikovnih sprememb prikazano oblikovanje makedonščine in bolgarščine kot geolektov znotraj vzhodne južne slovanščine. Z gledišča tipološkega jezikoslovja je umeščena v kontekst balkanske jezikovne zveze. Sociolingvistični pogled pa prikaže proces standardizacije in pravni položaj sodobnega makedonskega knjižnega/standardnega jezika kot sociolekta.

Ključne besede: makedonščina, bolgarščina, genealosko jezikoslovje, tipološko jezikoslovje, sociolingvistika

The article attempts to define Macedonian from the view-point of linguistic genealogy and typology as well as sociolinguistics. The genesis of Macedonian and Bulgarian as geolects within Eastern South Slavic is discussed from the vantage point of genealogical linguistics, using the relative chronology and the geographical distribution of the individual linguistic changes. The typological part of the discussion then attempts to establish the position of Macedonian in the context of the so-called Balkan Sprachbund. Finally, the process of standardisation and the legal status of modern Macedonian literary/standard language as a sociolect are presented, thus shedding additional light on the linguistic system under discussion from the sociolinguistic point of view.

Keywords: Macedonian, Bulgarian, genealogical linguistics, typological linguistics, sociolinguistics

1 INTRODUCTION

Depending on the vantage point from which the questions connected to the human language are tackled, there are three modes of contemporary linguistic enquiry in the study of *idioms* (i.e., linguistic systems and diasystems):¹ genealogical linguistics (i.e., historical comparative linguistics and areal dialectology), typological linguistics, and sociolinguistics.² These three main branches of linguistics are in-

This article is a revised version of the contribution that appeared as Šekli 2020.

- 1 The term *idiom* functions as the most general and in terms of its connotative qualitative or hierarchical value a rather neutral label (cf. Brozović 1970: 10). In terms of linguistic geography an *idiom* can stand for a *geolect*, it can refer to a *sociolect* as a societal phenomenon, or to a *chronolect* if the temporal dimension is considered.
- 2 For the subdivision of linguistics into the said branches as well as the division of genealogical linguistics into historical comparative linguistics and dialectology cfr., e.g., Brozović 1996.

dependent from each other as far as their theoretical modelling and methodological approaches are concerned. Consequently, any kind of research results should not be automatically transferred from one to the other, which amounts to the fact that there are essentially three independent linguistic classifications of any given idiom that must be established.

Genealogical/genetic linguistics studies the genetic relationship between linguistic phenomena accumulated in the form of idioms and establishes their genealogical classification based on (the level of) genetic affiliation (in the majority of cases the genetic affiliation between any two linguistic systems will depend on their mutual geographical distance). To this purpose, this branch of linguistics explores the evolutionary development of geolects within the spatial dimension as it progresses in interdependence with innovations in the domain of language change, while it remains alert to the social factor that contributes to the secondary processes of standardisation or destandardisation at the sociolectal level. Genealogical linguistics is a cross-linguistic and diachronic discipline (linguistic affiliation can only be established on the basis of a diachronic approach, which in turn reveals the exact mechanisms of individual evolutionary histories). The branch of genealogical linguistics that is particularly interested in the analysis of geolects comprises comparative linguistics and dialectology.

In the 1870s, the Leipzig Neogrammarian school of linguistics came to the correct conclusion that sound change is by far the most systematic process among the changes that can affect a given language. Sound changes can be accurately captured by mathematically precise rules (rather appropriately, the Neogrammarians called them *Lautgesetze*, i.e. sound laws). As such, the historical phonology of a language is undeniably the most important criterion for accurate genealogical classification of an idiom. To this may be added the morphological criterion, but only if the areas of innovation in the domain of morphology overlap with those involving sound change. Syntactic and lexical features have a decidedly inferior impact on the actual genealogical classification. The main reason for that is the inherent instability of the referents in extra-linguistic reality and the ease with which such features can be influenced by contact situations, be it that these involve the individual geolects or sociolects.

Typological linguistics studies the structure of idioms, which is to say their typological similarities and differences on several different levels of linguistic enquiry, and establishes several types of typological classification: phonological, morphological, syntactic and lexical. Quite independent from their genealogical affiliation, linguistically similar idioms can thus be grouped together into “types”. In its application, typological linguistics is predominantly cross-linguistic and synchronic, language history being rather irrelevant for the establishing of typological similarity. An important part of synchronic typological linguistics is contrastive linguistics, the aim of which is to contrast (that is to say “compare” on synchronic level) linguistic structures of analysed idioms, regardless of whether they are related or not.

Sociolinguistics studies idioms as a means of communication of a given linguistic community or of an individual. It focuses on the impact of social factors on the use of language and establishes sociolinguistic (or social) classification of both genetically related as well as non-related idioms. The main classificatory criterion seems to be the communicative role of a given idiom in the society, whereby the literary/standard language presents the most prestigious linguistic variety. Sociolinguistics can be either non-cross-linguistic or cross-linguistic, and synchronic or diachronic.

2 GENEALOGICAL LINGUISTICS

Building on the theoretical and methodological approach of genealogical linguistics, this section attempts to systemise the evolutionary histories of the Easter South Slavic geolects, i.e. Macedonian and Bulgarian. In the framework of genealogical linguistic classification, the term *language* is to be defined as a geographical linguistic phenomenon (a gelect) which encompasses groups of dialects and their local varieties displaying the same set of linguistic characteristics (i.e., archaisms and/or innovations). These must, in turn, differ in a meaningful way from the linguistic properties of a neighbouring group of dialects, which between themselves naturally form a neighbouring language.

The dismemberment of Late Proto-Slavic into South, East, and West Slavic was brought about by a number of older non-common post-Proto-Slavic sound changes. The gradual rise of the Old Slavic geolects is to be dated to the 9th c. AD. Subsequent disintegration of these major geolects, which was due to a younger stratum of non-common post-Proto-Slavic innovations (starting around 10th c. AD), finally resulted in the formation of the individual Slavic languages.³

2.1 From Proto-Slavic to Old South Slavic geolects

The gradual rise of the Old Slavic geolects is to be dated to the 9th c. AD. The non-common post-Proto-Slavic innovations in the domain of sound change that shaped these macro-dialects are partly to be understood as consequent to the tendencies inherited from Proto-Slavic, while a small number of innovatory trends emerges independently.

The most relevant older non-common Slavic sound changes related to the Proto-Slavic open syllable conspiracy (permitting open syllables only) and the phenomenon of intrasyllabic harmony (a tendency towards phonetic harmonisation of consonants and vowels within the same syllable) were the palatalisation of velars, consonant cluster simplification, liquid metathesis, and the rise of syllabic liquids. That all these developments postdate the reconstructed Proto-Slavic linguistic stage

³ For a detailed discussion of the linguogeneses of the South Slavic languages see Šekli 2018: 81–169.

and are not universally Slavic follows from the fact that they are not characteristic of the entire continuum, an early absence of the reaction to Proto-Slavic tendencies and associated sound changes being typical of several archaic linguistic areas.

The non-common post-Proto-Slavic palatalisation of velars: **(1)** PSI. *k, *g + *E₂ (= *ě₂, *-i₂) > Novgorod-Pskov Russ. *k, *g, SSL., ESL., WSl. *c, *z (PSI. *kělb 'entire, whole' > *kělb, *cělb; PSI. *kěditi 'to filter' > *kěditi, *cěditi; PSI. *kbrky *kbrkove 'church' > *kbrky *kbrkove, *cbrky *cbrkove); **(2)** PSI. *x + *E₂ (= *ě₂, *-i₂) > Novgorod-Pskov Russ. *x, SSL., ESL. *s, WSl. *š (PSI. *xědb 'grey' > *xědb, *sědb, *šědb); **(3)** PSI. *E₃ (= *i, *b, *e) + *x - *C, *y, *b > SSL., ESL. *s, WSl. *š (PSI. *vbx *vbxo 'whole' > *vbsb *vbsa *vbsse, *všb *všša *všše); **(4)** PSI. *sk, *zg + *E₂ (= *ě₂, *-i₂) > Novgorod-Pskov Russ. *sk, *zg, SSL., ESL. *sc, *zž, WSl. *šč, *žž (PSI. *na dьskě 'on the board' > *na dьskě, *na dьscě, *na dьščě; PSI. *vь mьzгě 'in the sap' > *vь mьzгě, *vь mьzгě, *vь mьžžě); **(5)** PSI. *kv, *gv, *xv + *E > WSl., Novgorod-Pskov Russ., SW Bruss., N Ukr. *kv, *gv, *xv, SSL., ESL. *cv, *zv, *sv (PSI. *květb 'flower' > *květb, *cvětb; PSI. *gvězda 'star' > *gvězda, *zvězda; PSI. Npl *vьlxvi of 'magician' > *vьlxvi, *vьlsvi).

The non-common post-Proto-Slavic simplification of *tl, *dl and *tn, *dn: **(1)** PSI. *tl, *dl > WSl., NW Sln., Novgorod-Pskov Russ. *tl, *dl, SSL., ESL., CSIk. *l (PSI. *modliti (se) 'to pray, to ask' > *modliti (se), *moliti (se); PSI. *šidlo 'awl' > *šidlo, *šilo; PSI. Nsg m, f, n ptc. praet. act. II *pletb *pletla *pletlo of 'to knit, to twist, to plait' > *pletb *pletla *pletlo, *plelb *plela *plelo; PSI. Nsg m, f, n ptc. praet. act. II *vedlb *vedla *vedlo of 'to lead' > *vedlb *vedla *vedlo, *velb *vela *velo); **(2)** PSI. *tn, *dn > WSl., NW Sln. *tn, *dn, SSL., ESL. *n (PSI. *svbьnoti 'to dawn' > *svbьnoti, *svbnoti; PSI. *vędnoti 'to fade' > *vędnoti, *venoti).

The non-common post-Proto-Slavic liquid metathesis: **(1)** PSI. *ōRC > CSIk. *RaC (PSI. *ordlo 'plough' > *radlo; PSI. *olkom(ь)n(ь)j(ь) 'hungry, greedy' > *lakom(ь)n(ь)j(ь)); **(2)** PSI. *oRC > SSL., CSIk. *RaC, ESL., WSl. *RoC (PSI. *orsti 'to grow' > *rasti, *rosti; PSI. *olkьtb 'elbow' > *lakьtb, *lokьtb); **(3a)** PSI. *CoRC > Plb., Pom. *CarC/*CroC, SSL., Cz., Slk. *CraC, ESL. *CoroC, Pol., Sorb. *CroC (PSI. *korva 'cow' > *karva, *krava, *korova, *krova); **(3b)** PSI. *CloC > Pom. *CalC/*CloC, SSL., Cz., Slk. *ClaC, ESL. *ColoC, Pol., Plb., Sorb. *CloC (PSI. *golva 'head' > *galva, *glava, *golova, *glova); **(4a)** PSI. *CerC > SSL., Cz., Slk. *CrēC, ESL. *CereC, Pol., Pom., Plb., Sorb. *CreC (PSI. *bergb 'slope, hill' > *brēgb, *berēgb, *bregb); **(4b)** PSI. *CelC > SSL., Cz., Slk. *ClēC, ESL. *ColoC, *C'eloC, Pol., Pom., Plb., Sorb. *CleC (PSI. *melko 'milk' > *mlēko, *moloko, *mleko; PSI. *šelmь 'helmet' > *šlēmь, *šelombь, *šlemь).

The non-common post-Proto-Slavic rise of syllabic liquids: **(1a)** PSI. *CbrC > ESL. *CbrC, WSl. *Cf' C, SSL. *Cf' C > *Cf C (PSI. *zbrno 'grain' > *zbrno, *zr'no, *zrno); **(1b)** PSI. *CbrC > ESL. *CbrC, WSl., SSL. *Cf C (PSI. *kbrmiti 'to feed' > *kbrmiti, *křmiti); **(2a)** PSI. *CbIC > ESL. *CbIC > *CbIC, WSl. *Cf' C, SSL. *Cf' C > *Cf C (PSI. *vьlkь 'wolf' > *vьlk > *vьlk, *v'k, *v'k); **(2b)** PSI. *CbIC > ESL. *CbIC, WSl., SSL. *Cf C (PSI. *dьlgь 'debt' > *dьlg, *d'lg); **(3a)** PSI. *CrьC > ESL., WSl. *CrьC, CSIk. *Cf' C, SSL. *Cf' C > *Cf C (PSI. *krьstь 'baptism' > *krьst, *křst,

*křst); PSI. **Cr̥C* > ESl., WSl. **Cr'C*, SSl. **Cř'C* > **CřC* (PSI. **gr̥mēti* 'to thunder' > **gr'mēti*, **grmēti*); **(3b)** PSI. **Cr̥C* > ESl., WSl. **Cr̥C*, SSl., CSlk. **CřC* (PSI. Asg **kr̥vb* 'blood' > **kr̥v*, **křv*); PSI. **Cr̥C* > ESl., WSl. **CrC*, SSl. **CřC* (PSI. **kr̥šiti* 'to crumble, to break' > **kršiti*, **křšiti*); **(4a)** PSI. **Cl̥C* > ESl., WSl. **Cl̥C*, CSlk. **CřC*, SSl. **CřC* > **CřC* (PSI. Gpl **sl̥zb* of 'tear' > **sl̥z*, **sřz*, **sřz*); PSI. **Cl̥C* > ESl., WSl. **Cl̥C*, SSl. **CřC* > **CřC* (PSI. **sl̥za* 'tear' > **sl'za*, **sřza*); **(4b)** PSI. **Cl̥C* > ESl., WSl. **Cl̥C*, SSl., CSlk. **CřC* (PSI. **pl̥tb* 'skin' > **pl̥t*, **přt*); PSI. **Cl̥C* > ESl., WSl. **ClC*, SSl. **CřC* (PSI. **bl̥xa* 'flea' > **bl̥xa*, **břxa*).

The relevant older non-common post-Proto-Slavic innovations unrelated to the Proto-Slavic tendencies are: **(1)** the reflexes of Proto-Slavic palatals **t̥*, **d̥*: PSI. **t̥*, **d̥* > Sln., W Kajk., Čak. **t̥* > **ć*, **j*, E Kajk., W Štok., E Štok. **t̥* > **ć*, **ž*, Torlakian, Mac., Blg. **št*, **žd*, ESl. **ć*, **ž*, WSl. **c*, **ž* (PSI. **svēta* 'light, illuminant' > **svēća*, **svēšta*, **svēča*, **svēca*; PSI. **meda* 'border' > **meja*, **mežja*, **mezda*, **meža*, **mezja*); **(2)** the simplification of Proto-Slavic palatal clusters **šč*, **žž*: PSI. **šč*, **žž* > Sln., Kajk., Čak., W Štok., ESl., WSl. **šč*, **žž*, E Štok., Torlakian, Mac., Blg. **št*, **žd* (PSI. **piščalb* 'whistle' > **piščalb*, **pištalb*; PSI. Npl **drožži* 'yeast' > **drožži*, **droždi*).

These older non-common post-Proto-Slavic sound changes shaped the following Old South Slavic geolects (for better orientation, the names of South Slavic languages and/or dialects are provided in brackets): **(1)** Northwestern Alpine South Slavic (> Northwestern Slovenian); **(2)** the Southeastern Alpine-Western Pannonian-Littoral South Slavic complex (> Southeastern Slovenian, Western Kajkavian, Čakavian); **(3)** the Eastern Pannonian-Dinaric South Slavic complex (> Eastern Kajkavian, Western Štokavian); **(4)** Ras South Slavic (> Eastern Štokavian); **(5)** Eastern South Slavic (> Torlakian, Macedonian, Bulgarian). Among the enumerated Old South Slavic geolects, the first to be documented was Eastern South Slavic. Genealogically speaking, Old Church Slavonic, the first Slavic literary language, is in fact Eastern South Slavic of the second half of the 9th c. AD. Its dialect basis was the local dialect of Tessoniki, where its propagators, viz. Cyril and Methodius, came from.

Table 1: The Old South Slavic geolects and their characteristic features

Proto-Slavic	NW Alpine South Slavic	SE Alpine- -W Pannonian- -Littoral South Slavic	E Pannonian- Ras -Dinaric South Slavic	Ras South Slavic	Eastern South Slavic
<i>*tl</i>	<i>*tl</i>	<i>*l</i>	<i>*l</i>	<i>*l</i>	<i>*l</i>
<i>*dl</i>	<i>*dl</i>	<i>*l</i>	<i>*l</i>	<i>*l</i>	<i>*l</i>
<i>*tn</i>	<i>*tn</i>	<i>*n</i>	<i>*n</i>	<i>*n</i>	<i>*n</i>
<i>*dn</i>	<i>*dn</i>	<i>*n</i>	<i>*n</i>	<i>*n</i>	<i>*n</i>
<i>*t̥</i>	<i>*ć</i>	<i>*ć</i>	<i>*ć</i>	<i>*ć</i>	<i>*št</i>
<i>*d̥</i>	<i>*j</i>	<i>*j</i>	<i>*ž</i>	<i>*ž</i>	<i>*žd</i>
<i>*šč</i>	<i>*šč</i>	<i>*šč</i>	<i>*šč</i>	<i>*št</i>	<i>*št</i>
<i>*žž</i>	<i>*žž</i>	<i>*žž</i>	<i>*žž</i>	<i>*žd</i>	<i>*žd</i>

2.2 From Old Eastern South Slavic to the modern Eastern South Slavic geolects

2.2.1 Common Slavic loss of Proto-Slavic jers and its consequences

The essentially non-homogeneous Slavic linguistic area as it was shaped by the older non-common post-Proto-Slavic innovations reaching back to the 9th c. AD was affected a century or two later by the common Slavic sound change that caused the syncopation of *jers* in weak position. This development set in motion a number of related non-common Slavic sound changes responsible for the creation of a rift between the emerging southern and northern (i.e., eastern and western) Slavic linguistic areas. The North phonologised the distinction between palatalised and non-palatalised consonants and eliminated the opposition between the reflexes of PSl. palatals **ń, *ľ, *ř* and dentals **n, *l, *r* before front vowels, while the South merged PSl. **i* and **y*. It is likely that *jer* fall was also responsible for late Slavic contraction processes.

Common Slavic loss of Proto-Slavic weak *jers*. Proto-Slavic *jers* underwent Havlík's rule, by which all final *jers* were apocopated and word-internal *jers* starting from the right word-edge were subject to a syncope-like rhythmic law eliminating all *jers* in the so-called weak position: PSl. **ǫ, *ǫ* > CSI. $\emptyset$ (PSl. **pǫsǫ* **pǫsa* 'dog' > CSI. **pǫs* **psa*; PSl. **sǫnǫ* **sǫna* 'dream, sleep' > CSI. **sǫn* **sna*; PSl. **konǫcǫ* **konǫca* 'end, beginning' > CSI. **konǫc* **konca*; PSl. **petǫkǫ* **petǫka* 'the fifth one' > CSI. **petǫk* **petka*; PSl. **bǫrati* 'to collect' > CSI. **brati*; PSl. **sǫpati* 'to sleep' > CSI. **spati*).

The non-common Slavic palatalisation of consonants. East and West Slavic as well as (at least partly) Eastern Bulgarian phonologised the probably already Proto-Slavic allophonic opposition between non-palatalised reflexes of Proto-Slavic labials **p, *b, *m, *v* and dentals (in a broad sense) **t, *d, *n, *l, *r, *s, *z* occurring in front of non-front vowels, and their palatalised variants, which as a consequence of Proto-Slavic tendency for intrasyllabic harmony appeared before **i, *b, *e, *e*, and **ě* – a development which, with the exception of Eastern Bulgarian, is not typical of South Slavic: PSl. **C^O* vs. **C^E* > SSl. **/C/ = */C/*, ESl., WSl. **/C/* vs. **/C'/* (PSl. Nsg m ptc. praet. pass. **danǫ* of 'to give' vs. **danǫ* 'tribute' > SSl. **da/n/ = *da/n/*, ESl., WSl. **da/n/* vs. **da/n'/*; PSl. Nsg m ptc. praet. pass. **pitǫ* of 'to drink' vs. **piti* 'to drink' > SSl. **pi/t/ = *pi/t/i*, ESl., WSl. **p'ǫ/t/* vs. **p'ǫ/t'/i*).

The development of Proto-Slavic palatals **ń, *ľ, *ř*. East Slavic, West Slavic (and in part secondarily also Eastern Bulgarian) merged the reflexes of PSl. **ń, *ľ, *ř* with the reflexes of PSl. **n, *l, *r* if followed by front vowels, while South Slavic preserves the old opposition, which is phonologically distinctive: PSl. **ń, *ľ, *ř* vs. **n^E, *l^E, *r^E* > SSl. **ń, *ľ, *ř* vs. **n, *l, *r*, ESl., WSl. **n', *l', *r'* = **n', *l', *r'* (PSl. **ko/ń/b* 'horse' vs. **n/itǫ* 'thread' > SSl. **ko/ń/* vs. **n/it*, ESl., WSl. **ko/n/ = *n'/it'*; PSl. **po/ľ/e* 'field' vs. **l/ipa* 'linden' > SSl. **po/ľ/e* vs. **l/ipa*, ESl., WSl. **po/l'/e = *l'/ipa*; PSl. **mo/ř/e* 'sea' vs. **r/ěka* 'river' > SSl. **mo/ř/e* vs. **r/ěka*, ESl., WSl. **mo/r'/e = *r'/ěka*).

The development of Proto-Slavic **i* and **y*. Proto-Slavic **i* and **y* merged into South Slavic **i* (not yet in Old Church Slavonic, however), but were preserved in East and West Slavic, although without an accompanying phonemic opposition: PSI. **i* vs. **y* > SSl. **i*, ESL., WSl. **i* vs. **y* (PSI. **biti* ‘to beat’ vs. **byti* ‘to be, to exist, to be situated’ > SSl. **biti* = **biti*, ESL., WSl. **b’iti* vs. **by’i*; PSI. **tixъ* ‘still, silent’ vs. **ty* ‘you’ > SSl. **tix* = **ti*, ESL., WSl. **t’ix* vs. **ty*).

2.2.2 Western and Eastern South Slavic sound changes

A 10th-century wave of non-common South Slavic sound changes progressed from two areas of spread, viz. Western South Slavic (Slovenian/Slovene-Central South Slavic) and Eastern South Slavic (Macedonian-Bulgarian). The isogloss separating Western and Eastern South Slavic is PSI. **í*, **đ* > W SSl. **ĭ*, **j*/**ǰ* vs. E SSl. **št*, **žd*.

Proto-Slavic **ǫ* and **ǫ̆*. Proto-Slavic *jers* that escaped syncope by Havlík’s Law (i.e., the so-called strong *jers* = **ǫ*, **ǫ̆*) were retained as two separate vowels in Eastern South Slavic, while Western South Slavic independently merged them into central *schwa* around the 10th c. AD (the W SSl. unilateral innovation): PSI. **ǫ* vs. **ǫ̆* > W SSl. **ə*, E SSl. **ǫ* vs. **ǫ̆* (PSI. **pъsъ* ‘dog’ > OCS. *пѣсъ* ‘dog’, Sln. *pěs* [pěs], NŠtok. *päs*, Mac. *нес*, Blg. *нѣс*; PSI. **dъnъ* ‘day’ > OCS. *дѣнь* ‘day’, Sln. *dân*, NŠtok. *dân*, Mac. *ден*, Blg. *дѣн*; PSI. **kоnъsъ* ‘end, beginning’ > OCS. *кѣньць* ‘end’, Sln. *kónec* [kónɛs], NŠtok. *kónac*, Mac. *конец*, Blg. *конѣц*; PSI. **sъnъ* ‘dream, sleep’ > OCS. *сѣнь* ‘dream, sleep’, Sln. *sěň* [sěň], NŠtok. *săn*, Mac. *сон*, Blg. *сѣн*; PSI. **mъxъ* ‘moss’ > CS. *мъхъ* ‘moss’, Sln. *mâh*, NŠtok. *mâh*, Mac. *мов*, Blg. *мѣх*; PSI. **pętъkъ* ‘the fifth one’ > OCS. *пѣтъкъ* ‘Friday’, Sln. *pětek* [pětɛk], NŠtok. *pétak*, Mac. *немок*, Blg. *нѣтък*).

Proto-Slavic consonant clusters **-pǫ̆-*, **-bǫ̆-*, **-mǫ̆-*, **-vǫ̆-*. The Western South Slavic reflexes of Proto-Slavic intervocalic clusters **-pǫ̆-*, **-bǫ̆-*, **-mǫ̆-*, **-vǫ̆-* are preserved intact. As a unilateral innovation, however, Eastern South Slavic shows a regular loss of the epenthetic **ǫ̆* (10th c. AD), producing **pj*, **bj*, **mj*, **vj* (PSI. **zemǫ̆la* ‘earth’ > OCS. *земля* ‘earth’, Sln. *zémlja*, NŠtok. *zèmlja*, Mac. *земја* [zemja], Blg. *земя* [zem’â]) (Мирчев 1958: [152–153]; Конески 1965: 55; 2001: 55; Харалампиев 2001: 84; БДА: 172).

Proto-Slavic **jV* sequences. Proto-Slavic sequences of **j* [**ǰ*] plus vowel, originally retained unchanged in Western South Slavic, underwent a series of Eastern South Slavic progressive developments: (1) PSI. **jě-* > W SSl. **jě-*, E SSl. **ja-* (PSI. **jěsti* ‘to eat’ → OCS. *ѣсти* ‘to eat’, Sln. *jěsti*, NŠtok. *jěsti*, Mac. Nsg m ptc. praet. act. II *уз-јал*, Blg. Nsg m ptc. praet. act. II *ял*); (2) PSI. **je-* > W SSl. **je-*, E SSl. **e-* (sporadically) (PSI. **jezero* ‘lake’ > OCS. *кѣзеро* ‘lake’, Sln. *jezêro* (≥ *jêzero*), NŠtok. *jězero*, Mac. *езеро*, Blg. *ѣзеро*); (3) intervocalically (where there was no contraction), Proto-Slavic **-j-* was dropped, producing a hiatus: PSI. **Vji*, **Vje* > W SSl. **Vji*, **Vje*, E SSl. **Vi*, **Ve* (PSI. 2sg praes. **stojiši* of ‘to stay’ > OCS. *стоиши* [stojiši], Sln. *stojíš*, NŠtok. *stòjĩš*, Mac. *стоиш* [stóiš], Blg.

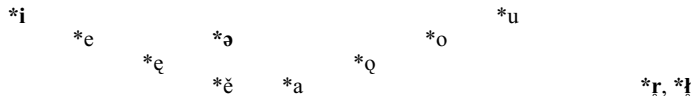
cmouu [stoiš]; PSI. 2sg praes. **piješi* of ‘to drink’ > OCS. **пиѡи** [piješi] of ‘to drink’, Sln. *piješ*, NŠtok. *pijěš*, Mac. *nueu* [pieš], Blg. *nǔeu* [pieš]).

Proto-Slavic **ń* and **ĺ* before front vowels. As opposed to the original preservation of PSI. **ń* and **ĺ* before front vowels in Western South Slavic area, Eastern South Slavic neutralised the phonological opposition and depalatalised them to **n* and **l*: PSI. **ńE*, **ĺE* > W SSl. **ń*, **ĺ*, E SSl. **n*, **l* (PSI. Gsg m/n **otъ nęgo* ‘from him’ > OCS. **отъ ѡго** [otъ nęgo] ‘from him’, Sln. *od nęga* [ot nęga], NŠtok. *od nјęga* / *од ѡга* [od nęga], Mac. *od nego* [ot nego], Blg. *ot nęgo* [ot nęgo]; PSI. **poĺe* ‘field’ > OCS. **поѡе** [poĺe] ‘field’, Sln. *poljē* [poljē] (≥ *pōlje* [pōlje]), NŠtok. *pōlje* / *пōље* [pōlje], Mac. *поле* [pole], Blg. *polē* [polē]).

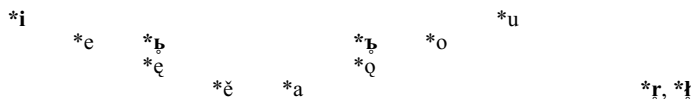
Table 2: The essential dichotomies between Western and Eastern South Slavic

Proto-Slavic	Western South Slavic	Eastern South Slavic
<i>*ť, *ď</i>	<i>*č, *j/*ž</i>	<i>*št, *žd</i>
<i>*ъ</i> vs. <i>*ь</i>	<i>*ə</i>	<i>*ъ</i> vs. <i>*ь</i>
<i>*pĺ-, *bĺ-, *mĺ-, *vĺ-</i>	<i>*pĺ-, *bĺ-, *mĺ-, *vĺ-</i>	<i>*pĺ-, *bĺ-, *mĺ-, *vĺ-</i>
<i>*-pĺ-, *-bĺ-, *-mĺ-, *-vĺ-</i>	<i>*-pĺ-, *-bĺ-, *-mĺ-, *-vĺ-</i>	<i>*-pj-, *-bj-, *-mj-, *-vj-</i>
<i>*jě-</i>	<i>*jě-</i>	<i>*ja-</i>
<i>*je-</i>	<i>*je-</i>	<i>*e-</i>
<i>*Vji, *Vje</i>	<i>*Vji, *Vje</i>	<i>*Vi, *Ve</i>
<i>*ńE, *ĺE</i>	<i>*ń, *ĺ</i>	<i>*n, *l</i>

Western South Slavic inventory of vowels and vocalic liquids (ca. 1000 AD):

Eastern South Slavic inventory of vowels and vocalic liquids (ca. 1000 AD):

Western South Slavic consolidated into Slovenian/Slovene and Central South Slavic (*srednjojužnoslavenski jezik*), i.e. Kajkavian, Čakavian, Western Štokavian, and Eastern Štokavian, while Eastern South Slavic yielded Macedonian and Bulgarian. Displaying innovations of both Western and Eastern South Slavic, two transitional geolects were formed, viz. Torlakian and Northern Macedonian dialects.

The gradual shaping of South Slavic languages with diagnosable defining features reaches back to the 10th and 11th centuries AD. Several Old Western South Slavic geolects converged into Slovenian/Slovene and Central South Slavic, Old Eastern South Slavic, on the other hand, diverged into a number of Eastern South

Slavic geolects, from which emerged Macedonian and Bulgarian, both only to a certain extent justifiable as languages.

2.2.3 Eastern South Slavic geolects

The non-common Eastern South Slavic innovations (including accentological changes) produced a number of smaller geolects that fail to display any transparent traces of subsequent convergent behaviour. In terms of genealogical linguistic classification, it is nearly impossible to delimit Macedonian from Bulgarian given that the most characteristic isoglosses traversing the Eastern South Slavic linguistic territory tend not to occur in bundles but form transitional dialect areas.⁴ The Macedonian part of Eastern South Slavic does, however, exhibit some innovatory trends that are atypical in the properly Bulgarian area, while Bulgarian has innovated in the domain of accentology. “Macedonian” innovations show an autochthonous and an allochthonous layer, the latter due to the secondary spread from (Eastern) Štokavian. It is exactly this set of innovatory features that could indeed form the basis for a viable internal division of Eastern South Slavic. The most wide-spread, properly Macedonian innovation seems to be PSI. *ǫ > o (Конески 1965: 31; 2001: 30; Видоески 1974: 33; Марковиќ 2001: 13; БДА: 73, 59). A significantly narrower area of influence is typical of the rise of secondary *ĉ, *ẓ̌ as the reflexes of PSI. *t and *ḍ, an indirect consequence of which is a secondary type of differentiation between the results of PSI. *t, *ḍ and PSI. *šč, *žẓ̌ (Мирчев 1958: 155–156; Конески 1965: 69–74; 2001: 58–62; Харалампиев 2001: 81–83; БДА: 211–218). This innovatory trend goes back to the middle Macedonian / middle Bulgarian period (up until the 15th c. AD) and is tightly clustered, so that it could potentially provide a further differentiating feature between the two geolects or at least their core linguistic areas.

2.2.3.1 Macedonian

Macedonian has a homogeneous fundament in Eastern South Slavic (to become Torlakian, Macedonian, and Bulgarian) and shows convergent features in the domain of uniquely Macedonian sound changes.

The most characteristic innovations are: (1) PSI. *ǫ > E SSl. *ǫ > Mac. o (an autochthonous Macedonian sound change, which is sporadically documented already in the 10th c. AD in the Old Church Slavonic texts from the Ohrid Literary School) (PSI. *sъnъ ‘dream, sleep’ > OCS. сѣнь ‘dream, sleep’ > Mac. сон; PSI. *петъкъ ‘the fifth one’ > OCS. пѣтъкъ ‘Friday’ > Mac. петок; PSI. *тъхъ ‘moss’ > CS. мъхъ ‘moss’ > Mac. мов); (2) PSI. *t, *ḍ > E SSl. *št, *žd > Mac. š(t), ž(d) ≥ ḳ, ġ (an allochthonous, properly Eastern Štokavian sound change) (PSI. *peťb

4 “[M]ак. говори за сето време представувале еден таков континуум со буг. и срп. говори што денеска не е можно да се посочи никаква поизразита граница меѓу овие јазици од јужнослов. група” (Конески 2001: 2).

‘oven’ > OCS. *пешть* ‘oven’ > Mac. *пешт*; PSi. **romotǫb* ‘help’ > OCS. *помошть* ‘help’ > Mac. *помош* vs. PSi. **světa* ‘light, illuminant’ > OCS. *свѣшта* ‘light, candle, torch’ ≥ Mac. *свеќа*; PSi. **noč* ‘night’ > OCS. *ношть* ‘night’ ≥ Mac. *ноќ*; PSi. **moč* ‘strength’ > OCS. *мошть* ‘strength, force, power’ ≥ Mac. *моќ*; PSi. **krada* ‘theft’ > CSI. *кражда* ‘theft’ → Mac. *кражба* vs. PSi. **meda* ‘border’ > OCS. *межда* ‘border’ ≥ Mac. *меѓа*); (3) PSi. **šč*, **žž* > E SSl. **št*, **žd* > Mac. *št*, *žd* (PSi. **tǫšča* ‘mother-in-law’ > OCS. *тъшта* ‘mother-in-law’ > Mac. *тешта*; PSi. **puščati* ‘to let’ > OCS. *пуштити* ‘to let’ → Mac. Nsg m ptc. praet. act. II *пуштам*). Accordingly, Macedonian could be defined as an Eastern South Slavic geolect with the following two peculiarities: an *o*-reflex of Proto-Slavic strong *jer* (**ǫ*) and secondary differentiation between the reflexes of PSi. **l*, **d* and **šč*, **žž*. In regard of the latter characteristic feature a southwestern (Охрид, Корçë/Корча, Каcтoрiá/Кoстyp) and a southeastern dialect islands (Θεσσαλονίκη/Солун) were formed.

In relation to Eastern South Slavic and Bulgarian, Macedonian can be defined by the uniquely Macedonian innovations in the southwest of Eastern South Slavic. Macedonian has the characteristics of a secondary geolect characterised by Štokavian superstratal influence on autochthonous Eastern South Slavic features.

2.2.3.2 Bulgarian

Bulgarian has a homogeneous starting point in Eastern South Slavic and is characterised by the absence of convergence. There are no specifically Bulgarian sound changes apart from a single innovatory phenomenon in the domain of accentology.

Characteristically Bulgarian defining features are: (1) PSi. **ǫ* > E SSl. **ǫ* > Blg. *ə* (PSi. **sǫnъ* ‘dream, sleep’ > OCS. *сънъ* ‘dream, sleep’ > Blg. *сън*; PSi. **petъkъ* ‘the fifth one’ > OCS. *пѣтъкъ* ‘Friday’ > Blg. *петък*; PSi. **mъxъ* ‘moss’ > CS. *мъхъ* ‘moss’ > Blg. *мъх*); (2) PSi. **l*, **d* vs. **šč*, **žž* > E SSl. **št*, **žd* > Blg. *š(t)*, *ž(d)* (PSi. **peč* ‘oven’ > OCS. *пешть* ‘oven’ > Blg. *пещ*; PSi. **romotǫb* ‘help’ > OCS. *помошть* ‘help’ > Blg. *помощ*; PSi. **světa* ‘light, illuminant’ > OCS. *свѣшта* ‘light, candle, torch’ → Blg. *свѣц*; PSi. **noč* ‘night’ > OCS. *ношть* ‘night’ > Blg. *нощ*; PSi. **moč* ‘strength’ > OCS. *мошть* ‘strength, force, power’ > Blg. *мощ*; PSi. **krada* ‘theft’ > CSI. *кражда* ‘theft’ → Blg. *кражба*; PSi. **meda* ‘border’ > OCS. *межда* ‘border’ > Blg. *межда*); (3) PSi. **šč*, **žž* > E SSl. **št*, **žd* > Blg. *št*, *žd* (PSi. **tǫšča* ‘mother-in-law’ > OCS. *тъшта* ‘mother-in-law’ > Blg. *тъща*; PSi. **puščati* ‘to let’ > OCS. *пуштити* ‘to let’ → Blg. Nsg m ptc. praet. act. II *пуштам*; PSi. Npl **drožži* ‘yeast’ → OCS. *дрожьѣ* ‘yeast’, Blg. *дрожди*); (4) properly Bulgarian accent shift by Bulachovskij’s Law (PSi. **gōrdъ* (c) ‘fence’, **gōrdъ tь* ‘this fence’ > Blg. *град* vs. *градѣт*; PSi. **nōsъ* (c) ‘nose’, **nōsъ tь* ‘this nose’ > Blg. *нос* vs. *носѣт*; PSi. **mēsō to* (c) ‘this meat’ > Blg. *месото*; PSi. **prōso to* (c) ‘this millet’ > Blg. *просото*; PSi. **rěčъ* (c) ‘word, speech’, **rěčъ ta* ‘this word, this speech’ > Blg. *реч* vs. *речѣта*; PSi. **nōčъ* (c) ‘night’, **nōčъ ta* ‘this night’ > Blg. *нощ* vs. *нощѣта*; PSi. **mōldostъ* (C) ‘youth’, **mōldostъ ta* ‘this youth’ > Blg. *младост* vs. *младостѣта*; PSi. **jēsēnъ* (c) ‘au-

tumn', *jěsenъ ta 'this autumn' > Blg. *éceň* vs. *ecenmá*). Bulgarian could accordingly be defined as Eastern South Slavic with the absence of an *o*-reflex of PS1. *ǰ, lack of secondary differentiation (i.e., the preservation of a single outcome) between the reflexes of PS1. *f, *d' and *šč, *žž, and an idiosyncratic accent shift.

In relation to Eastern South Slavic and to Macedonian in particular, Bulgarian must be defined by the absence of typically Macedonian innovations in the centre of Eastern South Slavic.

3 TYPOLOGICAL LINGUISTICS

From the point of view of language typology, Modern Eastern South Slavic differs considerably from other modern Slavic geolects primarily in morphosyntax, since it was exactly that feature of Eastern South Slavic language area that experienced most radical changes as due to its integrated position within the Balkan Sprachbund (also known as the Balkan language area). These changes vehemently transformed its linguistic structure, and consequently caused a considerable switch in the very typological make-out.

The Balkan Sprachbund encompasses different genealogically not closely related Indo-European languages and their dialects on the Balkan Peninsula. The geolects generally considered to be part of this linguistic area are Eastern South Slavic, Albanian, Greek, and Romanian (with its four varieties, i.e. Daco-Romanian, Aromanian, Megleno-Romanian, and Istro-Romanian). Some linguists would add Turkish to the group as well. It is supposed that these languages, due to their protracted mutual influence, have developed a few common morphosyntactic features or, put more precisely, *a tendency* to develop such features, their so-called unitary *typological goal*. It is possible if not altogether probable that in the Middle Ages the Balkan Romance substratum and adstratum, i.e. Romanian, would have played a decisive role in this process (Конески 1967a: 8–9; Асенова 2002; Fiedler 2009).

In Eastern South Slavic, the so-called morphosyntactic Balkanisms must have arisen between the time of Old Eastern South Slavic and the emergence of its Modern Eastern South Slavic descendants, viz. Macedonian and Bulgarian. These secondarily acquired linguistic features significantly altered the linguistic type of both South Slavic geolects in question. They are abundant in the morphosyntax of the verb as well as the noun and the pronoun, and in the realm of syntax itself.⁵

In the morphosyntax of the verb, the following changes took place by the time of the emergence of Modern Eastern South Slavic: **(1)** the retention of the Proto-Slavic synthetic past tense forms, i.e. the aorist (perfective past tense form) and the imperfect (imperfective past tense form) (Mac. *Купивме убави сувенири* 'We

5 For a detailed discussion of linguistic Balkanisms in Standard Macedonian and Standard Bulgarian see Šekli 2018: 51–72.

bought nice souvenirs’, Blg. *Неотдавна четох тази книга* ‘I read this book not along ago’); (2) the semantic change of the Proto-Slavic analytic past tense form, i.e. the perfect (resultative past tense form), to a renarrative verbal mood (Mac. *Тој паднал*, Blg. *Той паднал* ‘(It is said that) he fell’); (3) the loss of the infinitive and the supine and their total replacement by the so-called *da*-structure (Mac. *Можам да пливам* ‘I can swim’, Blg. *Не мога да плувам* ‘I cannot swim’); (4) the rise of the future tense forms built with the help of morphological particles **te* and **ima da* (Mac. *ќе напишам*, Blg. *ќе напиша* ‘I will write’), and (5) verbal forms with *habeo* ‘I have’ and *sum* ‘I am’ expressing result, which occur in Macedonian, but are absent from Bulgarian (Mac. *Ја имам видено тврдината* ‘I saw the fortress’, *Не знам дали се дојдени* ‘I do not know whether they came’).

In nominal and pronominal morphosyntax, the following changes are characteristic of Macedonian and Bulgarian: (1) the loss of case endings, except for the vocative in nouns as well as the dative and the accusative in pronouns (Mac. *Живеам во Скопје* ‘I live in Skopje’, Blg. *Живея в София* ‘I live in Sofia’); (2) the rise of postpositive definite articles, which genetically continue demonstrative pronouns (**stolъ tъ* > Mac. *столот*, Blg. *столът* ‘the table’; **kоја ta* > Mac. *куќата*, Blg. *къщата* ‘the house’; **sedlo to* > Mac. *селото*, Blg. *селото* ‘the village’); (3) the rise of the comparative built with the prefix **po-* and of the superlative with the prefix **naj-* (Mac. *стар*, Blg. *стар* ‘old’ vs. Mac. *ностар*, Blg. *по-стар* ‘older’ vs. Mac. *најстар*, Blg. *най-стар* ‘the oldest’); (4) beside the use of possessive pronouns, possessivity can also be expressed by clitic dative forms of personal pronouns (Mac. *Ова е мојот брат* = *Ова е брат ми*, Blg. *Това е моят брат* = *Това е брат ми* ‘This is my brother’).

Regarding the syntactic plane, the following innovations have emerged: (1) the rise of clitic doubling of direct and indirect objects, typical of both Macedonian and Bulgarian, although rather more frequent in Macedonian (Mac. *Ги поздравивме Мара и Марко* ‘We greeted Mara and Marko’, Blg. *На Светозар му хрумна една мисъл* ‘An idea crossed Svetozar’s mind’); (2) the abolishment of Wackernagel’s law (requiring the placement of a clitic cluster in second sentence position), which only occurred in Macedonian and is absent from Bulgarian (Mac. *Го гледам* ‘I am watching at him’ vs. Blg. *Глеждам го* ‘I am watching at him’).

This brief sketch of linguistic Balkanisms in Modern Standard Macedonian and Bulgarian gives us a useful insight into the “new”, secondarily acquired shape of the two modern Slavic linguistic systems on the morphosyntactic plane. From the comparison of the two systems it clearly emerges that Standard Macedonian displays a greater degree of linguistic “Balkanisation” than Standard Bulgarian, cfr. the *habeo*- and *sum*-constructions, the higher frequency of clitic doubling and the abolishment of Wackernagel’s law.

Note that however radical the morphosyntactic changes in Eastern South Slavic might have been, they did not affect or change the genealogical status of the

linguistic systems under discussion, which is to say that Standard Macedonian and Standard Bulgarian still naturally remain essentially Slavic idioms.

4 SOCIOLINGUISTICS

From a purely sociolinguistic perspective, Modern Standard Macedonian is the official language of the Republic of North Macedonia, and is a modern literary/standard language with a fully developed scope of functional varieties. Similarly to other literacies in the *Slavia Orthodoxa/Graeca*, Macedonian literary language gradually developed from one of the regional recensions of Old Church Slavonic (viz. the Macedonian recension of Church Slavonic) in a long process of vernacularisation of the latter idiom in the period between the 12th and 18th c. AD (Конески 1967б: 11–21; Бојковска et al. 2008: 57–58). In the process of formation of the literary languages in the 19th c. within the Eastern South Slavic area modern vernaculars have been chosen. The linguistic basis of Modern Standard Macedonian are Western Macedonian dialects, while Modern Standard Bulgarian rests on Eastern Bulgarian dialects. In this way there obtains maximal differentiation between the two standards. The modern Macedonian standard is a relatively new phenomenon, since the language was standardised, established and internationally recognised only after the Second World War.

The ideological initiator of the modern Macedonian literary language was Krste Petkov Misirkov (1874–1926). In the fifth essay entitled *Неколку зборои за македонцијот литературен јазик* ‘Some thoughts on the Macedonian literary language’ of his book *За македонските работи* ‘On Macedonian Matters’ from 1903 he proposed to choose the Western Macedonian dialects as the basis for the formation of Literary Macedonian⁶ and this because of its central position within the Macedonian-speaking area and its relative distance from both Serbian and Bulgarian. According to Misirkov, the vocabulary of the new standard language should include the lexical material of all Macedonian dialects and be written in a phonetic orthography. Due to complex historical circumstances in the South of Balkans, Misirkov’s ideas of literary language could be realised only after the Second World War, when the Republic of Macedonia itself finally came into being. Macedonian was declared as the official language of the Macedonian state at the first session of the Anti-fascist Asssembly of the National Liberation of Macedonia in the St. Prohor Pčinjski Monastery (in present-day Serbia) on 2 August 1944, viz. *Решение на Антифашиското собрание на народното ослободуене на Македонија за заведуене на македонскиот јазик како службен јазик во македонската држава* ‘Resolution of the Anti-fascist Asssembly of the National

6 “Благодарен е на приликите сега није си избираме за обшч литературен јазик, централното македонско, т. е. Велешко-Прилепско-Битол’цко-Охридското наречие” (Мисирковъ 1903: 133).

Liberation of Macedonia for the introduction of the Macedonian language as an official language in the Macedonian state'. The Macedonian government adopted the *Решение за македонската азбука* 'Resolution on the Macedonian alphabet' on 5 May 1945 and the *Решение за правописот на македонскиот јазик* 'Resolution on the Macedonian orthography' on 7 June 1945. In the same year the *Македонски правопис изработен од Комисијата за јазик и правопис при Министерството за народната просвета* 'Macedonian Orthography, elaborated by the Commission for language and orthography of the Ministry of National Education' was published. One of the members of the commission was also the linguist Blaže Koneski (1921–1993), the author of the *Граматика на македонски литературен јазик I–II* 'Grammar of the Macedonian literary language I–II' (1952, 1954) and the editor of the *Речник на македонскиот јазик со српскохрватски полкувања I–III* 'Dictionary of the Macedonian language with explanations in Srbo-Croatian I–III' (1961, 1965, 1966).

In the gradual process of disintegration of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia in the 1990s, the Macedonians voted for an independent state from Yugoslavia at the independence referendum which took place on 8 September 1991. The *Устав на Република Македонија* 'Constitution of the Republic of Macedonia' was adopted on 17 November 1991. According to the article 7 of the constitution the official language of the Republic of Macedonia is Macedonian which is written in Cyrillic script.⁷ Macedonia was admitted to the United Nations on 8 April 1993. According to Prespa agreement between Macedonia and Greece from 17 June 2018, the official name of the state was changed to Republic of North Macedonia while the name of the language remained Macedonian. The change of the name of the state was introduced into the constitution on 11 January 2019.

5 CONCLUSION

In terms of genealogical linguistic classification it is nearly impossible to delimit Macedonian from Bulgarian within the Eastern South Slavic linguistic area given that the most characteristic isoglosses traversing this area tend not to occur in bundles but actually form transitional dialect areas. The Macedonian part of Eastern South Slavic does, however, exhibit some innovatory trends that are atypical in the Bulgarian area proper, while Bulgarian has innovated heavily in the domain of accentology. The most wide-spread, properly Macedonian innovation seems to be PSI. *ǫ > o (11th c. AD) (PSI. *sъпъ 'dream, sleep' > Mac. сон, PSI. *pětъкъ 'the fifth one' > Mac. петок, PSI. *тѣхъ 'moss' > Mac. мов). A significantly narrower area of influence is typical of the rise of secondary *ĉ, *ǰ as the reflexes

7 "Во Република Македонија служебен јазик е македонскиот јазик и неговото кирилско писмо".

of PSI. *f and *d, due to a secondary spread from (Eastern) Štokavian, an indirect consequence of which is a secondary type of differentiation between the outcomes of PSI. *t, *d and PSI. *šč, *žž (15th c. AD) (PSI. *noť ‘night’ ≥ Mac. *ноќ*, PSI. *međa ‘border’ ≥ Mac. *меѓа* vs. PSI. *tbšča ‘mother-in-law’ > Mac. *теута*). From the point of view of language typology, the Eastern South Slavic language area experienced the most radical changes in morphosyntax due to its integrated position within the Balkan Sprachbund (also known as the Balkan language area). These changes vehemently transformed its linguistic structure, and consequently caused a considerable switch in the typological make-out of the language. From the comparison of the two systems it clearly emerges that Standard Macedonian displays a greater degree of linguistic “Balkanisation” than Standard Bulgarian, cfr. the *habeo*- and *sum*-constructions, the higher frequency of clitic doubling and the abolishment of Wackernagel’s law. From a purely sociolinguistic perspective, Modern Standard Macedonian is a modern literary/standard language with a fully developed scope of functional varieties. According to the constitution of the Republic of North Macedonia, it is the official language of the Republic, and is also internationally recognised as such.

LIST OF ABBREVIATIONS

Blg. = Bulgarian; **Bruss.** = Belorussian; **CS.** = Church Slavonic; **CSI.** = Common Slavic; **CSIk.** = Central Slovak; **Cz.** = Czech; **Čak.** = Čakavian; **E** = East(ern); **ESl.** = East Slavic; **Kajk.** = Kajkavian; **Mac.** = Macedonian; **N** = North(ern); **NE** = Northeast(ern); **NW** = Northwest(ern); **NŠtok.** = Neo-Štokavian; **OCS.** = Old Church Slavonic; **Pib.** = Polabian; **Pol.** = Polish; **Pom.** = Pomeranian; **PSl.** = Proto-Slavic; **Russ.** = Russian; **S** = South(ern); **SE** = Southeast(ern); **SW** = Southwest(ern); **Slk.** = Slovak; **Sln.** = Slovenian/Slovene; **Sorb.** = Sorbian; **SSl.** = South Slavic; **Štok.** = Štokavian; **W** = West(ern); **Ukr.** = Ukrainian; **WSl.** = West Slavic

BIBLIOGRAPHY

- Brozović 1970** = D. Brozović, *Standardni jezik: teorija, usporedbe, geneza, povijest, suvremena zbilja*, Zagreb, 1970.
- Brozović 1996** = D. Brozović, “Sociolingvistika prema genetskoj in tipološkoj lingvistici”, *Suvremena lingvistika* 41–42.1–2 (1996), 87–94.
- Fiedler 2009** = W. Fiedler, “Einführung in die Balkanphilologie”, in: *Einführung in die slavischen Sprachen mit einer Einführung in die Balkanphilologie*, ed. P. Rehder, Darmstadt, 2009, 347–364.
- Šekli 2018** = M. Šekli, *Tipologija lingvogeneze slovenskih jezikov*, Ljubljana, 2018.
- Šekli 2020** = M. Šekli, “Macedonian: genealogy, typology and sociolinguistics”, in: *Погледи за македонскиот јазик: зборник на трудови*, ed. С. Велковска, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Македонска академија на науките и уметностите – Совет за македонски јазик – Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2020, 409–423.
[M. Šekli, “Macedonian: genealogy, typology and sociolinguistics”, in: *Pogledi za makedonškiot jzik: zbornik na трудови*, ed. S. Velkovska, Skopje: Institut za makedonski jzik „Krstе Misirkov“ – Makedonska akademija na naukite i umetnostite – Sovet za makedonski jzik – Filološki fakultet „Blaze Koneski“, 2020, 409–423.]
- Vaillant 1938** = A. Vaillant, “Le problème du slave macédonien”, *Bulletin de la Société linguistique de Paris* 39 (1938), 194–210.

- Асенова 2002** = П. Асенова, *Балканско езикознание: основни проблеми на балканския езиков съюз*, Велико Търново, 2002.
[P. Asenova, *Balkansko ezikoznanie: osnovni problemi na balkanskija ezikov s̄juz*, Veliko T̄rnovo, 2002.]
- БДА** = *Български диалектен атлас: обобщаващ том I–III: фонетика, акцентология, лексика*, София, 2001.
[*B̄l̄garski dialekten atlas: obobštavašt tom I–III: fonetika, akcentologija, leksika*, Sofija, 2001.]
- Бојковска et al. 2008** = С. Бојковска et al., *Општа граматика на македонскиот јазик*, Скопје, 2008.
[S. Vojkovska et al., *Opšta gramatika na makedonskiot jazik*, Skorje, 2008.]
- Българска Академия на Науките 1978** = Българска Академия на Науките, Институт за български език, „Единството на българския език в миналото и днес“, *Български език*, София, 1978.
[B̄l̄garska Akademija na Naukite, Institut za b̄l̄garski ezik, „Edinstvoto na b̄l̄garskija ezik v minaloto i dnes“, *B̄l̄garski ezik*, Sofija, 1978.]
- Българска Академия на Науките 2020** = Българска Академия на Науките, *За официалния език на Република Северна Македонија*, София, 2020.
[B̄l̄garska Akademija na Naukite, *Za oficialnija ezik na Republika Severna Makedonija*, Sofija, 2020.]
- Видоески 1974** = Б. Видоески, „Етапи во дијалектната диференцијација на македонскиот јазик“, *Предавања, VII семинар (1974)*, Скопје, 1974, 18–25 (= Видоески 1998: 33–38).
[B. Vidoeski, „Etap̄i vo dijalektnata diferencijacija na makedonskiot jazik“, *Predavanja, VII seminar (1974)*, Skorje, 1974, 18–25 (= Vidoeski 1998: 33–38).]
- Видоески 1998, 1999, 1999а** = Б. Видоески, *Диалектите на македонскиот јазик 1–3*, Скопје, 1998, 1999, 1999.
[B. Vidoeski, *Dialektite na makedonskiot jazik 1–3*, Skorje, 1998, 1999, 1999.]
- Конески 1967а** = Б. Конески, *Историја на македонскиот јазик*, Скопје, 1967.
[B. Koneski, *Istorija na makedonskiot jazik*, Skorje, 1967.]
- Конески 1967б** = Б. Конески, *Граматика на македонскиот литературен јазик I–II*, Скопје, 1967.
[B. Koneski, *Gramatika na makedonskiot literaturnen jazik I–II*, Skorje, 1967.]
- Конески 2001** = Б. Конески, *Историска фонологија на македонскиот јазик*, Скопје, 2001.
[B. Koneski, *Istoriska fonologija na makedonskiot jazik*, Skorje, 2001.]
- Марковиќ 2001** = М. Марковиќ, *Дијалектологија на македонскиот јазик 1*, Скопје, 2001.
[M. Markoviќ, *Dijalektologija na makedonskiot jazik 1*, Skorje, 2001.]
- Мирчев 1958** = К. Мирчев, *Историческа граматика на българския език*, София, 1958 (1963, 1978).
[K. Mirčev, *Istoričeska gramatika na b̄l̄garskija ezik*, Sofija, 1958 (1963, 1978).]
- Мисирковъ 1903** = К. П. Мисирковъ, „Неколку зборои за македонскиот литературен јазик“, in: К. П. Мисирковъ, *За македонските работи*, София, 1903, 132–145.
[K. P. Misirkovъ, „Nekolku zboroi za makedonckijot literaturnen jazik“, in: K. P. Misirkovъ, *Za makedonckite raboti*, Sofija, 1903, 132–145.]
- Харалампиев 2001** = И. Харалампиев, *Историческа граматика на българския език*, Велико Търново, 2001.
[I. Haralampiev, *Istoričeska gramatika na b̄l̄garskija ezik*, Veliko T̄rnovo, 2001.]

POVZETEK

Makedonščina: geneo-, tipo- in sociolingvistična opredelitev

S stališča genealoškega jezikoslovja je ostro mejo med makedonščino in bolgarščino zelo težko potegniti, saj izoglose najznačilnejših nesplošnovzhodnojužnoslovanskih inovacij ne potekajo v snopu, med zahodnomakedonskimi in vzhodnobolgarskimi govori namreč obstajajo številni prehodni geolekti. Kljub temu pa je dejstvo, da »makedonski« del vzhodne južne slovanščine izkazuje inovacije, ki v »bolgarskem« delu slednje niso znane, »bolgarski« del pa naglasno inovacijo (t. i. bolgarski naglasni pomik po pravilu Bulahovskega). »Makedonske« inovacije so avtohtone, tj. nastale so na delu vzhodnojužnoslovanskega prostora, in alohtone, tj. razširile so se s sosednjega (vzhodno)štokavskega jezikovnega prostora. Najbolj razširjena avtohtona makedonska inovacija se zdi vokalizacija praslovanskega krepkega *ъ v *o* (11. stoletje) (psl. *сънь 'sen, spanje' > mak. *сон*, psl. *пѣтъкъ 'tisti, ki je pēti' > mak. *немок*, psl. *махъ 'mah' > mak. *моѳ*). Manjši zemljepisni obseg imajo drugotni odrazi praslovanskih *ѣ, *ѣ tipa *ѣ, *ѣ, rezultat alohtone glasovne spremembe, na makedonski jezikovni prostor razširjene z (vzhodno)štokavskega, kar ima za posledico drugotno razločevanje med odrazi praslovanskih *ѣ, *ѣ na eni strani in praslovanskih *ѣ, *ѣ na drugi (15. stoletje) (psl. *ноѣ 'noč' ≥ mak. *ноѳ*, psl. *меѣ 'meja' ≥ mak. *меѣ* : psl. *таѣѣ 'tašča' > mak. *меума*). Z gledišča tipološkega jezikoslovja je v vzhodnojužnoslovanskih geolektih znotraj t. i. balkanske jezikovne zveze prišlo do nekaterih predvsem oblikoskladenjskih sprememb (morfosintaktičnih inovacij) (glagolski sistem: nastanek pripovednega naklona, izguba nedoločnika in namenilnika ter njuna nadomestitev z *da*-zgradbo, nastanek prihodnjega časa z oblikotvornima členkoma *te in *ima da, glagolski obliki *s habeo* in *sum*; imensko-zaimenski sistem: izguba sklonskih končnic, nastanek postpozitivnih določnih členov, nastanek primernika s predpono *po- in presežnika s predpono *naj-, izražanje svojine z dajalnikom naslonskih oblik osebnih zaimkov; skladenjski sistem: nastanek zaimkovnega podvajanja premega in nepremega predmeta, pojavljanje naslonskega niza na prvem mestu v stavku), ki so korenito spremenile slovnično zgradbo in posledično jezikovni tip teh geolektov, kar se odraža tudi v obeh knjižnih jezikih. Primerjava jezikovnih sistemov slednjih pa pokaže, da knjižna makedonščina izkazuje večjo stopnjo jezikovne »balkanizacije« kot knjižna bolgarščina (prim. nastanek glagolskih oblik *s habeo* in *sum*, večja pogostnost zaimkovnega podvajanja premega in nepremega predmeta, odprava Wackernaglove stave naslonk). S sociolingvistične perspektive pa je sodobna knjižna makedonščina polnofunkcionalni knjižni/standardni jezik z razvitimi vsemi funkcijskimi zvrstmi ter z makedonsko ustavo določen in mednarodno priznan uradni jezik Republike Severne Makedonije.

SUZANA TODORVIĆ

OSNOVNA SLOVNICA MILJSKEGA ISTRSKOBENEŠKEGA GOVORA: GLAGOLSKI ČASI IN IZBRANE GLAGOLSKE OBLIKE

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.05](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.05)

V prispevku so prikazane glagolske oblike, ki jih govorce miljske istrobeneščine uporabljajo v vsakodnevni komunikaciji. Za posamezne načine upovedovanja prikazujemo spregatve pomožnih glagolov *'ešer* 'biti' in *'a'ver* 'imeti' ter spregatvene vzorce za pravilne glagole s končnicami *-ar*, *-er* in *-ir*. Pravila rabe miljskih glagolskih oblik so podobna pravilom, ki jih narekuje italijanska slovnica, izvzemši rabo konjunktiva in pogojnika, predvsem pri tako imenovanem hipotetičnem dogodku.

Ključne besede: miljski narečni govor, istrskobeneško narečje, glagolski časi, glagolske oblike, dialektološka raziskava

A Short Grammar of the Muggia Vernacular: Verb Tenses and Selected Verb Forms

This article presents the verb forms that speakers of the Muggia Istrian-Venetian dialect use in everyday communication. Presented are the conjugations of the auxiliary verbs *'ešer* 'be' and *'a'ver* 'have' for individual forms of verbalization and the conjugation patterns for regular verbs ending in *-ar*, *-er*, and *-ir*. The rules for using the Muggia dialect verb forms are similar to those dictated by Italian grammar, except for the subjunctive and conditional, especially in relation to hypothetical events.

Keywords: Muggia vernacular, Istrian-Venetian dialect, verb tenses, verb forms, dialectological study

1 UVOD

V italijanskem istrskem mestecu Milje (Muggia) domačini poleg knjižne in standardne italijanščine govorijo tudi istrskobeneško narečje, ki spada v italijansko beneško narečno skupino. Italijanski jezikoslovec Alberto Zamboni (1979: 18–19) je beneščino, ki jo govorijo v Istri, Kvarnerju, Dalmaciji, na robu furlanskega območja in vzdolž obalnega pasu – tj. na območju italijanskih krajev Videm (Udine), Palmanova, Spilimbergo, Codroipo, Gorica (Gorizia), Trst (Trieste), Milje (Muggia) –, uvrstil v skupino kolonialnih beneških govorov (it. *veneto coloniale*). Jezikoslovec Gianfranco Folena (1968–1970: 331–376) pa je jezik, ki so ga Benečani ob koncu srednjega veka s svojo politično ekspanzijo razširili v omenjenih regijah, označil kot *veneziano »de là da mar«* 'benečanščina na drugi strani morja'.

Istrskobeneško narečje je bilo do konca druge svetovne vojne glavni sporazumevalni jezik vseh Istranov; domačini slovanskih korenin, ki so sicer v zaledju obalnih mest vselej govorili le narečje slovanskega izvora, so bili večinoma dvojezični, saj je bilo zanje znanje istrobeneščine in tržaške italijanščine ključno pri

trgovanju z meščanskim prebivalstvom. V mestih, kamor so se odpravljali zelo pogosto, so namreč prodajali kmečke in druge pridelke. Zaradi intenzivnih stikov z Istrani romanskih korenin so še danes v slovanskih istrskih narečjih prisotni številni starejši in mlajši romanizmi. Meščansko (istrskobeneško govoreče) prebivalstvo je bilo večinoma enojezično, njihovo narečje pa je zaradi dominantne vloge več stoletij ohranjalo višji sociolingvistični položaj. Po drugi svetovni vojni, ko je istrska mesta zapustilo devetdeset odstotkov Istranov italijanskega rodu, je istrobeneščina izgubila znatno število svojih govorcev. Danes jo v formalnih in neformalnih govornih položajih v vsakdanji rabi ohranjajo pripadniki italijanske narodne skupnosti. Istrskobeneško govorno območje vključuje mesto Milje, slovenski obalni pas z neposrednim zaledjem ter vzhodno in zahodno obalo hrvaške Istre (Todorović 2019: 86).

Miljčani, ki svojemu današnjemu narečju pravijo *muje'žan*, sebi pa *muje'žani*, so pred beneško nadvlado govorili jezik ladinskega tipa (Filipi 1993: 275–284). Podatke o zgodovini Milj in njihovem narečju smo objavili v članku Osnovna slovnica miljskega istrskobeneškega govora: od fonemskega sestava do zaimkov (Todorović 2019b).

Milje so edino italijansko mesto, kjer domačini govorijo istrsko različico italijanskega beneškega narečja; za Trst, ki ne leži na istrskem polotoku, je značilna tržaška italijanščina.¹ Ta se od istrobeneščine razlikuje predvsem po številu prevzetih slovenizmov, širini/ožini naglašanih samoglasnikov *e* in *o* ter izgovarjavi fonemov *s* in *c* ter *ž* in *z* (na primer v Miljah *'reča* 'uho', *'panša* 'trebuh', *žo'yatolo* 'igrača', v Trstu *'reča*, *'panca*, *zo'yatolo*).² Omenjene fonetične posebnosti smo zasledili tudi v krajih Bertoki in Hrvatini,³ kjer domačini romanskih korenin⁴ govorijo različico beneščine, ki so jo oblikovali po vzoru tržaške italijanščine. Tukajšnji prebivalci so bili namreč v preteklosti močno povezani s Trstom; tu so pogosto našli zaposlitev in prodajali kmečke pridelke, saj si Koper z domačimi izdelki oskrbovali *paolani* – kmetje, ki so živeli v mestu, a so vsak hodili obdelovat zemljo na koprsko podeželje.

2 METODOLOŠKI PRISTOP IN NAČIN PRIKAZOVANJA PODATKOV

Gradivo za pripravo pričujočega prispevka smo pridobili med narečjeslovno raziskavo, ki smo jo opravili v Miljah v drugi polovici leta 2018 (prim. Todorović 2019b). Informante smo spodbujali k prostemu govorjenju o dogodkih, umeščenih v sedanjost, razširjeno sedanjost, preteklost, prihodnost in zunajčasovnost. Na osnovi pridobljenega korpusa smo prišli do nabora rab glagolskih časov, za katere smo skušali prepoznati osnovna pravila rabe. Pri interpretaciji slednjih smo se oprli na aktualno

1 Tudi to narečje uvrščamo v beneško narečno skupino.

2 Neobjavljeno gradivo, ki ga hrani avtorica monografije.

3 Oba kraja spadata v Mestno občino Koper.

4 V obeh krajih živijo tudi Istrani slovenskih korenin, ki govorijo rižansko podnarečje.

italijansko slovnico (Dardano – Trifone 2013). Posnete pogovore in pripovedi smo transkribirali⁵ s slovenskimi in italijanskimi fonetičnimi znaki, ki smo jim dodali znake *š* – fonem med mehčanim in mehkim *š* (*'ešer* ‘biti’), *ž* – fonem med mehčanim in mehkim *ž* (*'ku'žir* ‘šivati’) in *č* – fonem med *č* in *ć* (*'cor* ‘vzeti’).

Narečni govorci, ki so sodelovali pri raziskavi, so bili:⁶

- Franco Stener, rojen 18. junija 1952
- Marco Stener, rojen 24. julija 1958
- Sergio Norbedo, rojen 31. avgusta 1955
- Lucilla Ugo, rojena 24. septembra 1938
- Francesco Russignan, rojen 18. junija 1940

3 MILJSKI GLAGOLSKI ČASI IN IZBRANE GLAGOLSKE OBLIKE

Miljska istrobeneščina pozna, tako kot knjižna italijanščina, štiri glagolske naklone – povedni, vezalni, pogojni in velelni naklon (it. *indicativo*, *congiuntivo*, *condizionale* in *imperativo*) s sledečimi glagolskimi časi in glagolskimi oblikami: sedanjik, sedanjik konjunktiva, prihodnjik, sestavljeni prihodnjik, perfekt, perfekt konjunktiva, imperfekt, imperfekt konjunktiva, predpreteklik, predpreteklik konjunktiva, sedanji pogojnik, pretekli pogojnik, velelnik, gerundij, pretekli gerundij. Glagolski časi so lahko enostavni (na primer sedanjik – *lavoro* ‘delam’) ali sestavljeni, tj. tvorjeni iz spreganega pomožnega glagola in preteklega participa (na primer sestavljeni prihodnjik – *avrò lavorato* ‘bom delal’ itd.).

Pri prikazovanju miljskih glagolskih časov smo se oprli na sistem, ki smo ga uporabili za opis slovnčnih posebnosti drugih istrskobeneških govorov, in sicer koprskega, izolskega, piranskega (prim. Todorović 2016: 193–253), hrватinskega (Todorović 2017: 207–226) in bertoškega (Todorović 2018: 245–264) govora.

Pri opisu rabe enostavnih glagolskih časov smo v nadaljevanju navedli spregatve pomožnih glagolov *biti* in *imeti*, tj. *'ešer* in *'a'ver*, ter pravih glagolov z nedoločniškimi končnicami *-ar*, *-er* in *-ir*; pri razlagi sestavljenih glagolskih časov smo poleg rabe prikazali tudi njihovo tvorbo. Slednjo smo predstavili tudi za pretekli deležnik, velelnik, gerundij in pretekli gerundij. Za vse oblike smo zapisali več primerov iz narečja.

3.1 Sedanjik

S sedanjikom (it. *presente indicativo*) istrskobeneško govoreči Miljčani upovedujejo dejanja, aktualna v trenutku pripovedovanja, na primer *Mi 'ležo el 'gor'nal* ‘Berem časopis’, in tista, ki se bodo zgodila v prihodnosti, na primer *Do'man 'vado in'ru'mar i 'kaki* ‘Jutri grem pobirat kakije’.

⁵ Zvočne posnetke hrani avtorica članka.

⁶ Od narečnih govorcev smo dobili dovoljenje za objavo podatkov.

Omenjeni glagolski čas uporabljajo tudi za opisovanje preteklih dogodkov (historični sedanjik), na primer *'Ela la 'šalta 'fōra 'dala fi'neštra, la 'vara še k'wal-ke'dun la 'vedi e la 'kori drijo'man 'vija* ‘Ona skoči skozi okno, pogleda, če jo kdo vidi, in takoj steče proč’, in za dejanja v zunajčasovnosti, kot v večnih resnicah, pregovorih, na primer *'La ma'dona kande'lora še la v'jen kol 'šol e 'bora de lin'verno 'šemo 'fōra, še la v'jen ko p'jova e 'vento de lin'verno 'šemo 'dentro ...* ‘Če pride svečnica s soncem in burjo, zime ne bo več, če pa pride z dežjem in vetrom, smo še sredi zime’.

Pomožna glagola se spregata takole:

osebni zaimек	'ešer 'biti'	γa'ver 'imeti'
<i>mi</i>	<i>šon</i>	<i>γo</i>
<i>ti ti</i>	<i>šon</i>	<i>γa</i>
<i>lu el</i>	<i>že</i>	<i>γa</i>
<i>'ela la</i>	<i>že</i>	<i>γa</i>
<i>nu'altri^{6a}</i>	<i>'šemo</i>	<i>γa'vemo</i>
<i>vu'altri^{6b}</i>	<i>še</i>	<i>γa've</i>
<i>'lori i</i>	<i>že</i>	<i>γa</i>
<i>'lore le</i>	<i>že</i>	<i>γa</i>

	-ar <i>špe'tar 'čakati'</i>	-er <i>be'ver 'piti'</i>	-ir <i>dor'mir 'spati'</i>
<i>mi</i>	<i>š'pēto</i>	<i>'bēvo</i>	<i>'dormo</i>
<i>ti ti</i>	<i>š'pēti</i>	<i>'bēvi</i>	<i>'dormi</i>
<i>lu el</i>	<i>š'pēta</i>	<i>'bēvi</i>	<i>'dormi</i>
<i>'ela la</i>	<i>š'pēta</i>	<i>'bēvi</i>	<i>'dormi</i>
<i>nu'altri</i>	<i>špe'tēmo</i>	<i>be'vemo</i>	<i>dor'mimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>špe'tē</i>	<i>be've</i>	<i>dor'mi</i>
<i>'lori i</i>	<i>š'pēta</i>	<i>'bēvi</i>	<i>'dormi</i>
<i>'lore le</i>	<i>š'pēta</i>	<i>'bēvi</i>	<i>'dormi</i>

Modalni glagoli in drugi glagoli, spregani v sedanjiku:

- *ša'ver 'vedeti, znati'* (*šo, ša, ša, ša'vemo, ša've, ša*)
- *vo'ler 'želeti'* (*'vojo, 'vol, vol, vol'emo, vol'le, 'vol*)
- *po'der 'moči'* (*'pošo, 'pol, 'pol, po'demo, po'de, 'pol*)
- *do'ver 'morati'* (*'dēvo, 'dēvi, 'dēvi, do'vemo, do've, 'dēvi*)
- *š'tar 'stati, počutiti'* (*š'tayo, š'tayi, š'ta, š'tēmo, š'te, š'ta*)
- *an'dar 'iti'* (*'vado, 'vadi, 'va, an'demo, an'de, 'va*)
- *dir 'reči'* (*'diyo, 'diži, 'diži, di'žemo, di'že, 'diži*)
- *čor 'vzeti'* (*'čoyo, 'čoli, 'čol, čo'lemo, čo'le, 'čol*)

6a Tudi *nu* in *noj'altri*.

6b Tudi *vu* in *voj'altri*.

3.2 Sedanjik konjunktiva

Sedanjik konjunktiva nekateri istrskobeneški govorniki uporabljajo za izražanje želje, dvoma, težnje, nestrinjanja, mnenja in podobno. Raba tega glagolskega časa je med Miljčani razmeroma redka, za istodobna dejanja v sedanjosti namreč večinoma uporabljajo običajni sedanjik.

Primeri: *'Mi no 'son ši'kuro ke 'Elda la 'ɣabi* (sedanjik konjunktiva) *un la'vɔr*, *Mi no 'son ši'kuro ke 'Elda la 'ɣa* (sedanjik) *un la'vɔr* 'Nisem prepričan, da ima Elda službo'.

Pomožna glagola se spregata takole:

	'ešer 'biti'	ɣa'ver 'imeti'
<i>mi</i>	'šija	'ɣabjo
<i>ti ti</i>	'šija	'ɣabi
<i>lu el</i>	'šija	'ɣabi
<i>'ela la</i>	'šija	'ɣabi
<i>nu'altri</i>	'šemo	'ɣabimo
<i>vu'altri</i>	'še	ɣa've
<i>'lori i</i>	'šija	'ɣabi
<i>'lore le</i>	'šija	'ɣabi

3.3 Prihodnjik

Miljčani s prihodnjikom (it. *futuro semplice*) napovedujejo dejanja, ki se bodo uresničila v prihodnosti, na primer *Do'man parla'ro 'kon k'wel fara'buto* 'Jutri bom govoril s tisto barabo'

	'ešer 'biti'	ɣa'ver 'imeti'
<i>mi</i>	ša'ro	ɣava'ro
<i>ti ti</i>	ša'ra	ɣava'ra
<i>lu el</i>	ša'ra	ɣava'ra
<i>'ela la</i>	ša'ra	ɣava'ra
<i>nu'altri</i>	ša'rɛmo	ɣava'rɛmo
<i>vu'altri</i>	ša'rɛ	ɣava'rɛ
<i>'lori i</i>	ša'ra	ɣava'ra
<i>'lore le</i>	ša'ra	ɣava'ra

	-ar	-er	-ir
	<i>inyru'mar</i> 'pobirati'	<i>'korer</i> 'teči'	<i>šin'tir</i> 'čutiti, slišati'
<i>mi</i>	<i>inyruma'ro</i>	<i>kore'ro</i>	<i>šinti'ro</i>
<i>ti ti</i>	<i>inyruma'ra</i>	<i>kore'ra</i>	<i>šinti'ra</i>
<i>lu el</i>	<i>inyruma'ra</i>	<i>kore'ra</i>	<i>šinti'ra</i>
<i>'ela la</i>	<i>bala'ra</i>	<i>kore'ra</i>	<i>šinti'ra</i>
<i>nu'altri</i>	<i>inyruma'rëmo</i>	<i>kore'rëmo</i>	<i>šinti'rëmo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>inyruma'rë</i>	<i>kore'rë</i>	<i>šinti'rë</i>
<i>'lori i</i>	<i>inyruma'ra</i>	<i>kore'ra</i>	<i>šinti'ra</i>
<i>'lore le</i>	<i>inyruma'ra</i>	<i>kore'ra</i>	<i>šinti'ra</i>

3.4 Sestavljeni prihodnjik

Narečno govoreči iz Milj uporabljajo sestavljeni prihodnjik za prikazovanje zadobnih dejanj glede na neko napovedano dejanje, ki je izraženo s prihodnjikom, na primer *Ko te veña'ra in 'čeža mi ša'ro 'ža 'la* 'Ko boš prišel v cerkev, bom že tam'.

Ta glagolski čas je tvorjen z glagolom *'ešer* 'biti' ali *ya'ver* 'imeti' v prihodnjiku in z ustrezno obliko preteklega deležnika.

3.5 Perfekt

S perfektom (it. *passato prossimo*) govorniki narečja upovedujejo dejanja, ki so se zaključila v preteklosti. Tvorijo ga s pomožnim glagolom *'ešer* 'biti' ali *ya'ver* 'imeti' v sedanjiku in z ustrezno obliko preteklega deležnika.

Obrazila preteklih deležnikov iz glagolov s končnicami *-ar*, *-er* in *-ir*:

- ar** *ta'ka* 'zlepil', *špa'ra* 'ustrelil', *iyru'ma* 'pobral', *šer'ka* 'iskal'
- er** *škri'vešto* (*šk'rito*) 'napisal', *vo'lešto* (*vo'lu*) 'želel', *do'vešto* (*do'vu*) 'moral'
- ir** *vi'nu* 'prišel', *for'bi* 'počistil', *mo'ri* 'umrl'

Ob rabi pomožnega glagola *'ešer* se obrazilo preteklega deležnika prilagaja glede na spol in število, na primer *mi šon par'tido* 'odpotoval sem', *mi šon par'tida* 'odpotovala sem', *'lori i že par'tij* 'odpotovali so', *'lore le že par'tide* 'odpotovale so'; če glagol zahteva rabo pomožnega glagola *ya'ver*, se obrazilo preteklega deležnika ne spreminja, na primer *el ya ba'la* 'plesal je', *'lori i ya ba'la* 'plesali so'.

Navedeno pravilo velja za vse analitično tvorjene glagolske čase, tj. tvorjene z glagolom *biti* ali *imeti* in preteklim deležnikom (sestavljene prihodnjik, perfekt, perfekt konjunktiva, predpreteklik, predpreteklik konjunktiva, pretekli pogojnik, pretekli gerundij) (Todorović 2018: 257).

Primeri: *Go 'perso 'meža jor'nada 'par 'far 'šta 'roba* 'Izgubil sem pol dneva, da bi naredil to stvar', *Ti ya pron'ta la 'tola, ke že 'ora de ma'ñar ...* 'Si pripravil (pripravila) mizo; čas je za obedovanje ...', *La ya 'mešo na blu'žeta 'nova, ke je š'tava p'ropjo ben* 'Oblekla si je bluzico, ki ji je prav pristajala', *Ti ya 'onto 'ben la far'sora, p'rima de 'meterla šul 'foyo?* 'Si dobro naoljil (naoljila) ponev, preden si

jo dala na ogenj?', *'El še ya ma'ča 'duto el viš'tito* 'Umazal si je vso obleko', *'Par el karne'val la ya ku'zi un 'mučo de viš'titi* 'Za pusta je zašila veliko oblek'.

3.6 Perfekt konjunktiva

Perfekt konjunktiva govorce obravnavanega narečja uporabljajo razmeroma redko. Tvorjen je s sedanjikom konjunktiva pomožnih glagolov *'ešer* ali *ya'ver* in preteklim deležnikom, na primer *'Ela la k'redi ke 'el 'šija an'da 'vija* 'Ona misli, da je odšel proč'.

Analiza pridobljenega korpusa je pokazala, da govorce omenjeni glagolski čas nadomeščajo z običajnim perfektom, na primer *'Ela la k'redi ke 'el že an'da 'vija*.

3.7 Imperfekt

Z imperfektom (it. *imperfetto*) narečni govorce upovedujejo istodobna dejanja glede na neki pretekli dogodek, pretekla stanja, ponavljajoče se pretekle dogodke, trajajoča dejanja v preteklosti ter nerealne hipotetične dogodke.

	<i>'ešer</i> 'biti'	<i>ya'ver</i> 'imeti'
<i>mi</i>	<i>'jero</i>	<i>ya'vevo</i>
<i>ti ti</i>	<i>'jeri</i>	<i>ya'vevi</i>
<i>lu el</i>	<i>'jera</i>	<i>ya'veva</i>
<i>'ela la</i>	<i>'jera</i>	<i>ya'veva</i>
<i>nu'altri</i>	<i>'jerimo</i>	<i>ya'vevimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>'jeri</i>	<i>ya'vevi</i>
<i>'lori i</i>	<i>'jera</i>	<i>ya'veva</i>
<i>'lore le</i>	<i>'jera</i>	<i>ya'veva</i>

	-ar <i>š'i'yar</i> 'kričati'	-er <i>'verzer</i> 'odpreti'	-ir <i>vi'ñir</i> 'priti'
<i>mi</i>	<i>š'i'yavo</i>	<i>le'ğevo</i>	<i>vi'ñivo</i>
<i>ti ti</i>	<i>š'i'yavi</i>	<i>le'ğevi</i>	<i>vi'ñivi</i>
<i>lu el</i>	<i>š'i'yava</i>	<i>le'ğeva</i>	<i>vi'ñiva</i>
<i>'ela la</i>	<i>š'i'yava</i>	<i>le'ğeva</i>	<i>vi'ñiva</i>
<i>nu'altri</i>	<i>š'i'yajmo</i>	<i>le'ğejmo</i>	<i>vi'ñivimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>š'i'yavi</i>	<i>le'ğevi</i>	<i>vi'ñivi</i>
<i>'lori i</i>	<i>š'i'yava</i>	<i>le'ğeva</i>	<i>vi'ñiva</i>
<i>'lore le</i>	<i>š'i'yava</i>	<i>le'ğeva</i>	<i>vi'ñiva</i>

Primeri: *Ge 'jera na 'lama de 'akwa e el mu'leto 'jera 'duto kon'tento, 'bateva i 'pije ke 'jera ne'ga 'fin 'šora i ka'vej* 'Tam je bila luža in deček je bil ves vesel, teptal je z nogami, da je bil moker od glave do pete', *El štri'kava ke no lo žve'java ni'anka un 'ton* 'Tako je smrčal, da ga ne bi zbudil niti grom', *Le p'jere 'jera 'dute fru'yade a 'forša de ya'tarle kon la škar'taša, 'akwa e ša'vön* 'Kamni so bili obrabljeni zaradi drgnjenja s krtačo, vodo in milom', *'Jera un 'mučo de 'tole in 'parte la'sade daj*

mura'dori 'Ob strani je bilo veliko ploščic, ki so jih pustili zidarji', *El ya'veva in sp'ala un 'baliyo de štrase* 'Na ramenih je nosil culo s kunjami', *Jero in bote'jin 'dela vende'riyola kwa in 'kale d'rijo el kan'ton e yo 'višto ko la 'koda del 'očo ke el mul'eto ye ya be'ka do šar'ježe* 'Bil sem v trgovini s sadjem in zelenjavo tukaj takoj za vogalom in sem videl mulca, ki ji je vzel dve češnji'.

Z imperfektom (indikativa)⁷ lahko govorci predstavijo tudi pretekle hipotetične dogodke, za upovedovanje katerih italijanska slovnica narekuje strogo rabo (predpreteklika) konjunktiva in (preteklega) pogojnika, na primer knjižno italijansko *Se ci avessero invitato ci saremmo andati volentieri*, miljsko istrskobeneško *Še i ne invitava, an'davimo volent'jeri* 'Če bi nas povabili, bi šli rade volje'.

3.8 Imperfekt konjunktiva

Govorci uporabljajo imperfekt konjunktiva (it. *congiuntivo imperfetto*) predvsem v odvisnih stavkih, če je v glavnem stavku (v sedanjiku, pretekliku ali imperfektu) izražen dvom, želja težnja in podobno, na primer *No k'redo ke el po'desi ajut'larlo* 'Ne verjamem, da bi mu lahko pomagal', *Ma'rija la kre'deva ke Lu'iza le fa'seše k'wešto pja'ser* 'Marija je verjela, da ji bo Luisa naredila to uslugo'.

Imperfekt konjunktiva zasledimo tudi v enostavnih povedih, ki izražajo željo, na primer *Ma'gari 'Marjo ve'niši a 'čorme!* 'Ko bi Marjo le prišel pome!'.

Rabo omenjenega glagolskega časa smo zasledili tudi v pogojnih povedih, v tako imenovanem realnem ali možnem hipotetičnem dogodku. Za tovrstna upovedovanja italijanska slovnica narekuje rabo sedanjega pogojnika v glavnem stavku in imperfekta konjunktiva v odvisniku, na primer *Se avessimo tempo, andremmo con loro*, miljsko istrskobeneško *Še ya'vešimo 'tenpo, anda'rijimo ko 'lori* 'Če bi imeli čas, bi šli z njimi'.

Možni hipotetični dogodek narečni govorci lahko upovejo po vzoru knjižne italijanščine ali s poljubno rabo imperfekta konjunktiva in sedanjega pogojnika tako v glavnem kot v odvisnem stavku, na primer *Še 'ela la vi'niši a lavo'rar in peške'rija, ne aiute'rija 'saj* (imperfekt konjunktiva, sedanji pogojnik), *Še 'ela la ven'rija a lavo'rar in peške'rija, ne ajut'asi 'saj* (sedanji pogojnik, imperfekt konjunktiva), *Še 'ela la vi'niši a lavo'rar in peške'rija, ne ajut'asi 'saj* (imperfekt konjunktiva, imperfekt konjunktiva), *Še 'ela la vene'rija a lavo'rar in peške'rija, ne ajute'rija 'saj* (sedanji pogojnik, sedanji pogojnik) 'Če bi prišla delat v ribarnico, bi nam zelo pomagala'.

7 Raba imperfekta za signaliziranje preteklega hipotetičnega dogodka je značilna tudi za italijanski pogovorni jezik, na primer *Se lo sapevo, te lo dicevo* 'Če bi vedel, bi ti povedal', knjižno italijansko *Se lo avessi saputo, te lo avrei detto*.

	'ešer 'biti'	ɣa'ver 'imeti'
<i>mi</i>	'foši	ɣa'veši
<i>ti ti</i>	'foši	ɣa'veši
<i>lu el</i>	'foši	ɣa'veši
<i>'ela la</i>	'foši	ɣa'veši
<i>nu'altri</i>	'fošimo	ɣa'vešimo
<i>vu'altri</i>	'foši	ɣa'veši
<i>'lori i</i>	'foši	ɣa'veši
<i>'lore le</i>	'foši	ɣa'veši

	-ar <i>škan'par</i> 'bežati'	-er <i>ž'meṭer</i> 'nehati'	-ir <i>ku'žir</i> 'šivati'
<i>mi</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>ti ti</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>lu el</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>'ela la</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>nu'altri</i>	<i>škan'pašimo</i>	<i>žme'tešimo</i>	<i>ku'žišimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>'lori i</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>'lore le</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>

3.9 Predpreteklik

Predpreteklik govorce uporablja, ko orisujejo preddobna dejanja glede na nek ipretekli dogodek, ki je upoveden z imperfektom ali perfektom, na primer *Ma'rija ɣa konp'ra du'te le 'robe par la 'kaža koj 'bori ke ɣe ɣa'veva man'da šu šo'rela ke vi'veva in Ame'rika* 'Marija je kupila vse stvari za hišo z denarjem, ki ji ga je poslala njena sestra, ki je živela v Ameriki'.

Primeri: *'jerano tor'naj* 'so (bili) prišli', *ɣa'veva edu'ka* 'je (bil) vzgojil', *'jerano par'tide*, 'so (bile) odpotovale', *ɣo kape'la* 'sem se (bil) zmotil' in drugo.

3.10 Predpreteklik konjunktiva

Predpreteklik konjunktiva Miljčani uporablja za upovedovanje preddobnih dejanj glede na neka pretekla dejanja, izražena z imperfektom ali perfektom, a mora glavni stavek izražati dvom, željo, težnjo, nestrinjanje in podobno, na primer *Me pa'reva ke ti ɣa'veši fi'ka el 'pije intel p'loč p'jen de 'akwa* 'Zdelo se mi je, da si vtaknil nogo v lužo, polno vode'.

Predpreteklik konjunktiva je tvorjen s pomožnim glagolom *'ešer* 'biti' ali *ɣa'ver* 'imeti' v imperfektu konjunktiva in ustrezno obliko preteklega deležnika, na primer *ɣave'si ša'vešto* 'si/sem/je vedel / bi vedel', *'fuši an'da* 'si/sem/je šel / bi šel'.

S tem glagolskim časom in s preteklim pogojnikom, na primer *Še no la 'fuši s'tada 'šenša edu'ka'sjɔn, lu non še ša'rija rab'ja* 'Če ne bi bila neolikana, se on ne bi razjezil', govorce opisujejo nerealni hipotetični dogodek. Tudi v tem primeru lahko poljubno uporabijo konjunktiv in pogojnik, na primer *Še no la 'fuši s'tada*

'šensa eduka'sjõn, lu non se 'fusi rab'ja; Še no la ša'rija s'tada 'šensa eduka'sjõn, lu non se ša'rija rab'ja.

3.11 Sedanji pogojnik

Miljski sedanji pogojnik narečni govorce uporablja, da bi izrazili svojo željo, namero, nasvet, mnenje in podobno, na primer *Mi di'rija ke fa'ra bel 'tenpo* 'Rekel bi, da bo lepo vreme', *Ša'rija 'ljušto 'dirye 'duto a Lu'iza* 'Prav bi bilo, da bi povedali Luisi', *Vola'rija par'tir ma no yo ni'sun ke me kon'pañi* 'Rada bi odpotovala, a nimam nikogar, ki bi me spremljal'.

Pogosto ga nadomeščajo z imperfektom konjunktiva, in sicer tudi v primerih, v katerih italijanska slovnica zapoveduje rabo sedanjega pogojnika, na primer *Come pittureresti questa camera?*, miljsko istrskobeneško *'Kome ti pitu'raši šta 'kamera?* 'Kako bi ti pobelil to sobo?'

Izpostavili smo že, da govorce s sedanjim pogojnikom in imperfektom opisujejo realni hipotetični dogodek in da ju lahko uporabljajo poljubno, v glavnem in/ali odvisnem stavku.

	'ešer 'biti'	ɣa'ver 'imeti'
<i>mi</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>
<i>ti ti</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>
<i>lu el</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>
<i>'ela la</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>
<i>nu'altri</i>	<i>ša'rijimo</i>	<i>ɣa'varijimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>ša'riji</i>	<i>ɣava'riji</i>
<i>'lori i</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>
<i>'lore le</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>

	-ar	-er	-ir
	<i>kape'lar</i> 'zmotiti se'	'bever 'piti'	<i>brušto'lir</i> 'pražiti'
<i>mi</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>
<i>ti ti</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>
<i>lu el</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>
<i>'ela la</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>
<i>nu'altri</i>	<i>kapela'rijimo</i>	<i>beve'rijimo</i>	<i>bruštoli'rijimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'riji</i>	<i>bruštoli'riji</i>
<i>'lori i</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>
<i>'lore le</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>

3.12 Pretekli pogojnik

Pretekli pogojnik uporablja, ko opisujejo zadobna dejanja glede na neko preteklo dejanje, ki je opisano z imperfektom ali perfektom, na primer *'Elda ne ɣa 'dito ke ša'rija an'dada a Tri'ješte de su mo'rožo* 'Elda nam je povedala, da bo šla k zaročencu v Trst'.

Pretekli pogojnik je sestavljen iz pomožnega glagola *'ešer* 'biti' ali *ɣa'ver* 'imeti' v pogojniku in iz ustrezne oblike preteklega deležnika, na primer *ša'rija an'dada* 'bo šla', *ɣa'varija vu* 'bom/boš/bo imel'.

S tem glagolskim časom govorniki lahko opisujejo nerealne hipotetične dogodke, in sicer s poljubno izbiro preteklega pogojnika in predpreteklega konjunktiva v glavnem in/ali odvisnem stavku.

3.13 Velelnik

V preglednicah prilagamo velelniške (it. *imperativo*) oblike za drugo osebo ednine in množine pomožnih glagolov *'ešer* 'biti' in *ɣa'ver* 'imeti' ter za pravilne glagole na *-ar* (na primer *škan'par* 'zbežati'), *-er* (na primer *ž'meṭer* 'nehati') in *-ir* (na primer *ku'žir* 'šivati').

	<i>'ešer</i> 'biti'	<i>ɣa'ver</i> 'imeti'
<i>ti ti</i>	<i>'ši</i>	<i>'ɣabi</i>
<i>vu'altri</i>	<i>'še</i>	<i>ɣa'veṭe</i>

	<i>-ar</i>	<i>-er</i>	<i>-ir</i>
<i>ti ti</i>	<i>š'kanpa</i>	<i>ž'meṭi</i>	<i>'kuži</i>
<i>vu'altri</i>	<i>škan'pe</i>	<i>žme'te</i>	<i>ku'ži</i>

Primeri: *Iny'ruma k'wele ško'vaše* 'Poberi tiste smeti', *Tasime un fja de pre'semo-lo pel šu'ṭeto* 'Nasekljaj mi nekaj peteršilja za omakico', *Verži el škatol'ṭon ko le bo'tile de vin* 'Odpri škatlo s steklenicami vina'.

3.14 Sedanji in pretekli gerundij

Miljski narečno govoreči uporabljajo tudi sedanji in pretekli gerundij. V preglednicah prilagamo oblike pomožnih glagolov *'ešer* 'biti' in *ɣa'ver* ter pravih glagolov na *-ar* (na primer *inyru'mando* 'pobirajoč'), *-er* (na primer *be'veṇdo* 'pijoč') in *-ir* (*dor'mindo* 'speč').

<i>'ešer</i> 'biti'	<i>ɣa'ver</i> 'imeti'
<i>'šendo</i>	<i>ɣa'vendo</i>

<i>-ar</i>	<i>-er</i>	<i>-ir</i>
<i>inyru'mando</i>	<i>be'veṇdo</i>	<i>dor'mindo</i>

Primeri: *El 'dindjo kami'nava fra le 'vide fa'sendo la 'roda e ser'kando de 'bakar l'uva* 'Puran je hodil med trtami tako, da je vozil kočijo in poskušal kljувati grozde', *Ma'nando ku'si te diventa'ra na ba'lana* 'Če boš tako (toliko) jedel/jedla, boš postal/postala kit'.

Pretekli gerundij je tvorjen s pomožnim glagolom *'ešer* 'biti' ali *γa'ver* 'imeti' v sedanjem gerundiju in s preteklim deležnikom, na primer *Šen'do par'tidi de bon'ora no γa'vemo pod'ešto šalu'tar ni'sun* 'Ker smo odpotovali zgodaj, nismo utegnili pozdraviti nikogar'.

4 SKLEP

Milje so istrsko mestece, v katerem domačini govorijo istrskobeneško narečje, ki sodi v beneško narečno skupino, natančneje v skupino kolonialnih beneških govorov. V članku Osnovna slovnica miljskega istrskobeneškega govora: od fonemskega sestava do zaimkov (Todorović 2019b) smo predstavili miljske foneme in nekatere oblikoslovne posebnosti, v pričujočem prispevku pa smo prikazali glagolske čase in izbrane glagolske oblike. Narečjeslovne podatke smo dobili med raziskavo, ki smo jo opravili v letu 2018.

Miljska istrobeneščina pozna štiri glagolske naklone in več glagolskih časov ter glagolskih oblik – sedanjik, sedanjik konjunktiva, prihodnjik, sestavljeni prihodnjik, perfekt, perfekt konjunktiva, imperfekt, imperfekt konjunktiva, predpreteklik, predpreteklik konjunktiva, sedanji pogojnik, pretekli pogojnik, velelnik, gerundij, pretekli gerundij.

Iz pridobljenega narečnega korpusa smo razbrali načine in pravila upovedovanja aktualnih, preteklih, prihodnjih in zunajčasovnih dogodkov ter preddobnih, zadobnih in istodobnih dejanj glede na neko osrednje dejanje.

Za vse glagolske čase in izbrane glagolske oblike smo določili spregatve pomožnih glagolov *'ešer* 'biti', *γa'ver* 'imeti' in pravih glagolov z nedoločniškimi končnicami *-ar*, *-er* in *-ir*; pri razlagi sestavljenih glagolskih časov smo poleg rabe prikazali tudi njihovo tvorbo. Vse razlage smo opremili z več primeri iz narečja.

Raziskava je pokazala, da so istrskobeneški načini upovedovanja podobni tistim, ki jih pozna knjižna italijanščina, izvzemši rabo vezalnega naklona. Narečni govorniki razmeroma redko uporabljajo sedanjik konjunktiva in perfekt konjunktiva, imperfekt konjunktiva in predpreteklik konjunktiva pa pogosto nadomeščajo s sedanjim in preteklim pogojnikom, predvsem pri tako imenovanem hipotetičnem dogodku, kjer – v popolnem nasprotju z italijansko slovnico – poljubno izbirajo konjunktiv in pogojnik tako v glavnem kot (tudi) odvisnem stavku.

VIRI IN LITERATURA

- Dardano – Trifone 2013** = Maurizio Dardano – Pietro Trifone, *Grammatica italiana con nozioni di linguistica*, Bologna: Zanichelli, 2013.
- Filipi 1993** = Goran Filipi, Istriotski jezikovni otoki v Istri, *Annales: series historia et sociologia* 11 (1993), 275–284.
- Folena 1968–1970** = Gianfranco Folena, Introduzione al veneziano »de là da mar«, *Bollettino dell'Atlante linguistico mediterraneo*, 10–12 (1968–1970), 331–376.
- Todorović 2016** = Suzana Todorović, *Narečje v Kopru, Izoli in Piranu*, Koper: Libris, 2016.
- Todorović 2017** = Suzana Todorović, *Narečna raznolikost v okolici Kopra*, Koper: Libris, 2017.
- Todorović 2018** = Suzana Todorović, *Raznovrstnost narečnih govorov na Koprskem*, Koper: Libris, 2018.
- Todorović 2019a** = Suzana Todorović, *Istrobeneščina v krogu drugih jezikov in govorov v slovenskih obmorskih krajih*, Koper: Libris, 2019.
- Todorović 2019b** = Suzana Todorović, Osnovna slovnica miljskega istrskobeneškega govora: do fonemskega sestava do zaimkov, *Jezikoslovni zapiski* 25.2 (2019), 97–111.
- Zamboni 1979** = Alberto Zamboni, *Le caratteristiche essenziali dei dialetti veneti: guida ai dialetti veneti*, ur. Manlio Cortelazzo, Padova: Cleup, 1979.

SUMMARY

A Short Grammar of the Muggia Vernacular: Verb Tenses and Selected Verb Forms

This article presents the verb forms that speakers of the Muggia Istrian-Venetian dialect use in everyday communication. The material for presenting this segment of the Muggia dialect grammar was obtained through a dialectological study conducted in 2018. Presented are the conjugations of the auxiliary verbs *'ešer* 'be' and *'a'ver* 'have' for individual forms of verbalization and the conjugation patterns for regular verbs ending in *-ar*, *-er*, and *-ir*. The rules for using the Muggia dialect verb forms are similar to those dictated by Italian grammar, except for the subjunctive and conditional, especially in relation to hypothetical events.

The study showed that the Istria-Venetian forms of verbalization are similar to those in standard Italian, except for the use of the subjunctive. Dialect speakers use the present and the perfect subjunctive relatively rarely, and they often replace the imperfect and past perfect subjunctive with the present and past conditional, especially for hypothetical events.

AGATA ŠEGA

RAZMIŠLJANJA OB STAREJŠIH ROMANIZMIH V SLOVENŠČINI IN DRUGIH JUŽNOSLOVANSKIH JEZIKIH (2. DEL)

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.06](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.06)

Razmišljanja ob starejših romanizmih v slovenščini in drugih južnoslovanskih jezikih (2. del)

Prispevek prinaša primerjavo romanskih predlog za starejše romanizme na makedonsko-bolgarskem govornem področju in v slovenščini, in poskuša pokazati, da na obeh jezikovnih področjih izposojenke, ki so bile prevzete še v praslovanski dobi, običajno spadajo v fond starejših romanizmov, ki jih poznajo tudi drugi južnoslovanski jeziki, večinoma pa tudi slovenščina.

Ključne besede: izposojenke, romanizmi, južna slovenščina, slovenščina, makedonščina, bolgarščina, praromanščina

Thoughts on Older Romance Elements in Slovenian and Other South Slavic Languages (Part 2)

By comparing the etymological bases for early Romance borrowings in Macedonian and/or Bulgarian and Slovenian, languages spoken on the periphery of the South Slavic area, this article provides evidence that in both languages the loanwords that date back to as early as the Common Slavic period tend to comprise part of the stock of borrowings common to other South Slavic languages, including Slovenian in many cases.

Keywords: loanwords, Romanisms, South Slavic, Slovenian, Macedonian, Bulgarian, Proto-Romance

1 PREDMET RAZISKAVE

Prispevek nadaljuje in dopolnjuje prvi del članka, ki je bil objavljen v reviji Jezikoslovni zapiski leta 2012 (Šega 2012).¹ V njem sem primerjala značilnosti starejših romanizmov v slovenščini s tistimi na osrednjem delu južnoslovanskega govornega območja, se pravi predvsem v hrvaščini, kjer je bil romanski leksikalni vpliv gotovo prisoten najdlje in v največji meri. Namen drugega dela pa je bil zbrati in primerjati romanske predloge za starejše romanizme, ki jih najdemo na obeh skrajnih robovih južnoslovanskega jezikovnega območja, se pravi v slovenščini na eni ter v makedonščini oz. bolgarščini na drugi strani. Pri delu sem si zadala tri cilje: najprej sem poskušala določiti tiste predloge, ki so bile že zelo zgodaj izposojene na obeh obrobni področjih; nato sem obdelala tiste, ki so značilne samo za enega ali drugega od njiju, pri čemer sem nekaj

¹ Krajši prispevek v hrvaščini o starejših romanizmih v slovenščini in bolgarščini sem objavila že pred tem v pri nas težje dostopni bolgarski reviji Naučni trudove (Šega 2003).

pozornosti posvetila tudi problemu arealov, namreč prisotnosti ali odsotnosti teh predlog na vmesnem območju, torej v osrednjejužnoslovanskih jezikih; in končno je bil moj namen tudi ugotoviti arealne zakonitosti izposoje in pojasniti pomenske spremembe, do katerih je v tem procesu prihajalo, v upanju, da lahko taka primerjava vsaj nekoliko pripomore k razumevanju procesa izposoje besed romanskega izvora na južnoslovanskem govornem območju.

Kako razumem pojem **starejši romanizmi** (v nadaljevanju: SR) in od kod sem črpala gradivo za slovenski del pričujoče raziskave, je bilo podrobneje pojasnjeno že v prvem delu tega prispevka (Šega 2012: 73–74). Ker pa je od njegove objave minilo že kar nekaj časa, o tem vendarle na kratko še enkrat.

2 FOND IZPOSOJENK IN METODA

- 2.1 Poimenovanje **starejši romanizmi** običajno uporabljamo za besede, za katere je možno utemeljeno trditi, da so bile neposredno, se pravi brez posredovanja kakega drugega jezika, prevzete iz praromanščine oz. iz katerega od romanskih govorov še pred koncem 11. stoletja, se pravi do časa, ki pomeni pomembno prelomnico tako z jezikoslovnega kot tudi z zgodovinskega vidika: v zgodovini se po **slovanskem obdobju** med koncem 6. in začetkom 9. stoletja in tako imenovanem **prehodnem obdobju**, ki traja od začetka 9. do konca 11. stoletja, začne oblikovati fevdalna družba (Grafenauer 1969: 63); na področju jezikovnega razvoja po 11. stoletju že govorimo o razpadu praslovanske jezikovne skupnosti na posamezne jezike in začetku tako imenovane »osnovne dialektalizacije slovenskega jezika« (Logar 1965: 5).

Naj ob tem še poudarim, da gre pri starejših romanizmih za plast izposojenk, ki jih ni mogoče prepoznati in jim natančno določiti praromanskega izhodišča tako enostavno, kakor je to običajno mogoče pri mlajših izposojenkah. Nekatere etimologije zato še danes niso do konca pojasnjene, včasih pa se mnenja o starosti izposojenke in točnem izhodišču prevzema lahko tudi razlikujejo, saj zaradi enakih substitutov v različnih obdobjih procesa prevzema ni nujno vedno mogoče presoditi, ali je bila beseda prevzeta neposredno iz neke romanske predloge ali s posredovanjem kakega drugega jezika. Med SR bi morali načeloma šteti tiste izposojenke, ki izpričujejo še praslovanske substitute za romanske glasove in skupine glasov (*o* za *a* pred naglasom, *e* in *o* za praslovanske nosne vokale, slovansko metatezo itd.), ne pa mlajših, ki jih že lahko imenujemo slovenske in pričajo o kasnejših glasovnih pojavih. Dejansko pa se lahko zgodi, da tudi o izvoru besed, ki ustrezajo prej navedenim pogojem, ne moremo biti povsem prepričani: zaradi enakih praslovanskih substitutov tako za romanske kot tudi za germanske glasove bi tudi starovisokonemška beseda, ki je bila dovolj zgodaj prevzeta iz romanske jezikovne sfere, dala v slovenščini enak končni rezultat. (Več o tem s primeri v prvem delu članka (Šega 2012).)

V nekaterih primerih smo dobili iz sorodnih romanskih predlog v južnoslovanskih jezikih več raznovrstnih izposojenk, prevzetih v različnih obdobjih

prek različnih romanskih ali tudi neromanskih govorov (za slovenščino seveda tu pridejo v poštev različne razvojne faze in različice nemščine), vendar njihovega izvora ne moremo vedno čisto natančno določiti. Spet za druge sumimo, da bi utegnile biti SR, vendar jih je mogoče etimološko izvajati le iz takih praromanskih predlog, ki v refleksih na romanskem govornem področju niso izpričane. Tak je primer sln. *cesar* oz. blg. *car* in vzporednih izposojenk v ostalih slovanskih jezikih, katerih končno izhodišče je zagotovo neka praromanska predloga, sorodna z lat. CAESAR. Ker pa romanski jeziki ustreznih refleksov ne poznajo, nekateri etimologi zagovarjajo neposredno izposojajo, drugi izvajajo te besede prek germanščine, tretji pa se ne morejo dokončno odločiti za nobeno od teh rešitev.²

2.2 Zaradi težav, s katerimi se srečujemo pri natančni opredelitvi neposrednih predlog za starejše izposojenke, se torej mnenja posameznih etimologov o izvoru iste izposojenke med seboj večkrat razlikujejo. Pri identifikaciji starejših romanskih izposojenk sem zato glede slovenskih SR upoštevala predvsem ugotovitve obstoječih etimoloških raziskav slovenskih etimologov in drugih jezikoslovcev, ki so se ukvarjali z romanskimi vplivi na južnoslovanskem govornem območju, ter na izsledke lastnega preučevanja slovenskih romanizmov (prim. zlasti Šega 1998; 2006), glede makedonskih in bolgarskih SR pa sem se poleg tega oprla predvsem na bolgarski etimološki slovar (BER) in na monografijo *Latinismi e romanismi antichi nelle lingue slave meridionali* Luciana Rocchija (Rocchi 1990), edino pregledno monografijo o starejših romanizmi na tem jezikovnem območju.³ Kljub zavedanju, da je Rocchijevo delo staro že skoraj 30 let in bi bilo vsekakor potrebno popravkov in dopolnitev, zlasti v luči ugotovitev, objavljenih v nekaterih

2 Posredno izposojajo zagovarja npr. Bezljaj (ESSJ 1: 63) v primerjavi s Skokom (ERHSJ 1: 257–259), medtem ko se Snój dokončno ne odloči za nobeno od teh dveh možnosti (SES 59).

3 Monografija Víta Bočka (Boček 2010) je seveda znatno novejša, vendar je področje, ki ga pokriva, širše, se pravi splošnoslovansko, medtem ko je južnoslovansko območje obdelano temu primerno manj podrobno. Delo je namreč posvečeno najstarejšim romanizmom, ki so bili prevzeti v vse slovanske jezike oz. so, kakor se šaljivo izrazi sam avtor, »naredili kariero« (Boček 2010: 17). Zato je v njem obdelanih temu primerno manj predlog kot pri Rocchiju, namreč vsega skupaj samo 21, dosedanje preučevanje romanskega vpliva na slovanske jezike pa avtor obdela le na nekaj straneh s prikazom najpomembnejših del in teorij (Boček 2014: 343–357). Manfred Trummer (1998) podaja širok in zgodovinsko dobro podprt, a zelo sumaren pregled romanskih vplivov na južноеvropske jezike, ki žal daje vtis, kot da je pisec, ki je v prvi vrsti balkanolog, glede južnoslovansko-romanskih stikov bolj povzemal druge avtorje, zlasti njihove prispevke v nemščini, italijanščini in drugih jezikih, poleg tega je najstarejši fazi slovansko-romanske jezikovne simbioze posvečenega zelo malo prostora. Mimogrede velja omeniti še prispevek Gabriele Birken-Silverman (1992/93), ki je pravzaprav nekakšen preliminarni oris slovarskega projekta latinizmov v balkanskih jezikih. Slovenščine v njem avtorica sicer niti ne omenja, od južnoslovanskih jezikov le srbohrvaščino in bolgarščino. V tem članku najdemo tudi zanimivo informacijo, da je znameniti jezikoslovec Harald Haarman že daljnega leta 1978 v svojem delu *Balkanlinguistik* (Tubingen: TBL – Verlag Narr, str. 13; nav. po Birken-Silverman 1992/93: 94) napovedoval študijo o latinskem jezikovnem vplivu v srbohrvaščini, bolgarščini in grščini, vendar žal nikoli ni izšla, pa tudi omenjeni slovarski projekt Gabriele Birken-Silverman se je ustavil že pri zasnovi.

arealno ožje zastavljenih prispevkih iz zadnjega obdobja,⁴ se mi je zdelo, da bi bilo vendarle zanimivo primerjati romanske osnove za starejše romanizme na makedonsko-bolgarskem govornem področju s tistimi, ki so dale starejše romanske izposojenke v slovenščini.

Rocchi v svojem delu obravnava več kot štiristo romanskih predlog, ki naj bi bile po mnenju različnih etimologov osnova za SR v južnoslovanskih jezikih, vendar je med njimi le 82 takih, za katere navaja tudi makedonske in/ali bolgarske izposojenke. Pregled ustrezne etimološke literature je pokazal, da naj bi obstajali v slovenščini vzporedni starejši romanizmi le za 68 od teh 82 makedonskih oz. bolgarskih starejših romanizmov. Vendar pa velja poudariti, da Rocchi v številnih primerih hipoteze o zgodnji in neposredni izposoji za te besede samo navaja po drugih jezikoslovcih, sam pa se z njimi ne strinja, pri čemer ponekod predstavi precej utemeljene protiargumente, hkrati pa opozarja na kasnejše in včasih tudi posredne izposojenke iz istega končnega vira. Vse take primere sem razumljivo izključila iz obravnavanega gradiva, poleg tega pa še nekatere druge, za katere se da iz Rocchijevih pomislov in iz zapisanega v preostalih upoštevanih virih utemeljeno sklepati, da gre najverjetneje bodisi za nekoliko mlajše romanizme bodisi za besede, ki so bile izposojene s posredovanjem kakega drugega jezika, ali pa celo za take, ki jih sodobna etimologija izpeljuje kar iz domačih, se pravi iz slovanskih osnov.⁵ K tako zbranim predlogam sem prištela še nekaj takih, ki so dale SR na obeh obrobni južnoslovanskih govornih območjih, vendar jih Rocchi na svoj seznam južnoslovanskih starejših romanizmov sploh ni uvrstil, morda zanje niti ni vedel ali pa jih je imel za izposojenke iz kakega drugega jezika.⁶ Vse to je na koncu navrglo 44 skupnih romanskih predlog, za katere se da sklepati, da so bile zgodaj in neposredno izposojene tako v slovenščino kot tudi v makedonščino in/ali bolgarščino in so torej dale SR na obeh obrobni območjih južnoslovanske jezikovne sfere. To pravzaprav nikakor ni malo, če pomislimo, da je vseh slovenskih SR skupaj okoli 140 (navedeni so v Šega 2006), in torej pomeni, da ima skoraj vsak tretji med njimi ustreznico na skrajnem vzhodu južnoslovanskega govornega območja.

3 SPLOŠNE UGOTOVITVE IN KLASIFIKACIJA

3.1 Že v prejšnjem delu tega prispevka smo ugotovili, da je število SR v slovenščini precej manjše kot v hrvaščini, število SR v makedonščini in bolgarščini pa je še znatno manjše kot v slovenščini. Iz preučevanja SR v na slovenskem in makedon-

4 Med njimi velja omeniti predvsem novejše publikacije o romanizmi na hrvaškem govornem območju, med katerimi velja vsekakor omeniti vsaj dela Vojmirja Vinje (predvsem 1998–2004) in Orsata Ligorija (2014).

5 Tak primer bi bil etimološki predlog, po katerem naj bi ime Ljubljane izhajalo iz *ALLUVIUM (Grad 1982), o čemer utemeljeno dvomi že Rocchi (1990: 51–52), danes veljavna etimološka razlaga pa je slovanska (Torkar 2012).

6 To velja recimo za južnoslovanske SR, ki izhajajo iz LOLIUM (REW 5112) »ljljuka«.

sko-bolgarskem jezikovnem področju je razvidno, da kadar obstaja v slovenski etimološki literaturi utemeljen sum, da je predlog za neposredno izvajanje določene slovenske besede iz neke starejše romanske faze napačen, obstajajo tudi za ustrezne makedonske oz. bolgarske besede skoraj vedno dvomi o tem, da bi bila beseda zgodaj in neposredno izposojena iz vzporedne romanske predloge. Kadar gre pri neki predlogi za posredno izposojeno tako na slovenskem kot tudi na makedonsko-bolgarskem govornem področju, pa se rado izkaže, da je neposredno izvajanje iz romanske predloge problematično tudi za osrednje južnoslovansko področje. Tako je na primer očitno, da je bolgarsko *kanata* grecizem (BER 2: 199), slovensko *kanta* pa mlajši germanizem (Snoj v SES 215), toda Rocchi tudi za hrvaško *konata* »vrč, sod ali mera za vino« ni prepričan o Skokovi odločitvi (nazadnje v ERHSJ 2: 138) za neposredno izposojeno iz *CANNATA (»vrč«, REW 1602a), temveč tudi za ta domnevni romanizem predlaga posredno izposojeno prek grščine.⁷ Navedimo še en, nekoliko drugačen primer: romanska predloga iz FACULA (REW 3137) je bila v mak. in blg. *fakla* prevzeta prek grščine, v slovensko *bakla* (ESSJ 1: 9) pa z germanskim posredovanjem. Hrvaško in srbsko *baklja* je Skok izpeljeval neposredno »iz latinščine«⁸ (ERHSJ 1: 96), Rocchi (1990: 173) pa v nasprotju z njim tudi za ta dva jezika domneva enako predlogo kot v slovenščini, saj je substitucija *b-* za praromanski *f-*, kot je znano (tako npr. že Popović 1956: 37), v slovenščini mogoča le z germanskim posredovanjem.

- 3.2 Če zdaj pustimo nekoliko ob strani problematične predloge in se osredotočimo samo na tiste, za katere je mogoče utemeljeno trditi, da so dale SR na obeh skrajnih delih južnoslovanskega jezikovnega območja, pridemo še do enega zanimivega spoznanja: gre brez izjeme za predloge, ki so osnova za SR ne le v makedonščini in bolgarščini na eni ter v slovenščini na drugi strani, temveč so dale SR tudi v ostalih južnoslovanskih jezikih. Z drugimi besedami: nobena slovenščini in makedonščini in/ali bolgarščini znana skupna romanska predloga ni bila zgodaj izposojena samo v ta dva obrobna južnoslovanska jezika, temveč vzporedne izposojenke vedno poznajo tudi na vmesnem območju, včasih pa celo še v večjem ali manjšem številu ostalih slovanskih jezikov.⁹

Za naše potrebe v tem prispevku torej zadostuje, če se omejimo na južnoslovanske SR, ki sem jih razporedila v šest arealov. Prvi trije, se pravi izključno slovenski SR, nadalje taki, ki jih poznata le slovenščina in hrvaščina ter včasih še

7 Po njegovih besedah je tako mnenje večine (»la maggior parte degli studiosi«, prim. Rocchi 1990: 109), vendar bi bilo treba glede hrvaščine verjetno vendar pripisovati večjo težo mnenjem Skoka, Muljačića (1964) in Mavra (1950), ki je domneval, da gre pri tej besedi za dalmatizem.

8 Danes romanisti besed seveda ne izvajamo več iz latinščine, tudi izraz **vulgarna latinščina** se že dlje časa opušča, ampak pri izhodiščnih oblikah v skladu z načeli rekonstrukcije govorimo vedno o **praromanščini**, kot velja tudi za druge skupine jezikov, pri katerih vedno iščemo suprirane oblike v prajeziku, torej v **praslovanščini**, **pragermanščini** itd.

9 O skupnih slovanskih starejših romanizmih, ki hkrati torej tvorijo najstarejšo skupino romanskih izposojenk, podrobno Boček 2010.

preostali del osrednje južnoslovanskega govornega področja brez makedonskega in/ali bolgarskega dela,¹⁰ in pa izključno osrednje južnoslovanski SR (brez obeh obrobni območij)¹¹ nas tokrat ne zanimajo, saj so bili obdelani že v prvem delu tega prispevka (Šega 2012). Zato se bom omejila na preostale tri. To so:

- (1) splošno južnoslovanski SR (prisotni v vseh južnoslovanskih jezikih);
- (2) SR, ki jih poznata samo osrednji in vzhodni del južnoslovanskega območja (brez slovenščine);
- (3) SR, ki so znani izključno na makedonskem in/ali bolgarskem področju.

4 SPLOŠNO JUŽNOSLOVANSKI SR (PRISOTNI VSAJ V VSEH JUŽNOSLOVANSKIH JEZIKIH)

4.1 Naj najprej poudarim, da iz analize arealov prisotnosti teh izposojenk izhajata dve zanimivi ugotovitvi:

- (a) Kadar je predloga prisotna kot stara in neposredna izposojenka na skrajnem zahodu južnoslovanskega govornega področja (se pravi v slovenščini) in hkrati na njegovem skrajnem vzhodu (se pravi v makedonščini in/ali bolgarščini), jo bomo zagotovo našli tudi na vmesnem območju, torej v srbsčini in/ali hrvaščini. V nasprotnem primeru lahko sklepamo, da imamo vsaj enega od treh južnoslovanskih območij opraviti z izposojeno s posredovanjem kakega drugega jezika. Ta jezik je za slovenščino običajno nemščina, za makedonščino in bolgarščino pa grščina (gl. primer v razdelku 3.1).
- (b) Kadar najdemo predlogo kot staro in neposredno izposojeno v makedonščini in bolgarščini, obstaja vzporedni SR skoraj vedno tudi v slovenščini.¹²

4.2 Omenila sem že, da je bila velika večina tovrstnih predlog prevzeta tudi v druge slovanske jezike, nekatere celo v skoraj vse ali vsaj v večino od njih.¹³ Število res splošnoslovanskih SR je sorazmerno majhno, Boček jih v svojo monografijo o tovrstnih izposojenkah (2010) uvršča le 21. V slovanskem svetu so najbolj razširjene predloge ALTARE (»oltar«, REW 381), BALNEUM (»banja, kopel«, REW 916), CALENDAE (»prvi dan meseca«, REW 1508), CASUBLA (»plašč,

10 Pri tem je treba opozoriti, da gre v srbsčini večkrat tudi za kasnejše hrvatizme, sprejete v različnih obdobjih jezikovnega razvoja. Takih primerov bi se dalo najti predvsem med ihtionimi, sredozemskimi fitonimi in na nekaterih drugih, z življenjem ob morju povezanih pomenskih poljih.

11 Te bi seveda prav tako podrobneje razdelili glede na areale, vendar v tem prispevku za kaj takega ni potrebe. Velikokrat gre za hrvaške SR, ki so razširjeni na bolj ali manj obsežnem področju vzdolž jadranske obale in na otokih, nekateri so znani tudi v Črni gori. Večkrat pa so ti izrazi našli pot tudi v hrvaški in srbski knjižni jezik, zlasti besede s področja ribiške in mornarske terminologije.

12 Sklepanje po arealu vendarle ni vedno zanesljivo, prim. Šega 2000: 166–167.

13 Areali razširjenosti posameznih predlog, ki so dale SR tako na slovenskem kot tudi drugod na slovanskem, zlasti južnoslovanskem govornem področju, so nekoliko podrobneje predstavljeni v Šega 2010.

ogrinjalo s kapuco«, REW 1758), CERASEA (»češnja«, REW 1823), COMMATER (»botra«, REW 2082), DISCUS (»plošča, disk; nizka posoda«, REW 2664), *EXTUFARE (»oddajati paro«, REW 3108), MENTA (»meta«, REW 5504), PAGANUS (»podeželan; ajd«, REW 6141) in SACCUS (»vreča«, REW 7489). Po Bočku (Boček 2010: 24–25; 2014: 347) so ti in drugi velikemu številu slovanskih jezikov skupni SR v resnici pravzaprav posredne izposojenke, saj se v preostale slovanske jezike niso mogli razširiti nikakor drugače kakor prek tistih govorcev, ki so bili dejansko v jezikovnem stiku z romanskimi jeziki in ki so bili tudi pokristjanjeni s tega področja. Med 44 romanskimi izhodiščnimi leksemi za splošno južnoslovanske SR, je pravzaprav presenetljivo malo takih, ki se ne bi bili razširili še vsaj v dva, tri ali celo več drugih slovanskih jezikov. V resnici sem jih uspela najti samo osem, kar pomeni le slabo petino vseh zbranih, medtem ko imajo preostali širši areal. Natančneje si jih bomo ogledali v razdelku 4.3. Opozorila bi le še eno dejstvo, ki ga po mojem nikakor ne velja zanemariti: po mojih ugotovitvah prav za vseh 44 splošno južnoslovanskih SR, tako tistih, ki so bili prevzeti tudi na vzhodno in zahodnoslovansko področje, kot onih, ki so omejeni na južnoslovanskega, obstajajo ustreznice tudi v stari cerkveni slovanščini, kaka četrtnina od njih pa je bila zgodaj izposojena tudi v romunščino, madžarščino in/ali albanščino.

4.3 Skupne predloge z izključno južnoslovanskim arealom izposoje, se pravi tiste, ki so dale SR na celotnem južnoslovanskem govornem področju, niso pa znane v nobenem drugem slovanskem jeziku, so naslednje:

- ANGUILLA** (»jeguľja«, REW 461) → blg. *egulja*, mak. *jagulja*, *jagula*, *egùla*, *egùlja*, *jaguľja* in sln. *jeguľja* (BER 1: 477; RMJ; ESSJ 1: 225);
- CALCEA** (»nogavica«, REW 1495) → blg. *klašne*, *klašnja*, *klašni*, mak. *klašna*, *klašno* »sukno« in sln. *hlače* (BER 2: 426;¹⁴ ERHSJ 1: 670; 2: 16; Rocchi 1990: 92; ESSJ 1: 195);
- CISTERNA** (REW 1951) → mak. nar. *šterna*, blg. in sln. *šterna* (ERHSJ 1: 318–319; ESSJ 4: 110–111, 136–137);
- FLASCA** (»steklenica«, REW 3355) → blg. *plòska*, mak. *plòska* in sln. *ploskun* (BER 5: 360; RMJ; ERHSJ 2: 688; Rocchi 1990: 176–177; ESSJ 3: 61);
- HORTUS** (»vrt«, REW 4194) → blg. nar. *vrät* in sln. *vrt* (BER 1: 189; ESSJ 4: 364–365);
- NONNA** (»pešunja«, REW 5817) → tudi mak. *nunka*, *numka* »botra«, blg. *núnko*, *nunka* »boter, botra« in sln. nar. (Prim.) *núnc* »starejši znan možki; stric; boter«, *núna*, *núnca*, rez. *nún* (BER 4: 702, 704; ERHSJ 2: 523–524; ESSJ 2: 230);
- PETTIA** (»kos nečesa«, REW 6450) → blg. *peča* »usnje« in sln. *peča* »vrsta pokrivala, ruta« (ESSJ 3: 18);
- URCEUS** (»vrč«, REW 9080) → blg. *vrčeva*, mak. *vrčva* (BER 1: 191; ERHSJ 3: 620–621; Rocchi 1990: 351–352) in sln. *vrč* (ESSJ 4: 354).

Zadnjo izposojenko avtorji BER obravnavajo kot germanizem, vendar v slovenščini, ki je bila, kot je splošno znano, pod precej močnejšim germanskim vplivom kot makedonščina ali bolgarščina, očitno ne gre za posredno izposojeno prek nemščine (SES 731), temveč za neposredni romanizem. Ravno zaradi tega si upamo reči, da domneva o neposredni izposoji drži tudi za makedonščino in bolgarščino.

14 V BER so bolgarske besede obravnavane kot srbizmi.

Poleg tega bi ohranjanje prarom. *u* v SR iz *ANGULLIA in morda tudi iz RHUS namesto prehoda prek *y* v *i* kot v *mir* iz MURU (REW 5764) pričala o nekoliko kasnejši izposoji,¹⁵ to pa nam tudi pojasnjuje dejstvo, zakaj se prav te osnove niso razširile še v kakega od ostalih slovanskih jezikov, kot se je zgodilo z večino drugih zelo starih skupnih južnoslovanskih romanizmov.

5 STAREJŠI ROMANIZMI, KI JIH POZNATA SAMO OSREDNJI IN VZHODNI DEL JUŽNOSLOVANSKEGA OBMOČJA (NEZNANI SLOVENŠČINI)

- 5.1 Kot že rečeno, areal SR, ki so znani v makedonščini in/ali bolgarščini, v slovenščini pa ne, praviloma ne pokriva samo makedonsko-bolgarskega, temveč tudi osrednje južnoslovansko govorno področje.¹⁶ Kadar so SR iz sorodnega izhodišča poznani v vseh južnoslovanskih jezikih razen v slovenščini, najdemo pri nas za iste pomene seveda drugačne izraze, ki so lahko slovanskega izvora, večkrat pa gre prav tako za izposojenke, namreč za germanizme (tako recimo sln. *kutina* proti jsla. *dunja*, prim. razdelek 5.4) in mlajše romanizme ali hrvatizme.¹⁷

Pri Rocchiju je mogoče najti 14 SR s tako razširjenostjo, toda med njimi je kar polovica takih, za katere on sam ali pa drugi etimologi, katerih mnenje navaja, sodijo, da starejše hipoteze o njihovi neposredni izposoji iz nekega romanskega vira niso utemeljene: pri treh naj bi bila predlagana romanska etimologija skrajno neprepričljiva oz. vprašljiva,¹⁸ za tri obstaja velika možnost grškega posredovanja,¹⁹ enega od njih izvajajo iz nemščine prek srbsčine,²⁰ za bolgarski toponim *Logora* pa tako Rocchi kot bolgarski etimologi (BER 3: 453) odločno zavračajo izposajo iz LOCUS (REW 5097) (tako Petkanov 1965: 1162) in se zavzemajo za slovanski izvor. Tako nam ostaja le še šest predlog, ki naj bi dale starejše izposojenke v makedonščini in/ali bolgarščini, ne pa tudi v slovenščini. Najprej si bomo podrobneje ogledali tiste štiri, ki se ne pojavljajo samo v makedonščini in/ali

15 Kot RATIONE (REW 7086) → sln. in hrv. *račun* (ESSJ 3: 161; Šega 2006: 225).

16 Kot bomo videli v razdelku 6, je starejših romanizmov, ki so omejeni samo vzhod, izredno malo.

17 Dober primer je GENISTA (REW 3733): od tod imajo slovenska narečja prek beneščine nekaj mlajših romanizmov (Crevatin – Russi 1976: 201), medtem ko najdemo v knjižnem jeziku mlajši hrvatizem *brnistra* z istim končnim izhodiščem. Podobno velja za makedonsko-bolgarsko govorno območje: kadar areal SR pokriva slovensko in osrednje južnoslovansko govorno območje, makedonščine in/ali bolgarščine pa ne, najdemo tam za isti pomen običajno kak mlajši greccizem ali turcizem.

18 Namreč izvajanje blg. toponima *Arvanik* iz ARVUM (»polje«, REW 692) in *Arčar* iz *(AD) RATIARIA (izpeljanka iz RATIS »splav«, REW 7088), kjer predvsem moti odsotnost metateze likvide, ki bi jo v pričakovali v tako stari fazi izposoje, ter blg. *ralja* »pajčevina, ki jeseni firfota po zraku« iz ARANEA (»pajek«, REW 593; prim. Petkanov 1970: 1026).

19 Mak./blg. *manastir*, *monastir* po Rocchiju tako gotovo ni neposredno izposojeno iz MONASTERIUM, *MONISTERIUM (REW 5656), mak./blg. *patja* najverjetneje ne iz PATIRE (REW 6294), mak./blg. *pule* »osliček« pa ne iz PULLUS (»živalski mladič, mlada žival«, REW 6828).

20 Knj. blg. *gleč*, hrv. in srb. *gleđ* »glazura« (BER 1: 248), za kar Skok v ERHSJ 1: 569 predlaga izhodiščno *GLITTIIUM (tega gesla ni v REW).

bolgarščini, temveč so bile izposojene tudi na nekaterih drugih delih južnoslovanškega govornega področja, seveda z izjemo slovenščine. Tisti dve, ki ju najdemo izključno v makedonščini in/ali bolgarščini in v nobenem od ostalih južnoslovanških jezikov pa bom predstavila v razdelkih 6.2 in 6.3.

- 5.2 Prvi SR s tem arealom pravzaprav pripada stari cerkveni slovanščini, moderni makedonski in/ali bolgarski jezik pa je ne poznata, čeprav je zapisana v cerkvenoslovanških kodeksih, ki izvirajo z današnjega bolgarskega govornega področja (LPSL 287). Gre za izposojenko *klakъ* »apno« iz osnove CALX, -CE (»apno«, REW 1533), ki je še danes živa na hrvaškem in srbskem govornem področju v oblikah *klak*, *klek*,²¹ medtem ko v makedonščini in bolgarščini za pomen »apno« danes poznamo samo *var*. Ta primer bi lahko ponovno potrdil že v prvem delu tega članka izraženo mnenje, da so mnogi južnoslovanški SR nekoč imeli mnogo večji areal kot danes, da pa so jih kasneje nadomestile mlajše izposojenke ali domače izpeljanke (Šega 2012: 37–38).
- 5.3 SR iz osnove BASILICUM (»bazilika«, REW 973) so razširjeni na celotnem južnoslovanškem govornem območju. Tako imamo mak. in blg. *bosilek*, nar. *bosilok*, *bosiljak*, hrv. in srb. knj. *bosiljak* in še nekaj narečnih oblik, npr. *bosiok* v Dubrovniku. Kar se slovenskega *bosilje*, *bosiljek* (Plet.) tiče, se Rocchi moti, ko te oblike uvršča k prej navedenim in jih ima za SR. Bezljaj (ESSJ 1: 14) namreč izrecno trdi, da gre za pozne izposojenke, ki smo si jih Slovenci dobili prek hrvaščine oz. srbščine šele sredi 19. stoletja, medtem ko smo ostala poimenovanja za zdravilno in začimbno rastlino z latinskim imenom *Ocimum basilicum* dobili s germanskim posredovanjem.
- 5.4 Izhodiščno CYDONEUM oz. COTONEUM (»kutina«, REW 2436) prav tako poimenuje kulturno rastlino. Iz feminizirane oblike srednjega spola množine CYDONEA smo dobili nekaj južnoslovanških starejših izposojenk (blg. *djulja*, *djula*, *dunja*; BER 1: 469), iz vzporedne COTONEA pa hrvaške izposojenke *katunja*, *mrkatunja* (< MELA COTONEA) in še nekatere, ki jih zaradi areala (Dalmacija in otoki) štejemo za dalmatizme (ERHSJ 2: 557), medtem ko sta kajkavščina in slovenščina prevzeli obliko *kutina* z germanskim posredovanjem (ESSJ 1: 114). SR iz te osnove poznajo tudi ruščina, stara češčina, poljščina in ukrajinščina.
- 5.5 Blg. nar. *bečvi(šta)* je prav tako kot tudi hrv. in srb. *bječva*, *bičva* »nogavica« zelo razširjeno v narečjih, v množini pa se beseda pojavlja tudi v pomenu »spodnjice, hlače« Petar Skok (ERHSJ 1: 145) to izvaja iz *VITTEA, nepotrjene izpeljanke

21 Zabeleženo v Dalmaciji in Črni gori v pomenu »gašeno apno«, v Žumberku pa kot »zmes ilovice in sesekljane slame za izdelavo, gradnjo peči«; prim. ERHSJ 2: 88, kjer najdemo številne izpeljanke, od katerih se ena, to je *klačina* »apnenica« razmeroma pogosto pojavlja tudi kot toponomastična osnova, podobno kot slovensko *Aplenca* ipd.

iz VITTA (»povoj, trak«, REW 9404). Za te besede so bile v strokovni literaturi predlagane že številne etimologije, od katerih se Rocchiju vse zdijo težko sprejemljive in tudi ta Skokova se mu zdi sicer med vsemi najmanj problematična, a še vedno precej drzna. Zato bi želela opozoriti na nekaj dejstev, ki bi po mojem mnenju utegnili govoriti v prid Skokovega etimološkega predloga. Prvi argument je prisotnost oblik z začetnim *b-* < *v-* iz te osnove u nekaterih vzhodnoromanskih govorih, taka premena pa tudi na splošno ni redka na romanskem področju. Če ob tem dopuščamo možnost, da so te besede izhodiščno označevale neke vrste obujke, bi lahko romanske besede, ki po Meyer-Lübkejevem mnenju nadaljujejo izhodiščno VITTA, tudi po pomenu lahko postavili ob bok navedenim slovanskim romanizmom, zlasti rum. *batã* »trak« in megl. *betã* »obujek« (REW 9404). Najzanimiveje pa je, da za gornjemu zelo podoben pomen že imamo SR, ki ga poznajo vsi južnoslovanski jeziki: sln. *hlače*, hrv. in srb. *hlača*, *hlače* je prevzeto iz CALCEA (»nogavica«, REW 1495). Da je beseda že zgodaj začela označevati oblačilo za gornji del noge, jasno pričajo romanski kognati te osnove. Na zahodnem delu južnoslovanskega govornega področja so izposojenke ta pomen ohranile, medtem ko se je na vzhodu pomen vzporednih izposojenk razširil tudi na »oblačilo za zgornji del telesa« oz. »blago, iz katerega je to oblačilo narejeno« (ERHSJ 1: 670). Ker so izposojenke iz osnove CALCEA dobile na južnoslovanskem vzhodu celo popolnoma drugačen pomen, npr. v blg. *klašnja*, *klašna* »sukno«, se je pokazala potreba po izrazu za »oblačilo za spodnji del noge«, kar je lahko pripeljalo do prevzema osnove VITTA v pomenu, ki je bil morda prisotne na dakoromanskem področju, kjer osnova CALCEA ni znana. V današnjem času, ko se obujki ne nosijo več, pa je tudi *batã* (iz VITTA) doživela podobno spremembo pomena, saj se v dakoromunščini ohranja le še kot »pasni trak pri narodni noši«. V južnoslovanskih jezikih so besede, ki označujejo dele oblačil, pogosto tujega izvora: med njimi najdemo turcizme, germanizme, seveda pa tudi romanizme, med katerimi so tudi starejši, na primer blg. *košulja* (BER 2: 695) in sln. *košulja* (Plet. 1: 446) < CASU(B)LA (REW 1752). Večkrat se dogaja, da jezik prevzame več tujih besed za isti ali zelo soroden pomen, tako v zgodnjem kot tudi v kasnejšem obdobju jezikovnega razvoja. Odličen primer ponujajo hrvaške izposojenke za »Spartium junceum«: iz JUNCUS (»Binse«, REW 4619) smo dobili očitno še za časa obstoja slovanskih nosnih samoglasnikov starejši romanizem *žuka*, iz dalmatske naslednice (predloge s končnim virom v lat.) latinske osnove GENISTA, GENESTA (»Ginster«, REW 3733) pa imamo *banístra* in druge sorodne oblike. V tem kontekstu bi lahko navedli tudi hrvaška SR *sutal* in *kum* (iz SANCTULUS < SANCTUS, REW 7568 in iz COMMATER, REW 2082). Ni izključeno, da sta si tudi v tem primeru dva stara romanizma z enakim pomenom nekako razdelila južnoslovansko govorno območje, še toliko bolj zato, ker izposojenke iz CALCEA na osrednjem in vzhodnem delu tega območja dobijo pomen 'žensko oblačilo, telovnik iz grobega blaga' ali preprosto 'blago', zato na tem območju manjka izraz za pomen 'nogavica; hlače'.

5.6 Naj dodam še, da za dva od pomenov, ki jih pokrivajo v tem razdelku obdelane izposojenke, uporablja slovenščina mlajše germanizme, to sta *bazilika* in *kutina*. Vendar glede na to, da vsi ostali slovanski jeziki poznajo neposredno izposojene SR iz istih izhodišč, konec koncev vendarle ne moremo popolnoma izključiti možnosti, da ta dva germanizma morda nadomeščata kake starejše in kasneje opuščene izposojenke, ki niso dokumentirane. Prav tako usodo je, kot smo videli v razdelku 5.2, namreč že doživel na makedonsko-bolgarskem področju oz. jo doživlja zdaj v hrvaščini arhaični oz. narečni SR *klak*, zato ne bi bilo preveč drzno sklepanje, da je morda nekdanja ta SR poznala tudi slovenščina, še sploh zato, ker je prisotnost besede v hrvaščini potrjena nedaleč od današnje državne meje. Upanja, da jih bomo kdaj odkrili, pa še ne gre čisto pokopati, če se spomnimo še ne tako davnega odkritja slovenskega SR *žakan* iz DIACONU (REW 2623; prim. Furlan 2009).

6 STAREJŠI ROMANIZMI, KI JIH NAJDEMO IZKLJUČNO NA MAKEDONSKEM IN/ALI BOLGARSKEM PODROČJU

6.1 Poleg SR z splošno južnoslovanskim in tistih s hrvaško-srbsko-makedonsko-bolgarskim arealom obstaja le še zelo majhno število SR, ki jih poznata samo makedonščina in/ali bolgarščina.²² Na žalost o kakem »fondu« izposojenk pravzaprav ne moremo govoriti: na omenjenem področju sta, kot ugotavlja Rocchi, tako usodo doživeli samo dve izhodišči. Gre torej le za dve etimologiji, a ti zanesljivi: romanska etimologija je splošno potrjena, gre nedvomno za staro fazo izposoje in besede so v jeziku še vedno žive ali pa so vsaj bile do nedavnega. Odsotnost vzporednih SR v ostalih južnoslovanskih jezikih si lahko razlagamo na dva načina: da na vmesnem območju iz teh izhodiščnih besed res nikoli niso poznali nobene izposojenke ali pa so te morda kdaj v starejših obdobjih razvoja jezika obstajale, vendar so jih kasneje nadomestili in njihovo vlogo prevzeli drugi izrazi z enakim pomenom. Naj ju nekoliko podrobneje predstavim predvsem z vidika areala.

6.2 Prvo je COMMUNICARE (»sporočiti«, REW 2090) oz. *COMMUNICARE (»obhajati, podeliti obhajilo«, REW 2090). Bolgarščina ima od tod glagol *komka(va) m* in izpeljanko *komka* (BER 2: 196), mak. nar. *komka* (RMJ), beseda pa je prisotna že v stcsla. *komъkati* »communicare« (LPSL 300). Latinska beseda se v krščanskem pomenu najde tudi v rum. *cumineca* in v alb. *kungonj*, kar po Rocchiju (1990: 144) dokazuje, da je bila beseda prevzeta iz nekega balkanskega izhodišča, njena prisotnost na bolgarskem govornem področju pa naj bi predstavljala zanimivo pričevanje o prisotnosti latinske liturgije na tem področju, ki je bilo sicer izpostavljeno grškemu vplivu (tako BER 2: 196).

²² Nekaj takih »endemičnih« starejših romanizmov obstaja tudi v slovenščini; njihovo število je sicer večje kot v makedonščini in/ali v bolgarščini, a še vedno zelo majhno. Dva sta nekoliko podrobneje predstavljena v Šega 2012: 38–39.

Če se ozremo po romanskem svetu, ugotovimo, da je glagol COMMUNICARE z varianto *COMMUNICARE prisoten na območju celotne Romanije. Prva različica je omejena na Iberski polotok, drugo, iz katere izhaja tudi makedonsko-bolgarski latinizem, pa najdemo v romunskem *cumineca*, zlasti v narečjih in starejših razvojnih fazah jezika tudi v srednji in severni Italiji, na celotnem galoromanskem območju in v katalonščini, ter kot staro izposojenko v baskovskem *komekatu* in celo v albanskem *kungoñ* (REW 2090; DELR 265–2666). Tak areal bi nas lahko celo navajal na s trenutno znanimi jezikoslovnimi dejstvi nedokazljivo domnevo, da so morda tudi ostali južnoslovanski jeziki nekoč – morda samo kot enega od obstoječih sinonimov – poznali makedonsko-bolgarski paralelno staro izposojenko, ki pa so jo kasneje nadomestili razni konkurenčni domači izrazi (*obhajati, prevideti, pričestiti*).

- 6.3 Stblg. oblike *korona, koronъ* »statera« (LPSL 329) in blg. nar. *kāponi, kāpāni* z različicami (BER 3: 196) ter mak. *kapan* (RMJ) so starejši etimologi uvrščali med grecizme oz. bizantinizme, toda kasneje je očitno vendarle prevladalo mnenje, da (tako Rocchi 1990: 103; DER 266) gre za neposredno izposojene, zelo stare romanizme iz CAMPANA (»zvon«, 2. »tehtnica«, REW 1556). To potrjujeta ne le substitucija prarom. *am* s slovenskim nosnim samoglasnikom, temveč tudi rum. slavizem *cumpānā*, ki se zaradi substituta *um* za slovanski nosni samoglasnik, ki je takrat očitno še obstajal, uvršča med najstarejše slovanske izposojenke v tem jeziku. Ker je bila beseda v pomenu »tehtnica« izposojena tudi v bizantinsko grščino, arabščino, perzijščino (Rocchi 1990: 103) in albanščino (BER 3: 196), lahko sklepamo, da je bil ta njen pomen v vzhodni Romaniji izredno živ in se je verjetno razširil s trgovino, medtem ko na zahodu za njim ne moremo najti nobenih sledi. Zanimivo je, da tudi slovenščina med poimenovanji za tehtnico (poleg germanizma *vaga* in domače izpeljanke *tehtnica*) pozna SR, to je *stodira* (to obliko najdemo že pri Krelju v 16. stoletju) s številnimi narečnimi različicami (Plet. 2: 577, 643), ki je zaradi substituta *o* za prarom. *a* pred naglasom (kot v sln. *koléda* ← CALENDAE, REW 1508) in *i* za latinski naglašeni dolgi *e* (kot sln. *golída* ← GALLETA, REW 3656) očitno zelo zgodaj prevzet iz STATERA (»tehtnica«, REW 8233), obstajajo pa tudi vzporedne izposojenke na hrvaškem govornem podočju (npr. *stodira* na Krku; prim. ESSJ 3: 319; ERHSJ 3: 329).

Romanski areal samostalnika CAMPANA v pomenu »tehtnica«²³ nam ne dovoljuje zlahka kakšnih podobnih domnev glede razširjenosti kot pri *COMMUNICARE: pomen je res redko zabeležen, izpričan je le na Siciliji in Sardiniji, a še to le v sledeh (prim. REW 1556), ni pa se neposredno ohranil niti v romunščini, saj ga ta pozna samo prek starejšega slavizma *cumpānā* (DER). Slednje pa je seveda spet vprašljivo: težko bi rekli, da ni vendarle nikoli obstajal v kakem

23 V običajnem pomenu »zvon« je beseda seveda prisotna po celotni Romaniji.

starejšem razvojnem obdobju romunskega jezika. Tega namreč ne moremo zanesljivo vedeti, ker romunskih besedil iz časa pred 16. stoletjem ni.

7 SKLEP

- 7.1 Na splošno pozna slovenščina precej večje število SR kot makedonščina in/ali bolgarščina, čemur se nikakor ne moremo čuditi, če upoštevamo, kako intenzivni so bili slovansko-romanski jezikovni stiki v vzhodnih Alpah in na severnem Jadranu. Verjetno bi jih bilo še precej več, če ne bi tega preprečil nemški vpliv, ki se je vedno bolj krepil že od 10., predvsem pa od 12. stoletja.²⁴ SR iz skupnih osnov v makedonščini in bolgarščini ter slovenščini torej ni veliko, vendar tiste SR, ki jih je mogoče najti na makedonsko-bolgarskem območju, večinoma pozna tudi slovenščina, skoraj vse razen dveh pa najdemo v obliki vzporednih SR vsaj v osrednjih južnoslovanskih jezikih. Poleg tega jih je bila večina prevzeta v vsaj še en slovanski jezik ali v dva druga, okoli 20 % pa jih najdemo v starejših slavizmih v romunščini, madžarščini oz. albanščini. Prevzeti so iz samostalniških predlog, izjemo predstavlja le blg. *komkati*, mak. *komka* ← COMMUNICARE (prim. 6.1). Večinoma so ohranili osnovni in najbolj splošni konkretni pomen, v katerem so bili izposojeni, kot je pri starejših izposojenkah tudi sicer običajno, le za izključno mak. in/ali blg. SR *kopona* lahko rečemo, da ohranja specifičen pomen, ki je bil očitno znan le v vzhodni praromanščini. Obravnavani SR se pojavljajo izključno na nekaj pomenskih področjih. Med njimi lahko najdemo predvsem poimenovanja za rastline, predvsem tiste, ki uspevajo v blagem sredozemskem podnebju (CERASEA »češnja«, REW 1823), izraze s področja gradbeništva (CAMINUS »dimnik«, REW 1549) in vinogradništva (MUSTUM »grozdni sok, mošt«, REW 5783), imena za predmete materialne kulture, na primer za hišne predmete in potreščine (URCEUS »vrč«, REW 9080), oblačila (CALCEA »nogavica; hlače«, REW 1495) ali besede, ki so povezane s krščanskim izročilom (COMMATER »botra, kuma«, REW 2082; PAGANUS »pogan«, REW 6141). Prav starejših romanizmov z zadnjega pomenskega področja je razmeroma veliko med tistimi, ki so našli pot v največje število slovanskih jezikov. Tudi SR iz osnov, ki si jih makedonščina in bolgarščina nista izposodili, pripadajo istim pomenskim področjem. Vse to potrjuje že znano vedenje, da so Slovani v času po naselitvi od romanskega prebivalstva prevzeli izraze za pojme in predmete, ki jim prej niso bili znani. Dejstvo, da so ti SR nemalokrat prodrli

24 Sklepati bi se torej dalo, da je od tega časa dalje potekal proces izpodrivanja oz. nadomeščanja SR s strani mlajših izposojenk germanskega izvora, kot na primer pri besedi *mest* »der Saft, bes. der Traubensaft, der Most« (Plet. 1: 576) iz MUSTUM (»Most«, REW 5783), ki jo najdemo le v nekaterih slovenskih govorih in narečnih izpeljankah (Plet. 1: 554, 576), medtem ko jo je v vseh ostalih in tudi v knjižnem jeziku nadomestila mlajša izposojenka *mošt* iz nemščine; vendar pa knjižni jezik pozna denominal *mastiti* (prim. SSKJ, s. v.) s pomenom »mečkati, mleti sadje, predvsem grozdje«.

tudi v druge slovanske jezike, da so nekateri pomeni zastopani tudi s po več kot eno samo izposojenko, da izhajajo iz sorodnih izhodiščnih oblik (npr. z različnimi priponami) ali iz več različic ene same, kot npr. COTONEA/CYDONIA, in da so poleg tega vzporedni SR iz istih končnih izhodišč zabeleženi tako rekoč na celotnem južnoslovanskem govornem področju, čeprav so jih v kasnejšem obdobju morda prekrile mlajše izposojenke ali nadomestile domače tvorbe, pa priča o pomenu teh poimenovanj v vsakdanjiku takratnega človeka, saj so povezani ne le z materialno kulturo, ampak segajo nekateri pa tudi na področje duhovnega življenja. Čas bi že bil, da se naredi nov celovit pregled tega dela južnoslovanske leksike, za kar pa bi morali prečistiti in dopolniti nabor južnoslovanskega besedja romanskega izvora v celoti z onomastiko vred ter vse gradivo ponovno podrobno obdelati in ustrezno ovrednotiti v luči novejših spoznanj romanistike, slavistike in predvsem slovansko-romanskega stičnega jezikoslovja.

KRAJŠAVE

alb. = albansko; **blg.** = bolgarsko; **hrv.** = hrvaško; **jsla.** = južnoslovansko; **mak.** = makedonsko; **nar.** = narečno; **prarom.** = praromansko; **rum.** = romunsko; **sln.** = slovensko; **srb.** = srbsko; **stscia.** = starocerkvenoslovansko

VIRI IN LITERATURA

- BER** = Vladimir Georgiev idr., *Bălgarski etimologičen rečnik 1–7*, Sofija: Izdatelstvo na Bălgarskata akademija na naukite, 1971–2013.
- Bezljaj 1961** = France Bezljaj, Die voroslavischen Schichten im slovenischen Namen- und Wortschatz, v: *VI. Internationaler Kongress für Namenforschung*, München: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 1961, 148–153.
- Birken-Silverman 1992/93** = Gabriele Birken-Silverman, *Aufgaben und Probleme eines Wörterbuchs der Latinismen in den Balkansprachen*, *Balkan-Archiv* 17–18 (1992/93), 91–104.
- Boček 2010** = Vít Boček, *Studie k nejstarším romanismům ve slovanských jazycích*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- Boček 2014** = Vít Boček, *Praslovanština a jazykový kontakt*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014.
- Crevatin – Russi 1976** = Franco Crevatin – Ludmila Russi, »Interferenze linguistiche slavo-venete nella terminologia botanica in Istria«, v: *Aree lessicali: Atti del X Convegno per gli Studi dialettali Italiani (Firenze, 22-26 Ottobre, 1973)*, Pisa: Pacini, 1976, 193–205.
- DER** = Alexandru Cioranescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București: Editura SAECULUM I. O., s. a. (Prevod dela: Alejandro Cioranescu, *Diccionario etimológico rumano*, Tenerife: Universidad de La Laguna, 1954–1966.)
- ERHSJ** = Petar Skok, *Etimologijski riječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika 1–4*, Zagreb: JAZU, 1971–1974.
- ESSJ** = France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika 1–5*, Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU – Mladinska knjiga, 1976–2005.
- EWSS** = Fran Miklošič, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien: Wilhelm Braumüller, 1886. (Reprint: Philo Press, Amsterdam, 1970.)
- Furlan 2009** = Metka Furlan, O Alasijevi glosi *facne*: južnoslovanski romanizem *žakъnъ tudi v slovenščini, *Slavistična revija* 57.3 (2009), 415–521.
- Grad 1982** = Anton Grad, Ljubljana, Lubiana < *Alluviana?, *Scritti linguistici in onore di G. B. Pellegrini* 2, Pisa: Pacini, 1982, 973–977.

- Grafenauer 1969** = Bogo Grafenauer, Die Kontinuitätsfragen in der Geschichte des altkarantani-schen Raumes, *Alpes orientales* (Ljubljana) 5 (1969), 55–85.
- Ligorio 2014** = Orsat Ligorio, *Problem leksičke stratifikacije u adriaticistici: doktorski rad*, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2014. (Tipkopis.)
- Logar 1965** = Tine Logar, O nastanku slovenskih narečij, *Jezik in slovstvo*, 10.1 (1965), 2–6.
- LPSL** = Fran Miklošič, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae: Guilelmus Braumueller, 1862–1865.
- Maver 1950** = Giovanni Maver, Kanata: explication du mot, *Slavistična revija* 3–4 (1950), 308–312.
- Mihăescu 1978** = Haralambie Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București: Editura Academiei – Paris: Les Belles Lettres, 1978.
- Muljačić 1964** = Žarko Muljačić, Kanata, *Linguistica* (Ljubljana) 6 (1994), 91–94.
- Petkanov 1965** = Ivan Petkanov, Les éléments romans dans les langues balkaniques, v: *Actes du Xe Congrès international de Linguistique et Philologie Romanes (Strasbourg, 1962)* 3, Paris: Klincksieck, 1965, 1159–1176.
- Petkanov 1970** = Ivan Petkanov, Intorno ad alcuni elementi lessicali del latino ignoti al (daco)romeno, v: *Actele celui de al XII-lea congres internațional de lingvistică și filologie romanică 1*, București: Editura academiei republicii socialiste România, 1970, 1026–1030.
- Plet.** = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar 1894–95: elektronska izdaja*, Ljubljana: Založba ZRC, 2006.
- Popović 1956** = Ivan Popović, Zur Substitution des fremden *f* im Serbokroatischen, *Zeitschrift für Slavische Philologie* 24 (1956), 32–47.
- REW** = Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, ³1935 (reprint: 1992).
- RMJ** = Blaže Koneski idr., *Rečnik na makedonskiot jazik so srpskohrvatski tolkuvanja* 1–3, Skopje: Institut za makedonski jazik »Krstе Misirkov« – Univerzitetaska pečatnica, 1961–1966.
- Rocchi 1990** = Luciano Rocchi, *Latinismi e romanismi antichi nelle lingue slave meridionali*, Udine: Campanotto Editore, 1990.
- SES** = Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997.
- SSKJ** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije, 1994.
- Šega 1996** = Agata Šega, *Starejši latinski in romanski jezikovni fond v slovenščini: magistrsko delo*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1996. (Tipkopis.)
- Šega 1998** = Agata Šega (1998), Contributo alla conoscenza dei latinismi e romanismi antichi in sloveno, *Linguistica* (Ljubljana) 38.2 (1998), 63–85.
- Šega 2000** = Agata Šega, Methoden der Erforschung älterer Lehnwörter romanischer Herkunft im Slowenischen, v: Irena Kovačič idr. (ur.), *Linguistics and Language Studies: exploring language from different perspectives*, Filozofska fakulteta, Ljubljana, 2000, 160–169.
- Šega 2003** = Agata Šega, Neka zapazanja u vezi sa sudbinom latinskih osnova za starije latinizme i romanizme u bugarskom i slovenskom jeziku, *Naučni trudove: filologija* (Plovdiv) 41.1 (2003), 39–47.
- Šega 2006** = Agata Šega, *Starejši romanizmi in latinizmi v slovenščini: doktorska disertacija*, Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2006. (Tipkopis.)
- Šega 2010** = Agata Šega, La distribution spatiale des anciens romanismes en slovène, *Actes du XXVe Congrès international de linguistique et de philologie romanes : Innsbruck, 3-7 septembre 2007* 1, Berlin – New York: de Gruyter, 2010, 411–420.
- Šega 2012** = Agata Šega, Razmišljanja ob starejših romanizmih v slovenščini in drugih južnoslovenskih jezikih (1. del), *Jezikoslovni zapiski*, 18.1 (2012), 27–45.
- Torkar 2007** = O neprepoznanih ali napačno prepoznanih slovanskih antroponimih v slovenskih zemljepisnih imenih: Čadrg, Litija, Trebija, Ljubija, Ljubljana, Biljana, *Folia onomastica Croatica* 16 (2007), 257–273.
- Trummer 1998** = Manfred Trummer, Südosteuropäische Sprachen und Romanisch, *Lexikon der Romanistischen Linguistik* (LRL) VII, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1998, 134–184.
- Vinja 1998–2004** = Vojmir Vinja, *Jadranske etimologije* 1–3, Zagreb: HAZU – Školska knjiga, 1998–2004.

SUMMARY

Thoughts on Older Romance Elements in Slovenian and Other South Slavic Languages (Part 2)

The first part of this article, published in *Jezikoslovni zapiski* 18.1 (2012), considered the early Romance loanwords in Slovenian and in the central part of the South Slavic linguistic area. The second part compares the characteristics of this type of borrowing in Slovenian on the one hand and in the Macedo-Bulgarian linguistic area on the other. By comparing the etymological bases for early Romance borrowings in Macedonian and/or Bulgarian and Slovenian, languages spoken on the periphery of the South Slavic area, the article provides evidence that in both languages the loanwords that date back to as early as the Common Slavic period tend to comprise part of the stock of borrowings common to other Slavic languages, and that the alleged Macedo-Bulgarian early Romanisms that have no counterparts from the same period in Slovenian or in other South Slavic languages seem to have mainly been borrowed indirectly through Greek.

LUKA REPANŠEK

OPOMBE K PROBLEMATIKI TRETJE OSEBE EDNINE PERFEKTA H KORENOM S STRUKTURO *C(R)eH- V KELTŠČINI

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.07](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.07)

Prispevek obravnava sinhrono in diahrono danosti aktivnega (s stališča keltskega sistema pravilneje nedepontentniškega) perfektovega osebila za 3. osebo ednine korenov, izglasnih na zaporedje *^oeH-, v celinski keltščini (galsko in lepontsko gradivo), in sicer na zgledeh, ki razvoj problematičnih sekvenc *^ooHe izpričujejo neposredno (glagola pide. *^dheH₁- 'položiti' oz. *deH₃- 'dati'), ter v sklopu glagola (i)e/our- 'dodeliti', ki terja ponoven premislek o svoji genezi.

Ključne besede: keltščina, galščina, stara irščina, vedska stara indijščina, iranščina, glagolsko oblikoslovje, perfekt

Notes on the Third-Person Perfect Singular of *C(R)eH- Roots in Celtic

This article addresses a few synchronic and diachronic issues connected with the third-person singular active perfect ending of verbal roots in *^oeH- in Continental Celtic (Gaulish and Lepontic), based on insights into the verbal forms that can be seen as direct reflexes of the problematic *^ooHe-type sequences (such as PIE *^dheH₁- 'put, place' and *deH₃- 'give') as well as in relation to the verb (i)e/our- 'bestow', which requires a reappraisal of the diachronic facts around its historical development.

Keywords: Celtic, Gaulish, Old Irish, Vedic, Iranian, verbal morphology, perfect

1 CELINSKOKELTSKI °ŭ KOT KONČAJ 3ED AKTIVNEGA PERFEKTA OSNOV, IZGLASNIH NA PIDE. *°VH: EVIDENCA

Otoškokeltsko (tj. gojdeljsko in gradivsko gledano staroirsko) gradivo se v primeru edninske paradigme perfekta h korenom, izglasnim na zaporedje vokal plus laringal (*C(R)eH-), obnaša skrajno inovativno in za ugotavljanje razvoja sekvenc *^ooHV- (1ed pf. *^ooH-a < pide. *^ooH-H₂e, 3ed pf. *^ooH-e < pide. *^ooH-e, 2ed pf. *^ooH-as¹ ← pide. *^ooH-tH₂e) ni povedno. Tovrstne perfektove

1 Novo osebilo *-as v 2ed pf., tj. z zamenjavo podedovanega *-ta z *-as, je prvotno nastalo v kontekstih, kjer je bil koren izglasen na dental, pri čemer je v sekvenci *^oT-ta že prakeltsko po regularnem razvoju (*tt >) *tst v *t^s prišlo do zabrisa morfološke meje. Po restituciji dentalnega izglaslja pod pritiskom ostalih oblik, kjer je to ostalo intaktno, je nato prišlo do remorfemizacije izglasnega *-a kot osebila: *^ot^sa → *^oT-a. Ker bi novo osebilo sovpadlo z osebilo za 1. osebo, je bilo nato po zgledu na 2ed prezent-aoristovega sistema tematskih osnov *-e-s verjetno opremljeno z elementom *s (tako McCone 1994: 166), vendar je taka predpostavka lahko golo teoretična, saj izglasni *s v samem gradivu (to prihaja izključno iz staroirskega sistema) ni (in v tej kategoriji tudi pričakovano ne bi) pustil vidnih sledi. Staroirsko gradivo za 2ed zagotovo pričča le o dejstvu, da je bilo ustrezno perfektovo osebilo vzglasno na vokal in da je ta vokal moral biti ali *a ali *o (ki pa v kontekstu perfekta seveda ni smiselna teoretična možnost), in sicer

osnove namreč regularno okrnijo vokalično izglasje in na konzontančno izglasje korena samega direktno pridajajo vokalično vzglasna osebila oz. ga nadomestijo s sinhronim veznim vokalom *-a- (v primeru 2mn in morda 1mn²) oz. *-o- (v primeru 3mn in morda 1mn): *Ce-C-a, *Ce-C-a-s, *Ce-C-e, *Ce-C-o/a-mor, *Ce-C-a-tes, *Ce-C-o-r (-o-nt-or). Od tod se sinhrono vzpostavi pravilo, po katerem vsak koren s sinhrono strukturo *C(R)Ṽ- šibko perfektovo osnovo gradi po principu *CV-C(R)-, ta pa je vsaj v okviru gojdelskega sistema tudi posplošena, prim. zglede tipa pide. *ḡe-ḡñH₁- > pkelt. *ge-gnā- → *ge-gn-a/e/o- > stirs. ḡén- ~ ḡéuin- (za pide. *ḡe-ḡónH₁-/*ḡe-ḡñH₁-) h *gan-je/o- 'roditi se' (stirs. gainithir 'rodi se', gl. KPV 327ss.), pide. *ḡe-ḡñH₃- > pkelt. *ge-gnā- → *ge-gn-a/e/o- > stirs. ḡén- ~ ḡéuin- (za pide. *ḡe-ḡnóH₃-/*ḡe-ḡñH₃-) h *gni-nu- 'spoznati' (stirs. ḡnin 'spozna, prepozna', gl. KPV 347ss.) ali *ti-tlā- → *ti-tl-a/e/o- > stirs. tiul- ~ tiuil- (za pide. *te-tólH₂-/*te-tlH₂-) k *tli-na- '(od)vzeti, ukrasti' (stirs. tlenaid 'vzame, ukrade', gl. KPV 641ss.). Nekdanja krepka, ojevskoprevojna osnova svojo sled pušča le še v vokalizmu reduplikacijskega zloga, ki je pri korenih s strukturo *C(R)ei- po regresivni asimilaciji sinhrono ijevski.³ Otoškokeltsko se namreč ta vzorec razširi še na korene s strukturo pide. *C(R)ei- > pkelt. *C(R)e- → *Ce-C(R)-, npr. *ki-je/o- 'jokati' (stirs. ciid 'joče', gl. KPV 404ss.) → praet. *ki-k-a/e/o- > stirs. cich- ~ cech- za pričakovano *ke-koj-/*ke-ki-, *ri-na- 'prodajati' (stirs. renaid 'prodaja', gl. KPV 551ss.) → pret. *ri-r-a/e/o- > stirs. rir- ~ rer- za pričakovano *H₂re-H₂roiH-/*H₂re-H₂riH- itn.

Celinskokeltsko gradivo preko galskega 3ed pf. δεδε 'položil je, dal je' (RIG I G-27, G-28, G-203, G-206) k okrnjeni, neo-osnovi *de-d- za pide. *d^he-d^hoH₁-/*d^he-d^hH₁- ali *de-doH₃-/*de-dH₃-⁴ izpričuje identičen proces, a

- zaradi vokalne harmonije (t. i. nižanja nenaglašanih visokih vokalov), ki jo povzroča v odnosu do korenskega vokalizma. Kljub temu v prid možnosti, da je bilo osebito sekundarno opremljeno še s *s kot tipično karakteristiko 2ed, govori nepričakovana poteza v 2mn v okviru perfektove konjugacije, in sicer ajevski vezni vokal med osnovo in podedovanim osebitom *-tes (s čimer je sinhrono osebito za 2mn perfekta dejansko *-ates, ki je moral v 2mn prodreti po naslonitvi na 2ed. To pa se je lahko zgodilo le, če je tudi v perfektu med osebama že pred vnosom ajevskega vokalizma pred osebito *-tes veljal paralelizem, kakršen je bil za odnos med tema dvema kategorijama značilen izven perfekta, torej 2ed *-e-s : 2mn *-e-tes, od kod 2ed *-a-s : x ⇒ 2mn *-a-tes.
- 2 Vezni vokal je, kar se tiče nadaljnega fonetičnega razvoja proti stari irščini, lahko ali ojevski ali ajevski, odvisno od tega, katera oseba je vplivala na formiranje 1mn perfekta. Ker je sama struktura osebita *-mor retrogradnega nastanka, in sicer pod vplivom 3mn (*-o-r, *-o-nt-or kot sinhrona regularizacija za pide. *-ēr, ki ga poleg keltščine, ki takšno osebito izkazuje posredno, izpričujeja le še hetitsčina v okviru anatoliščine in italski sistem (konkretno sicer le latinščina, kar pa ugete biti ob skopem gradivu drugih italskih jezikov tudi naključno)), je verjetno, da je bil od 3mn prevzet tudi tematski vokal *-o-.
- 3 Ta poteza keltskega glagolskega sistema ima svojo tipološko ustreznico v indoiranščini, kjer se podedovani ejevski vokalizem reduplikacijskega zloga (in tudi podedovani ijevski v sklopu *i → *u / __u) po principu vokalne harmonije sistemsko prilagaja vokalizmu korena: *e → *i / __i, *e → *u / __u.
- 4 Pace LIV² 138, op. 27 (s sklicevanjem na Rubio-Orecilla 1999: 111), besedni kontekst, v katerem se glagol *ded^o pojavi, v ničemer ne zagotavlja, da gre nedvomno za pide. *d^heH₁- 'postaviti' in ne *deH₃- 'dati'.

je ta zagotovo primerljiv le tipološko, ni pa z otoškoteltskim nujno zvezan tudi genetsko,⁵ na kar jasno opozarja lepontski hapaks legomenon *TeTu* (LexLep CO–48 z navedbo vseh starejših virov), fonetično /dedū/, ki kot *forma difficilior* zagotovo ohranja starejše oblikotvorne razmere. Iz tega torej nujno sledi sklep, da je 3ed aktivnega perfekta s strukturo *CV-C-e, kjerkoli se v okviru keltščine pojavi, le mlajši nadomestek za primarno pkelt. *Ce-Cū, in sicer po interparadigmatski izravnavi anomalnega končaja °ū preko direktnega sinhronega nadomestka z običajnim osebilom *-e (*Ce-Cū → *Ce-C-e, od koder se nato izlušči neo-osnova *Ce-C-). Logični sklep bi torej bil, da je kot prakeltski refleks za prajezično izhodiščno *°oH-e oz. – definirano bolj previdno – za zaporedje, ki je pri korenih, izglasnih na zaporedje *°VH-, služilo v funkciji 3ed akt. pf., zagotovo treba predvideti *°ū.

2.1 Celinskoteltsko gradivo s sekundarno pridobljenim °ū

Dodatna potrditev o primarnosti *°ū kot prvotnega končaja 3ed perfekta h korenem, izglasnim na *°VH-, se v celinskoteltskem gradivu potrjuje tudi posredno, in sicer v glagolskih oblikah, katerih struktura ne ustreza tipu *Ce-CoH-/*Ce-CH- oz. ki s formalnega vidika niti niso perfekti. Takšne oblike direktno potrjujejo dejstvo, da se je *°ū v podedovanem tipu *dedū v 3ed akt. pf. sinhrono pričel razumeti kot alomorf k podedovanemu *-e⁶ in je bil lahko sekundarno vnesen v oblikotvorne kontekste, kjer ni bil podedovan. V okviru takšnega gradiva je treba ločiti med dvema skupinama glagolov, in sicer dobro izpričano skupino perfektovih oblik glagola (*i*)e/our- ‘dodeliti’ v transalpski galščini in lepontščini ter galskimi formalno perfektiviziranimi imperfekti denominativa *karn-ī- < *karnī-/*karneīo- ← *karne-īe/o- ‘postaviti’ (k samostalniku *karno- ‘kamen’, ‘kup kamenja’ > ‘kamnita gomila’).

Slednji se ohranja v cisalp. gal. 3ed *KarniTu* (RIG II.1 E–5) /karnītū/ ‘postavil je’ na bilingvi iz kraja Todi z latinsko ustreznico *locavit et statuit*, v transalp. gal. 3ed *καρνιτου* (RIG I G–151) /karnītū/ ‘id.’ < *karnī-t + -ū ← *karne-īe-t ter cisalp. gal. 3mn *KarniTus* (RIG II.1 E–1; Morandi 2004: 583, št. 95) /karnintūs/ ‘postavili so’ < *karni-nt + -ū + -s < *karni-nt (s skrajšanjem po Osthoffovem zakonu) < *karnī-nt ← *karne-īo-nt. Oblike za 3ed jasno izkazujejo sekundarno razširitev z elementom -ū, ki je bil dodan na že obstoječe preteritalno osebito -t; zdi se, da je bil po proporcu 3ed *-t : 3mn *-nt = 3ed *-t-ū : x ta element vnesen tudi v osebno glagolsko obliko 3mn *karnint. Ker bi se slednja po tem postopku sinhrono končevala na isti element kot njena edninska ustreznica, bi bila v prid večji morfološki transparentnosti dodatno pluralizirana z elementom *-s, ki

5 Slednje je seveda možno le v primeru, da bi tip *CV-C- predstavljal skupno inovacijo galskega in otoškoteltskega sistema oz. bi bil pozna, splošnokeltška poteza, pri čemer bi lepontska oblika zaradi kronološkega razkoraka med izpričbami predstavljala naravni arhaizem.

6 Na to seveda kaže tudi samo dejstvo, da se je tak *°ū v postopku galske in gojdelске regularizacije direktno zamenjeval s splošnejšim osebilom *-e, kar opozarja na njuno funkcijsko prekrivnost (v sinhronem smislu).

je bil v takšne sekundarne glagolske kontekste vnesen ali iz imenskega oblikoslova, kjer je imenovalniško sklonilo **-es* (sinhrono tudi **-s*) vsebovalo jasen znak pluralnosti, ali pa gre za perfektivizirajoči sufiks **-s* (prim. Dunkel 2014 II: 258).⁷ Glede na gal. 3mn pf. *iourus* (gl. dalje spodaj) je sicer jasno, da je bila sekvenca **-ūs*, kakršna je dodana na obliko *KarniⁿTus*, dejansko sicer že konglomeratna sinhrona ustreznica alomorfu **-ū* v okviru perfektovega sistema in da sta bili obliki **karnī-t* in **karni-nt* z **-ū* oz. **-ūs* opremljeni v sklopu istega morfološkega postopka ter torej oblika 3mn **karnintūs* ni nastala v dveh ločenih korakih: **karnint* → **karnintū* → **karnint-ūs*. Izvor perfektovega variantnega osebila 3mn **-ūs* za pričakovano in večinsko izpričano **-or* (→ **-o-nt-or*) je tako treba razumeti kot inovacijo, spodbujeno ravno s sinhrono anomalijo variantnega osebila *-ū* za 3ed, njegovo izhodišče pa je prav tako zagotovo perfekt sam. Kamor se je torej v postopku sekundarne formalne perfektivizacije⁸ v sklopu 3ed razširil **-ū*, je v 3mn pričakovana vzporedna pojavitev **-ūs*.⁹

Drugi sklop oblik s sekundarno prisotnim **-ū* oz. na njegovi podlagi nastalo množinsko ustreznico **-ūs* logično razpade na dve skupini. Prvo skupino tvorijo oblike glagola (*i*)e/our- 'dodeliti' kot galskega naslednika regularno reduplicirane perfektove osnove pide. **pe-pórH₃-* (za pide. **perH₃-* gl. LIV²: 474–475) na napisih, nastalih v latinskem alfabetu: 3ed *ieuru* (RIG II.1 L–4, L–7, L–10, L–11, L–13; RIG II.2 L–133), *ieuru* (RIG II.1 L–9), *ie{i}uru* (RIG II.1 L–3), 3mn *iourus* (RIG II.1 L–12).¹⁰ Pri zapisu diftonga **eu* zabeležbe oscilirajo med ⟨eu⟩ in ⟨ou⟩, kar je značilnost ravno tistega galskega gradiva, ki je ohranjeno v napisih, nastalih v latinskem alfabetu, in se pojavlja izključno v primeru izvornega **eu*, ne pa tudi **ou*. V grškem alfabetu galolatinskemu 3ed *ieuru* ustreza enkrat izpričani ειωρου (RIG I G–153) v istem pomenu. Glede na uzus pri zapisovanju gal. **ī* v zgledih, kot so Ded teonima κρειτε (RIG I G–213), -πειξ ob -πιξ 'vladar' (za zabeležbe gl. Delamarre 2003²: 259) ali element -βρογεις v dvodelnih etnonimih (RIG I G–275), in popolno zamenljivost omege ⟨ω⟩ in omikrona ⟨ο⟩ pri zapisovanju **ō* oz. **o*¹¹

7 Neupravičeno se tak **-s* sicer prepozna v sigmatskem elementu staroperzijskega 3ed *-š* in 3pl *-šaⁿ ~ -haⁿ*, ki je internoperzijskega analoškega nastanka, je pa v polni prevojni stopnji verjetno prisoten vsaj v vedskem sekundarnem medialnem osebilo 2sg *-thās* < **-tH₂e-es* in ga je skoraj brez dvoma treba prepoznati tudi v besedotvornem elementu **-s-* tako sigmatskega aorista kot njegovih zametkov v sklopu anatolskih motiviranih korenov tipa *pāš-* 'pogoltniti' < **peH₃-s-*.

8 V identičnem postopku, le da v tem primeru preko perfektovega osebila **-e*, sta bila perfektivizirana lepontska imperfekta *KariTe* in *ḲaliTe* < **g/kar/l-i-t* (< **-īe-t*) + *-e* (za obliki sami gl. predvsem Lejeune 1970: 446–449). Razporeditev *-t-ū* proti *-t-e* kot novih sinhronih osebilo v sklopu 3ed podedovanega imperfekta (s stališča keltskega sistema torej asigmatskega preterita) tvori pomembno morfološko izogloso med lepontščino in cisalpsko galščino.

9 Glede ocene **-ūs* kot množinske variante neo-osebila **-ū* gl. tudi Eska 1990: 85; Meid 1998: 10–11; Eska 2007 [2008].

10 Pace de Hoz 1995: 63 gre v primeru L–12 nedvomno za 3mn pf. (napis je jasno strukturiran kot S[plural]+V+IO z elipso direktnega predmeta) in ne za Ted sr sufignanega zaimka.

11 Prim. ωουουτ (RIG I G–257) ob ωουουτ (RIG I G–271) za **auuot* (z latinsko grafijo *AV(V)OT*; za zabeležbe gl. KPV 741).

(vzporedno s situacijo pri η : ε , pri čemer je z eto sorazmerno pogosto zapisan tudi kratki $*e$, epsilon pa je sistemsko v uporabi tako za $*e$ kot njegovo dolgo varianto $*\bar{e}$), je izpričano sekvenco $\varepsilon\omega$ pov možno brati kot $/\bar{i}-or\bar{u}/$ ali $/\bar{i}-or\bar{u}/$. Od navedenih možnosti je glede na latinske zapise *ieu-* oz. *iou-*, ki nedvomno kažejo na izvorno dvoglasniško vrednost zaporedja, ki se v hiatu nahaja direktno za $/i/$, seveda sprejemljiva le prva, če se želi v gradivu prepoznavati odraz identične tvorbe (gl. spodaj za alternativno možnost) in pod predpostavko, da se v $\langle\omega\rangle$, fonetično $/\bar{o}/$, ohranja že mlajša, monoftongirana varianta pkelt. $*ou$ (enako npr. že Lejeune 1968: 40 in *pace* KPV 739; glede problematike gal. $\langle eu \rangle$ za etimološki $*eu$ gl. še Repanšek 2016: 57, 205–207). Ker je prehod pide. $*p$ v pkelt. $*\phi$ (in nato dalje preko ošibitve v $*h$ do popolne onemitve $/\theta/$)¹² relativnokronološko gledano starejši od prehoda pkelt. $*uu$ v $*ou$, na kar opozarjajo zgledi, ki kažejo na razvoj $*\phi > *w$ / $V[-prednji]_{-}n$ (McCone 1996a: 45; Schrijver 1995: 348), je jasno, da je sklop razvojev, ki je prizadel pide. $*p$ v okviru prakeltsčine, starejši tudi od prehoda $*eu$ v $*ou$, ki je šele splošnokeltski. Iz tega sledi, da bi zaporedje $*pe-p\acute{o}rH_3-$ že prakeltsko zagotovo dalo $*e-or-$, pri čemer bi na hiatnem segmentu $*e-o$ nastalo diftongialno zaporedje $*eu$, in sicer že dovolj zgodaj, da je sovpadlo s starim, podedovanim $*eu$. V latinskem alfabetu nastali zapisi z $\langle eur \rangle$ torej ne morejo biti posledica pozne diftongizacije zaporedja $*e-or-$ (kot npr. sklepa Schumacher 2004 = KPV 740), razen pod pogojem, da bi se zaporedje $*e-or-$ zaradi morfemske transparentnosti dalj časa ohranilo kot hiatno, nikakor pa ne kot direktni odraz obrnjene relativne kronologije (tj. z $*eu > *ou$ pred $*\phi > /\theta/$). Ker glede na zgoraj izpostavljeno zapisovalno prakso grški $\langle\omega\rangle$ v $\varepsilon\omega$ pov ne kaže nujno na $/\bar{o}/$ in s tem ne priča nedvoumno o monoftongiranem refleksu pkelt. $*eu < *e-o$, bi sicer teoretično prišel v poštev tudi scenarij z $*e-or-$ v vzdrževano morfemsko mejo. Kot vsak galski $*e$, ki je sekundarno stal v hiatnem položaju za zadnjim srednjim ali nizkim vokalom, bi se tudi $*e$ v zaporedju $*e-or-$ regularno dvignil v $*i$ (prim. Omn *suiorebe* (RIG II.1 L–6) < pkelt. $*suesor-i-bi$ k pide. $*sue-sor-$ ‘sestra’ in Omn kazalnega zaimka *sondiobi* (Chartres A6, B10), če za $*son-de-so-$ itd.) (Stifter 2012: 538–539; Repanšek 2013: 186–187), torej pide. $*pe-porH_3-$ > spkelt. $*e-or-$ → ohranitev hiata $*e-or-$ > gal. $*i-or-$. To bi seveda nujno pomenilo, da je galska sekvenca $\varepsilon\omega$ pov sicer etimološko sorodna ne pa tudi strukturno identična z *ieu-* ~ *iou-*, kakršno ohranjajo zapisi v latinskem alfabetu, ki jih je mogoče interpretirati zgolj kot sekvence, vsebujoče dvoglasnik. Kar se tiče vzglasnega elementa $*i-$, bi ga bilo v grških zgledih v tem primeru treba razumeti kot integralni del osnove, v latinskih pa ne. Vsaj v slučaju zaporedij *ieu-* ~ *iou-* je treba $*i$ vsekakor obrav-

12 Kot h se namreč utegne ohranjati še pred prednjimi vokali v galskem etnonimu *Heluetii* (ta je sicer odsoten v etruščanskem integratu *eluveitie*), če k $*pelH_1-u-$ in antičnem toponimu *Hercynia* k $*perk(w)u-$ (prim. Falileyev 2006). V najstarejšem stadiju, torej $*\phi$, se pide. $*p$ še ohranja v lepontščini v poziciji $u_{-}V[+zadnji]$, in sicer v antroponimu UVAMOKOZIS < $*upamo-go\bar{v}is$ < $*up\bar{m}H_2o-g^h\bar{o}stis$ (za spkelt. $*wamo-$ < $*u-amo-$), kjer je za njegov zapis uporabljena digama, ki sicer v lepontskem alfabetu nima vloge (gl. Eska 2012; Dupraz 2015).

navati kot preverbalni (prvotno adverbialni) element **epi* oz. **pi* (tj. ničta stopnja **epi-*, gl. Dunkel 2014 II: 247) 'na' (tako že Schmidt 1986: 176, prim. KPV 740; povsem neprepričljivo Lambert 1994: 104–105 1997: 403) > pkelt. **ė-* oz. **i-*. Bistveno vprašanje za oceno grških zgledov je torej, ali zapis ⟨εωρ-⟩ resnično utegne kazati na /i-or-/ < **e-or-* in torej v odnosu do ⟨ieur-⟩ ~ ⟨iour-⟩ < **ėieur-* oz. **i-eur-* < **(e)pi-pe=porH₃-13* predstavlja nepreverbirano varianto z ohranjenim hiatom na morfemskem šivu.

Kar se tiče zapisa etimološko dvoumnega vzglasnega elementa, bi bil digraf ⟨ει⟩ za zapis kratkega **i* (< **e* / __V[+zadnji]) unikum, s tem pa predpostavka ⟨ει⟩ = /i/ *ad hoc*, saj dejansko ne temelji na tem, kar nas o etimološki oz. fonetični vrednosti galogrškega ⟨ει⟩ uči gradivo. Poleg tega je še splošnokeltska ohranitev hiata v zaporedju **e-or-* (< pkelt. **φe-φor-*), kakršno bi po pravkar omenjeni interpretaciji terjal ⟨εωρ-⟩, nemogoča glede na zgodovinski razvoj te perfektive osnove v gojdelški otoški keltščini (tj. do sinhronega stanja v stari irščini). Staroirski perfekt (tam sinhrono t. i. brezpriponski preterit po izgubi funkcijske opozicije med aoristom in perfektom in njenim prestrukturiranjem v besedotvorno dubletu, odvisno od korenske strukture) k indoevropskemu **perH₃-* namreč za razliko od navedenih galskih zgledov nadaljuje sinhrono ničto prevojno stopnjo perfektive osnove. Ta se je analoško preoblikovala po sinhroni ničti prevojni stopnji korenov s strukturo **CeT-* tipa **ret-* 'teči': pf. **re-rot-/*re-rt-* → **rēt-*, ki je nastala po popolnoma enakem principu kot pragermanski ustrezniki krepkih preteritalnih (= prajezičnih perfektovih) osnov v sklopu šibke osnove (sinhrono torej v pluralu) petega razreda, tj. z zamenjavo reduplikacije z dolgim ejevskim vokalizmom: **Ce-CT-* → **CēT-*. Prakeltski sistem se od pragermanskega loči v dveh nadaljnjih inovacijah, in sicer po nadaljnji zamenjavi **ē* z **ō* po korenskem vokalizmu krepke variante in nato popolni posplošitvi šibke osnove **CōT-* (← **CēT-*) (za mehanizem gl. McCone 1994: 168–169; KPV 75–76). Ker v tem procesu nastane t. i. keltški (natančneje otoškokeltški) *ā*-preterit, je jasno, da gre pri prestrukturiranju tovrstnih perfektov za že vsaj zgodnjeprakeltski proces in da je moralo do regularizacije **ē* v **ō* priti vsaj v tem obdobju oz. že predprakeltsko. Fonetični prehod **ō* v **ā* je namreč že prakeltska glasovna sprememba, ki ob morebitni poznejši zamenjavi **ē* → **ō* ne bi mogla več poteči. Shematično torej pide. **re-rot-/*re-rt-* → (vsaj) zgpkelt. **re-rot-/*rēt-* → zgpkelt. **rōt-* > pkelt. **rāt-* (> stirs. *ráth-*). Zelo podobno kot v pragermanščini se enak vzorec vzpostavi tudi pri korenih s strukturo **CeL(H)-* (z germanskega stališča torej v okviru četrtega krepkega razreda kot zamenjava **CuR-* < **(Ce)-C_R*- izven preterito-prezentov, kjer se izvorno stanje

13 Hapaks *eurises* (RIG II.1 L–2), glede na kontekst najverjetneje 'ki so dali/podarili/darovali', je edina nepreverbirana varianta te perfektive osnove, ki se je ohranila v sklopu galskega gradiva. Najverjetneje gre v tem primeru za Imn m aktivnega participa perfekta s posplošeno ničto stopnjo sufiksalnega dela, transponirano torej **pe-porH₃-us-es* > **eur-us-es* (prim. Lambert 1994: 105), vendar pri tem ni pojasnjen ⟨i>, ki bi moral biti po tej interpretaciji, če je pravilna, obvezno ocenjen kot grafična napaka.

še ohranja kot relik).¹⁴ Presenetljivo je torej, da perfekt glagola **perH₃-* v stari irščini sinhrono tvori brezpriponski preterit *ír-* in se ne obnaša kot *ā*-preteritalna osnova. Pragojdelska preteritalna osnova **ír-* se je lahko razvila le iz pkelt. **ēr-* < **φēr-*, torej dejansko iz sicer resda prestrukturirane šibke osnove **pe-prH₃-* → **pēr-*, vendar brez naknadne regularizacije v **φōr-* (prim. KPV 510). Slednjo anomalijo v razvoju pa je mogoče pojasniti le, če je bila taka regularizacija v obdobju, v katerem bi do nje v sklopu sistemske preнове prišlo, onemogočena kot posledica sinhrono zabrisane transparentnosti morfemske meje med reduplikacijskim zlogom in korenskim delom krepke perfektive osnove. S tem se za prakeltsko obdobje torej potrjujejo razmere, kjer je med krepko in šibko osnovo perfekta glagola **perH₃-* prišlo do razdvojitve in posledično zgodnjega razpada paradigme na varianto **eūr-* (posplošeno (vsaj)¹⁵ v galščini in morda lepontščini) < **e-or-* < **φe-φor-* < **pe-porH₃-* in varianto **ír-* < **φír-* < **pēr-* ← **pe-prH₃-*, posplošeno (vsaj)¹⁶ v gojdelščini.

Ker je torej za uspešno razlago anomalnega vedenja šibke perfektive osnove glagola **perH₃-* v primeru krepke osnove za prakeltsko izhodišče treba predpostaviti zaporedje **eū* z zabrisom morfemske meje med **e* in **o*, se tako ne zdi verjetno, da bi se v galogrškem ⟨ειωρ-⟩ ohranjala varianta, kjer do takšnega zabrisa ni prišlo. S tem se utrjuje prepričanje, da se v ⟨ειωρ-⟩ ohranja isto etimološko zaporedje kot v ⟨ieur-⟩ ~ ⟨iour-⟩, pri čemer mora biti glede na gradivo, ki opozarja na ⟨ει⟩ v fonetični vrednosti /ī/, izhodišče očitno **epi-pe=porH₃-*, saj bi v primeru **pi-pe=porH₃-* pričakovali kratek vzglasni **i*. Zapis ⟨eu⟩ v galolatinskih zabeležbah pa mora ob tem predstavljati arhaizem (ob že prisotnem mlajšem ⟨ou⟩ v L-12 in monoftongiranem /ō/ v obeh grških zgledih), ki se je v stereotipiziranih votivnih kontekstih, v kakršnih se tipično pojavlja, lahko še posebej dobro in dolgo obdržal. Pri tem seveda ostaja problematičen le refleks **ī* za pkelt. **ē* < **eī*, ki ni sistemski. Verjetno vzporednico ima sicer v dvodelnih osebnih imenih, ki v prvem členu vsebujejo element *Dio-* (za območje osrednjega galskega areala prim. *Diocrarus*, CIL XII/4217; *Diocharus*, CIL XIII/11154; *Dioratus*, CIL XIII/1142, 721, 2583, proti perifernogalskemu *Deuomarus*, RIU/1225, ali *Deuognatus*, CIL III/5101) za pkelt. **dēuo-* < pide. **deīuo-* 'bog', ki utegne kazati na **ē* > **ī* v hiatu (v primeru

14 Pide. **telH₂-* 'nositi' temu prestrukturiranju uide, saj se po sinhronem strukturnem sovpadu nazalnoinfigirane osnove **tli-na-* ≤ **tl̥-né-H₂-* z nazalnoinfigirano osnovo korenov s strukturo **CRēi(H)-* : **CRI-na-* (≤ **Cri-ne-H-*) tudi v okviru perfekta vzpostavi osnova, ki strukturno ustreza perfektivi osnovi h korenem s strukturo **CRēi(H)-*, torej **ti-tl̥-a/e/o-* kot **Ci-CR-a/e/o-* (o prestrukturiranju slednje za pričakovano **Ci-CRōi(H)-*/**Ci-CRī-* gl. zgoraj); prim. KPV 641ss. Pide. **perH₃-* takšne usode ne doživi izključno zaradi drugačne sinhronne podobe nazalnoinfigirane prezentive osnove **φar-na-* ≤ **pr̥-né-H₃-*, ki na sinhronem nivoju ni mogla strukturno sovpasti s kakšno drugo.

15 Ob umanjkanju gradiva v ostalih celinskokeltskih jezikih. Glede lepontske problematike gl. spodaj.

16 Ob umanjkanju gradiva v britanski keltščini.

**dēuo-* torej po predhodni absorpciji *u v sledeči *o, na kakršno lahko opozarja tudi galski preverb *o-* < **uo-* < pide. **upo-* (Chartres, A7)) (Repansšek 2013: 188).

Vsa problematika, ki se tiče oblike in fonetičnega razvoja preverba ter interpretacije fonetične realnosti za zapisoma ⟨*ei*⟩, ⟨*i*⟩, sicer izhaja iz predpostavke, da bi se eventualno zaporedje **eḷ-* < **epi-* na morfemskem šivu pred vokaličnim vzglasjem osnove **eṽr-* < **pepor-* obnašalo kot pravi diftong, kar pravzaprav ni dokazljivo. Kot se da zanesljivo sklepati na podlagi staroirskega predloga *iar n-* 'po; za; preko' < pgojd. *ēran za pide. *epi-ro-m (s 3ed prepozicionalnega zaimka *iarum* < **ērūv̄* < *ērūvū < **ērōv̄eu* < **ērōv̄euhu* < *ēromesu < *epirom-esjūi < **epirom-esjōi*¹⁷), je prehod pkelt. *eḷ v pkelt. *ē (t. i. *ē2 ali »mladi« *ē) relativnokronološko treba umestiti za razvojem *p > $\emptyset$, iz česar sledi, da bi se zaporedje **epi-pe-* po vseh pričakovanih moralo razviti v **eḷ-e-*, tj. z nediftongialnim zaporedjem *eḷ, ki se razen pod pogojem, da je bilo kot dvoglasniška zveza obravnavano sekundarno pod vplivom morfemske meje, z drugimi besedami torej pred tako pogojenim hiatom, ne bi razvilo v pkelt. *ē. Tako ohranjeni *eḷ bi nato regularno prešel v *iḷ, vzporedno z *e v zaporedjih **o-e-ḷe-* (iztematski denominativi) in **e-ḷe-* (kavzativi) > **iḷi-*, pri čemer bi bil vzglasni *e perfektove osnove **eṽr-* (za pričakovano ***iḷiur-*) na morfemskem šivu ohranjen oz. restituiran. Za nadaljnji razvoj sekvence *iḷ v predvokalnem položaju ni vzporednic, vendar bi, če je domneva pravilna, po oceni gradiva vsekakor kazalo sklepati ali na *ī ali eventualno na ohranitev, pri čemer bi moral biti zapis ⟨*ei*⟩ = /*ī*/ fonetični približek za /*iḷ*/ (vzporednice, po kateri bi bilo mogoče preverjati pravilnost take predpostavke, žal ni). V takem primeru bi bila seveda popolnoma enako verjetna tudi etimološka podlaga **pi-pe-porH3-* > **i-e-or-* > **iḷeṽr-*, torej z ničto prevojno stopnjo preverba *epi in z *i kot polnilcem zeva v prid ohranitvi morfemske meje med refleksom **pi-* in vzglasjem osnove.

2.2 K izvoru 3ed *oḷ* v galskem *ieuru* ~ *eiopov*

Preverbirana galska perfektova osnova **ī-eṽr-* oz. **iḷeṽr-* > **ī(i)our-* > **ī(i)ōr-* v večini izpričanih oblik za 3ed ne kaže na pričakovano osebilo **-e*, ampak na ⟨*u*⟩ v galolatskem in ⟨*ou*⟩ v galogrškem kontekstu. Da ⟨*ou*⟩ zagotovo ne odraža fonetičnega /*ou̯*/, ampak /*u*/, je razvidno še zlasti iz G-153, kjer je v sklopu istega napisa diftong **ou̯*, kakor je tudi splošni uzus, zapisan kot ⟨*ou*⟩ (τοουτιους za galski izsamostalniški pripadnostni pridevnik **tout(i)ios* 'civis'). Poleg tega bi bilo treba v primeru izhajanja iz izglasnega **ou̯* za zapise v latinskem alfabetu sklepati, da odsevajo poznejšo galsko glasovno spremembo *ō (< **ou̯*) > *ū / ___#, ki bi bila paralelna z razvojem *aḷ > *ī (preko monoftonga **-ē*) v izglasju, kar pa se v galskem gradivu ne potrjuje: prim. *tapavouo* (RIG I G-27), Ded teonima **Taranu-*, in *gussou* (L-66; gl. še McCone 1996b: 114) < **gut^sou̯* h **gus-tu-* 'moč'. Iz navedenega sicer še ne sledi nujno, da osebilo, ki ga izkazu-

17 Po internokeltski izravnavi pide. *esmōi po Red *esjo.

jejo galske perfektive oblike glagola $*perH_3-$, ni konglomerat podedovanega in pričakovanega $*-e$ z variantnim perfektivim osebilom za 3ed $*-ū$ (kakršno je nastalo v sklopu 3ed akt. pf. h korenem, izglasnim na sekvenco $*^{\circ}eH-$), saj bi tak diftong sekundarnega nastanka pričakovano ne bil vključen v fonetične procese, ki so prizadeli stara $*eu$ oz. $*ou$. Teoretično je torej tako izhodišče apriorno mogoče, a po upoštevanju galskega gradiva le pod predpostavko, da bi bil – v primerjavi s podedovanim $*eu$ – mladi $*eu$ v okviru galskega sistema v izglasju regularno monoftongiran ($*eu > *ū / \_ \#$). Take predpostavke sicer ni mogoče podpreti z vzporednim gradivom, poleg tega pa proti njej govori pluralna oblika *iourus* (L–12), ki ponovno izpričuje iz anomalne edninske variante zraslo interno-keltsko množinsko osebito $*-ūsk$ in to povsem vzporedno z razmerjem $*-ū : *-ūs$ v formalno perfektiviziranih cisalpskogalskih imperfektih, kjer je $*-ū$ kot direktni prirastek dodan na 3sg impf. $*-t$. Zdi se torej verjetneje, da je bil tudi v primeru perfektive osnove $*ī(i)eur-$ podedovani $*-e$ z $*-ū$ direktno nadomeščen: $*ī(i)eur-e \rightarrow *ī(i)eur-ū$. Tokrat seveda v kategoriji, kjer je osebito $*-ū$ imelo svoj domicil. Če razlog za takšno zamenjavo osebita $*-e$ (in posledično 3mn $*-or$) z $*-ū$ (3mn $*-ūs$) torej ni formalne narave v smislu, da na osnovo $*ī(i)eur-$ ni bil naplaščen v procesu prestrukturiranja preteritalnega glagolskega sistema, je vzrok za odsotnost pričakovanega $*ī(i)eur-e$ treba iskati na preseku z drugo jezikovno ravnino: preverbirana perfektiva osnova $*ī(i)eur-$ ‘dati, dodeliti, ustanoviti, postaviti’ < ‘priskrbeti’ je bila z osebilom $*-ū$ očitno opremljena po principu leksikalne analogije s sinhrono sinonimnim $*dedū$ (k pide. $*d^heH_1-$ oz. $*deH_3-$), še preden je bil slednji podvržen prenovi v interparadigmsko regularizirani $*dede$.

Da je takšna razlaga zagotovo pravilna, se potrjuje z galskima variantama 3ed $\epsilon\omega\pi\alpha\iota$ (RIG I G–528) $ī(i)ōraj$,¹⁸ *ieuri* (RIG II.1 L–67) $ī(i)eurī$ (slednji z mlajšim $*-ī < *-\bar{e} < *-\bar{a}i$ v absolutnem izglasju, kakršen se dodatno potrjuje v številnih Ded ženskih osnov na $-\bar{a}$ po regularnem skrajšanju izglasnega refleksa pide. $*-aH_2ai > \text{pkelt. } *-\bar{a}i$). Ta vzporedna galska oblika je morala biti po enakem principu kot $*ī(i)eur-ū$ za $*ī(i)eur-e$ zaradi skorajšnje sinonimnosti (zlasti v votivnih kontekstih) prenovljena po neo-perfektu korena $*leH_1-$ (LIV²: 399; za pomenski razvoj v smeri ‘položiti, postaviti’ v keltščini gl. KPV: 443–444), tj. pkelt. $*-la-e^{19} > *-\bar{a}i$, kakršen se ohranja v preverbirani preteritalni cisalpskogalski obliki 3ed (z infigiranim zaimkom za 1ed *me* ‘me’) *to-me-d-ec-lai* ‘postavila

18 Popolnoma neustrezna je tu interpretacija Villanueve Svenssona (2001), da se v galskih perfektih na $*-ai > *-\bar{a}$ ohranja praindoevropsko dualno perfektivo osebito $*-H_2ej$ (v tem primeru bi šlo funkcijsko seveda za 3dv). Prav tako zagotovo napačno Lejeune 1968: 76–77, ki v njem prepozna primarizirano (tj. z elementom $*-i$ opremljeno) osebito za 1ed pf. $*-ai < pide. *-\bar{a}e-i$, kakršno je sicer značilno za italski sistem, a se v keltskem nikjer zanesljivo ne potrjuje, prav tako pa bi bilo povsem v navzkrižju s tipom perfektive konjugacije, kakršno nadaljuje staroirski glagolski sistem.

19 Tj. po formalni perfektivizaciji starega korenkega aorista $*la < *IH_1-t$ (prim. KPV 444). Zaporedja $*\#RHC-$ v prakeltščini sistemsko reflektirajo kot $*\#RaC-$ ($< *RH^{\circ}C-$), izglasna pide. $*t$ in $*d$ pa preko $*d$, v katerega sovpadeta po izglasnem ozvenečenju prvega, že prakeltsko onemita.

me je (sc. spomenik)' (CIL V/4883; gl. Thurneysen 1923: 8–9; Meid 1989: 17–26; Eska 1990: 88; KPv: 444).²⁰ 21

3 GENEZA PRAKELTSKEGA SINHRONEGA OSEBILA *-u

Celinskokeltski sistem, konkretnje dejansko (vsaj) galski (tako transalpsko- kot cisalpskogalski), ob pravilni interpretaciji preteritalnih oblik, ki posredno ali neposredno temeljijo na perfektu, torej zanesljivo priča o variantnem osebilu za 3ed aktivnega perfekta ⟨u⟩ ~ ⟨ov⟩, ki se je fonetično regularno izoblikovalo v sklopu 3ed aktivnega perfekta h korenom, izglasnim na zaporedje *^oeH-, in se nato skupaj z na njegovi podlagi vzniklim vzporednim osebilom za 3mn ⟨us⟩ v ostale, obrobne morfološke kontekste razširilo ali preko formalne perfektivizacije neperfektovih preteritalnih oblik (konkretno (vsaj) k imperfektu) ali po kontaminaciji, pogojeni z leksikalno analogijo, tj. principom analoške izravnave, pogojene z (relativno) sinonimijo (vezano na specifične votivne kontekste, v katerih so se tovrstni glagoli uporabljali).

Vir galskega (in s tem zagotovo že prakeltskega) *^oũ se po strukturnih kriterijih po navadi razume kot popraindoevropski kontrakcijski refleks podedovanega zaporedja *^oHe (tako eksplicitno npr. McCone 1994: 167, LIV² 138; previdneje, a brez predloga KPv 721, 741). Da bi v sekvenci *^oe, ki je prakeltsko nastala po onemitvi laringala v medglasju, prišlo do kontrakcije v *^o (z naknadnim regularnim prehodom pkelt. *^o v *^u v zadnjem besednem zlogu) je nemogoče podpreti z

- 20 Če leta 2008 objavljena lepontska (?) oblika IEUREU iz kraja Liddes (Valais) (gl. Casini – Fossati – Motta 2008) odseva realno jezikovno dediščino, kar sicer brez pridržkov zagovarja in na podlagi zgolj grafičnih značilnosti utemeljuje Mees 2020, bi bilo v zaporedju -EUREU vendarle treba prepoznati fonetično /eʁeʁ/ in s tem za galščino nepotrjeno varianto s konglomeratnim osebilom *-e + *-ũ (problematičen bi v primeru, da ne gre za ponaredek, glede na areal, kjer je glagolska oblika izpričana, sicer bil ohranjeni EU v osnovi, saj lepontski sistem v gradivu ne potrjuje tovrstnih arhaizmov). Taka se utegne ohranjati le še v 3ed pf. glagola *ded- s sufigniranim zaimkom *e < *ed (Ted sr), če je to resnično prava interpretacija oblike zezeve (CIRCE M–23), torej *de-d-e + ũ + -e (?) (tako Markey 2006: 161, prim. Mees 2020: 25), kar je pravzaprav izjemno dvomljivo, saj zabeležba prihaja z osrednjega retijskega areala (Magré), kjer keltskega jezikovnega odtisa sicer ni mogoče nedvoumno prepoznavati.
- 21 NB Ker cisalpskogalsko gradivo ne izkazuje več preteritalnih oblik, *KarniTu* oz. *KarniTus* pa sta glede na latinsko gloslo pomensko prav tako blizu glagolu *dedũ, ni mogoče z gotovostjo trditi, da je bil -ũ v tovrstnih zgledih na podedovano imperfektovo osebito dodan v splošnem procesu formalne perfektivizacije, saj bi bilo prav tako verjetno, da sta izpričana zgleđa prišla pod sekundarni vpliv glagola *dedũ iz enakega razloga kot *(i)eurũ sam. Proti temu sicer lahko govori vsaj lepontska oblika *KariTe* (če seveda pomensko sodi v isto kategorijo kot *KarniTu*, kar se glede na kontekst zdi verjetno), ki, kot je bilo prikazano, vzporedno izkazuje prestrukturiranje po perfektu, a v tem primeru z elementom *-e. Ta indic bi se dalo relativizirati le, če bi se pokazalo, da je v okviru lepontskega sistema glagol *dedũ doživel enako usodo kot v galščini, torej mlajšo regularizacijo v *dede in v tem primeru še pred formalnim vplivom na oblike tipa *KaliTe*, *KariTe*, kar pa ni mogoče, saj lepontski besedili, ki vsebujeta 3ed *TeTu* in obe imperfektovi obliki sodita v isto, tj. zgodnjelepontsko obdobje (za datacijo gl. Uhlich 2007: 406).

gradivom iz drugih morfoloških ali besedotvornih kontekstov in je zato nedokazljivo.²² Teoretično je sicer mogoče, da je $*\bar{u} < *\bar{o}$ nastal v specifičnem fonetičnem kontekstu (in se od tam nato razširil), in sicer po (v tem primeru neproblematični in pričakovani) kontrakciji $*o\bar{o} < *oHo < *{}^{\circ}oH_3-e$, tj. v kontekstu glagola $*deH_3-$ 'dati' (3ed akt. pf. $*de-doH_3-e$), vendar ob nujni predpostavki, da bi tu osebilo $*-e$ ne bilo podvrženo restituciji iz primerov, v katerih njegova fonetična vsebina ni bila podvržena zaokroženju ob laringalu oz. ne bi bil tak $*e$ že vseskozi v svoji etimološki podobi na morfemskem šivu celo ohranjan. Ker je tak razvoj v znanih sistemih posameznih indoevropskih jezikov brez vzporednice (drugi indoevropski jeziki, v kolikor je to tam še razvidno, ob razmerah $*{}^{\circ}H_{2/3-e}$ kažejo na restituirano osebilo in ne na sinhrono ali diahrono variantnost $*-e \sim *-a \sim *-o$ v okviru slovničnih kategorij, v katerih osebilo nastopa), se kot mnogo verjetnejša kaže eksplicitna in direktna povezava s staroindijskim (vedsko- in klasičnosanskrtskim) ${}^{\circ}au < piir$. $*\bar{a}u$, ki v sklopu 1ed in 3ed akt. nastopa ravno in izključno v sklopu perfektive osnove korenov, izglasnih na zaporedje $*{}^{\circ}eH-$ (tip $dadh\bar{a}u$ 'postavil je' za pide. $*dh\bar{e}-dh\bar{o}H_1-e$, $dad\bar{a}u$ 'dal je' za pide. $*de-d\bar{o}H_3-e$, $jah\bar{a}u$ 'zapustil je' za pide. $*gh\bar{e}-gh\bar{o}H-e$ itn.). Kot kaže (verjetno osamljeni)²³ reliktni rgvedski zgled *paṣṣrā* (RV I.69.1b) v *śukrāḥ śusukvāḥ uśó ná jāráḥ* / *paṣṣrā samīcī́ divó ná jyótiḥ* "Svetal (sc. ogenj) je vzplamtel kot ljubimec zore, napolnil je združena (sc. nebo in zemljo) kot svetloba nebeška", se je morala prvotna distribucija variant z ${}^{\circ}\bar{a}$ in ${}^{\circ}au$ ujemati s tisto, značilno za imenovalniško-tožilniško dvojinsko sklonilo konzonantnih osnov (oz. končaj te kategorije v sklopu tematskih osnov moškega slovničnega spola) $-\bar{a}$ (${}^{\circ}\bar{a}$) : $-au$ (${}^{\circ}au$), in sicer z $-\bar{a}$ (${}^{\circ}\bar{a}$) v predkonzonantnem in $-au$ (${}^{\circ}au$) v predvokalničnem položaju (prim. AiGr. III: 47–49; Malzahn 1999: 212–214; Kümmel 2000: 30–31).

Glede na dejstvo, da relevantno staroiransko, torej avestijsko gradivo v primeru vzporednih perfektivnih oblik ne izkazuje niti enega primera z refleksom izglasnega $*{}^{\circ}\bar{a}u$ (> av. $*{}^{\circ}\bar{a}u$), ampak vse zabeležbe sistemsko kažejo na ${}^{\circ}\bar{a}$, bi bilo mogoče upravičeno misliti, da gre pri staroindijski varianti $*{}^{\circ}\bar{a}u$ (prvotno vezani na položaj pred vokalnim vzglasjem sledeče besede) za interno inovacijo tega sistema.²⁴ Ta bi bila teoretično lahko vzniknila v situacijah, kjer bi v

22 V identičnih hiatnih zaporedjih, ki kasneje v pairskem sistemu nastanejo kot posledica onemitive medglasnih $*h < *s$, $*j$ in $*y$, kljub v irskem sistemu zelo produktivnemu procesu kontrakcij, regularno nastane diftong $*oi$.

23 Ved. *jahá* (RV VIII.45.37c), drugi potencialni zgled oblike z golim izglasnim ${}^{\circ}\bar{a}$ v predkonzonantnem položaju, je pomensko in formalno dvoumen, saj bi šlo lahko tudi za 1ed konjunktiva perfekta: *kó nú maryá ámithitah | sákhā sákhāyam abravīt || jahá kó asmád ṛṣate* "Kdo le še, mladeniča, je [kot] prijatelj prijatelju, [če] ni[sta] bila sprt[a], dejal: »Zapustil [te] bom!« Kdo želi oditi od nas?" ali "»Kdo le še, mladeniča,« je dejal, »je [kot] prijatelj prijatelja, [če] ni[sta] bila sprt[a], zapustil? Kdo želi oditi od nas?«". Interpretativno sta po prepričljivosti obe možnosti popolnoma ekvivalentni.

24 Ker ne latinski (morda latino-faliskijski ob morebitni naključni odsotnosti tovrstnih tvorbo v faliskijščini) v -perfekt, še manj pa toharsko konjunktivno osebilo $-u$ (toh. B) oz. preteritalno osebilo $-wa$ (toh. B) $\sim -wā$ (toh. A) za 1ed nista gotovi potrditvi, da je element $*y$ v sti. ${}^{\circ}au$

eksternem sandhiju sicer prišlo do kontrakcije, torej ${}^{*o}\bar{a}\cdot a^{\circ} < {}^{*o}\bar{a}Ha (H)a^{\circ} < {}^{*o}\bar{a}He (H)o/e/a^{\circ} < {}^{*o}oHe (H)o/e/a^{\circ}$, in sicer po zgledu na obravnavo podobnih zaporedij, v katerih je bil hiat, ki je nastal po odpadu medglasnega ${}^*z (< {}^*s)$, nadomeščen z ${}^*u$, kot v tipu ${}^{*o}az a^{\circ} > {}^{\circ}a a^{\circ} \rightarrow {}^{\circ}au a^{\circ}$ (in nato po kontrakciji ${}^*o$). A dejansko gre pri tovrstnem sandhiju za mlajši fenomen (gl. Witzel 1989: 185–191), ki je sam po sebi utegnil črpati novi sinhroni mehanizem po distribucijsko pogojenem ${}^{*o}\bar{a}u$ v kategoriji duala. Poleg tega bi bilo ob takšni predpostavki pričakovati občasno dvozložno metrično vrednost perfektovega ${}^{\circ}au$, tj. če bi ta res odseval ${}^{*o}a\cdot a u-$ (z regularnim, še predkontrakcijskim skrajšanjem vokala pred sledečim vokalom) $< {}^{*o}\bar{a}\cdot a u- < {}^{*o}\bar{a}Ha u-$, a se ta v gradivu ne potrjuje. Ker je avestijsko stanje pri perfektu identično s situacijo v ITdv, kjer za razliko od vedskega sistema z alternacijo $-au \sim -\bar{a}$ ni niti ene zabeležbe pričakovanega vzporednega refleksa ${}^*-\bar{a}u$, čeprav je v slednji kategoriji element ${}^*u$ prisoten tudi zunaj indoarijsčine in mora torej zagotovo biti že tudi praindoiranski, je mogoče na neenakost med ved. ${}^{\circ}au$ v perfektu proti av. ${}^{\circ}\bar{a}$ (z mlav. skrajšanjem izglasnega vokalizma večzložnic nato ${}^{\circ}a$) pogledati kot na dejansko sekundarno odsotnost ${}^{*o}\bar{a}u$ kot variante v eksternem sandhiju. Avestijski besedilni korpus, kakršen nam je ohranjen, je namreč reanalizirana in na sinhrono razpoznavne enote razcepljena besedilna predloga (t. i. *padapāṭha*), iz katere so zavestno odstranjeni vsi fonetični elementi, ki so se izoblikovali na eksternih morfemskih šivih (če so bile enote le prepoznane kot sinhrono veččlanske). Taka interpretacija gradiva logično dopušča projekcijo alternantov ${}^{*o}\bar{a}$ in ${}^{*o}\bar{a}u$ v sklopu 3ed akt. pf. na že praindoiransko stanje, kot je to na podlagi eksterne primerjalne evidence neobhodno v slučaju dualnega sklonila/končaja.

Ob tem se zastavlja vprašanje odnosa med obema variantama in predvsem starosti (prvotno s sandhijem pogojenega) ${}^{*o}\bar{a}$. Ker je, kot je bilo pokazano, končniški ${}^{*o}\bar{a}u$ zagotovo *forma difficilior*, saj ni mogel vznikniti sekundarno in mora torej biti podedovan, bi bilo treba ${}^{*o}\bar{a}$ oceniti kot sekundarno nastalo varianto, če ta res odseva ${}^{*o}\bar{a}$ (transponirano ${}^{*o}oH$) in ne morda kontrakcije iz ${}^{*o}a\cdot a < {}^{*o}\bar{a}\cdot a < {}^{*o}oH\cdot e$.²⁵ Analoškega postopka, po katerem bi ${}^{*o}\bar{a}$ utegnil nastati kot nova, prvotno na predkonzonantni položaj vezana sinhrona ustreznica podedo-

► prajezična dediščina (gl. Meiser 1998: 204–206; 2003: 220–224; Seldeslachts 2001: 16–19; Malzahn 2010: 29ss., 40ss.), je popraindoiranski nastanek sti. ${}^{\circ}au$ teoretično seveda mogoč. Kar se tiče italškega sistema, je dejstvo, da se perfektova osnova kot npr. ${}^*de-dóH_3-$ v 3ed pojavi kot lat. *dedūt* 'dal je' $\leq {}^*dede-i-t \leftarrow$ pital. ${}^*ded-e$, precej bolj moteče kot soobstoj gal. ${}^*dede$ ob prakeltskem ${}^*dedu$ (enako velja za ${}^*se-stoH_2-$ $\rightarrow$ pital. 3ed ${}^*stest-e (\geq$ lat. *steitī*) in ${}^*d^he-d^hóH_1-$ $\rightarrow$ pital. 3ed ${}^*θeð-e$), saj bi v tem primeru pričakovali izhodišča s strukturo ${}^*dedōy-$, kjer bi sicer lahko prišlo do sinhrono interpretacije ${}^*u$ kot veznega elementa (in naknadnega popolnega prestrukturiranja njegove morfonološke funkcije), vendar scenarija, po katerem bi bil teoretično pričakovani ${}^{*o}dedōy-e$ regulariziran v ${}^*ded-e$, še zdaleč ni tako zlahka predvideti kot v primeru prakeltske ustreznice.

25 Zares poveden bi v tem pogledu bil staroavestijski metrično enozložni ${}^{\circ}\bar{a}$, ki bi zanesljivo kazal na stari ${}^{*o}\bar{a} < {}^{*o}oH$ in ne ${}^{*o}oHe$ (taka sekvenca bi v stari avestijsčini brez nadaljnje reflektirala kot ${}^{*o}a\cdot a$) kot nekdanjo varianto v položaju pred sledečim vokalom, vendar

vanemu $*\circ\bar{a}u$,²⁶ ni težko predvideti. Ko bi bil element $*u$ v prvotnem razmerju $*\circ oH-u C^\circ \sim *\circ oH-u V^\circ$ v sklopu slednjega, predvokaličnega zaporedja reinterpretiran kot vezni element med glagolsko obliko in sledečim vokalnim vzglasjem: $*\circ oH-u V^\circ \Rightarrow *\circ oH u V^\circ$, bi avtomatično prišlo do njegove eliminacije v predkzonantnem kontekstu: $*\circ oH-u C^\circ \Rightarrow *\circ oH C^\circ$, od koder položajna varianta $*\circ oH$, kakršna se kot nevtralna ohranja v avestijskih besedilih in kor reliktna v vedskih, popolnoma paralelno z razvojem variant $*-\bar{a}u$ in $*-\bar{a}$ v kategoriji duala.²⁷ Ali je prisotnost $*\circ\bar{a}u$ v sklopu 1ed akt. pf. h korenem, izglasnim na $*\circ eH-$, kakršna se potrjuje za staroindijski sistem, interna inovacija indoiranščine ali pa je tudi v tej kategoriji taka izglasna sekvenca refleks podedovanega prajezičnega zaporedja, je (ob verjetno upravičeni zanemaritvi toharskega gradiva) neugotovljivo, saj bi po zgledu na razmerje med 1. in 3. osebo pri ostalih perfektovih osnovah, kjer sta si v okviru indoiranščine vselej identični (1ed $*-a < *-H_2e$, 3ed $*-a < *-e$), zlahka prišlo do sinhronizacije tudi v primeru tipa $*Ce-CoH-H_2e$, ki bi se moral po gotovem obrušenju zaporednih laringalov praindoiransko (ob podedovani po strukturnih načelih predpostavljani podobi) prvotno glasiti $*Ca-C\bar{a}Ha$, z verjetno sinhrono segmentacijo $*Ca-C\bar{a}H-a$.

Indoiranske razmere torej kažejo, da je bila pri korenih, izglasnih na $*\circ eH-$ vsaj v sklopu 3ed akt. pf. sekvenca $*\circ oH-u$ verjetno podedovana, in sicer najverjetneje ne kot nadomestek $*\circ oH-e$ v položaju pred vokaličnim vzglasjem sledeče besede (če je pravilna zgornja predpostavka o sekundarnosti variant $*\circ oH$ pred konzontančnim vzglasjem v indoiranščini). Iz tega nujno sledi sklep, da $*-u$ tu ni vezni element, ampak je ali nadomestek osebila $*e$ ali njegov direktni fonetični refleks.²⁸ V slednjem smislu se je razvoj $*u < *e$ že večkrat obravnavalo, in sicer kot njegovo regularno nastalo položajno varianto v zaporedju $*-óHe$ (gl. Thurneysen 1921: 194ss.; Rasmussen 1989: 132–134; Jasanoff 1988: 73;²⁹ 1994: 154 v op. 11; 2003: 61–62), kjer se razvoj praviloma povezuje z dualnim $*\circ\bar{o}u < *-oHu$ (/ __V)

► obstoječi korpus relevantnega gradiva, na podlagi katerega bi bilo hipotezo mogoče potrditi ali ovreči, žal ne ponuja.

26 Tj. da je torej sekundarno vznik $*\circ oH$ kot sinhronega alomorfa s prestrukturirano funkcijo verjetnejši kot že podedovano razmerje med $*\circ oH$ in $*\circ oH-u$ (z $*u$ v tem primeru kot nekakšnim veznim elementom pred vokalnim vzglasjem).

27 Četudi v tem primeru vedsko z dalj časa produktivno distribucijo ($-au$ varianto $-\bar{a}$ dokončno izpodrine šele v srednjevedskem obdobju).

28 Drugače Dunkel 2014 II: 819 (ob vključitvi latinskega v -perfekta), ki računa z $*-e-u$ (in $*-H_2e-u$), torej dodatnim besedotvornim elementom $*u$ z deiktično funkcijo (tu se seveda ne misli na vrddhizacijo izglasnega $*-au$ tipa ved. *asáu* 'on/ona tam' $< *es-\bar{a}u \leq *e=s-\bar{a}u$ – tam je namreč ta pojav vezan na sinhrono produktivno nominalno podaljšavo, kar je razvidno iz dejstva, da do vrddhizacije pride le v sklopu moške/ženske variante zaimka, ne pa tudi v sklopu ustreznice srednjega spola *adó* – ampak na kontrakcijski produkt v primeru sekvenc $*\circ oH-e-u > *\circ\bar{a}Ha_u \sim *\circ oH-H_2e-u > *\circ aHa_u$). Taka rešitev za keltski sistem sam ne prispeva dosti bistvenega, saj ob tem še vedno velja enaka problematika kot ob izhajanju iz $*\circ oH-e$, namreč vprašanje kontrakcijskega refleksa zaporedja $*\circ e$; prav tako ne ob predpostavki, da je bil ujevski refleks posplošen iz kontekstov $*\circ oH_3-o-u < *\circ oH_3-e-u$.

29 Tu še v smislu $*-óH-o > *-óH-u$.

< ${}^{\circ}o-H_1e$ (v prid tej rekonstrukciji gl. Oettinger 1988: 356–366), kakršen se potrjuje kot sistemska varianta v zgodnjevedskem sistemu (tako v sklopu tematskih osnov moškega spola kot tudi pri konzonantnih osnovah moškega in – v kolikor ne gre za mocijo – ženskega spola) in vsaj še v germanskem refleksu števnikar 'osem', tj. starega duala $*H_2ok-tōu$ > pgerm. $*axtōu$ > got. $ahtau$ ³⁰ = ved $aštāu$ (prim. Malzahn 1999: 214–216; Dunkel 2014 II: 819 z več predlogi tovrstnih ostankov).³¹ Paralela sicer najverjetneje ni upravičena, saj po strukturnih principih v primeru sklonila za ITdv osnov spola živosti v sklopu tematskih in konzonantnih osnov zaporedje $*-H_1e$ ni pričakovano (po paralelizmu s sufiksom za kolektiva $*-éH_2-$ ~ $*-H_2-$ se tudi tu pričakuje $*-éH_1-$ ~ $*-H_1-$), prav tako pa se nedvoumno ne potrjuje v gradivu. Edini sistem, ki bi v primeru ITdv zahteval rekonstrukcijo $*-H_1e$, je starogrški,³² kjer pa je $*-e$ mogoče uspešno razložiti tudi kot refleks pide. variante $*-e$ < $*-eH_1$ z odpadom laringala po Kuiperjevem zakonu (skeptično do tega predloga sicer Oettinger 1988: 357 z op. 10)³³ ali kot dejanski pričakovani refleks $*-H_1$ nehisterokinetičnih osnov (${}^{\circ}C-H_1-\emptyset$), ob katerem bi $*-eH_1-\emptyset$ nastopal po enakem principu kot to velja za Oed $*-eH_1$, ki v polni prevojni stopnji sekundarno kot sklonilo prične služiti tudi, kadar ni naglašen. Iz tega bi sledil sklep, da je $*u$ v dualnem ${}^{\circ}ōu$ < ${}^{\circ}o-H_1-u$ / $\_\_V$ oz. $*-ēu$ < $*-eH_1-u$ / $\_\_V$ (ki poleg tega opisanemu okolju za $*e$ > $*u$ niti ne ustreza), drugače kot to velja v primeru perfektovih oblik, samostojen element³⁴ in ne refleks $*e$. Ker se tak vezni element ne pojavlja za drugimi zaporedji s strukturo $*-VH$, kot npr. v slučaju Oed $*-eH_1$, je na dlani, da njegova prisotnost prvotno zagotovo ni bila pogojena z alternacijo ${}^{\circ}o/-e-H_1 V^{\circ}$ ~ ${}^{\circ}o/-e-H_1 C^{\circ}$, ampak je do prestrukturiranja njegove funkcije v pozicijsko varianto ${}^{\circ}o/-e-H_1-u V^{\circ}$ (v odnosu tako do ${}^{\circ}o/-e-H_1 C^{\circ}$ kot do oblik, ki s tem verjetno fakultativnim elementom niso bile opremljene, torej vključujoč ${}^{\circ}o/-e-H_1 V^{\circ}$) moralo priti šele po sinhroni reinterpretaciji $*u$ kot veznega kon-

30 Z regularnim sovpadom $*o$ (< $*ō$, $*ō$ po sistemu izgubi more v absolutnem izglasju in v sklopu izglasnih diftongov) z $*a$.

31 Mik. *du-wo-u-pi* (gl. Hajnal 1995: 106ss.) odraža z instrumentalnim adverbialnim sufiksom opremljeno dvojninsko stranskosklonsko obliko $*d(u)uo-H_1-u-m$ (tj. z običajnim lokativnim osebilom duala $*-H_1u$, tj. besedotvorno pogojenim dualnim znakom $*-H_1-$ in lokativnim $*-u$, ki je bilo v grščini – kakor v keltščini v primeru DMdv $*-bīm$ < $*-bʰi-H_1-m$ – opremljeno z $*-m$) in ne $*d(u)uōu$ = ved $d(u)vāu$.

32 Starolitovski $-e$ v kategoriji duala atematskih osnov (za gradivo gl. Stang 1966: 222) glede na preživel gradivo lahko kaže tako na $*-e$ < $*-ē$ < $*-eH_1$ kot na $*-ē$ < $*-H_1e$ ali $*-e$ < $*-eH_1$ po Kuiperjevem zakonu. Glede toharske problematike gl. Malzahn 1999: 211.

33 Edini zares povedni zglede delovanja Kuiperjevega zakona (tako npr. Rau 2019: 18, op. 18) v kategoriji ITdv sta sicer jgršč. $*ewīkosi$ (< $*H_1uiH_1kṛtiH_1$ < $*duiH_1kṛtiH_1$) in szgršč. $-tes.-boj$. $*wīkati$ 'dvajset' ($*uiH_1kṛtiH_1$ < $*H_1uiH_1kṛtiH_1$ < $*duiH_1kṛtiH_1$), kjer pa ni mogoče povsem izključiti niti možnosti, da gre dejansko za refleks enakega prestrukturiranja, ki je prizadelo indoiranski sistem (piir. $*wi-N-fat-i$), tj. z $*-i$ opremljene stranskosklonske osnove zloženke $*dui-dkṛ-t$ ($*dui$ 'dva' za $*duo$ - ali morda $*du$ - po $*tri$ - 'tri' in $*dkem-t$ 'desetica') in ne nujno sklopa $*dui=H_1-dkṛ=t=iH_1$.

34 Malzahn 1999: 220–221 npr. predlaga $*H_1u$ < $*du$ kot ničto prevojni stopnjo števnikar $*duo$ 'dva'; glede $*u$ kot fakultativnega deiktičnega elementa gl. Dunkel 2014 II: 360, 819.

zonanta pred vokalnim vzglasjem (vključujoč $*V < *HV-$ v sistemih, kjer je tak razvoj relevanten) v sandhiju. O $*^{\circ}oH-u$ za $*^{\circ}oH-e$ v 3ed akt. pf. je najverjetneje torej treba sklepati neodvisno od problematike dualnih sklonil.

4 SKLEPNA UGOTOVITEV

Aplikacija $*^{\circ}oH-u$ kot posplošene (tipološko vzporedno s staroindijskim sistemom) položajne variante, funkcijsko prestrukturirane za prvotno splošno (tj. od desnega okolja neodvisno) $*^{\circ}oH-u$, na prakeltski sistem, bi predvidljivo rezultirala v zgpkel. $*^{\circ}\bar{o}\bar{u}$ ³⁵ > pkelt. $*^{\circ}\bar{u}\bar{u}$ (po sistemskem dvigu $*\bar{o} > *\bar{u}$ v zadnjem besednem zlogu) > $*^{\circ}uu$ s skrajšavo po Osthoffovem zakonu. Da je Osthoffov zakon relativnokronološko mlajši od dviga $*\bar{o}$ v $*\bar{u}$, je nemudoma razvidno iz Ded tematskih osnov $*^{\circ}ui$ (pgojd. $*-u$, ibkelt. ⟨ui⟩, gal. ⟨ui⟩ ~ ⟨ou⟩ ob ⟨u⟩ ~ ⟨ou⟩) < $*^{\circ}\bar{u}\bar{i}$ < pide. $*^{\circ}\bar{o}\bar{i}$, ki bi se po obrnjeni kronologiji razvil v smeri $**\bar{o}\bar{i}$. V zaporedju $*^{\circ}uu$, skrajšanem po Osthoffovem zakonu, bi nato verjetno prišlo do absorpcije izglasnega $*u$, česar se z neodvisnim vzporednim razvojem v sklopu drugega gradiva ne da dokazati, je pa vsaj tipološko vzporedno s splošnokeltsko (tj. vsaj galsko zunaj zgodnjih izpričb z ⟨ou⟩³⁶ in gojdelsko) izgubo $*i$ za $*u$ v pravkar omenjenem dajalniškem sklonilu tematskih osnov $*^{\circ}ui$. Shematično torej: $*d^he-d^hoH_1-u > *ded\bar{o}u > *ded\bar{u} > *deduu >^{37} *dedu = lep. TeTu /dedu/$, kjer je nato naravno prišlo do sinhronne reinterpretacije $*-u$ kot variantnega perfektovnega osebila in njegove razširitve iz prvotno omejenih in na specifično korensko strukturo vezanih morfoloških kontekstov v sklopu keltsko-indoiranske izoglose³⁸ v kategorije, obravnavane v 1. in 2. razdelku razprave.

KRAJŠAVE JEZIKOV

av. = avestijsko; **boj.** = bojotsko; **gal.** = galsko; **gojd.** = gojdelsko; **ibkelt.** = iberokeltsko; **jgrš.** = južnogrško; **lep.** = lepontsko; **lit.** = litovsko; **mlav.** = mladoavestijsko; **pide.** = praindoevropsko/indoevropsko prajezično; **pital.** = praitalsko; **pkelt.** = prakeltsko; **RV** = Ṛgvedasaṃhitā; **szgrš.** = severozahodnogrško; **spkelt.** = splošnokeltsko; **stav.** = staroavestijsko; **stgr.** = starogrško; **stirs.** = staroirsko; **tes.** = tesalsko; **toh.** = toharsko; **ved.** = vedsko staroindijsko

35 V sinhroni strukturi podoben, vendar po diahroni interpretaciji napačen predlog tudi že pri Prodocimi 1967 (prim. Lejeune 1968: 450, 461–462).

36 Vključno s t. i. »ptujskim« napisom (Eichner – Lovenjak – Istenič 1994) z Ded *brogdui* s periferije galskega areala.

37 Manj verjetno (čeprav teoretično mogoče) z razvojem $*uu > *\bar{u}$.

38 Ali morda italokeltsko-indoiranska, če bi se izkazalo, da je latinski *v*-perfekt vendarle dediščina iste kategorije. Ekskluzivnost izoglose je sicer navidezna in zagotovo posledica dejstva, da v drugih indoevropskih jezikih, ki bi takšna zaporedja teoretično še lahko ohranjali, pride ali do zgodnjih prestrukturiranj (kot npr. v t. i. *k*-perfekt v grščini: $*^{\circ}eH-k$ in preko posplošitve šibke perfektove osnove v italškem tipu 3ed $*ded-e < *de-dH_3-e$, $*\theta\bar{e}d-e < *d^he-d^hH_1-e$, $*stest-e < *se-stH_2-e$) ali eliminacije (npr. germanska substitucija glagola $*ge\betaana^n$ za $*deH_3-$, posplošitev imperfektive osnove v primeru $*d^heH_1-$, neo-osnova $*stand-$ za $*steH_2-$ itd.).

VIRI IN LITERATURA

- AiGr. III** = Jakob Wackernagel – Albert Debrunner, 1930, *Altindische Grammatik III: Nominalflexion – Zahlwort – Pronomen*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1930.
- Casini – Fossati – Motta 2008** = Stefania Casini – Angelo Fossati – Filippo Motta, Incisioni protostoriche e iscrizioni leponzie su roccia alle sorgenti del Brembo (Val Camisana di Carona, Bergamo): note preliminari, *Notizie Archeologiche Bergomensi* 16 (2008), 75–101.
- CIL** = *Corpus inscriptionum latinarum* III: Theodor Mommsen, *Inscriptiones Asiae, Provinciarum Europae Graecarum, Illyrici Latinae*, 1873; V: Theodor Mommsen, *Inscriptiones Galliae Cisalpiniae Latinae*, 1872–1877; XII: Otto Hirschfeld, *Inscriptiones Galliae Narbonensis Latinae*, 1888; XIII: Otto Hirschfeld – Karl Zangermeister, *Inscriptiones trium Galliarum et Germaniarum Latinae*, 1899–1943.
- CIRCE** = *Corpus inscriptionum Raeticarum completum et emendatum*, v: Stefan Schumacher, *Die rätischen Inschriften: Geschichte und heutiger Stand der Forschung*, 2. izd., Budapest: Archaeolingua, 2004, 131–198.
- de Hoz 1995** = Javier De Hoz, Is -s the mark of the plural of the preterite in the Gaulish verb?, v: *Hispano-Gallo-Brittonica: Essays in honour of Professor D. Ellis Evans on the occasion of his sixty-fifth birthday*, ur. Joseph Francis Eska – R. Geraint Gruffydd – Nicolas Jacobs, Cardiff: University of Wales Press, 1995, 58–65.
- Delamarre 2003** = Xavier Delamarre, *Dictionnaire de la langue gauloise*, Paris: Éditions Errance, 2003.
- Dunkel 2014** = George E. Dunkel, *Lexikon der indogermanischen Partikeln und Pronominalstämme* I–II, Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2014.
- Dupraz 2015** = Emmanuel Dupraz, Nochmals zum lepontischen Digraphen uv-, *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft* 69.1 (2015), 33–50.
- Eichner – Istenič – Lovenjak 1994** = Heiner Eichner – Janka Istenič – Milan Lovenjak, Ein römischerzeitliches Keramikgefäß aus Ptuj (Pettau, Poetovio) in Slowenien mit Inschrift in unbekanntem Alphabet und epichorischer (vermutlich keltischer) Sprache, *Arheološki vestnik* 45 (1994), 131–142.
- Eska 1990** = Joseph Francis Eska, The so-called weak or dental preterite in Continental Celtic, *Historische Sprachforschung* 103 (1990), 81–91.
- Eska 2007 [2008]** = Joseph Francis Eska, Remarks on the 3. plural preterite in -us in Continental Celtic, *Die Sprache* 47.1 (2007 [2008]), 108–119.
- Eska 2012** = Joseph F. Eska, In defense of Celtic /ϕ/, v: *Multi Nominis Grammaticus. Studies in Classical and Indo-European Linguistics in honor of Alan J. Nussbaum on the Occasion of his Sixty-Fifth Birthday*, ur. Adam I. Cooper – Jeremy Rau – Michael Weiss, Ann Arbor – New York: Beech Stave Press, 2012, 32–43.
- Falileyev 2006** = Alexander I. Falileyev, Галльск. s, и.-е. *p и некоторые аспекты интерпретации континентальных кельтских данных, v: *Индоевропейское языкознание и классическая филология X. Материалы чтений, посвященных памяти профессора Иосифа Моисеевича Тронского, 19–21 июня 2006 г.* = *Indo-European linguistics and classical philology VII. Proceedings of the 10th Conference in Memory of Professor Joseph M. Tronsky, June 19–21, 2006*, ur. Николаи И. Казанский, Санкт-Петербург: Наука, 2006, 306–313.
- [Alexander I. Falileyev, Gall'sk. s, i.-e. *p i nekotorye aspekty interpretacii kontinental'nykh kel'tskih dannyh, v: *Indoevropskoe jazykoznanie i klassičeskaja filologija X. Materialy čtenij, posvjašennyh pamjati professora Iosifa Moisejeviča Tronskogo, 19–21 ijunja 2006 g.* = *Indo-European linguistics and classical philology VII. Proceedings of the 10th Conference in Memory of Professor Joseph M. Tronsky, June 19–21, 2006*, ur. Nikolai I. Kazanskij, Sankt-Peterburg: Nauka, 2006, 306–313.]
- Hajnal 1995** = Ivo Hajnal, *Studien zum mykenischen Kasussystem*, Berlin, New York: de Gruyter, 1995.
- Jasanoff 1988** = The sigmatic aorist in Hittite and Tocharian, *Tocharian and Indo-European Studies* 2 (1988), 52–76.

- Jasanoff 1994** = Jay Jasanoff, Aspects of the internal history of the PIE verbal system, v: *Früh-, Mittel- und Spätindogermanisch: Akten der IX. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft (Wiesbaden, 1994)*, ur. George E. Dunkel idr., Wiesbaden: Reichert Verlag, 1994, 149–168.
- Jasanoff 2003** = Jay Jasanoff, *Hittite and the Indo-European Verb*, Oxford – New York: Oxford University Press, 2003.
- Kümmel 2000** = Martin Joachim Kümmel, *Das Perfekt im Indoiranischen: eine Untersuchung der Form und Funktion einer ererbten Kategorie des Verbums und ihrer Weiterentwicklung in den altindoiranischen Sprachen*, Wiesbaden: Reichert Verlag, 2000.
- Lambert 1994** = Pierre-Yves Lambert, *La langue gauloise*, Paris: Éditions Errance, 1994.
- Lejeune 1968** = Lejeune Michel, Inscriptions lapidaires de Narbonnaise (I–VII), *Études celtiques* 12.1 (1968), 21–91.
- LexLep** = David Stifter idr., *Lexicon Leponticum*, [https://www.univie.ac.at/lexlep].
- LIV²** = Helmut Rix, *Lexikon der indogermanischen Verben, Die Wurzeln und ihre Primärstambildungen*, Unter der Leitung von Helmut Rix und der Mitarbeit vieler anderer bearbeitet von Martin Kümmel – Thomas Zehnder – Reiner Lipp – Brigitte Schirmer, zweite, erweiterte und verbesserte Auflage bearbeitet von Martin Kümmel – Helmut Rix, Wiesbaden: Reichert Verlag, 2001.
- Malzahn 1999** = Melanie Malzahn, Die nominalen Flexionsendungen des idg. Duals, *Historische Sprachforschung* 112.2 (1999), 204–226.
- Malzahn 2010** = Melanie Malzahn, *The Tocharian verbal system*, Leiden – Boston: Brill, 2010.
- Markey 2006** = Thomas L. Markey, Early Celticity in Slovenia and at Rhaetic Magrè (Schio), *Linguistica* 46, 145–171.
- McCone 1994** = Kim McCone, *An tSean-Gaeilge agus a Réamhstair*, Stair na Gaeilge in Ómós do Phádraig Ó Fiannachta, ur. Kim McCone idr., Maynooth/Maigh Nua: Roinn na Sean-Ghaeilge, Coláiste Phádraig, 61–221.
- McCone 1996a** = Kim McCone, *Towards a Relative Chronology of Ancient and Medieval Celtic Sound Change*, Maynooth: The Cardinal Press, 1996.
- McCone 1996b** = Kim McCone, Der Teller von Lezoux, v: *Die größeren altkeltischen Sprachdenkmäler: Akten des Kolloquiums Innsbruck, 29. April – 3. Mai 1993*, ur. Wolfgang Meid – Peter Anreiter, Innsbruck: Verlag des Instituts für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, 1996, 107–117.
- Mees 2020** = Bernard Mees, Poeninus and the Romanisation of the Celtic Alps, v: *Prophecy, Fate and Memory in the Early Medieval Celtic World*, ur. Jonathan M. Wooding – Lynette Olson, Sydney: Sydney University Press, 2020, 15–33.
- Meid 1989** = Wolfgang Meid, *Zur Lesung und Deutung gallischer Inschriften*, Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, 1989.
- Meid 1998** = Wolfgang Meid, *Altkeltische Sprachen, Kratylos* 43 (1998), 1–31.
- Meiser 1998** = Gerhard Meiser, *Historische Laut- und Formenlehre der lateinischen Sprache*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1998.
- Meiser 2003** = Gerhard Meiser, *Veni Vidi Vici: die Vorgeschichte des lateinischen Perfektsystems*, München: Verlag C. H. Beck, 2003.
- Morandi 2004** = Alessandro Morandi, *Celti d'Italia II: Epigrafia e lingua dei Celti d'Italia* (a cura di Paola Piana Agostinetti), Roma: Spazio Tre, 2004.
- Oettinger 1988** = Norbert Oettinger, Der indogermanische Nominativ Dual aus laryngalistischer Sicht, v: *Laryngalthorie und die Rekonstruktion des indogermanischen Laut- und Formensystems*, ur. Alfred Bammesberger, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1988, 355–359.
- Prosdocimi 1967** = Aldo Luigi Prosdocimi, L'iscrizione di Prestino, *Studi Etruschi* 35 (1967), 199–202.
- Rasmussen 1989** = Jens Elmegård Rasmussen, *Studien zur Morphophonemik der indogermanischen Grundsprache*, Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, 1989.
- Rau 2009** = Jeremy Rau, *Indo-European nominal morphology: The decads and the Caland system*, Innsbruck: Institut für Sprachen und Literaturen der Universität Innsbruck, 2009.
- Repanšek 2013** = Luka Repanšek, The inscription from Chartres, *Études celtiques* 39 (2013), 181–192.

- Repanšek 2016** = Luka Repanšek, *Keltska dediščina v toponimiji jugovzhodnega alpskega prostora*, Ljubljana: Založba ZRC, 2016.
- RIG** = *Recueil des inscriptions gauloises* I: Michel Lejeune, Textes gallo-grecs, 1985; II.1: Michel Lejeune, Textes gallo-étrusques, Textes gallo-latins sur pierre, 1988; II.2: Pierre-Yves Lambert, Textes gallo-latins sur instrumentum, 2002, Paris: CNRS Éditions.
- RIU** = László Barkóczy – András Mócsy – Sándor Soproni, *Die römischen Inschriften Ungarns*, Amsterdam: Adolf M. Hakkert, Budapest: Akadémiai Kiadó, Bonn: R. Habelt, 1972–.
- Rubio-Orecilla 1999** = Francisco-Javier Rubio-Orecilla, Das keltiberische Verb und der protokeltische Imperativ, *Historische Sprachforschung* 112.1 (1999), 106–121.
- Schmidt 1986** = Karl Horst Schmidt, Zur Rekonstruktion des Keltischen: Festlandkeltisches und inselkeltisches Verbum, *Zeitschrift für celtische Philologie* 41 (1986), 159–179.
- Schrijver 1995** = Peter Schrijver, *Studies in British Celtic historical phonology*, Amsterdam, Atlanta: Rodopi, 1995.
- Schumacher 2004** = Stefan Schumacher, *Die keltischen Primärverben*, Innsbruck: Institut für Sprachen und Literaturen der Universität Innsbruck, 2004.
- Seldeslachts 2001** = Herman Seldeslachts, *Études de morphologie historique du verbe latin et indo-européen*, Leuven: Peeters, 2001.
- Stang 1966** = Christian Stang, *Vergleichende Grammatik der Baltischen Sprachen*, Oslo – Bergen – Tromsø: Universitetsforlaget, 1966.
- Stifter 2012** = David Stifter, Lenition of ‘s’ in Gaulish?, v: *The sound of Indo-European: phonetics, phonemics, and morphophonemics*, ur. Benedicte Nielsen Whitehead idr., Kopenhagen: Museum Tusulanum Press, 2012, 523–544.
- Thurneysen 1921** = Rudolf Thurneysen, Alte Probleme, *Indogermanische Forschungen* 39 (1921), 181–202.
- Thurneysen 1923** = Rudolf Thurneysen, Irisches und Gallisches, *Zeitschrift für celtische Philologie* 14 (1923), 1–12.
- Uhlich 2007** = Jürgen Uhlich, More on the linguistic classification of Lepontic, v: *Gaulois et Celtique continentale*, ur. Pierre-Yves Lambert – Georges-Jean Pinault, Genève: Librairie Droz, 2007, 373–411.
- Villanueva Svensson 2001** = Miguel Villanueva Svensson, Gaulish *ieuri*/εἰωραῖ and the 2nd/3rd dual ending of the Indo-European Perfect and Middle, *Historische Sprachforschung* 114.1 (2001), 147–163.
- Witzel 1989** = Michael Witzel, Tracing the Vedic dialects, v: *Dialectes dans les littératures indo-aryennes*, ur. Colette Caillat, Paris: Collège de France, Institut de civilisation indienne, Diffusion de Boccard, 1989, 97–265.

SUMMARY

Notes on the Third-Person Perfect Singular of *C(R)eH- Roots in Celtic

As is well established, the Celtic 3sg. active perfect ending *-*ū* can be securely confirmed to have played a role in Continental Celtic preterite formations (its elimination from the Insular Celtic systems is due exactly to its synchronic abnormality and subsequent substitution by *-*e* – a process that finds a perfect parallel in Gaulish δεδε). Apart from a single attestation in Lepontic *TeTu* to PIE **d^he-d^hoH₁-* or **de-doH₃-*, where due to the form's archaicity and general isolation within the synchronic system the ending must be seen as a *forma difficilior* and hence original, the only other morphological context in which *-*ū* reappears are remodelings of other inherited preterital formations. In Cisalpine Gaulish it seems to have served (alongside its 3pl. variant *-*ūs*) as a perfectivizing exponent, equipping old 3sg. and 3pl. imperfect forms, whereas in Gaulish (and perhaps Lepontic, if IEUREU discovered at Liddes is indeed a case in point) it is regularly found as the standard replacement of the otherwise expected *-*e* in the 3sg. and the 3pl. perfect of

the verb **arna-* (to PIE **perH₃-* ‘give, bestow, grant, establish’, attested in Gallo-Latin inscriptions as *ieuru* and *iourus* and in the Gallo-Greek context as εἰορῶν). It is argued that these must continue the same formation on the evidence of Old Irish suffixless preterite *·ir*, which clearly reflects a Proto-Celtic **φῖr-* < **φēr-*, which could only have escaped the expected remodeling to **φōr-* > **φār-* if the strong stem **pe-porH₃-* was too opaque at the time to be able to serve as the source for analogy. From this it necessarily follows that at the Proto-Celtic level the paradigm must have entailed a slowly disintegrating opposition between the strong stem **eur-* (< **e-or-* < **φe-φor-* < **pe-porH₃-*) and its weak variant **īr-* (< **φīr-* < **pēr-* ← **pe-pyH₃-*). As far as the source that would successfully account for both *ieur-* ~ *iour-* and εἰορῶν is concerned the following is called into consideration: (a) because the diphthong in the stem must be old, the predominant Gallo-Latin spellings with ⟨eu⟩ have to be seen as archaisms, (b) on the evidence of the available Gallo-Greek epigraphical data ⟨εἰ⟩ cannot be credibly interpreted as /i/, so that **īeur-* > **īour-* > **īōr-* has to be given preference (and thus **epi-pe-porH₃-* as its etymological source), (c) the problem of **ī* < **ē* < **ej* could be explained as the result of raising in hiatus of the type seen in the first member of personal names in *Dio-* < **dēo-* < **dēyo-* (as opposed to a steady *Deuo-* in less central Gaulish-speaking areas), but is only relevant if explicitly assumed (as it seems to generally have indeed been implied in previous discussions of this problematic verbal form) that **ej* in **ejeur-* would have developed as a proper diphthong due to hiatus (note that as proved by Old Irish *iar* < **epirom* it is clear that **p* > ∅ precedes **ej* > **ē*); under normal circumstances, however, the sequence should have yielded **īieur-* (with an interparadigmatically restored **e* for expected **i*), as would – in this case morphologically equally likely – **pi-pe-porH₃-* (> **i-j-eur-*). This, of course, is only possible if the Gallo-Greek ⟨εἰ⟩, normally used for /ī/, can be shown to represent in some way either /ij/ or its (otherwise unattested) reflex.

The reason for the presence of ⟨u⟩ ~ ⟨ou⟩ in **ī(i)eur-* is not as transparent as in the case of the formally perfectivized imperfects of the Cisalpine Gaulish **/karnitū/* type. What is clear is that under no interpretation can it reflect a conglomerate of the normal perfect ending **-e* plus **-ū*, because to assume that a secondary diphthong **-eu* (which is the only alternative under which any other reflex but **-ou* should be possible) yielded **-ū* in Gaulish would be entirely *ad hoc*. Therefore, because **-ū* appears to be a direct substitute for **-e* as inherited in this verbal form, and given that its presence cannot be explained as having been morphologically motivated (as was the case with *KarniTu* etc.), the reason behind the creation of **ī(i)eurū* (and, parallelly, **ī(i)eurūs*) must be sought in the verb’s function-specific semantics, which, synchronically, pretty much overlap with that of **dedū*, in which the *-ū* as an ending *was* inherited. That this explanation is surely correct is proved by two Gaulish by-forms 3.sg εἰορῶν (RIG I G–528) = *ī(i)ōraj/* and *ieuri* (RIG II.1 L–67) = *ī(i)eurī/*, which, contrary to all other assumptions voiced in previous discussions of the phenomenon, simply replace the **-e* with **-ai* (> **-ī*), another synchronically anomalous ending, shaped in the context of the 3sg. of the neo-perfect (< old root-aorist) **la-e* > **lai* ‘put’, whose only attestation *to-me-d-ec-lai* again testifies to a semantic specialization ‘set up, establish, give’.

In summary: it becomes increasingly clear that **-ū* must have arisen as a synchronically anomalous allomorph of the 3sg. act. pf. in all verbal forms whose roots terminated in **eH*-type sequences, specifically in **d^he-d^hoH₁-* ‘put, place’ and **de-doH₃-* ‘give’, and spread thence to Cisalpine Gaulish imperfects in what was perhaps an across-the-board formal perfectivization as well as to **ī(i)eur-*, which remodeled its inherited 3sg. **ī(i)eur-e* after **dedū* (before the latter was subjected to a remodeling to the synchronically regularized **dede*) due to the semantic match (especially in votive contexts). An indication that the final **-ū* (3pl. **-ūs*) in Cisalpine Gaulish imperfects *KarniTu*, *KarniTus* does not have the same source, but is indeed most likely due to a process of morphologically-motivated excrescence, is provided by the Lepontic imperfect *KariTe* (and possibly also *KaliTe*), which underwent the very same development, but despite

the fact that Lepontic clearly possessed a 3sg. **dedū*, chose to use the predominant form of what came to be recognized as the perfect exponent, proving that the semantics itself played no decisive part in the process (all this under the natural *proviso*, of course, that *KariTe* and/or *KaliTe* were as semantically as close to *TeTu* as *KarniTu* (gl. *locavit et statuit*) would – at least in its synchronic use – have been to **dedū*).

It is argued that, unless PCelt. **-ū* was in fact generalized from **de-doH_{3-e}* > **de-doH-o* > **de-dō* > **de-dū* (this is possible but extremely unlikely given that all other Indo-European languages restore the uncolored ending in all such cases where **-e* would otherwise be expected to yield **o* or **a*), the only likely source for the unambiguously inherited **-ū* in **dedū* must be the same sequence as is typically observable from the Vedic 3rd (and 1st) person perfect singular to exactly such roots, which is not a novel idea, but is one that does not seem to be the *communis opinio* at all (a Proto-Celtic contraction product of **oHe* is normally assumed, but this is to all effects an indefensible proposal, because there can be no certainty as to what such a sequence would yield). If so, the only convincing possibility is to assume, as has been done in the case of Vedic (and is at least a marginal possibility in the explanation of the problematic *u*-element in the Latin *v*-perfect), that PCelt. **-ū* is the result of a PIE sequence **oHu* < **oHe* (note that it is wrong to draw a parallel in the development of such sequences in the sphere of the 3sg. (and possibly also the 1sg.) of the perfect and the nom./acc. masculine thematic duals, in which **-u* is a separate morpheme, added to the zero-grade collective dual suffix **-eH₁₋*). The extremely peripherally attested pre-consonantal Vedic examples in *oā* and what was generalized as the neutral variant in *oā* in Avestan texts are argued to reflect a secondarily created **oH C^o*, backformed from the pre-vocalic sequence **oH-u V^o* when **u* came to be reinterpreted as a basically sandhi-related connective element (**oH u V^o*). Proto-Celtic, then, behaved exactly as Vedic in generalizing the pre-vocalic variant **dedōu*, which would have regularly developed to **dedūu* (by the PCelt. raising of **ō* in final syllables) > **deduu* (by Osthoff's Law, also affecting long auslauting diphthongs) > **dedu* (by **u* absorption; cf. **-ōi* > **-ūi* > **-ui* > **-u* in later Gaulish and Godelic). This Celto-Indo-Iranian isogloss is of course only seemingly exclusive and due mostly to the fact that most other Indo-European languages in which a reflex of such sequences would be expected to surface at least in some variety have either restructured or marginalized and then eliminated the relevant instances (cf. the Greek *k*-perfect of the βέβηκε type < **g^ue-g^ueH_{2-k-}*, Germanic **geβanaⁿ* for **deH₃₋*, **standanaⁿ* for **steH₂₋*, and the generalization of the imperfect in the case of **d^heH₁₋*, the Italic zero-grade substitutes 3sg. **ded-e* < **de-dH_{3-e}*, **θeð-e* < **d^he-d^hH_{1-e}*, **stest-* < **se-stH_{2-e}*, etc.).

ПОЛИНА БЫЧКОВА [POLINA BUČKOVA]

ДИСКУРСИВНЫЕ ФОРМУЛЫ ПОДТВЕРЖДЕНИЯ В ТИПОЛОГИЧЕСКОЙ ПЕРСПЕКТИВЕ

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.08](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.08)

Diskurzivne formule pritrjevanja s tipološkega stališča

Prispevek predstavlja zasnovno tipološke študije pragmatičnih zgradb v vlogi odgovora (rus. *Ne govori!*, sl. *Kaj si pa misliš!*). Zasnova tipologije je izdelana po modelu moskovske leksikalnotipološke raziskovalne skupine. Na podlagi gradiva iz vzporednih korpusov in vprašalnikov analiziramo ruske, slovenske in italijanske diskurzivne formule s pomenom pritrjevanja.

Ključne besede: diskurzivne formule, leksikalna tipologija, pragmatična tipologija, konstrukcijska slovnica, govorna dejanja

Discourse formulae of Confirmation from a Typological Perspective

This article presents a pilot typological study of pragmatic response constructions such as Tell me about it!, I should think so!, No way!, and so on within the framework of the Moscow Lexical Typology group. It examines the class of discourse formulae with a confirmative meaning in Russian, Slovenian, and Italian based on data from questionnaires and parallel corpora.

Keywords: discourse formulae, lexical typology, pragmatic typology, Construction Grammar, speech acts

1 ФРЕЙМОВЫЙ ПОДХОД В ЛЕКСИЧЕСКОЙ ТИПОЛОГИИ И ЕГО АДАПТАЦИЯ ПОД ЗАДАЧИ ПОСТРОЕНИЯ ТИПОЛОГИИ ДИСКУРСИВНЫХ ФОРМУЛ

1.1 Лексическая типология и подход Московской лексико-типологической группы

Лексическая типология – не так давно существующая, но расширяющаяся область лингвистики, в задачи которой входит поиск когнитивно универсальных значений и семантических противопоставлений в лексике. В рамках лексической типологии разработано несколько методов выявления универсального набора значений. Их подробный обзор дан в Kortjevskaia et al. 2016. В этой области развивается несколько направлений исследований – экспериментальное (см. Majid 2012), квантитативное (ср. Rzymiski et al. 2020), металингвистическое (см. Goddard 2010) – и среди них так называемый

Исследование выполнено при финансовой поддержке РФФИ в рамках научного проекта 20-012-00240 А «Проблема семантической непрерывности в лексико-типологическом аспекте».

фреймовый подход, который представляет Московская лексико-типологическая группа (MLexT).

В основе MLexT лежит идея о том, что лексику нельзя рассматривать отдельно от контекста. Типовой контекст употребления лексемы соотносится с некоторым набором наиболее характерных для нее внеязыковых ситуаций. Структуру этих ситуаций моделируют фреймы.¹ Фреймы задают ситуацию и характеризуют типы ее участников. Так, исследования MLexT, основанные на полевых, словарных и корпусных данных, показывают, что поле AQUAMOTION (движение и нахождение в воде) характеризуется четырьмя основными фреймами: плавание одушевленного субъекта, плавание судов, плавание за счет течения и нахождение на поверхности воды (Lander et al. 2012). Несколько упрощая, с точки зрения MLexT, это и есть универсальный набор значений для поля AQUAMOTION. Остается только проследить стратегии колексификации (François 2008) – то есть стратегии объединения этих значений одной лексемой в разных языках. В английском действует дистрибутивная стратегия: эти фреймы противопоставлены разными глаголами (*swim, sail, drift, float*). В большинстве славянских языков – стратегия доминантного глагола, так что эти фреймы почти всегда объединены (за исключением нахождения на поверхности). В хинди, например, нахождение на поверхности колексифицируется с плаванием человека и лексически противопоставлено остальным фреймам. Такие стратегии отражают относительную близость между выделенными значениями, определяют связи между ними и позволяют с помощью семантических карт визуализировать системы противопоставлений в каждом семантическом поле.²

До сих пор работа велась преимущественно на материале предикатов: глагольной (AQUA-MOTION, глаголы звука, глаголы боли, глаголы падения и др.) и признаковой лексики. На этом материале показана принципиальная общность противопоставлений для каждой семантической группы лексем в разных языках. Интересна задача проверить применимость этой технологии к принципиально другим областям. В этой работе она решается на материале так называемых **дискурсивных формул** (подробнее об этом классе конструкций в русском языке см. Pužajeva et al. 2018; Vyčková et al. 2019).

Дискурсивные формулы представляют собой отдельный класс некомпозиционных (см. Fillmore 1988) единиц – это разговорные реплики, как рус. *Еще бы, Ну и ну*, англ. *Come on, No way, You bet*, слвн. *Ne bi rekel, Točno tako*, состоящие из нескольких элементов и выражающие прагматические значения: отказ, согласие выполнить просьбу, удивление, подтверждение и пр. Ср. пример употребления русской дискурсивной формулы в диалоге:

1 Термин фреймовой семантики, см. подробнее Fillmore 1976, а также, применительно к лексической типологии, Rakhilina – Reznikova 2016.

2 Об автоматизации процесса построения такой карты см. Ryzhova – Obiedkov 2017.

[1] *Вы ведь знакомы? – Еще бы!* [Л. Н. Толстой. Анна Каренина]

В нашей работе рассматриваются формулы с семантикой подтверждения трех языков: **русского, словенского и итальянского**. Таким образом, в пилотной выборке есть два родственных, но не находящихся под непосредственным взаимным влиянием языка, и два языка, существующих в близком контакте. Анализ производится на материале Национального корпуса русского языка (НКРЯ), Параллельного корпуса славянских языков Parasol и корпуса итальянского языка itTenTen в совокупности с данными, полученными от носителей при помощи анкеты.

Части 2 и 3 первого раздела содержат более подробное обсуждение существенных для поставленной задачи свойств дискурсивных формул и описание адаптированной методики. В разделе 2 приведен анализ структуры поля подтверждения. В разделе 3 описано распределение дискурсивных формул русского, словенского и итальянского языков по выделенным фреймам. Результаты сравнения систем трех языков и некоторые параллели в моделях образования дискурсивных формул подтверждения рассматриваются в заключении.

1.2 Специфика дискурсивных формул как объекта для лингвистической типологии

Основные принципы построения лексической типологии и методы, разработанные Московской лексико-типологической группой, – такие, как выделение фреймов на основании сочетаемости с контекстом – применимы к материалу дискурсивных формул. Очевидно, однако, что между дискурсивными формулами и отдельными лексическими единицами есть принципиальные отличия.

Во-первых, дискурсивные формулы конструируются (или прагматизируются – см. Heine 2013) из нескольких слов, а значит обладают (хотя и зачастую непрозрачной) внутренней формой. Следовательно, в этом случае важны источники конструирования.

Во-вторых, дискурсивные формулы, как реплики диалогов, представляют другую область языка: здесь вступают в действие обычно нерелевантные для лексики параметры – оценки, ожидания, интенции, отношения между говорящим и адресатом.³ Фреймы будут основываться на классификации ситуаций взаимодействия между говорящим и собеседником.

В-третьих, если лексические единицы в нормальном случае встречаются во фразе, авторство которой целиком принадлежит говорящему, то для дискурсивных формул контекст – это реплика собеседника. Таким образом, правила употребления дискурсивных формул складываются из двух обяза-

3 С точки зрения фразеологической теории, эти же параметры отличают подобные дискурсивным формулам сентенциальные фраземы от паремий (Metc 2016: 47).

тельных параметров – типа предшествующего речевого акта собеседника и говорящего.

1.3 Анкета

Типологическая анкета для дискурсивных формул поля *подтверждения*, рассматриваемого в нашей работе, составлялась с учетом их особенностей. В результате каждый вопрос анкеты включает в себя контекст слева от дискурсивной формулы, моделирующий речевой акт собеседника, и продолжение реплики говорящего, проясняющее его реакцию, выраженную дискурсивной формулой. Ср.:

[2] А: *А там паста есть?* Б: _____ *Это же итальянский ресторан.*

Первый вариант анкеты был составлен на основе анализа вхождений в НКРЯ выборки из семи русских дискурсивных формул подтверждения – *еще бы, а как же, а ты как думал, еще как, не говори* и *вот именно*.⁴ Результирующая анкета, которая использовалась в данной работе, состоит из 17 вхождений. Они включают в себя все контексты, которые оказались противопоставлены по возможности встретить в них ту или иную дискурсивную формулу в русском языке. При поиске противопоставлений создавались комбинации из левых и правых контекстов, так что, например, в анкете оказались два вхождения с речевым актом «оценка» – в одном случае продолжение указывало на солидарность говорящего с собеседником, а в другом – на непонимание его:

[3] *Какая погода хорошая!* – (ср. *И не говори *А ты как думал*) *Кайф!*

[4] *Фу, какая гадость!* – (ср. *А ты как думал *И не говори*) *Это же рыбий жир!*

2 СТРУКТУРА ПОЛЯ ПОДТВЕРЖДЕНИЯ

На основе анализа употреблений дискурсивных формул подтверждения в русском языке была определена структура поля, впоследствии проверенная и уточненная материалом итальянского и словенского. Выделены четыре основных ситуации-фрейма: **очевидность**, **экспертная оценка**, **осознание** и **солидарность**. Они могут быть противопоставлены друг другу по набору параметров (см. таблицу 1). Эти параметры можно условно задать при помощи вопросов:

- (1) Фигурирует ли в диалоге знание Р (или представление, которое считается знанием) или происходит обмен мнениями?
- (2) Презумптивно ли знание Р или появляется у говорящего в процессе разговора?

⁴ Работа по составлению анкеты велась совместно с Е. Ю. Козюк.

- (3) Есть ли у говорящего презумпции, что все, включая собеседника обладают знанием Р?

Эти параметры позволяют выделить четыре фрейма с условными названиями: очевидность, экспертная оценка, осознание и солидарность.

Фрейм \ Параметр	знание VS мнение	презумптивное знание	презумпция о знании собеседника
очевидность	знание	да	да
экспертная оценка	знание	да	нет
осознание	знание	нет	нет
солидарность	мнение	–	–

Таблица 1: Параметры фреймов подтверждения

Далее мы обсудим каждой из четырех фреймов.

2.1 Фрейм очевидности

Центральный речевой акт – вопрос

Фрейм очевидности представляет собой ситуацию диалога, в котором собеседник своим высказыванием демонстрирует частичную или полную неосведомленность в некотором вопросе. Высказывание говорящего имеет презумпцию, что он не ожидал от собеседника этого незнания – говорящий считает собственное представление о ситуации не только единственным правильным, но и фактически безальтернативным – то есть, очевидным. В действительности он может так не считать, но, произнося формулу, принадлежащую этому фрейму, *представлять* ситуацию именно так – с целью, например, выставить собеседника в менее выгодном свете.

Проявить неосведомленность или неуверенность собеседник говорящего может несколькими способами, но самый явный из них – вопрос: задавая вопрос, он как бы сам признается в незнании чего-то, что известно адресату. Поэтому центральным речевым актом для фрейма очевидного подтверждения является общий вопрос.

Помимо вопроса, левыми контекстами в этом фрейме могут выступать предположение, совет, комплимент и оценка.

Предположение обнаруживает у собеседника сомнения, неуверенность в своем представлении о ситуации. В этом случае говорящий как бы удивляется тому, что собеседник не считает очевидным то, что считает очевидным он сам.

В контексте совета еще сильнее проявляется этот аспект. Отвечая дискурсивной формулой с очевидностью на совет, говорящий сообщает: ‘совет собеседника сделать Р неуместен, потому что говорящий и так знает, что ему нужно делать Р, и собеседнику следовало бы догадываться об этом’.

Среди левых контекстов в этом фрейме оказался и комплимент. Презумпция очевидности сказанного здесь срабатывает как одна из принятых стратегий на него (наравне с отрицанием или переменной темы, см., например, Romeranz 1978): изобразить ситуацию таким образом, как будто собеседник не сказал ничего нового (а следовательно, произвести некоторую девалоризацию). Конечно, в таких контекстах формулы очевидности приобретают шуточный тон.

Левый контекст оценки во фрейме очевидности представлен совсем периферийно. В таких примерах говорящий тоже обозначает, что ожидания собеседника должны были заранее соответствовать полученному опыту и он мог бы предвидеть ситуацию, раз это мог предвидеть сам говорящий. При этом оценка в реплике собеседника незаметно трансформируется в удивление.⁵

Как-то тут прохладно. – А как же! / А ты как думал, ты же в Англию приехал.

2.2 Фрейм экспертной оценки

Центральный речевой акт – предположение

Фрейм экспертной оценки отличается от предыдущего тем, что говорящий не ожидает от собеседника абсолютно тех же представлений о мире, что есть у него. При этом говорящий считает, что об обсуждаемой ситуации Р знает больше, чем собеседник – поэтому в диалоге он выступает в качестве эксперта, к которому обращаются за консультацией. Интересно, что, несмотря на то, что логически были выделены два возможных речевых акта, которыми могли бы быть стимульные реплики в этом фрейме, – предположение и вопрос – наш материал показал, что те формулы, которые зарезервированы только для этого фрейма, а не распространяются на него из фрейма очевидности, реагируют обычно только на предположение. Если во фрейме очевидности говорящему приходится собеседника просвещать, здесь ему необходимо лишь одобрить уже выдвинутую им версию. Естественно, что при этом формулы, попадающие в этот фрейм, имеют более доброжелательный характер.

2.3 Фрейм осознания

Центральный речевой акт – предположение

Принципиальное отличие фрейма осознания от предыдущих двух заключается в том, что представления говорящего по поводу обсуждаемой ситуации

⁵ Проблема реинтерпретации речевого акта собеседника за счет формулы – это отдельная интересная тема, которой в этой работе не удастся уделить достаточного внимания.

R меняются в процессе диалога. Своей репликой собеседник подает говорящему идею, которую тот, после рассмотрения, принимает и переводит в другой разряд – в разряд знания.

Можно сказать, что в этом фрейме больше всего работает кооперация – оба участника за время диалога приобретают новое общее знание, и каждый из них вносит в это свой вклад – собеседник генерирует точку зрения, а говорящий ее сертифицирует.

Есть два типа контекстов, возможных для этого фрейма – двухчастный и трехчастный (в количество частей здесь включена и реплика, содержащая формулу). В двухчастной структуре левым контекстом оказывается предположение собеседника о R. Трехчастная структура, в дополнение к предположению собеседника и подтверждению говорящего, содержит предысторию, в которой сам говорящий высказывает точку зрения, альтернативную той, которую он впоследствии принимает. Тогда предположение, высказанное собеседником непосредственно перед репликой-формулой, выступает в качестве контраргумента.

Таким образом, в формулах, принадлежащих фрейму осознания, отображается контраст между приобретенной точкой зрения и предыдущей либо ее отсутствием, который может быть заложен в их внутренней форме. При этом если контраст более сильный, формулы могут быть уместны только в трехчастной структуре.

2.4 Фрейм солидарности

Центральный речевой акт – оценка

Во фрейме солидарности участники диалога оперируют не версиями некоторого события, среди которых одна представляется им правильной, а субъективной категорией – отношением к ситуации R. Поэтому левые контексты употребления формул этого фрейма очень однородны – по нашей классификации, они все относятся к речевому акту оценки, который варьируется только в отношении тональности – положительной или отрицательной. Подтверждение в таком случае несет несколько иную функцию, чем в остальных трех фреймах. Говорящий не оценивает содержание предыдущей реплики с точки зрения его правильности, но сообщает о том, что он и сам думал и думает так же и разделяет эмоции по поводу обсуждаемой ситуации R, как бы поддерживая собеседника и объединяясь с ним. Можно предположить, что в случае, если оценка, данная собеседником, – негативная, выражение солидарности будет более сильным.

3 СУЩЕСТВУЮЩИЕ СИСТЕМЫ ПОДТВЕРЖДЕНИЯ⁶

3.1 Формулы подтверждения в русском языке

Формулы русского языка показывают достаточно строгое распределение по выделенным фреймам подтверждения, и данное обстоятельство для нас удачно, учитывая, что русский материал был для нас стартовым. Формулы – как бывшие в выборке изначально, так и добавленные туда после обнаружения их эквивалентов в других языках – делятся на четыре практически не пересекающихся группы.

Самая большая группа русских формул подтверждения соответствует **фрейму очевидности**. В нее входят такие единицы, как *а как же, а ты как думал, еще бы, ну разумеется, ясное дело* и другие подобные им – ср.:

- [5] *А бывают книги про людей? – Еще бы!* – хохотнул Сол. – Полным-полно! [Юлия Лаврашина. Улитка в тарелке (2011)]
- [6] *Нет ли у Вас фоторобота? – спросил Шерлок Холмс секретаря. – А как же!* – ответил радостно секретарь. [«Информационные технологии», 2004]

Группа формул, соответствующая **фрейму экспертной оценки**, значительно меньше группы фрейма очевидности – кроме того, формулы, относящиеся к ней, гораздо менее частотны. Возможно, это связано с тем, что это наиболее нейтральный контекст подтверждения с минимальным количеством нюансов, что делает наиболее естественной стратегией воспользоваться однословной реакцией типа *именно* или просто универсальным *да*⁷. Тем не менее, группа таких формул существует, к ним относятся *так и есть, именно так, совершенно верно* (а также совсем мало распространенные *в точку* или *в яблочко*). Ср. примеры:

- [7] *То есть вы хотели бы вернуть детям, а, возможно и их родителям, тот самый слух к чужой боли? – Именно так.* [«Богатей» (Саратов), 2003.09.11]
- [8] *Доктора богословия должны перезащищать диссертацию в каком-то другом вузе, видоизменяя ее? – Совершенно верно. А иногда приходится соглашаться на кандидатскую степень!* [Невероятные приключения теологии в России (2015.10.12)]

В таких примерах очень легко применить и формулы очевидности: тогда говорящий представляет то, что известно ему и неизвестно собеседнику, как очевидное, таким образом ставя себя в более авторитетную позицию. К тому же, формулы экспертной оценки, как и формулы очевидности,

6 Автор выражает благодарность экспертам по итальянскому языку Франческе Локе, Валентине Бенини, Франческе Лаццарин, Луизе Руволетти и Марко Бязио и экспертам по словенскому языку Андрее Желе и Матею Метерцу.

7 Интересной задачей было бы оценить соотношение частотности использования дискурсивных формул и «дефолтных» ответов *да* и *нет* в разных фреймах согласия и отрицания. В. Enfield et al. 2019 производилось подобное типологическое исследование процента случаев, где в ответ на общий вопрос в языке используется однозначная фраза вместо «междометия» (к последним авторы относят и частицы, и формулы).

интенсивны. Однако они несовместимы с правыми контекстами, в которых эксплицирована очевидность ответа, и встречаются только в качестве реакций на предположения (или вопросы, в которых есть заведомое предположение, ср. *Это его мама на фотографии?* – *Совершенно верно / Именно так*, но не на обычные общие: – *А пицца у вас есть?* – **Совершенно верно / *Именно так*).

Группа, состоящая из формулы *вот именно* и редких, но достаточно разнообразных *тоже верно*, *и то верно*, *пожалуй что*, *твоя правда* и др., принадлежит **фрейму осознания**. (Сюда бы подошло и относительно композиционное выражение *ты прав*). Часть формул этой группы (ср. *и то верно*) имеет тенденцию использоваться только в контекстах с более сильным контрастом между исходной и новой точкой зрения: например, в 9 говорящий пересматривает свое собственное предложение говорящему и находит его бессмысленным.

[9] Старый Солдат (*подавая фляжку с водой*). *Вот вода для госпожи гофмейстерины Гофмейстерина. Не надо, я и так вся вымокла!* Старый Солдат. **И то верно!** [Самуил Маршак. Двенадцать месяцев (1943)]

Другие – например, *пожалуй что* – возможны в любом контексте, где сказанное собеседником представляется как новое для говорящего. Ср.:

[10] *Получается скандал. – Пожалуй, что...* [Л. Н. Андреев. Христиане (1905)]

Фрейм солидарности в русском языке покрывает в первую очередь формулу (*и / да*) *не говори* – именно она реагирует на оценку – судя по примерам в НКРЯ, в первую очередь на отрицательную (11).

[11] *Раздражает. – И не говори.* [М. Трауб. 2009]

Тоже в значении солидарности, но с дополнительной идеей усиления высказанной до этого оценки может использоваться формула *не то слово* – причем она как раз не пренебрегает положительными контекстами:

[12] *Интересно. – Не то слово, Мариночка, не то слово!* [Т. Соломатина. 2011]

Как, предположительно, все градуальные формулы, *не то слово*, однако, может отвечать и на вопрос тоже:

[13] *Он ее... очень любил? – как-то само собой выговорилось у Мышкина. – Не то слово!* [В. Белоусова. 2000]

Мы видим, что в русском языке действительно наблюдается дистрибутивная система – см. упрощенную схему 1.

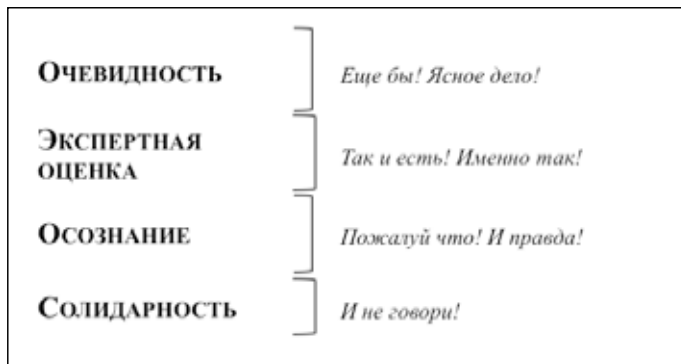

Схема 1: Структура поля подтверждения в русском языке

В основном все дискурсивные формулы подтверждения закреплены за своими фреймами. Некоторые периферийные употребления могут объединять несколько из них – так, например *ну конечно* объединяет фрейм осознания (14) с фреймом очевидности (15) и, возможно, экспертной оценки – при этом в этих случаях она будет произноситься с разной интонацией.

- [14] *Часто в отъезде бывает?* – **Ну конечно**, – рассеянно кивнул профессор. – *Работа такая.* [Александра Маринина. Ангелы на льду не выживают. Т. 1 (2014)]
- [15] *Отсидживались за границей? Состояли любовницей какого-нибудь комиссара?* – *женщина бросила быстрый взгляд на сумочку, и Тарасов хлопнул себя по лбу.* – **Ну конечно**, профессор! *Светило молодой советской науки! Усиленный паек, охрана, площадь...* [Карина Шаинян. Бог из машины (2014)]

3.2 Формулы подтверждения в словенском языке

Согласно собранным нами данным, словенские дискурсивные формулы делят поле подтверждения на две части. Одна часть формул покрывает фреймы очевидности и экспертной оценки, а другая – фрейм осознания и солидарности. Таким образом, для словенской системы релевантно в первую очередь презумптивное знание говорящего с одной стороны (характерное для очевидности и экспертной оценки) и его отсутствие с другой.

Первые два фрейма покрываются словенскими формулами *jasna stvar* (букв. ‘ясная / понятная вещь’), *itak da ja* (букв. ‘конечно что да’), *kaj pa misliš / kaj si pa mislil* (букв. ‘а как ты думаешь / а как ты думал’). Ср. примеры из параллельного корпуса InterCorp v-10 в системе Чешского Национального корпуса: очевидность (16) и экспертная оценка (17).

- [16] *A si lačen?* – **Ja itak!** (*itak da ja / jasna stvar / kaj pa misliš / kaj si pa mislil*). – *Za vsakega en jogurt. Žlice imamo?*
Вы голодны? – *Да, конечно! (Еще бы!)* – *Тут йогурт, хватит всем. Вы принесли ложки?*

- [17] »Če bi ukazal generalu, naj kot metuljček frfota od cveta do cveta [...], general pa ukaza ne bi izpolnil, kdo bi bil kriv? On ali jaz?« »Vi!« je odločno dejal Mali princ. »**Tako je (jasna stvar / itak da ja / kaj si pa mislil).**«

Если я прикажу какому-нибудь генералу порхать бабочкой с цветка на цветок [...], и генерал не выполнит приказа, кто будет в этом виноват – он или я? – Вы, ваше величество, – ни минуты не колеблясь, ответил Маленький принц. – **Совершенно верно**, – подтвердил король.

Еще две формулы – *kakšno vprašanje!* (букв. ‘какой вопрос’), *kaj sploh sprašuješ* (букв. ‘зачем вообще спрашиваешь’) и *še vprašuješ!* (‘еще спрашиваешь!’) – имеют более узкую сочетаемость и подходят только к фрейму очевидности и только к прототипическому для него левому контексту – вопросу (см. [18]). Можно предположить, что это говорит о незавершившейся прагматикализации этих выражений, потому что в них слишком еще большую роль играет внутренняя форма – говорящий прямым текстом сообщает, что вопрос, заданный ему, был неуместен. Ср. здесь русское *не вопрос*, которое используется в качестве ответа на просьбы, но не реагирует на вопрос, а значит, менее композиционно.

- [18] *Si res varuška? – **Kakšno vprašanje!***
*Вы действительно няня? – **Что за вопрос?***

Вторая группа словенских формул подтверждения – *točno tako* (‘точно так’), *tako je* (‘так есть’), *res je* (‘это правда’) и *samo res* (‘только правда’) – покрывает оставшиеся два фрейма осознания и солидарности:

- [19] *Vendar predlog, naj bi Kanta poslali na Solovke, tujca ni prav nič zdražil, še navdušil ga je. »Tako je, tako je (točno tako / res je / samo res),« je vzkliknil in levo zeleno oko, obrnjeno k Berliozu, se mu je zaiskrilo.*

Но предложение отправить Канта в Соловки не только не поразило иностранца, но даже привело в восторг. – **Именно, именно**, – закричал он, и левый зеленый глаз его, обращенный к Берлиозу, засверкал, – ему там самое место!

- [20] *Mar ni prekrasna? **Da, res je (točno tako / tako je / samo res).***
*Красавица, верно? **Да, хороша.***

При этом *res je*, *točno tako* и *tako je* способны употребляться и в контекстах предположения, во фрейме экспертной оценки – наименее маркированном фрейме поля:

- [21] *»Moj gospodar pravi, da sem preveč mačja.« [...] »Torej misli, da imate določene mačje lastnosti?« **»Ja, tako je,« je odgovorila Mija.***

Мой хозяин считает, что во мне слишком много кошачьего. [...] – Вероятно, он имеет в виду, что в вас есть что-то от кошки? – **Именно так**, – подтвердила Мурли.

Отдельная формула *no, vidiš* (‘ну, видишь’), похожая на русскую *вот видишь*, соответствует периферийным контекстам – комплимента и дискуссии, в которой говорящему удалось переубедить собеседника (22).

- [22] »Izhajjva iz dejstva,« je začela Mačka, »da psi niso nori. Se strinjaš s tem?« »**Bi rekla,**« je odvrnila Alica. »**No vidiš,**« je povzela Mačka.
Начнем с того, что пес в своем уме. Согласна? – Допустим, – согласилась Алица. – Дальше (‘в словенском переводе ≈ ‘вот именно’), – сказал Кот.⁸

Основное распределение формул подтверждения в словенском представлено на схеме 2.

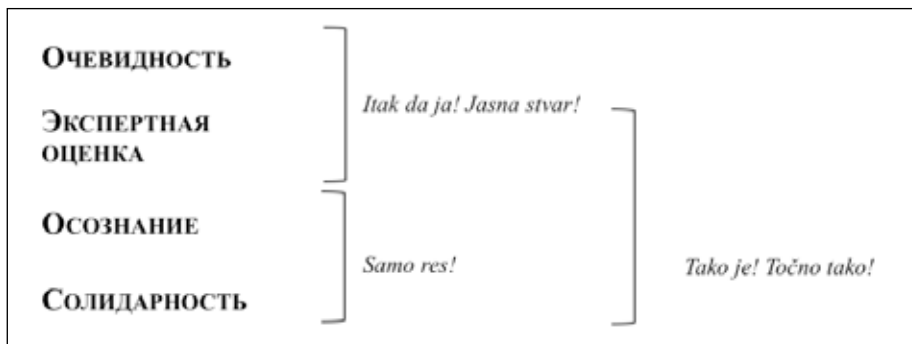

Схема 2: Структура поля подтверждения в словенском языке

Нельзя не отметить, что в словенском языке многие однословные реакции подтверждения, способные, как русское *конечно*, функционировать и как дискурсивные маркеры, восходят к формулам. Ср. *itak*, образованное по той же модели, что и русское *итак*, но развившее совершенно другую семантику очевидности, а также два слова, образованных по общей модели – из глагола и союза *da* ‘что’ – *seveda* (‘известно,⁹ что’) и *menda* (‘считает, что’), см. Snoj 2016. В русском языке такая стратегия образования дискурсивных маркеров нехарактерна для этого поля, но встречается, например, в удивлении, ср. русские дискурсивные слова *неужели*, *неужто*.

3.3 Формулы подтверждения в итальянском языке

В итальянском, как и в русском, самая большая группа формул соответствует фрейму очевидности – в нее входят выражения *per forza* (‘обязательно’ –

8 В этом примере обнаружилась еще формула *bi rekla* (букв. ‘сказала бы’), которая используется здесь во фрейме осознания и переведена как *допустим*. Ее не было в исходной выборке, поэтому она не была включена в общий анализ структуры поля подтверждения в словенском, однако стоит заметить, что ее внутренняя форма интересна для сопоставления с русской формулой отрицания *я бы не сказал*. В словенском с отрицанием она тоже используется:
– *Ga tisto lahko ubije?* – *Ne bi rekla.*

– *Ona действительно убьет его?* – *Сомневаюсь.*

9 *Se ve* представляет собой сочетание возвратной частицы и глагола ‘знать’ в третьем лице единственного числа. В словенском языке, как в итальянском, существует возвратная конструкция со значением обобщенного субъекта (см. Uhlik – Žele 2018).

букв. ‘насиленно, силой’), *ci mancherebbe* (‘нам / тут¹⁰ бы недоставало’), *come no* (‘как нет’), *eh direi* (‘эх я бы сказал’),¹¹ *ci credo* (‘я в это верю’).

Из этой группы большая часть распространяется на соседнее подтверждению поле согласия на просьбу – ср. *ci mancherebbe* (23). Кроме того *ci mancherebbe* может использоваться еще и в качестве реакции на новость (говорящий представляет сообщенную собеседником информацию как нечто очевидное, ср. (24), а также в ответ на благодарность (25).

- [23] *Ne говорите Ларе. Она с ума сойдет. – Еще бы. Для этого я позвал вас в другую комнату.* [Б. Пастернак. 1945–1955]
 «Non ditelo a Lara. Impazzirebbe.» «*Ci mancherebbe altro. Per questo vi ho fatto venire in un'altra stanza.*» [Boris Pasternak. Il dottor Zivago (Pietro Zveteremich)]
- [24] *Ведь я мертвых никогда еще не продавала – Еще бы! Это бы скорей походило на диво, если бы вы их кому нибудь продали.* [Н. В. Гоголь. 1835–1852]
 «Morti non ne ho ancora mai venduti.» «*Ci mancherebbe altro! Ci sarebbe piuttosto da meravigliarsi se li avesse venduti a qualcuno.*»
- [25] *Я поблагодарил служащего. Он ответил: ради Бога.* [В. Набоков. 1955–1967]
Lo ringraziai. Lui disse: ci mancherebbe. [V. Nabokov. (Giulia Arborio Mella)]

Три итальянские формулы подтверждения из фрейма очевидности – *ma che dici* (‘да что ты говоришь’), *ma che discorsi sono* (‘да что за разговоры’) и *che domande* (‘что за вопросы’) – сочетаются только с вопросами (26), как было в словенском, и, как и словенские *kakšno vprašanje* и *kaj sploh sprašuješ*, эти формулы реагируют скорее на сам речевой акт собеседника, а не на его содержание.

- [26] *Se verrei? Che domande, certo che sì.*
Согласен ли я? Что за вопрос! Конечно, да!
 [примеры из параллельного корпуса ReversoContext]

Две формулы – *altro che* (‘а как же иначе’) и *senza dubbio* (‘без сомнения’), объединяют фрейм очевидности с фреймом экспертной оценки:

- [27] *[...] ведь не каждый же день встречаешься с нечистой силой! – Еще бы, – подтверждал Аззелло, – если бы каждый день, это было бы приятно!*
[...] non capita tutti i giorni d'incontrare il maligno! – Altro che! – confermò Azello. – Fosse tutti i giorni, sarebbe troppo bello!
- [28] *Так у тебя и флигелек завелся? – Как же-с; где баня-с, – вмешался Тимофеич.*
Hai costruito un'ala? – Altro che! – esclamò Timoteo – e c'è anche il bagno.

В итальянском есть также формула *eh vedi*, которая используется только как экспертное подтверждение. Во фрейме солидарности есть специализи-

10 В итальянском языке существует омонимия дательного падежа местоимения первого лица единственного числа и пространственного наречия ‘там, тут’. Опрошенные носители итальянского затруднились ответить, какое из этих слов входит в состав формулы *ci mancherebbe*.

11 Заметим, что, несмотря на формальное сходство, словенская формула *bi rekla* и итальянская *eh direi* покрывают соседние фреймы, но не пересекаются.

рованная формула *non me lo dire* (букв. ‘не говори мне это’), отвечающая исключительно на негативную оценку. А вот отдельных формул, которые бы специализировались на фрейме осознания, выявить не удалось – ни в параллельных корпусах, ни при работе с носителями языка. Эту область обслуживают формулы *proprio così* (‘именно так’), объединяющая солидарность, осознание и экспертную оценку, и *per l'appunto* (букв. ‘для записи’), объединяющая фреймы экспертной оценки и осознания:

- [29] *Лицо открытое, полная, белая. – Это которая всё косы заплетала и расплетала? – Косы, косы! Ну да! В самую точку. Косы!* [Б. Пастернак. 1945–1955]
Una faccia larga, piena, di carnagione chiara.» «Quella che continuava a farsi e a disfarsi le trecce?» «Le trecce, le trecce! Ma sì! Proprio così (Per l'appunto!), le trecce!» [P. Zvetemich]
- [30] *Вы пришли со мной проститься? – проговорил Николай Петрович, поднимаясь ему навстречу. – Точно так-с.* [И. С. Тургенев. 1860–1861]
Siete venuto per accomiatarvi? – domandò Nicola, alzandosi per andargli incontro. – Per l'appunto (Proprio così). [Federigo Verdinois, 1930]

Основные черты распределения итальянских формул по фреймам поля отображены на схеме 3. На ее основе можно заключить, что в итальянской системе важны два параметра: присутствие у говорящего ожиданий от собеседника и, как в словенском, существование презумптивного знания (см. таблицу 1).

Схема 3: Структура поля подтверждения в итальянском языке

4 ЗАКЛЮЧЕНИЕ. СОПОСТАВЛЕНИЕ СИСТЕМ

Рассмотрев дискурсивные формулы русского, словенского и итальянского языка, мы получили три разные системы подтверждения (см. схему 4). В русском языке система скорее дистрибутивная – за каждым фреймом закреплена своя группа формул.

Словенская система ближе к бинарной. Формул, которые выделяли бы отдельные фреймы, практически нет. В итальянском не оказалось специальных формул для фрейма осознания – он обслуживается формулами двух со-

седних фреймов – а в остальном поле может либо делиться пополам, как в словенском, либо противопоставлять фрейм очевидности всем остальным.

	РУССКИЙ	СЛОВЕНСКИЙ	ИТАЛЬЯНСКИЙ
ОЧЕВИДНОСТЬ	<i>Еще бы! Ясное дело!</i>	<i>Itak da ja! Jasna stvar!</i>	<i>Per forza! Ci mancherebbe!</i>
ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА	<i>Так и есть! Именно так!</i>		
ОСОЗНАНИЕ	<i>Пожалуй что! И правда!</i>	<i>Samo res!</i>	<i>Proprio cosi!</i>
СОЛИДАРНОСТЬ	<i>И не говори!</i>		
			<i>Altro che! Senza dubbio!</i>

Схема 4: Системы формул подтверждения в трех языках

Исключительно интересным аспектом типологической работы с материалом дискурсивных формул является поиск возможных стратегий их формирования (конструкционализации) – и, в перспективе, определение универсальных композиционных источников для каждой семантической группы.

Из общих тенденций можно выделить то, что среди формул подтверждения, соответствующих фрейму очевидности, как в русском, так и в словенском и итальянском языках, наиболее часто встречаются риторические вопросы (*А как же? / А ты как думал? / Come no? / Kakšno vprašanje!*), при помощи которых говорящий интересуется об альтернативной версии собеседника, как будто выражая желание говорящего понять ход мыслей собеседника, приведший его к неверному предположению при существовании очевидной правильной версии (и то, и другое с точки зрения говорящего).

Безусловно, заслуживает более подробного внимания историческая связь между конструкциями и формулами.

Довольно неожиданно, что из *Еще бы ХР!* (ср. *Еще бы он был недоволен!*), конструкции негативной оценки несбывшегося события, образовалась формула со значением ‘да’, а не ‘нет’. Это особенно интересно в контексте итальянского материала, в котором найдена формула подтверждения *Ci mancherebbe (altro)!* ‘нам / тут бы не доставало’ со сходной стратегией прагматикализации из также существующей там конструкции *Ci mancherebbe VP-Inf.* Заметим, что, казалось бы, формально более близкий к *Ci mancherebbe!* перевод на русский язык *Еще не хватало!* ни при каких условиях не может выражать согласия – только отказ, возможно, отрицание и собственно отрицательную оценку:

[31] *Баев сел на диван, глаза мутные, тончик такой нейтральный. – Я сам, сам. Еще не хватало. Я сам разденусь.* [Екатерина Завершнева. Высотка (2012)]

- [32] *Хорошо. Скоро буду... «Дьявол вас разорви, – подумал Суханов. – Еще не хватало. Что ему надо, этому идиоту?»* [Андрей Белозеров. Чайка (2001)]

Структурная параллель между русским и итальянским нашлась и во фрейме солидарности. В обоих языках были формулы подтверждения, образованные от отрицательного императива с глаголом речи (рус. не *говори(те)* и ит. *non me lo dire / non me ne parlare*), призывающие собеседника прекратить разговор на поднятую им тему.

В русском и словенском языках был обнаружен общий источник для формул фрейма очевидности – именная группа, состоящая из существительного со стертой семантикой (можно было бы по аналогии с термином *light verb* назвать его легким существительным) и прилагательного – рус. *ясное (понятное) дело* и слов. *jasna stvar* ('понятная вещь').

При этом, по нашим данным, между русской и словенской формулами есть различие – если *ясное дело* в русском покрывает исключительно фрейм очевидности, то в *jasna stvar* компонент невозможности любого другого представления, судя по всему, может стираться или по крайней мере отходить на второй план: словенская формула употребляется и во фрейме экспертной оценки.

Другой интересный ракурс – поиск разных возможных направлений развития общего композиционного источника. Так, например, внутренняя форма *točno tako* у носителя русского языка вызывает ассоциации с *так точно*, которое является конвенциональным ответом на приказ в армии и этим больше напоминает рутину (*routines* в понимании Aijmer 1996 встроены в определенные социальные сценарии: ср. в ответ на подарок полагается отвечать *спасибо*). В словенском же в этом экстралингвистическом контексте при подтверждении используется близкий ей вариант *tako je* (33), а в качестве ответа на приказ – *pokorno javljam*, букв. 'покорно докладываю' (34).

- [33] – Вы хотели развлечений? – *Так точно, сэр!* – Вы хотели приключений? – *Так точно, сэр!*
Hočeš žvečiti igračko? – Ali hočeš vzburjenje? – Gospod, tako je, gospod! – Ali hočeš avanture? – Gospod, tako je, gospod!
- [34] *Так залезайте в вагон, Швейк. – Так точно, уже лезу, господин обер-лейтенант.*
»Torej kar zlezite v vagon, Švejk.« »Pokorno javljam, gospod oberlajtnant, da že lezem.«

Основной вопрос, поставленный в этой работе, звучал так: применим ли к прагматическим единицам опыт лексической типологии? Судя по результатам, полученным нами для поля подтверждения, ответ на него положительный (или, если ответить при помощи дискурсивной формулы осознания – то *Пожалуй что!*).

ЛИТЕРАТУРА

- Aijmer 1996** = Karin Aijmer, *Conversational routines in English: convention and creativity*, Routledge, 2014.
- Byčkova et al. 2019** = Полина А. Быčkova et al., Дискурсивные формулы, полисемия и жестовое маркирование, в: Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова 21 (2019), 257–284.
[Polina A. Byčkova et al., Diskursivnye formuly, polisemija i žestovoe markirovanie, v: *Trudy Instituta ruskogo jazyka im. V. V. Vinogradova* 21 (2019), 257–284.]
- Enfield et al. 2019** = Nick J. Enfield et al., Polar answers, *Journal of Linguistics* 55.2 (2019), 277–304.
- Fillmore 1976** = Charles J. Fillmore, Frame semantics and the nature of language, *Annals of the New York Academy of Sciences: conference on the origin and development of language and speech* 280.1 (1976), 20–32.
- Fillmore et al. 1988** = Charles J. Fillmore et al., Regularity and idiomaticity in grammatical constructions: the case of let alone, *Language* (1988), 501–538.
- François 2008** = Alexandre François, Semantic maps and the typology of colexification: intertwining polysemous networks across languages, in: Martine Vanhove (ed.), *From Polysemy to Semantic Change: Towards a Typology of Lexical Semantic Associations*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 2008 (Studies in Language Companion Series 106), 163–215.
- Goddard 2010** = Cliff Goddard, The natural semantic metalanguage approach, in: *The Oxford handbook of linguistic analysis*, ed. Bernd Heine – Heiko Narrog, Oxford: Oxford University Press, 2010, 459–484.
- Heine 2013** = Bernd Heine, On discourse markers: grammaticalization, pragmaticalization, or something else?, in: *Linguistics* 51.6 (2013), 1205–1247.
- Koptjevskaja-Tamm et al. 2016** = Maria Koptjevskaja-Tamm et al., The semantics of lexical typology, in: Nick Riemer (ed.), *The Routledge Handbook of Semantics*, London – New York: Routledge, 2016, 434–454.
- Lander et al. 2012** = Yury Lander et al., Verbs of aqua-motion: semantic domains and lexical systems, in: Mila Vulchanova – Emile van der Zee (eds.), *Motion encoding in language and space* 6, Oxford: Oxford University Press (2013), 67–83.
- Majid 2012** = Asifa Majid, A guide to stimulus-based elicitation for semantic categories, in: *The Oxford handbook of linguistic fieldwork*, Oxford: Oxford University Press, 2012, 54–71.
- Materc 2016** = Matej Materc, Empirični pristopi k razločevanju med neparemiološkimi in paremiološkimi stavčnimi frazemi, *Jezikoslovni zapiski* 22.1 (2016), 39–49.
- Pomerantz 1978** = Anita Pomerantz, Compliment responses: notes on the co-operation of multiple constraints, in: Jim Schenkein (ed.), *Studies in the organization of conversational interaction*, Academic Press (1978), 79–112.
- Pužajeva et al. 2018** = Светлана Ю. Пужаева et al., Автоматическое извлечение дискурсивных формул из текстов на русском языке, в: *Вестник Новосибирского государственного университета: лингвистика и межкультурная коммуникация* 16.2 (2018), 5–18.
[Svetlana Ju. Pužajeva et al., Avtomatičeskoe izvlečenie diskursivnyh formul iz tekstov na ruskom jazyke, v: *Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo universiteta: lingvistika i mežkul'turnaja komunikacija* 16.2 (2018), 5–18.]
- Rakhilina – Reznikova 2016** = Ekaterina V. Rakhilina – Tatjana I. Reznikova, A frame-based methodology for lexical typology, in: Päivi Juvonen – Maria Koptjevskaja-Tamm (ed.), *The lexical typology of semantic shifts*, Berlin: de Gruyter, 2016, 95–129.
- Ryzhova – Obiedkov 2017** = Daria Ryzhova – Sergei Obiedkov, Formal concept lattices as semantic maps, in: Ekaterina Artemova et al. (eds.), *Computational linguistics and language science*, Aachen: CEUR Workshop Proceedings, 2017, 78–87.
- Rzyski et al. 2020** = Christoph Rzyski et al., The Database of Cross-Linguistic Colexifications, reproducible analysis of cross-linguistic polysemies, *Sci Data* 7.13 (2020).
- Snoj 2016** = Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 32016.

Uhlik – Žele 2018 = Mladen Uhlik – Andreja Žele, Brezosebne zgradbe v slovenščini: kontrastiva z drugimi južnoslovanskimi jeziki in ruščino, *Jezikoslovni zapiski* 24.2 (2018), 99–112.

POVZETEK

Diskurzivne formule pritrjevanja s tipološkega stališča

Prispevek predstavlja zasnovo tipološke študije pragmatičnih zgradb v vlogi odgovora *Tell me about it!*, *I should think so!*, *No way!* (rus. *Ne govori!*, sl. *Kaj si pa misliš!*). Zasnova tipologije je izdelana po modelu moskovske leksikalne tipološke šole. Izpostavljene so ruske, slovenske in italijanske diskurzivne formule s pomenom pritrjevanja. Delitev formul izhaja iz razlikovanja med štirimi pomenskimi okviri: »pritrjevanje očitnemu«, »strokovno pritrjevanje«, »uvid« in »solidarnost s sogovorcem«. Za vsak pomenski okvir je značilna posebna govorna situacija, ki vključuje posebno vplivanjsko moč, pričakovanja govorca in prejemnika in drugo. Na podlagi vzporednih korpusov in vprašalnikov govorcev smo pokazali, da so diskurzivne formule v vsakem izmed obravnavanih jezikov sistematizirane po pomenskih okvirih glede na parametre v vsakem jeziku. Rezultati omogočajo podlago za preizkušanje uporabnosti leksikalne tipologije za analizo pragmatičnih pomenov.

ROBERT GROŠELJ

BOLGARSKI ZAMENJALNI ODVISNIKI V SLOVENŠČINI: PREVODNI POGLED

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.09](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.09)

Prispevek obravnava prevajanje bolgarskih zamenjalnih odvisnikov v slovenščino in primerja opise tovrstnih odvisnikov v slovanskem, predvsem bolgarskem in slovenskem jezikoslovju. Bolgarski zamenjalni odvisniki in njihove prevodne ustreznice so si podobni po pomenu, modalnosti, časovno-dobni perspektivi in osebnosti; slovenske ustreznice pa se razlikujejo od izvirmih odvisnikov predvsem po zgradbi, položaju in rabi glagolskih oblik. Opisi zamenjalnih odvisnikov v slavistiki izpostavljajo njihove posebne pomenske (npr. protivnost) in zgradbene značilnosti (npr. vezniška sredstva, glagolske oblike).

Ključne besede: zamenjalni odvisniki, pomensko-zgradbene značilnosti, prevajanje, bolgarščina, slovenščina

Bulgarian Substitutive Clauses in Slovenian: A Translation Perspective

This article analyses Slovenian translation equivalents of Bulgarian substitutive clauses and compares the descriptions of substitutive clauses in Slavic, mainly in Bulgarian and Slovenian. Bulgarian substitutive clauses and their Slovenian equivalents are similar with regard to their semantics, modality, temporal perspective, and subject coreferentiality; Slovenian equivalents differ from the source-text clauses mainly with respect to their structure, position, and use of verb forms. The descriptions of substitutive clauses in Slavic linguistics highlight their distinct semantic features (e.g., adversative relation) and formal features (e.g., linking elements and verb forms).

Keywords: substitutive clauses, semantic/formal features, translation, Bulgarian, Slovenian

1 UVOD

S skladenjsko kontrastivno analizo slovenščine in bolgarščine na ravni medstavčnih razmerij (zložene povedi) se je poglobljeno ukvarjala predvsem M. Dejanova v osemdesetih letih 20. stoletja. V svojih študijah je raziskovala skladnjo veznika *da* oz. *da* (prim. predvsem Dejanova 1985; pregledno o študijah M. Dejanove in odprtih vprašanjih bolgarsko-slovenske kontrastivne analize prim. Valčanova 2002), drugi vezniki in medstavčna razmerja, ki jih vzpostavljajo, pa ostajajo – v kontrastivni in prevodni perspektivi – večinoma neraziskani. Eno izmed zanimih, po mojem mnenju, medstavčnih razmerij, ki je v bolgaristiki in slovenistiki deležno problemsko različnih interpretacij, je zamenjalno, o katerem lahko govorimo, ko dejanje v odvisniku nadomešča (zamenjuje) dejanje v glavnem stavku.

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0215, ki ga financira ARRS.

Namen pričujočega članka je v prvi vrsti raziskati, kako so v izbranih prevodih bolgarski zamenjalni odvisniki prevedeni v slovenščino, uvodoma pa sopostaviti bolgaristične in slovenistične ugotovitve o zamenjalnih odvisnikih (tudi ob širši slavistični kontekstualizaciji). Analiza zgradbenih in pomensko-funkcijskih značilnosti prevodnih ustreznih bolgarskih zamenjalnih odvisnikov bo v prvi vrsti kvalitativno ovrednotila razmerje med bolgarskimi odvisniki in njihovimi slovenskimi ustreznicami ter tako dopolnila prevodno-jezikovne študije bolgarščine in slovenščine, obenem pa bodo v prevodni perspektivi vsaj deloma osvetljene značilnosti slovenskih zamenjalnih odvisnikov.

2 GRADIVO IN METODOLOGIJA

Raziskava gradivsko temelji na zgledih iz šestih sodobnejših bolgarskih romanov (prevladujejo pripovedovalno-dialoški besedilni deli), njihovih slovenskih prevodov in bolgarsko-slovenskega dela *Evrokorpusa*, zbirke vzporednih dvojezičnih korpusov prevodov (prim. vire). Zaradi nizkega števila zgledov (več v razdelku 4.1), kar predstavlja omejitev raziskave, dveh gradivskih delov – književnega in pravnega – ne primerjam (kar bi sicer bilo zanimivo), temveč navajam posplošitve za oba skupaj (po segmentih so rezultati za *Evrokorpus* razvidni).

Študijo, ki spada med pomensko-skladenjske prevodno-jezikovne raziskave, sestavlja več faz: najprej so bili primerjani prikazi bolgarskih in slovenskih zamenjalnih odvisnikov, delno tudi stanje v ostalih slovanskih jezikih (na podlagi prikazov v slovnica in drugih jezikoslovnih študijah). Nato so bili iz bolgarskih del izpisani vsi zgledi obravnavanih odvisnikov, čemur je sledil izpis slovenskih prevodnih ustreznih ter opredelitev zgradbenih, pomensko-funkcijskih, časovno-dobnih, položajnih in osebkovnih značilnosti izvornih odvisnikov in njihovih ustreznih. Posebna pozornost je bila namenjena slovenskim zamenjalnim odvisnikom.

3 ZAMENJALNI ODVISNIKI V BOLGARŠČINI IN SLOVENŠČINI: PREGLED OBRAVNAV

Obnavi zamenjalnih odvisnikov v bolgaristiki sledi predstavitev stanja v slovenistiki in nazadnje še izbirmi pregled stanja v drugih slovanskih jezikih.

- 3.1 Po Z. Genadievi-Mutafčievi (1983: 409–410) so bolgarski odvisniki z vezniki *вместо да* (nevtralen), *наместо да* (zastarel) in *демо* oz. *здемо* (pogovoren) ‘namesto da’ (prva dva veznika sta razdružljiva, prim. 2, 6) *izključevalni*, in sicer izražajo celostno izključevanje – dejanje v odvisniku povsem nadomešča dejanje v glavnem stavku (ki je pogosto antiteza dejanja v odvisniku), prim. 1–3.¹

¹ Delno izključevanje naj bi izražali odvisniki z *освен да*, *освен че* ‘razen da’, *освен когато* ‘razen ko’ ipd. (Genadieva-Mutafčieva 1983: 409).

- [1] *Вместо да се радва, плаче* (Genadieva-Mutaščieva 1983: 410), dob. 'Namesto da bi se veselil, joče.'
- [2] *Вместо воловете да реват, колата скърцат* (preg.; Genadieva-Mutaščieva 1983: 410), dob. 'Namesto da bi volovi tulili, kolesa škripajo.'
- [3] *Дето ще шетаи на други, други на тебе ще шетат* (P. R. Slavejkov; Genadieva-Mutaščieva 1983: 410), dob. 'Namesto da boš služil drugim, bodo drugi služili tebi.'

Z. Genadieva-Mutaščieva (1983: 409–413) izpostavlja še naslednje njihove značilnosti: **(a)** raba časovnih oblik v glavnem stavku in odvisniku je prosta (ni omejena na določen glagolski čas ali naklon); **(b)** vezniki, ki vsebujejo *da*, stojijo na začetku odvisnika in neposredno pred glagolom (če ni zanikanja ali naslonske zaimenske oblike pred glagolom); **(c)** odvisniki običajno stojijo pred glavnim stavkom, pri stavčnem poudarjanju pa lahko prihaja tudi do spremembe položaja, prim. 4–5; vmesni položaj je možen predvsem pri istem osebk; **(č)** k enemu glavnemu stavku lahko sodi več odvisnikov; pri stopnjevanju se vezniki lahko ponovijo ali pa ostane le drugi del veznika (skupaj z npr. vezalnim *u* 'in' ali ločnim *или* 'ali'); **(d)** odvisnik je lahko eliptičen in **(e)** razdružen (samostojna poved).

- [4] *Вместо да се успокои, страхът и безпокойството му още повече пораснаха* (J. Jovkov; Genadieva-Mutaščieva 1983: 412), dob. 'Namesto da bi se umiril, sta se njegov strah in nemir še povečala.'
- [5] [...] *попита Огнянов, вместо да отговори* (I. Vazov; Genadieva-Mutaščieva 1983: 412), dob. 'je Ognjanov vprašal, namesto da bi odgovoril.'

S. Brezinski (1995: 289) je v analizi odvisnikov z *вместо да* ipd. skup – skupaj z odvisniki, ki jih uvajajo *освен ако* 'razen če', *освен когато* 'razen ko' ipd. (vse ponazori z nekaj zgledi), jih označuje kot *omejevalne*, saj do določene stopnje omejujejo možnost realizacije dejanja v glavnem stavku.

E.Ju. Ivanova in A.A. Gradinarova (2015) obravnavata *nadomestilne* odvisnike, ki izražajo nadomestna razmerja, tj. kažejo na to, da je (je bilo oz. bo) namesto enega dejanja veljavno drugo (eden od delov medstavčne zveze vsebuje realno, drugi pa nerealno stanje). Avtorici načeloma sledita analizi Z. Genadieve-Mutaščie, ki jo nadgradita z nekaj spoznanji: **(a)** osebka glavnega stavka in odvisnika sta večinoma enaka oz. soodnosna (koreferenčna); do raznoosebkovnosti prihaja pri kontrastiranju, ko se osebek odvisnika praviloma nahaja pred *da* (pride do razdružitve veznika), prim. 6;² **(b)** raba glagolskih časov v odvisnikih naj ne bi bila omejena, a je potrjen le sedanjik (pri *дето* še prihodnjik); **(c)** glavna ruska prevodna ustreznica bolgarskih nadomestilnih veznikov je *вместо того что* (sopostavitev bolgarskih besedil in njihovih ruskih prevodov naj bi kazala na večjo »aktivnost« – v smislu po-

2 Osebk se lahko kontrastirajo tudi s končnim položajem v odvisniku: *Вместо да отида аз, ще отидеш ли ти?*, dob. 'Namesto da odidem jaz, boš odšel ti?'. Kontrastirajo se lahko tudi drugi stavčni členi: *Вместо пред мнозина да те похвалят, по-добре е насаме да те похвалят*, dob. 'Namesto da te pohvalijo pred množico, je bolje, da te pohvalijo na samem' (Ivanova – Gradinarova 2015: 367).

gostosti – blg. *вместо да*); druge ruske prevodne zgradbe s tovrstnim pomenom so zanikane deležijske zveze, zanikani namerni odvisniki (prim. *чтобы не* ‘da bi ne’), nadomestilne priredne stavčne zveze (prim. *не ... а* ‘ne ... temveč’) in primerjalni odvisniki (prim. *лучше ... чем* ‘bolje ... kot’; Ivanova – Gradinarova 2015: 367–368).

[6] *Вместо той да ми помага, аз непрекъснато се занимавам с неговите проблеми* (Ivanova in Gradinarova 2015: 367), dob. *‘Namesto on da bi mi pomagal, se jaz neprestano ukvarjam z njegovimi problemi.’

3.2 Za slovenščino J. Gelb (1969: 136–137) med podredji v vlogi priredja navaja tudi odvisnik z *namesto da*, ki izraža *protivno* razmerje (spremlja ga pretvorba v priredje). Na to problematiko se navezuje J. Toporišič (1982: 142), ko omenja verjetnost, da se priredna razmerja lahko izražajo s podrednimi sredstvi, kar poznari mdr. z *namesto da*, ki nadomešča protivne veznike. Obsirnejša je analiza v Toporišič (1982: 122–123; 2000: 599, 651–652): odvisniki z veznikom *namesto (tega) da* so problematizirani pri podrednih ustreznikih prirednih zvez, in sicer pri *zamenjalnem* in *izvzemalnem* razredu *protivnega* priredja; navedene so pretvorbe iz priredja v stavčno in besednozvezno podredje, prim. 7; podobna opredelitev – zamenjava med protivnimi razmerji – je v Žele (2013: 16).

[7] *Ančka (sicer) ne ve, a bi rada vedela.* → *Namesto tega, da bi bila neobveščena, bi bila rada obveščena.* → *Svojo nevednost bi rada zamenjala z vednostjo.*
Samo Ančka ve, drugi ne (vedo). → *Namesto da bi vedeli vsi, ve samo Ančka.* → *Nihče razen Ančke ne ve* (prir. po Toporišič 2000: 599).

P. Herrity (2000: 315) *namesto da* opredeljuje kot podredni *kontrastivni* veznik, ki se uporablja, ko odvisnik označuje nasprotje glavnemu stavku. Po A. Skubicu (1999: 214–215, 222) odvisniki z *namesto da* izražajo *nadomestitev* (blizu protivnemu priredju podtipa zamenjava). A. Žele (2016: 37–38, 40) tovrstne odvisnike obravnava kot neprave neudeleženske odvisnike (do matičnega stavka), ki vzpostavljajo okoliščinsko soodvisnost samostojnih propozicij; odvisniki z *namesto da* so navedeni pri *vzročnostnih* razmerjih in pri pretvorbi *načinovnega* podredja v *protivno* priredje. Odvisnike z *namesto da* M. Smolej (2018: 191) označuje kot izhodiščno nestavčnočlenske (ne sodijo v katero od stavčnočlenskih prislovnodoločilnih kategorij v npr. Toporišič 2000) in jih pomensko opredeljuje kot *protivne*. Avtorica se – ob soočenju z obstoječimi obravnavami – zavzema za boljši pregled (ne)stavčnočlenskih razmerij, izpis vseh konektorskih sredstev, analizo vseh njihovih pomenskih in skladenjskih vlog (ob vključitvi konstrukcijskega pristopa) ter ločevanje pomenskega in skladenjskega razmerja (prim. Smolej 2018: 192–197). To upošteva D. Gabrovšek (2018: 51–54, 56), ki pomensko razmerje ločuje od skladenjskega in zveze z odvisniki, ki jih uvaja *namesto da*, uvršča v *protivno* podredje (ob pretvorbi v stavčno priredje in besedno zvezo), prim. 8; zavzema se tudi za vpeljavo protivnih odvisnikov. D. Gabrovšek in A. Žele (2019: 503, 505) odvisnike z *namesto da*

opredeljujeta kot neprave³ nematične nestavčnočlenske odvisnike za protivnost. D. Gabrovšek (2019) v zvezi s tovrstnimi odvisniki prinaša pojem *nestavčnočlensko nematično stavčno dopolnilo*, v katerem nestavčnočlenskost kaže na neevidentirano stavčnega člana, nematičnost predstavlja oddaljevanje od matičnega stavka, stavčnost se nanaša na stavčno zgradbo, dopolnilo pa na pomensko dopolnjevanje stavka (Gabrovšek 2019: 84–85). Stavček, ki ga uvaja *namesto da*,⁴ naj bi izražal vrsto *protivnega* razmerja oz., natančneje, neuresničeno možnost, medtem ko je uresničena tista v glavnem stavku (Gabrovšek 2019: 91–92).

[8] *Namesto da* bi spoštovala zakone, reklamira dejavnost na črno. → *Ne spoštuje zakonov, ampak reklamira dejavnost na črno.* → *Namesto spoštovanja zakonov reklamira dejavnost na črno* (zadnja pretvorba je okorna; prir. po Gabrovšek 2018: 54).

3.3 V kontrastivnoslovanski perspektivi H. Běličová in J. Sedláček (1990: 145–146) izpostavljata odvisnike, ki so blizu dopustnim, uvajajo pa jih vezniki češ. *místo (toho) aby*, slš. *(na)míesto toho aby*, gluž. *město toho zo by*, polj. *miast* (z nedoločnikom), rus. *вместо того чтобы*, ukr. *замість того щоб*, blr. *замест того каб*, sln. *namesto da (bi)*, sbh. *umesto (mjesto) da*, blg. *вместо (наместо) да*, mak. *(на)место да*. Večbesedni vezniki vsebujejo (izjema je polj., fakultativno vzhodnoslovanski jeziki) element, ki kot samostojni veznik v vsebinskih odvisnikih eksplicitno ali implicitno kaže na možno veljavnost odvisnika; s predlogom, ki signalizira *zamenjavo*, nakazuje, da je možna veljavnost odvisnika pričakovana, a hkrati nerealizirana, ker je v nasprotju s pričakovanji veljaven glavni stavek, prim. 9. Medtem ko je za te odvisnike v južnoslovanskih jezikih značilen povedni naklon (v sln. običajno pogojnik) in oblika osebne dvodelne stavka, je v severnoslovanskih jezikih stanje drugačno: **(a)** za vzhodnoslovanske jezike je značilna raba nedoločnika, odvisnik ima obliko enodelne stavka, možno veljavnost pa signalizirajo rus. *чтобы*, ukr. *щоб*, blr. *каб* ‘da bi’ (tudi v polj. je nedoločnik, ni pa veznika tipa *žebý*); **(b)** v ostalih zahodnoslovanskih jezikih se pojavlja dvodelni stavek s pogojnikom, v gluž. je možen tudi nedoločnik.

[9] češ. *Místo aby na nás počkal, sebral se a odešel* (Běličová – Sedláček 1990: 145), dob. ‘*Namesto da* bi nas počakal, se je dvignil in odšel.’

Na koncu naj omenim še nekaj obravnav za posamezne slovanske jezike (razen blg. in sln.). Za srbsščino M. Nikolić (2013: 177, 180) med načinovne odvisnike uvršča tudi tip z veznikom *(na/y)место да/умо*, ki se uporablja za izražanje alternativne okoliščine, prim. 10; tovrstni *načinovno-spremljevalni* odvisniki se včasih

3 Pojem »nepravi« kaže, da so tovrstne enote »slabo raziskane in da ne sodijo v ustaljeni dvopolni model podredij in priredij« (Gabrovšek 2019: 85).

4 Za večbesedni veznik *namesto da* naj bi bil vir *namesto tega da*. V takšnih veznikih naj bi zaimpek pogosto s predlogom povzegal vsebino dejanja prejšnjega stavka in vpeljeval naslednjega oz. ena beseda (pogosto sklop) naj bi povzerala vsebino prejšnjega stavka, druga pa vpeljevala naslednjega (Gabrovšek 2019: 87).

imenujejo *ekspektivni* oz. *substitutivni*. Za češčino se v Daneš idr. (1987: 460–461) omenja podredno izražanje *zamenjalnega* tipa *protivnosti* z veznikom *místo aby*, ki uvaja stavek z neuresničenim, a želenim dejanjem (položaj stavkov ni omejen; prim. Grepl – Karlík 1998: 365; Štícha idr. 2013: 865, 869). J. Oravec (1977: 153, 158–159) za slovaščino vzpostavlja t. i. konfrontacijska protivna sestavčja, v katerih se primerjata dve dejanji ipd. V podtipu *kompenzacijskega* sestavčja eno dejanje kompenzira tisto, kar manjka drugemu, v podrednih veznikih (*na*)*miesto (toho) aby, namiesto čo (by)* pa je prisoten še pomenski odtenek namena, prim. 11; kasneje (prim. Oravec – Bajziková 1986: 173) piše o *stopnjevalnem* odtenku *protivnega* razmerja, ki se lahko izraža tudi podredno. M. Grochowski (1997: 105–106) poljski veznik *zamiast* opredeljuje kot izraznik *protivnosti* in *zamenjave*; nedoločniški odvisnik, ki ga uvaja, je položajno svoboden, osebka medstavčne zveze sta prekrivna, prim. 12. Odvisniki z *вместо (мого) чтобы* so po ruski slovnici (Švedova idr. 1980: 490–492) *kontrastivni (sopostavni)* in kažejo na prednostno veljavnost enega dejanja glede na drugega (zveze so blizu nikalno-protivnim). Veznik izraža *protivnost* in *kontrastivnost*, z vidika želelnosti, prednostne veljavnosti ali smotrnosti naj bi bil nevtralen, prim. 13.

- [10] srb. *Umesto da* uvodim jednog po jednog, odjednom sam uveo trojicu (Politika 2001; Nikolić 2013: 177), dob. ‘Namesto da bi uvajal enega po enega, sem naenkrat uvedel tri.’
- [11] slk. *Ten prebehne popri nás, namiesto toho aby sa zastavil* (Jaroš; Oravec 1977: 159), dob. ‘Ta bo tekel mimo nas, namesto da bi se ustavil.’
- [12] polj. *A więc zamiast mnie nienawidzić, powinien pan mi dziękować* (Mrozek; Grochowski 1997: 105), dob. ‘Torej, namesto da me sovražite, bi se mi morali zahvaliti.’
- [13] rus. *Вместо того чтобы сидеть на скучном уроке по арифметике, нам выпала удача копать картошку на школьном участке* (Solouhin; Švedova idr. 1980: 491), dob. ‘Namesto da bi sedeli na dolgočasni uri aritmetike, nas je doletela sreča, da smo kopali krompir na šolskem zemljišču.’

4 SLOVENSKE USTREZNICE BOLGARSKIH ZAMENJALNIH ODVISNIKOV: PREVODNA ANALIZA

V pričujočem poglavju zgradbeni in pomensko-funkcijski opredelitvi slovenskih prevodnih ustreznice (z vezniki) bolgarskih zamenjalnih odvisnikov sledi analiza časovno-dobnih in položajnih razmerij v izvirnih medstavčnih zgradbah in njihovih slovenskih ustreznica. Nazadnje je določena še osebkovnost izvirnih zvez in njihovih slovenskih ustreznice.

- 4.1 V analiziranem gradivu je le 44 bolgarskih zamenjalnih odvisnikov, ki jih vedno uvaja veznik *вместо да*; prim. razporeditev po besedilih: BD = 15, DD = 12, PV = 8, EKorp = 4, GG = 3 in OH = 2 (v AP zglede ni).⁵

5 Prim. BD = B. Dimitrova, *Na poti k sebi*; DD = D. Dimov, *Tobak*; PV = P. Vežinov, *Ponoči z belimi konji*; EKorp = *Evrokorp*; GG = G. Gospodinov, *Naravni roman*; OH = O. Haim, *Federacija dinastronavtov*; AP = A. Popov, *Misija London* (gl. tudi vire).

4.2 V 30 (68,2 %) od 44 primerov (BD = 13; PV = 6; DD, GG, EKorp = 3; OH = 2) bolgarskim zamenjalnim odvisnikom v prevodu ustrezajo istovrstni slovenski odvisniki, ki jih uvaja veznik *namesto da*, prim. 14. Vse druge možnosti so precej redkejše. Ob tem naj omenim še 2 zгледа (DD, EKorp = 1) zamenjalne predložne zveze *namesto + rodilnik*, prim. 15, sicer tretje najredkejše prevodne ustreznice.

- [14] *В ушите ми бучи_{SED} непрекъснат шум, вместо да достигат_{SED} отделни различни звукове* (DD), dob. 'V ušesih mi buči neprestan šum, namesto da bi prihajali posamezni različni zvoki.' – *V ušesih mi buči_{SED} nenehen šum, namesto da bi me dosegali_{POG} posamezni različni šumi* (DD^S, 316).
- [15] *Но вместо да се развика_{SED}, той се дръпна_{AO} бързо назад [...]* (DD), dob. 'A namesto da bi zatulil, se je hitro umaknil nazaj.' – *Namesto tega pa se je naglo skril_{PRET} za vrata [...]* (DD^S, 654).

Na drugem mestu med ustrezniciami so zgradbe s protivnim priredjem in primerjalnimi (primerjaškimi) odvisniki – skupini sta zastopani s 5 zglede (11,4 %). Vsi priredni zglede izražajo zamenjavo (prim. Toporišič 2000: 440, 651–652), in sicer z zanikanjem v prvem sestavniku in veznikom *temveč* (DD = 2; BD, PV = 1) ali členkom *le* (DD = 1) v drugem, prim. 16–17. Primerjalni odvisniki (DD = 3; BD, PV = 1) s primerjalnim veznikom *kakor* (in *da*, *pa*, *pa da*) izražajo manj ugodno alternativo, medtem ko soodnosni prislovni primernik (npr. *bolje*, *lažje*, *raje*) v glavnem stavku kaže na bolj ugodno možnost, prim. 18–19.

- [16] [...] *само че хората вместо да бързат_{SED}, щяха да се клаят_{PRIH, PRET}, умерено към домовете си* (PV), dob. 'le da se bodo ljudje, namesto da bi hiteli, utrujeno zibali proti svojim domovom.' – [...] *samo ljudje ne bodo več hiteli_{PRIH}, temveč se bodo utrujeno pozibavali_{PRIH} proti domovom* (PV^S, 150).
- [17] *Вместо да пресече_{SED} действието на виното, прери-аустернът му докара_{AO} по-голямо замайване [...]* (DD), dob. 'Namesto da bi presekala delovanje vina, mu je prerijska ostriga povzročila še večjo omotico.' – *Pijača mu ni razbistrila_{PRET} glave, le še bolj ga je omamila_{PRET}* [...] (DD^S, 139).
- [18] *Предпочиташ_{SED} цял живот да преглъщаш проклятието на тоя поглед, вместо да пожертваш_{SED} силата си на жена пред любимия* (BD), dob. 'Ljubše ti je, da vse življenje požiraš prekletstvo tega pogleda, namesto da bi žrtvovala svojo žensko moč pred ljubim.' – *Rajši bom vse življenje požirala_{PRIH} prekletstvo tega pogleda, kakor da bi žrtvovala_{POG} moč ženske pred svojim ljubim* (BD^S, 413–414).
- [19] [...] *много по-лесно е_{SED} да си пробиваш път с лакти, вместо да се занимаваш_{SED} със сериозна наука* (PV), dob. 'mного lažje je, da si utiraš pot s komolci, namesto da bi se ukvarjal z resno znanostjo.' – *Lažje si je_{SED} seveda z lakti utirati pot kakor pa ukvarjati se_{NEDOL} z resno znanostjo* (PV^S, 243).

Z enim zgledom sta v gradivu izpričana sprememba skladske zveze z razdružitvijo povedi in izpust zamenjalnega odvisnika v prevodu (oba DD = 1), prim. 20 in 21.

- [20] *Вместо да си тръгне_{SED}, Мичкин седна_{AO} на креслото [...]* (DD), dob. 'Namesto da bi odšel, je Mičkin sedel na stol.' – *Mičkin pa ni odšel_{PRET}. Omahnil je_{PRET} v naslanjač [...]* (DD^S, 815).

- [21] *Вместо да избухне*_{SED}, той се уплаши_{АО}, че експертът можеше да го напусне неочаквано (DD), dob. 'Namesto da bi izbruhnil, se je ustrašil, da bi ga lahko izvedenec nepričakovano zapustil.' – 0 Boris se je zbal_{PRET}, da ga ne bi zastopnik nepričakovano zapustil (DD^S, 677).

4.3 Vse analizirane bolgarske zveze z zamenjalnimi odvisniki vsebujejo časovno-dobno paralelni vsebini. Alternativni vsebini sodita v isti časovni okvir oz. si konkurirata v istem časovnem pasu, večinoma v preteklosti, redkeje v sedanjosti in t. i. prihodnosti v preteklosti. V bolgarskih odvisnikih z *вместо да* istodobno perspektivo signalizira sedanjik.

V časovno sfero preteklosti sodi 28 (63,6 %) bolgarskih zgledov (DD = 11; BD = 9; PV = 4; OH, GG = 2), z naslednjo razporeditvijo glagolskih časovno-naklonskih oblik v glavnem stavku (prva navedena) in odvisniku:⁶ *aorist – sedanjik* (15; 34,1 % oz. 53,6 %), *imperfekt – sedanjik* (9; 20 % oz. 32,1 %), *sedanjik – sedanjik* (znotraj nadrejene zgradbe; 3) in *perfekt – sedanjik* (1). V slovenskih ustrezninah se pojavljajo razmerja *preteklik – pogojnik* (16; 36,4 % oz. 57,1 %), *preteklik – preteklik* (5; 11,4 % oz. 17,9 %), *historični sedanjik – pogojnik*, *pogojnik – sedanjik* (po 2), *pogojnik – pogojnik* (1); v dveh prevodnih rešitvah (prim. 15) časovno-dobnega razmerja ni moč določiti. Za časovno-naklonska razmerja med izvirnimi zgradbami in prevodnimi ustrezniciami gl. preglednico 1 (nadpisane številke v preglednicah se nanašajo na slovenske zamenjalne odvisnike).

Preglednica 1: Razporeditev glagolskih časov in naklonov za časovno sfero preteklosti

bolgarščina \ slovenščina	preteklik – pogojnik	preteklik – preteklik	sedanjik – pogojnik	pogojnik – pogojnik	pogojnik – sedanjik	brez
	aorist – sedanjik	8 ⁸	4	1 ¹		
imperfekt – sedanjik	6 ⁶	1	1 ¹	1 ¹		
sedanjik – sedanjik	1 ¹				2 ¹	
perfekt – sedanjik	1 ¹					
številka zglada	22, 31–33	17, 20	23	25	24	15, 21

V slovenskih zvezah z zamenjalnimi odvisniki (20) je možnosti manj, v odvisnikih pa močno prevladuje pogojnik: *preteklik – pogojnik* (16; 80 %), *sedanjik – pogojnik* (2), *pogojnik – sedanjik* in *pogojnik – pogojnik* (po 1), prim. 22–25, 31–33.

- [22] *Вместо да преваля*_{SED} пуда, Влад [...] се е отклони_{ДФ} (BD), dob. 'Namesto da bi prešel greben, je Vlad zašel.' – *Влад је, namesto da bi se povzpel*_{POG} *čez greben, [...] zašel*_{PRET} *s poti* (BD^S, 233).

- [23] [...] *вместо да се обеси*_{SED}, *cu пучна*_{АО} *водата* (GG), dob. 'namesto da bi se obesil, je spustil vodo.' – [...] *namesto da bi se obesil*_{POG}, *spusti*_{SED} *vodo* (GG^S, 30).

6 Pri najpogostejših možnostih so deleži navedeni najprej glede na celoto (44 zgledov), nato pa glede na število vseh zgledov v posamezni izhodiščni časovni sferi.

- [24] *И кой пречеши на доцент Азманов да се залови_{SED} за своята любима биологична зацита на растенията, **вместо да ни подхвърля_{SED}** неспособани обвинения (PV), dob. 'In kdo je preprečeval docentu Azmanovu, da se ne bi ukvarjal z njemu drago biološko zaščito rastlin, namesto da nam podtika nespretne obtožbe.' – In kdo je bil kriv, da se docent Azmanov ne **bi mogel ukvarjati_{POG}** s svojo priljubljeno biološko zaščito rastlin, **namesto da nam меche_{SED}** polena pod noge? (PVS, 243).*
- [25] *И може би щеше да успее, ако не губеше_{IMPF} цялото си свободно време [...], **вместо да прочете_{SED}** някоя и друга книжка (PV), dob. 'In morda bi mu uspelo, če ne bi upravljал vsega svojega prostega časa, namesto da bi prebral kakšno drugo knjigo.' – Najbrž bi požел uspehe, če ne **bi upravljал_{POG}** svojega prostega časa [...], **namesto da bi prebiral_{POG}** znanstvene knjige (PVS, 243).*

V sfero sedanjosti se lahko uvrsti 13 (29,5 %) bolgarskih zamenjalnih zvez (BD = 5; EKorp = 4; PV = 3; DD = 1), ki vsebujejo kombinacijo *sedanjik – sedanjik*. Časovno-naklonskih razmerij v slovenskih prevodih je več: *sedanjik – pogojnik* (6; 13,6 % oz. 46,2 %), *sedanjik – sedanjik* (3; 6,8 % oz. 23,1 %), *sedanjik – nedoločnik, pogojnik – sedanjik, prihodnjik – pogojnik* (po 1); v enem zgledu razmerje ni določljivo. Slovenske prevodne ustreznice sodijo v časovno sfero sedanjosti, izjema je razmerje *prihodnjik – pogojnik*, prim. 18. Za časovno-naklonska razmerja med izvirnimi zgradbami in slovenskimi ustreznici gl. preglednico 2.

Preglednica 2: Razporeditev glagolskih časov in naklonov za časovno sfero sedanjosti

bolgarščina	slovenščina					
	sedanjik – pogojnik	sedanjik – sedanjik	sedanjik – nedoločnik	prihodnjik – pogojnik	pogojnik – sedanjik	brez
sedanjik – sedanjik	6 ⁵	3 ²	1	1	1 ¹	1
številka zgleда	14, 26	27	19	18	28	

Slovenske zveze z zamenjalnimi odvisniki (8) imajo manj časovno-naklonskih možnosti, v odvisnikih prevladuje pogojnik: *sedanjik – pogojnik* (5; 62,5 %), *sedanjik – sedanjik* (2) in *pogojnik – sedanjik* (1), prim. 14, 26–28.

- [26] ***Вместо да се постараем_{SED}** да подпомогнем академик Урумов [...], **ние се опитваме_{SED}** да му прехвърлим собствените си недостатъци (PV), dob. 'Namesto da bi poskusili podpreti akademika Urumova, mi skušamo nanj prevaliti lastne pomanjkljivosti.' – **Namesto da bi skušali_{POG}** akademiku Urumovu pomagati [...], **mi skušamo_{SED}** podtakniti lastne napake (PVS, 243).*
- [27] *[...] се изисква от въздушните превозвачи да **апелират_{SED}** към доброволци да се откажат от техните резервации [...], **вместо да откажат_{SED}** достъп на борда [...]* (EKorp), dob. 'se zahteva od letalskih prevoznikov, da predlagajo prostovoljcem, naj se odpovejo svojim rezervacijam, namesto da zavrnejo vkranje.' – [...] *se od letalskih prevoznikov zahteva, naj **predlagajо_{SED}** potnikom, da se prostovoljno odpovedo svoji rezervaciji [...], **namesto da zavrnejo_{SED}** vkranje* (EKorp).
- [28] *[...] **вместо да пием_{SED}** скъпи италиански боклуци, не е ли по-добре да си **поръчаме_{SED}** вино (PV), dob. 'namesto da pijemo drago italijansko žlobudro, ali ni boljše, da si naročimo vino.' – [...] *ali si ne **bi rajši naročili_{POG}** vina, **namesto da pijemo_{SED}** to drago italijansko žlobudro?* (PVS, 59).*

Tri bolgarske zveze z zamenjalnim odvisnikom (BD, PV, GG = 1; 6,8 %) spadajo v t. i. prihodnost v preteklosti in vsebujejo dve časovni razmerji: *prihodnjik – sedanjik* (2), *prihodnjik v preteklosti – sedanjik* (1). V prevodih jima ustrezajo tri časovno-naklonske možnosti: *prihodnjik – pogojnik*, *pogojnik – pogojnik* in *prihodnjik – prihodnjik* (po 1), ki ohranjajo izvirno časovno-dobno perspektivo. Za časovno-naklonska razmerja med izvirnimi zgradbami in slovenskimi ustreznici gl. preglednico 3.

Preglednica 3: Razporeditev glagolskih časov in naklonov za časovno sfero prihodnost v preteklosti

slovenščina bolgarščina	prihodnjik – pogojnik	pogojnik – pogojnik	prihodnjik – prihodnjik
prihodnjik – sedanjik	1 ¹	1 ¹	
prihodnjik v preteklosti – sedanjik			1
številka zgleđa	29	30	16

Slovenski zvezi z zamenjalnim odvisnikom (2) vsebujeta kombinaciji *prihodnjik – pogojnik* in *pogojnik – pogojnik*, prim. 29–30.

- [29] *Вместо да губи_{SED} време за [...] вечеря той ще може_{PRIH} да слуша музика [...]* (GG), dob. 'Namesto da bi izgubljal čas za [...] večerjo, bo lahko poslušal glasbo.' – *Namesto da bi izgubljal_{POG} čas z [...] večerjo, bo lahko poslušal_{PRIH} glasbo* (GG^S, 121).
- [30] *Имах чувството, че ако се разболея [...], вместо да ми подаде_{SED} чаши вода, бай Спиридон ще започне_{PRIH} да ми държи високопарна реч [...]* (BD), dob. 'Čutila sem, da če bom zbolela, namesto da bi mi dal kozarec vode, mi bo baj Spiridon začel podajati visokodoneč govor.' – *Čutila sem, da bi mi baj Spiridon, če bi se razbolela [...], spregovoril_{POG} z visoko donečimi besedami, kako naj premagam vse težave, namesto da bi mi ponudil_{POG} kozarec vode* (BD^S, 441).

4.4 V 38 (86,4 %) bolgarskih zvezah (BD = 15; DD = 11; PV = 6; GG = 3; OH = 2; EKorp = 1) zamenjalni odvisnik predstavlja možno vsebinsko alternativo glavnemu stavku, v 6 (13,6 %) zvezah (EKorp = 3; PV = 2; DD = 1) pa izhodiščno stanje, ki je ubesedeno kot alternativa (zamenjava) za potencialno vsebino v glavnem stavku.

Kar 31 (70,5 %) bolgarskim zvezam (BD = 14; DD = 6; PV = 5; GG = 3; OH = 2; EKorp = 1) z možno alternativo v odvisniku ustreza enaka perspektiva tudi v slovenskih ustreznicih, prim. 14–15, 18–19, 22–23, 25–26, 29–33. Prevodne zveze z zamenjalnim odvisnikom (26) ohranjajo izvirno perspektivo, prim. 14, 22–23, 25–26, 29–33. V 5 primerih – v vseh gre za protivno priredje (DD = 3; BD, PV = 1) – predstavlja drugi sestavnik, ki ga uvaja veznik, izhodiščno stanje, prvi sestavnik pa nemogočo (zanikano) alternativo, prim. 16–17; sem pogojno uvrščam tudi ustreznico z razdruženo povedjo (DD = 1), prim. 20. V enem primeru (DD) je v prevodu izvirna zveza izpuščena, prim. 21.

Vsem bolgarskim zvezam z odvisnikom, ki predstavlja izhodiščno vsebino (v glavnem stavku je potencialna možnost), v slovenskih prevodih ustrezajo zveze z enako modalnostno perspektivo, prim. 24, 27–28. Sem spadajo tudi 4 prevodne zveze z zamenjalnim odvisnikom (ponazarjajo jih navedeni primeri).

4.5 Bolgarski zamenjalni odvisniki se lahko nahajajo pred glavnim stavkom (prevladujoči položaj), po njem ali pa ga ločijo na dva dela.

Pred glavnim stavkom se nahaja 23 (52,3 %) bolgarskih zamenjalnih odvisnikov (BD = 10; DD = 7; PV = 3; GG = 2; OH = 1).⁷ Med prevodnimi ustreznici jih 14 (31,8 % oz. 60,9 %) ohranja isti položaj, prim. 14–15, 20, 23, 26, 29, v 8 (18,2 % oz. 34,8 %) primerih pa je položaj spremenjen (enkrat pride do izpusta, prim. 21). Odvisnik oz. priredni sestavnik z veznikom se lahko nahaja po glavnem stavku (7), prim. 17, 28, 30,⁸ enkrat pa ga odvisnik loči na dva dela, prim. 22. Slovenski zamenjalni odvisniki (17) večinoma ohranjajo položaj pred glavnim stavkom (12; 70,6 %), prim. 14, 23, 26, 29; štirikrat pride do premika za glavni stavek, prim. 28, 30, enkrat pa na vmesni položaj, prim. 22.

Položaj po glavnem stavku zaseda 12 (27,3 %) bolgarskih zamenjalnih odvisnikov (PV = 4; DD, EKorp = 3; BD = 2). Vse slovenske ustreznice položaj ohranjajo, prim. 18–19, 24–25, 27. Mednje sodijo tudi vsi (8) slovenski zamenjalni odvisniki, prim. 24–25, 27.

Vmesni položaj zaznamuje 9 (20,5 %) izvornih zamenjalnih odvisnikov (BD = 3; DD = 2; GG, OH, PV, EKorp = 1). Položaj ohranjajo 3 ustreznice, prim. 31, štirikrat se odvisnik oz. sestavnik z veznikom premakne za glavni stavek, dvakrat pa predenj, prim. 16, 32–33. Slovenski zamenjalni odvisniki (5) ohranjajo položaj v dveh primerih, prim. 31, dvakrat pride do premika pred, enkrat pa za glavni stavek, prim. 32–33.

[31] [...] *Фани, вместо да наблюдава_{SED} с ентузиазъм вражеската територия, предпочита_{SED} да си играе с гълъби* (OH), dob. 'Fani, namesto da bi z entuziazmom opazovala sovražno ozemlje, se raje igra z golobi.' – [...] *Fani se je, namesto da bi z navdušenjem opazovala_{POG} sovražnikovo ozemlje, raje igrala_{PRET} z golobi* (OHS, 28).

[32] *Счупването на мълчието, вместо да ме избави_{SED} от неловкост, още повече оголи_{AO} смущението ми* (BD), dob. 'Prekinitev molka, namesto da bi me rešila neprijetnosti, je še bolj razgalila mojo zadrego.' – *Namesto da bi me prelomljeni molk rešil_{POG} zadrege, je le še bolj razgalil_{PRET} mojo zmedenost* (BDS, 132).

[33] *На всичко отгоре, вместо да се сепна_{SED}, аз се зарадвах_{AO} на това ново чувство* [...] (BD), dob. 'Poleg tega pa, namesto da bi se prestrašila, sem se razveselila tega novega čustva.' – *Povrh pa sem se tega novega čustva razveselila_{PRET}, namesto da bi se ga zbala_{POG}* [...] (BDS, 261).

7 Pri najpogostejših možnostih so deleži navedeni najprej glede na celoto (44 zgledov), nato pa glede na število zgledov, ki v izhodiščnem besedilu izkazujejo določen položaj.

8 Sem uvrščam tudi 3 zglede protivnega priredja (vezniški sestavnik je na drugem mestu), čeprav je razporeditev vsebine enaka izvorni.

- 4.6 Skoraj vse (41; 93,2 %) bolgarske zveze z zamenjalnim odvisnikom (BD, DD = 12; PV = 8; EKorp = 4; GG = 3; OH = 2) so istoosebkovne, s soodnosnima osebko-ma glavnega in odvisnega stavka, zgolj v treh primerih (DD) sta osebka različna.

Velika večina (41) prevodnih ustreznih ohranja osebkovnost izvornih zvez (raznoosebkovnost ponazarja zgled 14), le v treh slovenskih ustreznih bolgarskih istoosebkovnih zvez – zaradi prevodne rešitve s predložno zvezo in izpustom (DD = 2; EKorp = 1) – ni mogoče govoriti o isto- oz. raznoosebkovnosti, prim. 15 in 21.

5 RAZPRAVA IN SKLEP

Namen prispevka, posvečenega prevajanju bolgarskih zamenjalnih odvisnikov v slovenščino, je bil primerjati bolgaristične in slovenistične (tudi širše slavistične) ugotovitve o zamenjalnih odvisnikih, predvsem pa analizirati zgradbene in pomensko-funkcijske lastnosti slovenskih prevodnih ustreznih bolgarskih zamenjalnih odvisnikov.

Obravnave zamenjalnih odvisnikov v bolgaristiki so prinesle – kljub razlikam – naslednje osnovne ugotovitve: odvisniki, ki jih uvajajo *вместо да*, *наместо да* in *demo*, so pomensko posebna skupina prislovnodoločilnih odvisnikov – izražajo zamenjavo (celostno izključevanje oz. omejevanje); osebka glavnega stavka in odvisnika sta večinoma soodnosna; tipičen čas v odvisniku je sedanjik; odvisnik običajno stoji pred glavnim stavkom. V slovenistiki so odvisniki z *namesto da*, ki so del kompleksne razprave o razmerju med priredjem in podredjem, v zadnjih razpravah označeni kot nestavčnočlenska nematična stavčna dopolnila, pomensko pa prevladuje protivna opredelitev (vsebujejo neuresničeno možnost v primerjavi z uresničeno vsebino v glavnem stavku). Druga slavistična dela opozarjajo zlasti na pomenske lastnosti, npr. kontrast, kompenzacija ali zamenjava v okviru nadrejenih pomenskih oznak protivnosti in načina (odvisniki naj bi uvajali neuresničeno, a željeno alternativno možnost), a tudi na zgradbene; kontrastivna analiza stanja v slovanskih jezikih (Běličová – Sedláček 1990) izpostavlja predvsem razlike med vezniki in rabo glagolskih oblik.

V slovenskih prevodih 44 bolgarskim odvisnikom z *вместо да* ustrezajo zgradbeno in pomensko sorodne možnosti – odvisniki z *namesto da* (30; 68,2 %), protivnopriredne (zamenjalne) stavčne zveze in primerniški odvisniki (po 5; 11,4 %), zamenjalna predložna zveza *namesto + roditelj* (2), ena razdružena poved (z zamenjalnim razmerjem) in izpust.

Slovenske odvisnike z *namesto da* pomensko opredeljujem kot zamenjalne (izražajo alternativo oz. zamenjavo vsebini v glavnem stavku), protivnost pa se kaže kot krovna kategorija (ki vključuje mdr. tudi dopustne in izvzemalne odvisnike); stavčnofunkcijsko zamenjalne odvisnike uvrščam med stavčnočlenske prislovnodoločilne odvisnike.⁹

⁹ Njihovo stavčnočlensko opredelitev (prim. še zvezo *namesto + roditelj*) upravičujejo obstoječe opredelitve prislovnih določil (prim. Toporišič 2000: 619) in pomenska sorodnost z dopustnimi in izvze-

Tako bolgarske zveze z zamenjalnimi odvisniki kot njihove slovenske ustreznice vsebujejo časovno-dobno paralelni vsebini – alternativni vsebini si konkurirata v istem časovnem pasu, večinoma v preteklosti (tudi v t. i. prihodnosti v preteklosti), manjkraj v sedanjosti.¹⁰ Z vidika glagolskih oblik v bolgarskih zamenjalnih odvisnikih časovno paralelno vsebino (ne glede na čas v glavnem stavku) signalizira sedanjik, medtem ko v slovenskih zamenjalnih odvisnikih prevladuje pogojnik, redkeje se pojavlja sedanjik¹¹ (v drugih prevodnih možnostih se pojavljajo tudi razmerja *preteklik – preteklik, sedanjik – nedoločnik, prihodnjik – prihodnjik*).

V večini bolgarskih zvez (38; 86,4 %) se v zamenjalnem odvisniku nahaja možna alternativa glavnemu stavku, v precej manjšem, a nezanemarljivem številu zgledov (6; 13,6 %) pa izhodiščna (osnovna, predvidena) vsebina, predstavljena kot alternativa možnosti v glavnem stavku. Takšno modalno perspektivo ohranjajo vse prevodne zveze z zamenjalnimi odvisniki, prim. razliko med *namesto da bi se obzorje odpiralo, se zapira in naročili bi vino, namesto da pijemo žlobudro*.¹² Nekoliko posebno je stanje v protivnoprirednih zvezah z neuresničeno alternativo v zanikanem sestavniku.

Dobra polovica (52,8 % oz. 23) zgledov od 44 bolgarskih zamenjalnih odvisnikov se nahaja pred glavnim stavkom, dobra četrtina (27,3 % oz. 12 zgledov) za njim, v dobri petini (20,5 % oz. 9 zgledov) pa je odvisnik na vmesnem položaju. Večina slovenskih ustreznice (29; 65,9 %) ohranja izvorni položaj, položajne spremembe pa zadevajo le odvisnike pred glavnim stavkom in na vmesnem položaju. Slovenski zamenjalni odvisniki (30) so približno v enakem razmerju (14 proti 13) pred in za glavnim stavkom, redko (3) na vmesnem položaju; od bolgarskih odvisnikov se položajno ločijo v 8 primerih.

Večina bolgarskih zvez z zamenjalnim odvisnikom (41; 93,2 %) ima soodnosna osebka glavnega stavka in odvisnika, raznoosebkovne zveze so redke (3; 6,8 %). Izvirna osebkovnost je v prevodih ohranjena, izjema so prevodne rešitve brez osebka (predložni zvezi in izpust).

Čeprav je zaradi nizkega števila zgledov, kar predstavlja precejšnjo omejitev raziskave, treba spoznanja prispevka obravnavati s previdnostjo, lahko vendarle omenim nekaj ugotovitev, ki so lahko izhodišče za nadaljnje raziskave. (1) S prevodnega (morda tudi kontrastivnega) vidika lahko opozorim na podobnost bolgarskih zamenjalnih odvisnikov in slovenskih ustreznice po pomenu, časovno-dobni perspektivi, modalnosti in osebkovnosti. Spremembe se nanašajo predvsem na izrazno raven, prim. zgradbo ustreznice in rabo glagolskih oblik,

► malnimi zvezami (npr. Toporišič 1982: 78). Podobni predlogi – ob zavedanju, da je popis slovenskih prislovnih določil nepopoln – že obstajajo (prim. Toporišič 1982: 123; Vidovič Muha 1984: 151).

10 Možni sta tudi časovno neparalelni vsebini, npr. *Nalogo dela danes, namesto da bi jo napisal že včeraj*.

11 Sedanjik se pojavlja, ko gre za realno vsebinsko možnost (alternativo) v sedanjosti.

12 Za nepreveden zgled prim. npr. *Namesto da izgubljate čas s prejšnjim partnerjem, energijo usmerite v novo zvezo* (2007; Gigafida 2.0).

in položaj – bolgarski in slovenski zamenjalni odvisniki so položajno fleksibilni, pri čemer so bolgarski pogosteje pred glavnim stavkom, slovenski pa so približno enako pogosto pred in za glavnim stavkom.¹³ (2) Pri slovenskih zamenjalnih odvisnikih je bilo opozorjeno na pomensko sorodne zgradbe (prim. tipe ustreznic), časovno-dobno paralelnost vsebin, prevlado pogojnika v odvisniku (ob drugih možnostih), zamenjavo kot pomensko značilnost (vsebina v odvisniku predstavlja alternativo vsebini v glavnem stavku – največkrat možno, lahko tudi izhodiščno), položajno fleksibilnost in prevladujočo istoosebkovnost glede na glavni stavek.

V kakšni meri te značilnosti zaznamujejo tudi neprevedene slovenske zamenjalne odvisnike, bo treba še natančneje raziskati (npr. na osnovi korpusa Giga-fida), prav tako pa velja še naprej premišljati njihovo večplastno pomensko-skladensko kategorizacijo.

VIRI

EKorp: <http://evrokorpus.anyterm.info> (30. 6. 2020).

Gigafida 2.0: <https://viri.cjvt.si/gigafida/> (30. 6. 2020).

AP = Алек Попов, *Мисия Лондон*, Софиа: Ciela, 2009.

[Alek Popov, *Misija London*, Sofija: Ciela, 2009.]

BD = Блага Димитрова, *Пътюване към себе си*, Софиа: Български писател, 1965, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).

[Blaga Dimitrova, *Pătuvane kăm sebe si*, Sofija: Bălgarski pisatel, 1965, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).]

BDS = Blaga Dimitrova, *Na poti k sebi*, prev. Katja Špur, Ljubljana: DZS, 1971.

DD = Димитър Димов, *Тютюн*, Софиа: Труд, 1951, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).

[Dimităr Dimov, *Tjutjun*, Sofija: Trud, 1951, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).]

DDS = Dimitr Dimov, *Tobak*, prev. Katja Špur, Ljubljana: CZ, 1966.

GG = Георги Господинов, *Естествеи роман*, Софиа: Корпорация Развитие, 1999, www.slovo.bg (30. 6. 2020).

[Georgi Gospodinov, *Estestven roman*, Sofija: Korporacija Razvitie, 1999, www.slovo.bg (30. 6. 2020).]

GGs = Georgi Gospodinov, *Naravni roman*, prev. Borut Omerzel, Ljubljana: Študentska založba, 2005.

OH = Оливер Хаим, *Федерация на династронавтите*, Софиа: Народна младеж, 1963, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).

[Oliver Haim, *Federacija na dinastronavtite*, Sofija: Narodna mladež, 1963, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).]

OHs = Oliver Haim, *Federacija dinastronavtov*, prev. Matej Rode, Ljubljana: MK, 1965.

PV = Павел Вежинов, *Ноцет с белите коне*, Пловдив: Христо Г. Данов, 1981, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).

[Pavel Vežinov, *Noštem s belite kone*, Plovdiv: Hristo G. Danov, 1981, <https://chitanka.info> (30. 6. 2020).]

PVs = Pavel Vežinov, *Ponoči z belimi konji*, prev. Katja Špur, Maribor: Obzorja, 1981.

13 V prevodu prihaja do več premikov, o razlogih zanje pa lahko samo ugibam: lahko so posledica individualnih prevajalskih odločitev (prim. slogovno variranje, aktualnostno interpretacijo), morda stavčnorednih razlik med jezicoma (različnih tendenc; za pregled stanja v slovenščini gl. Toporišič 2000: 672–673).

LITERATURA

- Běličová – Sedláček 1990** = Helena Běličová – Jan Sedláček, *Slovenské souvětí*, Praha: Akademia, 1990.
- Brezinski 1995** = Стефан Брезински, *Кратък български синтаксис*, София: Университетско издателство Св. Климент Охридски, 1995.
[Stefan Brezinski, *Kraták bǎlgarski sintaksis*, Sofija: Universitetsko izdatelstvo Sv. Kliment Ohridski, 1995.]
- Daneš idr. 1987** = František Daneš idr., *Mluvnice češtiny 3: skladba*, Praha: Academia, 1987.
- Dejanova 1985** = Мария Деянова, *Подчинени изречения със съюз да в съвременния словенски книжовен език (в сравнение с български)*, София: Издателство на БАН, 1985.
[Marija Dejanova, *Podčineni izrečenija sǎs sǎjuz da v sǎvremennija slovenski knižoven ezik (v sravnenie s bǎlgarski)*, Sofija: Izdatelstvo na BAN, 1985.]
- Gabrovšek 2018** = Dejan Gabrovšek, Podredno izraženi protivnost in pojasnjevalnost, *Jezi in slovstvo* 63.2–3 (2018), 49–57.
- Gabrovšek 2019** = Dejan Gabrovšek, Tipologija nestavčnočlenskih nematičnih dopolnil v slovenščini, *Jezi in slovstvo* 25.2 (2019), 83–96.
- Gabrovšek – Žele 2019** = Dejan Gabrovšek – Andreja Žele, Tipologija stavčnočlenskih odvisnikov v slovenščini, *Slavistična revija* 67.3 (2019), 487–507.
- Gelb 1969** = Jožica Gelb, Podredje v vlogi priredja, *Jezi in slovstvo* 14.5 (1969), 136–139.
- Genadieva-Mutafchieva 1983** = Зара Генадиева-Мутафчиева, Сложно съставно с подчинено обстоятелствено изречение за изключване, *Граматика на съвременния български език 3: синтаксис*, гл. ред. Константин Попов, София: Издателство на БАН, 1983, 409–413.
[Zara Genadieva-Mutafchieva, *Složno sǎstavno s podčinenno obstojatelstveno izrečenie za izključvane, Gramatika na sǎvremennija bǎlgarski knižoven ezik 3: sintaksis*, gl. red. Konstantin Popov, Sofija: Izdatelstvo na BAN, 1983, 409–413.]
- Grepl – Karlík 1998** = Miroslav Grepl – Petr Karlík, *Skladba češtiny*, Olomouc: Votobia, 1998.
- Grochowski 1997** = Maciej Grochowski, *Wyrażenia funkcyjne: studium leksykograficzne*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, 1997.
- Herrity 2000** = Peter Herrity, *Slovene: A Comprehensive Grammar*, London/New York: Routledge, 2000.
- Ivanova – Gradinarova 2015** = Елена Ю. Иванова – Алла А. Градинарова, *Синтаксическая система болгарского языка на фоне русского*, Москва: Языки славянской культуры, 2015.
[Elena Ju. Ivanova – Alla A. Gradinarova, *Sintaksičeskaja sistema bolgarskogo jazyka na fone russkogo*, Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 2015.]
- Nikolić 2013** = Марина Николић, Начинске реченице у савременом српском језику (један модел класификације начинских реченица), у: *Савремени токови у лингвистичким истраживањима 1*, ур. Весна Половина – Јулијана Вучо, Београд: Филолошки факултет Универзитета, 2013, 161–182.
[Marina Nikolić, *Načinske rečenice u savremenom srpskom jeziku (jedan model klasifikacije načinskih rečenica)*, u: *Savremeni tokovi u lingvističkim istraživanjima 1*, ur. Vesna Polovina – Julijana Vučo, Beograd: Filološki fakultet Univerziteta, 2013, 161–182.]
- Oravec 1977** = Ján Oravec, Konfrontačné odporovacie súvetia, *Slovenská reč* 42.3 (1977), 153–162.
- Oravec – Bajziková 1986** = Ján Oravec – Eugénia Bajziková, *Súčasný slovenský spisovný jazyk: syntax*, Bratislava: SPN, 1986.
- Skubic 1999** = Andrej Skubic, Oglad kohezijске vloge slovenskega členska, *Slavistična revija* 47.2 (1999), 211–238.
- Smolej 2018** = Mojca Smolej, Skladenske konstrukcije med priredjem in podredjem, *Slovenščina 2.0* 6.2 (2018), 186–205.
- Štícha idr. 2013** = František Štícha idr., *Akademická gramatika spisovné češtiny*, Praha: Academia, 2013.
- Švedova 1980** = Наталия Ю. Шведова и др., *Русская грамматика II: синтаксис*, Москва: Наука, 1980.
[Natalija Ju. Švedova i dr., *Russkaja grammatika II: sintaksis*, Moskva: Nauka, 1980.]

Toporišič 1982 = Jože Toporišič, *Nova slovenska skladnja*, Ljubljana: DZS, 1982.

Toporišič 2000 = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 2000.

Valčanova 2002 = Marinela Valčanova, Raziskave o slovenskem jeziku v bolgarski jezikoslovni tradiciji – zgodovina in perspektive, v: *Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture*, ur. Aleksandra Derganc, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti FF, 2002 (Obdobja 18), 389–400.

Vidovič Muha 1984 = Ada Vidovič Muha, *Nova slovenska skladnja* J. Toporišiča, *Slavistična revija* 32.2 (1984), 142–155.

Žele 2013 = Andreja Žele, *Slovenska besedilna skladnja z jezikovnosistemskega vidika – temeljni pojmi*, Ljubljana: Samozaložba, 2013.

Žele 2016 = Andreja Žele, O razlikah med priredno in podredno izraženim razmerjem, *Jezikoslovni zapiski* 22.2 (2016), 31–44.

SUMMARY

Bulgarian Substitutive Clauses in Slovenian: A Translation Perspective

This article first compares the descriptions of substitutive clauses in Slavic, mainly in Bulgarian and Slovenian. However, its main aim is to analyze Slovenian translation equivalents of Bulgarian substitutive clauses.

In Bulgarian, clauses introduced by *вместо да*, *наместо да*, and *демо* ‘instead of’ represent an independent group of adverbial clauses indicating substitution. Their features include the following: the main and the subordinate clause generally have coreferential subjects, the typical verb form in the substitutive clause is the present indicative, and the substitutive clause frequently follows the main one. In Slovenian, subordinate clauses with *namesto da* ‘instead of’, which have been part of a long-lasting complex discussion on the relation between coordination and subordination, are considered adversative. Recently, such clauses have been interpreted as non-participant pseudo-subordinate clauses that are not sentence elements. However, in this article uses the definition of adverbials in Slovenian linguistics and their semantic proximity to concessive adverbials, for example, regarding them as (substitutive) adverbial complex sentence elements (i.e., clauses). Similar clauses are also present in other Slavic languages; the linguistic works analyzed describe them as indicating contrast, compensation, or substitution (often viewed as subtypes of the adversative relation), and they point out their formal characteristics (e.g., their linking elements and the use of different verb forms).

The translation analysis in the study is based on text examples from six Bulgarian novels and their Slovenian translations, and the Bulgarian–Slovenian subcorpus of Evrokorporus. The works analyzed include forty-four Bulgarian substitutive clauses introduced by *вместо да* ‘instead of’, and their Slovenian translation equivalents are thirty substitutive subordinate clauses (introduced by *namesto da* ‘instead of’), five adversative coordinate clauses and five comparative subordinate clauses, two prepositional phrases using *namesto* ‘instead’ + genitive, an independent sentence, and an omission. The source-text clauses and their translation equivalents are similar with respect to their meaning (substitution), modality (in most cases, the substitution clause includes a possible alternative to the content of the main clause, although the opposite situation is also possible), temporal perspective (parallelism within the same temporal frame), and subject coreferentiality. The Bulgarian clauses and their Slovenian equivalents mainly differ in their structure (see above), position (although Bulgarian and Slovenian substitutive clauses are mobile, Bulgarian clauses prefer the initial position, whereas Slovenian clauses are equally frequent in initial and final positions; cf. also clause shifts in translation), and use of verb forms (cf. the present indicative in Bulgarian vs. the conditional in Slovenian).

DOROTA KRYSZYNA REMBISZEWSKA

ZNACZENIE MATERIAŁÓW GWAROWYCH Z POLSKI PÓŁNOCNO-WSCHODNIEJ ZE SPUŚCIZNY JANA KARŁOWICZA W BADANIACH NAD XIX-WIECZNĄ POLSZCZYZNĄ TEGO OBSZARU

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.10](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.10)

Pomen narečnih zapisov iz zapuščine Jana Karłowicza za raziskave narečij severovzhodne Poljske v 19. stoletju

V razpravi so obravnavani narečne sistemske lastnosti in besede iz še neobjavljenega gradiva iz zapuščine Jana Karłowicza, ki jo hrani Zgodovinski arhiv v Vilni v zbirki Vilenskega združenja prijateljev znanosti. Arhivsko gradivo je zanimiv vir za raziskave poljskih narečij v Podlasju.

Ključne besede: narečja Podlasja, narečna leksika, narečna frazeologija, revija Wisła, arhivska dediščina

The Significance of Dialect Records from Northeastern Poland from the Estate of Jan Karłowicz in Studies on Nineteenth-Century Polish of this Area

This study examines systemic features and lexical items found in unpublished material related to dialects from northeastern Poland preserved in the Jan Karłowicz Portfolio, held by the Historical Archive in Vilnius in the collection of the Vilnius Society of Friends of Sciences. The archival records are an interesting source for research on the Polish dialects of the Podlasie region.

Keywords: Podlasie dialects, dialect lexis, dialect phraseology, Wisła (journal), archival estate

Druga połowa XIX wieku to czas szczególnego zainteresowania ludowością, lokalnymi odmianami języka. Jak wiadomo, niekiedy przybierało to wręcz karykaturalne kształty, co po latach zostało nazwane chłopomanią. Z perspektywy czasu widzimy jednak, jak korzystne dla badań języka i kultury polskiej było skierowanie uwagi na ludność wiejską i popularyzowanie konieczności utrwalania elementów specyficznych, przynależnych niewielkim społecznościom. Zapisy w ten sposób utrwalone stanowią niekiedy jedyne świadectwo stanu języka na danym terenie.

W latach siedemdziesiątych XIX wieku Jan Karłowicz, współautor *Słownika języka polskiego* i *Słownika gwar polskich*, w swoim *Poradniku dla zbierających rzeczy ludowe* wskazał konieczność zbiorowego działania na rzecz gromadzenia słownictwa lokalnego:

Koniecznie więc potrzebny jest nam jak najobszerniejszy słownik prowincjonalizmów (powiatowszczyzn), a takowy nie inaczej da się ułożyć, jak tylko zbiorowym współudziałem wszystkich mieszkańców oświeconych. (Karłowicz 1871: 4)

Jak można sądzić po liczbie publikacji w miesięczniku geograficzno-etnograficznym „Wisła” (wydawany w latach 1887–1905 i 1916–17), odzew na apel redaktora naczelnego był dosyć duży. Potwierdzają to także liczne, nieogłoszone drukiem notatki, spisy znajdujące się w materiałach Jana Karłowicza. Archiwalia, o których mowa, to bogaty zbiór, liczący ponad 250 jednostek aktowych z dokumentami J. Karłowicza (Kalbininko, etnografo, tautosakininko Jano Karlovičiaus asmeninio archyvo bylą apyrašas), stanowiących część dużego zespołu zatytułowanego Wileńskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk (Vilniaus mokslo bičiulių draugija (LVIA)). Jest on przechowywany w Litewskim Archiwum Historycznym. W spuściźnie J. Karłowicza najwięcej miejsca zajmuje korespondencja z licznymi osobami ze środowiska naukowego i badaczami amatorami. Oprócz tego możemy tam znaleźć m.in. rękopisy prac częściowo opublikowanych w czasopiśmie. Są także zapisy autorów z różnych stron kraju dostarczane do redakcji „Wisły”, a wśród nich z obecnego obszaru Polski północno-wschodniej. Mamy tu dwa rodzaje dokumentacji zawierającej materiały gwarow, po pierwsze to zbiory przysłów, zdań sentencjonalnych, po drugie – miejscowe podania.

Jeśli chodzi o pierwszą grupę, najobfitszego materiału dostarczył pochodzący z Czarkówki (powiat siemiatycki, województwo podlaskie), mieszkający wiele lat w Wilnie, doktor nauk medycznych Ludwik Czarkowski (1855–1928), autor opracowania *Powiat Bielski, guberni Grodzieńskiej, zarys ludoznawczy*, w którym zamieścił liczący ponad 680 haseł *Słownik gwary ludowej w Ziemi Drohickiej* (Czarkowski 1908: 110–128). Przechowywany w zbiorach J. Karłowicza spis sporządzony przez L. Czarkowskiego zawiera 12 obustronnych kart, na których odnotowano ponad 240 jednostek frazeologicznych. Autor zatytułował je *Zbiór przysłów podlaskich* (w rękopisie znajduje się dopisek: „Z. [Ziemia] Drohicka, Brańsk, Bielsk”) (CzarkZb, j.a. 161, k. 103–108a) oraz Dalszy ciąg przysłów polskich okolicy Drohyczyna (CzarkDroh, j.a. 161, k. 34–38). Około 150 jednostek frazeologicznych z Suwalszczyzny i Augustowskiego utrwalił nauczyciel, krajoznawca, etnograf amator Aleksander Osipowicz (ok. 1822–1893) w Przymówiskach w duchu ironiczno-satyrycznym w poufnej rozmowie przez lud powtarzane (OsipPrzym, j.a. 161, k. 24, 24v) oraz zbiorku nazwanym *Przysłowia niektóre, aforyzmy, sentencje ludowe w Augustowskiem* (OsipAug, j.a. 161, k. 81–84). Ostatnie z tej serii to spisy przysłów przekazane przez „p. Hrubanta z Łomży” (Hrub, j.a. 161, k. 93–102).¹

Wiele przysłów zapisanych przez A. Osipowicza znalazło się w cyklu artykułów drukowanych w „Wisła” (Osipowicz 1895: 403–415; 1898: 304–318, 543–555, 754–768 – weszły one do *Nowej księgi przysłów polskich*) w dziale *Poszukiwania* jako uzupełnienie *Księgi przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich* (1889–1894) Samuela Adalberga. Podobnie rzecz się ma ze zbiorem L. Czarkow-

1 Materiał z omawianych źródeł będzie przedmiotem szerszego omówienia dotyczącego frazeologii gwarowej z obszaru Polski północno-wschodniej, które przygotowuję.

skiego – niektóre opublikowano w „Wiśle” (Czarkowski 1898: 304–318, 543–555, 754–768), one także weszły do *Nowej księgi przysłów polskich*.

Jak wspomniałam, w zbiorze Karłowicza zarchiwizowano teksty podań ludowych. Z północnego wschodu Polski mamy dwie tego typu opowieści: Podanie o kamieniu znajdującym się we wsi Kamień w powiecie Mazowieckim spisała z opowiadania Stefania Federowska (Kamień, j.a. 209, k. 275–282) oraz Podanie o Madeju, z miasta Ostrów gub. Łomżyńska (Ostrów, j.a. 209, k. 87–89).

Należy zatem postawić pytanie, w jakim stopniu wymienione materiały mogą być źródłem do badań stanu polszczyzny lokalnej w XIX wieku. Po pierwsze trzeba uwzględnić specyfikę tych danych. Na podstawie przysłów i innych połączeń wyrazowych zebranych przez Czarkowskiego, Hrubanta i Osipowicza możemy przekonać się, że te elementy zasobu języka lokalnego są często zaimportowane, stanowią przykład motywu wędrującego, tak jak chociażby teksty pieśni. Poza tym występują liczne warianty tego samego przysłowia. Zatem stwierdzenie ich oryginalności, czy są *stricte* podlaskie czy augustowskie lub suwalskie, wymagałoby kompletnej ich konfrontacji z innymi gwarami. To jednak nie jest celem mojej analizy. Na ten obfity inwentarz chcę spojrzeć jako na unikatowe źródła, w których mogą pojawić się specyficzne cechy fonetyczne, morfologiczne i leksykalne, wyróżniające polszczyznę północno-wschodnią na tle polszczyzny innych obszarów.

Podobnie rzecz się ma z tekstami podań – nie interesuje mnie realizacja popularnego wątku w baśni ludowej, jakim jest madejowe łoże, ani elementy z historii miejscowej. W tekstach tych poszukuję tylko komponentów identyfikujących język lokalny, w dużej mierze odnoszący się do zasobu gwarowego, którego jednak nie można utożsamiać z miejscową gwarą.

Jak wynika z krótkiej charakterystyki źródeł, reprezentują one język lokalny z różnych części północno-wschodniej Polski – od najdalszych krańców, tzn. Augustowskie, przez dzisiejszy powiat bielski, aż po Wysokie Mazowieckie na pograniczu Mazowsza i Podlasia (w granicach województwa podlaskiego) oraz Ostrów Mazowiecką na Mazowszu dalszym (w województwie mazowieckim).

W zbiorach przysłów jest niewiele cech fonetycznych i morfologicznych ukazujących odmienność wobec innych obszarów. Są tu pojedyncze przykłady, np. protetyczne *j* przed samogłoską w nagłosie: *Jadam* ‘Adam’ „A ja powiadam: lepszy Tomasz niż **Jadam**” (OsipPrzym), wahania w repartycji *ó* i *o*: *bolu* ‘ból’ „Gość nieproszony, i gość nie w porę, plaga egipska gorsza **bolu** zębów!” (OsipPrzym), denazalizacja samogłoski nosowej przedniej w wygłosie: *oddajo* ‘oddają’ „Ludziom nie wszystkim pożyczaj, bo nie wszyscy **oddajo**” (OsipPrzym).

Więcej cech nieogólnopolskich pojawia się w podaniach. Oprócz pierwiastków lokalnych są elementy dialektalne właściwe dla większych obszarów. Do takich należy mazurzenie odnotowane w tekście podania z Ostrowi Mazowieckiej: *mas* ‘masz’, *niewiesz* ‘nie wiesz’, *places*, *przysło*, *rozgrzeszenie*, *zawse*, *chces*, *ojce*, *przycyna*, *dopieroz*, *nozów*, *przyjezdza* (Ostrów).

Szczególnie charakterystyczna jest dla północnego wschodu podwojona wymowa *j* w formach czasu teraźniejszego czasownika *jeść*, zapisana w dwóch przysłowiach przez Czarkowskiego: *Czyj chleb jjesz, tego pieśń śpiewa* (CzarkZb, k. 103); *Jje jak rdza żelazo* (CzarkZb, k. 104). Ten sposób artykulacji (zachowany zresztą do dziś w wymowie niektórych mieszkańców pogranicza mazowiecko-podlaskiego) notowano w późniejszych opracowaniach z Mazowsza (Zduńska 1965: 79).

Dość szeroki zasięg w gwarach na północnym wschodzie ma cofnięcie artykulacji *i* do *u* przed tautosylabicznym *ł* (*u*), zanotowane w podaniu z Mazowsza dalszego: *zabłądziuł, urodziuł, przestąpiuł, określiuł, pokropiuł, utkwiauł, powróciuł* itd. (Ostrów).

W tym samym źródle wystąpiła typowo północnopolska wymowa – asynchroniczna artykulacja spółgłosek wargowych miękkich, a więc np. *ǃ* (jako *bj*) – *objad*, *ǃ* (jako *zi, j, i*) – *cloziek, jedział* ‘wiedział’, *krjǃ* ‘krwią’, *mói* ‘mówi’, *pojeda* ‘powiada’, *spojedzi, wyspojadał*. Zapisywano ją prawie konsekwentnie (poza np. *mielim* ‘mielim – mieliśmy’, *święcono wodo, wies* ‘wiesz’).

W podaniu ludowym z Ostrowi pojawia się charakterystyczna dla Mazowsza końcówka celownika lp. w rzeczownikach męskich *-oju*: *księdzoju* (Ostrów).

Bardzo ciekawy wyimek osobliwości lokalnych stanowi rzecz jasna słownictwo. Wśród nazw zróżnicowanych terytorialnie, szczególnie w zbiorach przysłów, pojawiły się wyrazy ogólnogwarowe, np. *paprzyca* ‘żelazny element w żarnach’, *bedłka* ‘wszystkie grzyby jadalne poza prawdziwkami’ (ogólnogwarowe z wyłączeniem południowego Śląska i południowej Małopolski) lub makroregionalizmy, tzn. wyrazy o zasięgu regionalnym, ale obejmujące tylko wybrane regiony, jak np. *motowidło* ‘przyrząd do odmierzania długości i zwijania nici w motki’ (Mazury, Mazowsze, Podlasie, Wielkopolska, Małopolska), *skorznie* ‘buty z długimi cholewami’, rzadziej ‘gumowe buty’ (Warmia i Mazury, Mazowsze północne, Kaszuby), *żywina* ‘zwierzęta hodowlane’ (Małopolska południowe, Mazowsze północno-wschodnie).

Chciałabym zwrócić uwagę na wyrazy, które znamionowały regionalną polszczyznę północno-wschodnią w wieku XIX. Wśród nich są m.in. *brzechać*, *heć* ‘zawożenie na wołu lub konia, żeby szedł w prawo’, *hołoble*, *kryjan*, *krzybiet* ‘grzbiet’, *kul* ‘pęk słomy’, *lenować się*, *nauczny*, *okanny*.

W jednym z przysłów pojawia się czasownik *brzechać* – „Daj psu chleba, daj psu kija, on zawsze **brzecha** (szczeka)” (CzarkPodl, k. 103v). Wyraz ten występuje do dzisiaj niemal powszechnie w pasie gwar wschodniopolskich, w różnych formach i znaczeniach, a więc np. *brzechać*, *brechać*, *breszyć* jako ‘szczekać’ oraz wtórnice ‘łgać, kłamać’.²

Wyraz proveniencji wschodniosłowiańskiej *hołoble*, który zapisał Czarkowski w zdaniu o charakterze sentencjonalnym – „Nie po koniu, to po **hołoblach**” (CzarkPodl, k. 105), ma szeroki zasięg w gwarach wschodniej Polski. Nazwa ta

2 O *brechać*, *brzechać* więcej: Rembiszewska – Siatkowski 2018: 76–83.

oznacza dyszle pociągowe w dwudyszlowym zaprzęgu jednokonnym, występujące we wschodnim typie zaprzęgu. W polszczyźnie pojawiła się ona już w XVI w. W polskich opracowaniach językoznawczych *hołoble* mają bogatą dokumentację gwarową, a w kartotece SGP znajdujemy około 200 poświadczeń tej nazwy. Należy też zwrócić uwagę na różnice w ujęciu etnografów i językoznawców. U tych drugich zasięg nazwy *hołoble* w gwarach polskich jest nieco szerszy niż występowanie desygnatu.³

Niewątpliwie wyrazem o ograniczonym zasięgu terytorialnym jest *kryjan*. W materiałach wileńskich pojawił się w podaniu o kamieniu ze wsi Kamień pod Wysokiem Mazowieckiem: „Widać, że pierwotny napis skutkiem działania zmian atmosferycznych lub ręki niebaczного **kryjana** zniesiony został, a co najpewniejsza, kamieniami przez tychże **kryjanów** rozbity został” (Kamień).

Poświadczenie z tego źródła potwierdza późniejsze lokalizacje omawianej nazwy tylko z pogranicza mazowiecko-podlaskiego.

Kryjan zwykle oznacza ‘kilku-, kilkunastoletniego chłopca’, np. ‘mały chłopiec do lat 10’ „uO, to jesce kryjón, seść lat” – Wysocze, pow. ostrowski na Mazowszu wschodnim (SGP Kart), ‘syn, chłopiec’ z Łomży i okolic (SGP Kart), w tym samym znaczeniu z Łątczyna w pow. ostrołęckim: „kryjan to taki, co śe matce ze kecke kryje” (SGP Kart), ‘wyrostek, młody chłopak’ ze wsi Jabłoń Uszyńskie, Dworaki Pikaty w powiecie wysokomazowieckim, woj. podlaskie (Dworakowski 1935: 29), z okolic Ciechanowca i Czyżewa także w powiecie wysokomazowieckim (Maryniakowa – Rembiszewska – Siatkowski 2014: 62). Formę żeńską *kryjanicha* ‘dziewczynka, mniej więcej od lat 7 do 12’, oprócz męskiej *kryjan* ‘chłopiec, mniej więcej od lat 7 do 14’, wymienia w słowniku pochodzącym z XIX wieku Zygmunt Gloger z okolic Tykocina w pow. białostockim (Gloger 1893: 834). Późniejsze zapisy w SGPKart odnotowują także zróżnicowanie rodzajowe: *kryjan*, *kryjanica* ‘chłopiec, dziewczyna pomiędzy 10 a 15 r.’, z okolic Wysokiego Mazowieckiego (zapisała Anna Niezabitowska).

Wyraz ten występuje także w innych konfiguracjach semantycznych, bliskich podstawowemu znaczeniu. W przypisie do wspomnianego podania objaśniono: „*kryjanami* zwano tam małych od 10–14 lat życia pastuszków”. Jadwiga Chludzińska w artykule *Ze studiów nad słowotwórstwem gwar mazowieckich* podaje, że „*kryjan* – lekko pejoratywna nazwa młodego chłopca (10–17 lat) zanotowana jedynie w powiatach Łomża, Zambrów, Wysokie Mazowieckie, nie znane w innych częściach Mazowsza. W okolicach Sokołowa Podlaskiego używana jest w znaczeniu «człowieka nieszczerego, skrytego» (w tym samym znaczeniu w okolicach Łomży zanotowano formę *kryjak*” (Chludzińska 1961: 254). Pejoratywne zabarwienie potwierdzają także zapisy ze wsi Miłkowice-Maćki, -Paszki, -Janki w pow. siemiatyckim, gdzie oprócz znaczenia ‘kawaler, starszy chłopiec’ odnotowano ‘młodszy chłopak +/- 10–14 lat’ (nazwy tej używają tylko negatyw-

3 O *hołoblach* więcej: Rembiszewska – Siatkowski 2018: 107–122.

nie) (SGPKart). Nazwa *kryjan* wystąpiła w komentarzu do mapy ‘nieślubne dziecko’ w tomie I AGM (m. 11: 90), którą poświadczono tylko raz ze wsi Piaseczna (Piasecznia) w pow. ostrołęckim.

Wyraz *kryjan* zapisany we wsi Kluki w pow. mińskim wskazuje na dość odległy związek znaczeniowy z tym występującym na pograniczu podlasko-mazowieckim: „kryjan po dawnému to nazwałi jak se komu robić nie chce, to se kryje, a moze ukrat co” (SGPKart).

Warto zaznaczyć, że współcześnie przez wielu mieszkańców powiatu wysokomazowieckiego (łącznie z przedstawicielami młodego pokolenia) wyraz ten jest uznawany za ogólnopolski i powszechnie znany.

W zbiorze Osipowicza pojawił się wyraz *lenować*, zapisany w przysłowiu: „Strzeż się *lenować*, bo pójdziesz żebrować” (OsipPrzym, k. 24). Przegląd źródeł gwarowych pozwala stwierdzić północno-wschodni i kresowy zasięg tego czasownika. Zatem, KartSGP podaje *lenować się* ‘lenić się, być leniwym’ z miejscowości Sławatycze pod Włodawą (Oleszczuk), Huszcza w powiecie białskim (Biała Podlaska), Degucie na Suwalszczyźnie („lenuje się myć”), Huta Stara pod Buczaczem (na Ukrainie). Z okolic Sejń poświadczone są formy *lanuiś się* (Zdanczewicz 1966: 30), *lanować się* (Zdanczewicz 1966: 34), *lenowała się*, *lanui się*, *lanować się* (Zdanczewicz 1966: 50), zaś *lęnować się* z północnego Podlasia z okolic Knyszyna (Rembiszewska 2007: 161). Liczne potwierdzenia występowania tego wyrazu znajdujemy na Wileńszczyźnie (Rieger – Masojć – Rutkowska 2006: 249).

Interesujący przykład adaptacji pożyczki z języków wschodniosłowiańskich stanowi wyraz *okanny*. Znalazł się on w jednym z przysłów utrwalonych przez Czarkowskiego: „Sanna *okanna*, wozowa nie zdrowa”. Zapisujący zapewne zdawał sobie sprawę, że wyraz ma ograniczony zasięg występowania, więc zamieścił informację o znaczeniu:

Słowo „okanna” znaczy ciężka, np. bywa życie „okanne”, to znaczy nieznośne, okanne zniwa – niepogodne, „okanna” uprawa roli, kiedy zeschnie, trudno orać, a czasem mokro orać to i to jest okanne. Bywa i okanne zdrowie, jeśli choroba nie ciężka, można łązić, ale pracować ciężko nie można. Okanne bywa pożycie w małżeństwie, jeśli jedno z małżonków utrudne i przykre dla drugiego. (CzarkZb, k. 105v)

W Słowniku gwarowym Karłowicza (SGPK III: 425) znajduje się hasło *okanny* z niemalże identycznym objaśnieniem jak wyżej i powołaniem się na jeden z tomów prac Oskara Kolberga. W tomie V *Mazowsze Stare. Mazury, Podlasie* (Kolberg 1890: 54) wyraz *okanny* został opatrzony podobnym komentarzem. Kolberg, który korzystał ze zbioru Czarkowskiego, podał także przysłowie przytoczone w SGPK „Okanna sanna, dobra; wozowa – niezdrawa” wraz z lokalizacją – Pobikry (wieś obecnie w powiecie wysokomazowieckim) i zamieścił przypis o występowaniu wyrazu w Drohiczynie.

XIX-wieczne słowniki (wileński i warszawski) tego wyrazu nie notują. Podaje go natomiast *Słownik staropolski* M. Arcta *okanny* ‘trudny, ciężki, nieznośny’.

W późniejszych słownikach polszczyzny dawnej – staropolskim, polszczyzny XVI, XVII i XVIII wieku nie ma poświadczeń.

Skąd zatem wziął się wyraz o tak niewielkim areale występowania (obejmuje dawną ziemię bielską)? Jest to bez wątpienia pożyczka wschodniosłowiańska, jedna z wielu na tym obszarze. W języku rosyjskim występuje *окаянный* ‘grzeszny, siła nieczysta, przeklęty’ oraz jako rzeczownik ‘nędznik, wyrzutek’, używa się go także jako słowa obraźliwego. Podobnie w języku ukraińskim *ока́янный* to ‘grzeszny; przeklęty, potępiony’, ‘wstrętny, nieprzyjemny’ i wyraz obelżywy. Tożsame znaczenia ma białoruski *ака́янный*. O tym, jak różne mogą być efekty adaptacji fonetycznej i semantycznej do gwar polskich wymienionego wyrazu wschodniosłowiańskiego świadczą nawiązania w gwarach kresowych – *okajany* ‘skruszony, opamiętany’ w Mościskach pod Lwowem (Sadowa 2008: 196) oraz *okajany* ‘przeklęty’ ze Świątnik pod Niemenczynem na Litwie (Rieger – Masojć – Rutkowska 2006: 293).

Kolejny wyraz charakterystyczny dla północnego wschodu to *nauczny*. Jeśli by zawierzyć *Słownikowi języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, można by sądzić, że jest to wyraz dawny, o zasięgu ogólnopolskim. Możemy bowiem przeczytać, że *nauczny* daw. ‘mający rozległą wiedzę; uczony; wykształcony’. Jako ilustrację kontekstową podano dwa cytaty – jeden z książki *Łyki i kołtuny* autorstwa Rocha Sikorskiego, podlaskiego szlachcica, pochodzącego z powiatu bielskiego, drugi cytat pochodzi z książki *Panowie bracia: szkic z życia szlachty zagonowej* Klemensa Junoszy (Szaniawskiego), który urodził się w Lublinie, a potem większość życia spędził na południowym Podlasiu. Poza tym omawiany wyraz pojawia się w wypowiedzi Żyda Mordki, więc niewykluczone, że został użyty jako element stylizacji: „Nawet prawie ciągle czytałem, bo u nas to honor jest być **naucznym**” (Junosza 1891: 130). Gwarowy charakter poświadcza obecność w słowniku Z. Glogera z okr. Tykocińskiego: *naucny* ‘mądry, uczony, przyuczony do czegoś’ (Gloger 1893: 845).

Jako prawdopodobną osobliwość leksykalną można potraktować wyraz *kobiałka* z przysłowia zapisanego przez Hrubanta w Łomżyńskim: *Spokojny jak kobiałka za wozem* (k. 98). Jeśli potraktować, że nie chodzi tu o ‘owalny koszyk z różeg wiklinowych lub z cienko łupanego drewna na owoce, warzywa’, ale o nazwę krowy o charakterystycznym umaszczeniu, to *kobiałka* byłaby wyrazem o wąskim obszarze występowania zlokalizowanym w okolicach Ostrowi Mazowieckiej. SGPK II 386 podaje za Łopacińskim, że *kobiałka* to ‘krowa kobielasta’. Z kolei Hieronim Łopaciński w *Przyczynkach do nowego słownika języka polskiego* (Łopaciński 1899: 764) dodaje jeszcze lokalizację z Ostrowi – miasta w guberni łomżyńskiej. Nie będzie więc chyba błędem założenie, że w wymienionym przysłowiu chodzi o nazwę krowy, czego potwierdzenie znajdujemy u Kolberga w tomie *Mazowsze Leśne*, który podaje: „(krowa) kobielasta (czerwona z białym pasem)” (Kolberg 1890: 46).

Przegląd wybranych cech systemowych i leksyki pochodzącej z XIX-wiecznych zapisów przekonuje o ich dużej wartości poznawczej i dokumentacyjnej. Należy przy tym zwrócić uwagę, że materiałów sprzed ponad stu lat do badania

gwar i polszczyzny lokalnej z północnego wschodu Polski jest bardzo niewiele. Te przeze mnie omówione zawierają poświadczenia wielu wyrazów dawnych i tych ograniczonych do mikroregionów, o bardzo niewielkim zasięgu. Sporządzenie ich pełnego rejestru będzie dobrym uzupełnieniem słowników o charakterze regionalnym i dostarczy danych do syntezy na temat polszczyzny XIX-wiecznej na wschodnich krańcach Polski. Ponadto udokumentowany materiał z wymienionego okresu stanowi ważne poświadczenie dla danych zebranych w późniejszym czasie i świadczy o ciągłości pewnych cech lokalnych.

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

- CzarkDroh** = Ludwik Czarkowski, Dalszy ciąg przysłów polskich okolicy Drohyczyna, *MatKarł*, j.a. 161, k. 34–38.
- CzarkZb** = Ludwik Czarkowski, Zbiór przysłów podlaskich (Z. Drohicka, Brańsk, Bielsk), *MatKarł*, j.a. 161, k. 103–108a.
- Hrub** = (Materiały z przysłowiami od) p. Hrubanta z Łomży, *MatKarł*, j.a. 161, k. 93–102.
- Kamień** = Podanie o kamieniu znajdującym się we wsi Kamień w powiecie Mazowieckim spisał z opowiadania Stefania Federowska, *MatKarł* j.a. 209, k. 275–282.
- MatKarł** = Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Vilnius, Vilniaus mokslo bičiulių draugija (LVIA), F 1135; Kalbininko, etnografo, tautosakininko Jano Karlovičiaus asmeninio archyvo bylą apyrašas, ap. 10.
- OsipAug** = Aleksander Osipowicz, Przysłowia niektóre, aforyzmy, sentencje ludowe w Augustowskim, *MatKarł*, j.a. 161, k. 81–84.
- OsipPrzym** = Aleksander Osipowicz, Przymówiska w duchu ironiczno-satyrycznym w poufnej rozmowie przez lud powtarzane, *MatKarł*, j.a. 161, k. 24, 24v.
- Ostrów** = Podanie o Madeju, z miasta Ostrów gub. Łomżyńska, *MatKarł*, j.a. 209, k. 87–89.

SKRÓTY

- AGM** = *Atlas gwar mazowieckich* I, opr. Hanna Horodyska-Gadkowska – Alina Strzyżewska-Zaremba; II–X, opr. Anna Kowalska – Alina Strzyżewska-Zaremba, Wrocław – Warszawa: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1971–1992.
- KSGP** = kartoteka *Słownika gwar polskich*, online: <http://rcin.org.pl/publication/37156> (dostęp: 11.09.2018).
- SGPK** = Jan Karłowicz, *Słownik gwar polskich* I–VI, Kraków: Akademia Umiejętności, 1900–1911.

BIBLIOGRAFIA

- Chludzińska 1961** = Jadwiga Chludzińska, *Ze studiów nad słowotwórstwem gwar mazowieckich*, „Poradnik Językowy” 6 (1961), 253–258.
- Czarkowski 1898** = Ludwik Czarkowski, *Poszukiwania. Przysłowia*, „Wisła” XII (1898), 304–318, 543–555, 754–768.
- Czarkowski 1908** = Ludwik Czarkowski, *Powiat bielski w guberni grodzieńskiej. Zarys ludoznawczy*, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie”, 1907, t. 1, 1908 (rok wydania), 39–132.
- Dworakowski 1935** = Stanisław Dworakowski, *Zwyczaje rodzinne w powiecie wysoko-mazowieckim*, Warszawa: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 1935.
- Gloger 1893** = Zygmunt Gloger, *Słownik gwary ludowej w okr. Tykocińskim*, „Prace Filologiczne” IV (1893), 795–904.

- Junosza 1891** = Klemens Junosza (Szaniawski), *Panowie bracia: szkic z życia szlachty zagonowej*, drukiem „Wiek”, Warszawa, 1891.
- Karłowicz 1871** = Jan Karłowicz, *Poradnik dla zbierających rzeczy ludowe*, Warszawa: Księgarnia M. Orgelbranda, 1871.
- Kolberg 1890** = Oskar Kolberg, *Mazowsze: obraz etnograficzny V: Mazowsze Stare, Mazury, Podlasie*, Kraków: Druk Wł. L. Anczyca i Spółki, 1890.
- Łopaciński 1899** = Hieronim Łopaciński, *Przyczynki do nowego słownika języka polskiego (słownik wyrazów ludowych, przeważnie z Lubelskiego, mniej z innych okolic Królestwa Polskiego, zrzadka z Galicji, Szląska, Prus i Poznańskiego) 2*, „Prace Filologiczne” 5 (1899), 681–976.
- Maryniakowa – Rembiszewska – Siatkowski 2014** = Irena Maryniakowa – Dorota K. Rembiszewska – Janusz Siatkowski, *Różnojęzyczne słownictwo gwarowe Podlasia, Suwalszczyzny i północno-wschodniego Mazowsza*, Warszawa: Instytut Sławiastyki PAN, 2014.
- Osipowicz 1895** = Aleksander Osipowicz, *Poszukiwania. Przysłowia IX* (1895), „Wisła”, 403–415.
- Osipowicz 1898** = Aleksander Osipowicz, *Poszukiwania. Przysłowia XII* (1898), 304–318, 543–555, 754–768.
- Rembiszewska 2007** = Dorota K. Rembiszewska, *Słownik dialektu knyszyńskiego Czesława Kuzinowskiego*, Łomża: Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów, 2007.
- Rembiszewska – Siatkowski 2018** = Dorota K. Rembiszewska – Janusz Siatkowski, *Pogranicze polsko-wschodniostowiańskie: studia wyrazowe*, Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, Instytut Sławiastyki Zachodniej i Południowej, 2018.
- Rieger – Masojć – Rutkowska 2006** = Janusz Rieger – Irena Masojć – Krystyna Rutkowska, *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie*, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2006.
- Sadowa 2008** = Anna Sadowa, *Słownictwo gwar polskich w Mościskach i wsiach okolicznych*, w: *Słownictwo kresowe: studia i materiały*, red. Janusz Rieger, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008, 113–260.
- Słownik staropolski** Michała Arcta, opr. Antoni Krasnowolski – Władysław Niedźwiedzki, online, https://pl.wikisource.org/wiki/M._Arcta_S%C5%82ownik_Staropolski (dostęp: 1.11.2018).
- Zdanczewicz 1966** = Tadeusz Zdanczewicz, *Wpływy białoruskie w polskich gwarach pod Sejnami*, Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1966.
- Zduńska 1965** = Helena Zduńska, *Studia nad fonetyką gwar mazowieckich: konsonantyzm*, Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1965.

POVZETEK

Vloga narečij severovzhodne poljščine 19. stoletja, kot se kaže v raziskavah iz zapuščine Jana Karłowicza

Razprava obravnava sistemske in leksikalne značilnosti, odkrite v doslej neobjavljenem narečnem gradivu iz območja severovzhodne Poljske, iz zapuščine Jana Karłowicza, ki jo hrani Zgodovinski arhiv v Vilni v zbirki Vilenskega združenja prijateljev znanosti. Gradivo zajema zbirko pregovorov, ki so jih na območju Augustów, Podlasja in Łomže zapisali Ludwik Czarkowski, Aleksander Osipowicz in Hrubant, ter dve ljudski pripovedi (ena je iz okrožja Wysokie Mazowieckie, druga iz kraja Ostrów Mazowiecki). Arhivska zbirka je bogat zgodovinski vir za raziskavo narečne podobe poljščine, ki se je v 19. stoletju govorila na območju Podlasja in severovzhodne Mazovije. Besedila izkazujejo glasoslovne značilnosti za to narečje, kot so t. i. cakavizem (polj. *mazurzenie*) in asinhrona izgovorjava mehčanih ustničnikov. Največ prostora je namenjenega besedju, ki je značilno le za obravnavano območje: *brzechać* ‘lajati’, *heć* ‘na desno’ (klic volu ali konju), *holoble* ‘ojnice’, *kryjan* ‘deček’, *lenować się* ‘biti len, lenariti’, *nauczny* ‘učen’ in *okanny* ‘težek, neznošen’.

ТАТЬЯНА ПЕТРОВА [TAT'JANA PETROVA]

СОВРЕМЕННЫЕ ПРАКТИКИ ОЦЕНКИ СПЕЦИАЛЬНЫХ ТЕКСТОВ: ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ И ТЕРМИНОГРАФИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗЫ

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.11](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.11)

Sodobne prakse vrednotenja posebnih besedil: jezikovni in terminografski pregled

V tem članku so analizirane sodobne prakse vrednotenja posebnih besedil – jezikovni pregled in pregled terminoloških slovarjev. Predmeti jezikovne preučitve in pregleda so se izkazali kot posebna besedila. Jezikovna in terminografska ekspertiza sta enakovredni, vendar ne identični ocenjevalni praksi, čeprav imata tudi skupne značilnosti.

Ključne besede: ocenjevalna praksa, jezikovni pregled, pregled terminološkega slovarja, terminografski pregled, posebno besedilo, terminološki slovar

Current Practices for Estimating Special Texts: Linguistic and Terminographic Expertizing

This article analyzes modern practices of estimating special texts: linguistic expertizing and terminology dictionary reviewing. It is shown that the objects of linguistic expertizing and reviewing are special texts. Linguistic expertizing and terminographic expertizing are equivalent but not identical estimating practices, although they share some common features.

Keywords: estimating practice, linguistic expertizing, terminology dictionary reviewing, terminographic expertizing, special text, terminology dictionary

0 ВВЕДЕНИЕ

В современной мировой науке прослеживается тенденция критического оценивания окружающей действительности, способствующая всеохватывающему прогрессу: наблюдаем глобальное развитие оценочного процесса. Отметим также, что данный процесс регулируется положениями *Всемирной программы развития оценивания (Global Evaluation Agenda GEA 2016–2020)*, определяющей его долгосрочный потенциал. Совершенствование практики оценки, ее развитие в пределах Украины осуществляет *Украинская ассоциация оценивания*. Аспектуальные проблемы теоретико-практических вопросов, касающихся процессов оценивания, особенностей оценочной практики, спроектированные на разные объекты окружающей действительности, регулярно обсуждаются в научном дискурсе украинского журнала «Практика оценки» (г. Киев). В российском «Экономическом научном журнале “Оценка инвестиций”». Экономика. Оценка. Инвестиции» (г. Королёв) также рассматривается указанная выше проблематика.

Для нашего исследования важен и факт существования специального терминологического аксиологического издания – это «Словарь оценочных терминов и их толкование» (Киев, 2006), системно представляющий понятия, касающиеся объектов таких отраслей знаний, как экономика, финансы, банковское дело, бухгалтерский учет, математика, техника, строительство, рассматриваемые в фокусе категории оценки.

Дефиниция понятия «оценка» мотивирует перспективные возможности исследовательского процесса: «Систематическое и объективное исследование, может проводиться на разных этапах П/П¹ (проектирование, внедрение, завершение). Цель оценки – определение степени достижения конкретных целей и задач, уровня развития, эффективности, влияния и устойчивости результатов П/П. Оценка предоставляет достоверную и полезную информацию, позволяющую интегрировать усвоенные уроки» (здесь и далее перевод автор. – Т. П.) (Горошко – Нарчинська – Озимок – Тарнай 2014: 14).

Однозначно можно констатировать, что сегодня имеет место активное распространение широкой практики оценивания, касающегося и эффективности деятельности научных учреждений, и научных, учебных достижений, и результатов инклюзивного образования, и образовательного процесса в целом, специфики развития ребенка, эффективности персонала и др. Распространены соответствующие системы практик оценки текстовых работ, например, физического состояния документов, перевода текстов, а также оценка текста в отношении компиляции или плагиата (автоплагиата) и т. д.

Исследованию отдельных аспектов лингвистической экспертизы различного типа документов уделяют внимание современные украинские (Ажнюк 2012; 2017; Артикуца 2007; Богословська 2009; Космеда 2007; 2008; Панасенко 2011 и др.) и российские (Баранов 2017; Бринев 2009; Кара-Мурза 2009 и др.) лингвисты.

Украинские ученые работают над изучением особенностей практики оценки лексикографических изданий, в частности исследованы модели оценки свойств референтного орфографического словаря (РОС) системы проверки и исправления правописания. Используя общие обозначения (например, A_j – слово РОС / $j = 1..N$ /; A_j – слово РОС, искаженное ошибкой; q – алфавит символов РОС), эксперты предложили классификацию ошибок A_j , разделив их на две основные группы: **(1)** специфические – К (типичные орфографические ошибки тайпинга – однократные транскрипции, вставки и выпадение символа, смежные транспозиции E4), подлежащие корректировке, и **(2)** ошибки другого типа. Результаты анализа показали, что оценка контролируемых свойств модели и выработанный алгоритм позволяют получить данные о значении ожидаемого показателя дисфункции и возможности его уменьшения за счет приемлемого повышения вероятности ложного сигнала

1 Проект и/или программа.

об ошибочности слова для каждого конкретного словаря. Данная разработка может оказаться полезной в процессе принятия обоснованных решений относительно выбора готового словаря, описывающего заданную предметную область, а также для оценки возможностей его улучшения (Литвинов – Майстренко – Хурцилава – Костенко 2019: 49–64).

Российские лингвисты, как и украинские языковеды, также разрабатывают количественные и качественные экспертные оценки, например, такая работа была проведена с целью создания словаря эмоций, предназначенного для установления принадлежности содержания каждого понятия эмоциональной сфере сквозь призму категории субъективности. Основой оценки понятий, представленных в данном словаре, в этом случае является феномен оценки, измеряемый в числовом формате: от –3 (абсолютное отсутствие эмоций или чувств) до +3 (максимальное наличие эмоций или чувств). Итоги экспертизы показали, что и базовые эмоции оцениваются экспертами неоднозначно: только 60 % из них получают высокие оценки факта принадлежности к эмоциональной сфере; относительно других 40 % мнения экспертов расходятся. Подобная экспертиза позволила сформулировать важный вывод: способность оценивать принадлежность того или иного явления к эмоциональной сфере не имеет прямой корреляции с возможностью вербально выражать определенные эмоции и чувства (Иванова 2008: 270–271).

Отсутствие **(1)** специального исследования по вопросу определения специфики рецензирования терминологического словаря как современной практики оценки специального текста, а также **(2)** сравнительно-сопоставительного изучения особенностей лингвистического экспертирования и рецензирования терминографического издания, и, главное, **(3)** необходимость совершенствования процесса рецензирования специальных словарей, повышения его заниженного статуса и определяют актуальность рассматриваемой в этой статье проблемы.

Цель настоящего разыскания – отследить **(а)** специфику проведения лингвистической экспертизы и **(б)** особенности процесса рецензирования терминологических словарей, **(в)** актуализировав для этой цели метод сравнительно-сопоставительного анализа,² **(г)** чтобы подтвердить авторскую гипотезу о признании экспертизы на терминографические издания эффективной практикой оценки специальных словарей, отличающейся от процесса их рецензирования, невзирая на некоторую тождественность этих оценочных практик.

² *Сравнительно-сопоставительный анализ* интерпретируем как процесс исследования особенностей лингвистической экспертизы и рецензирования терминологического словаря с целью определения общих признаков на основании оценки специальных текстов для тщательного анализа неоправданно заниженного статуса подобного рецензирования.

1 ПОНЯТИЕ «СПЕЦИАЛЬНЫЙ ТЕКСТ»

В переводоведении и сфере образования для *специальных текстов* используют номинацию *тексты по специальности*. Эти тексты, как правило, служат для изучения языка специальности и иностранного языка.

Украинская языковедческая традиция, естественно, выделяет систему типов существующих в украинской лингвокультуре текстов. Представим наиболее устоявшуюся классификацию, предложенную в одном из новейших лексикографических терминологических изданий, ср.: *аутентичный, диалогический, инокультурный, страноведческий, профессиональный, научный, официально-деловой, прецедентный, публицистический, разговорно-бытовой, художественный, рекламный, письменный, устный* и др. (Загнітко 2012: 16–21). *Специальный текст* как отдельный популярный тип текста, вне сомнения, требует лексикографического описания и кодификации, поскольку это понятие активно используется в научных исследованиях XXI века. Интерес к такому типу текстов вызван расширением возможностей, потенциала и задач современного прикладного языкознания (стандартизация терминологии, создание терминологических словарей, научный перевод и т. д.). Определяя статус терминов в разножанровых текстах кредитно-банковского субъязыка, А. Дуда, например, предлагает семантический анализ корпуса специальных текстов (на материале английского кредитно-банковского субъязыка). В названии его статьи очерчены границы исследования – *специальные тексты*: к таковым относятся тексты статьи отраслевого журнала, кредитно-банковской документации, а также научных статей. Текст публикации в отраслевом журнале автор называет *профессиональным*, ср.: «Анализ структурно-смыслового аспекта профессионального текста журнальной статьи дает возможность обнаружить специфику в функционировании терминов» (Дуда 2002: 299). В данном случае прослеживаем указание на особенности текстов отраслевых журнальных статей в отличие от научных статей другого плана, ср.: «В научных текстах и текстах отраслевых журнальных статей не зафиксированы особые отличия» (Дуда 2002: 299). Названный языковед приходит к выводу о наличии специфики в функционировании терминов в профессиональном тексте в отличие от специальных текстов, как указано в названии статьи. А. Дуда обращается к актуальному вопросу определения особенностей исследования специальных текстов, но не объясняет понятий, которыми оперирует. Это приводит к беспорядочному использованию опорных терминов и путанице. Мысль названного ученого сформулирована некорректно.

Некоторые исследователи фокусируют внимание на интерпретации термина *специальный текст*. Его понимают, например, как текст, содержание которого «составляет то или иное профессиональное знание – научное, пра-

вовое, техническое, деловое, организационно-распорядительное» (Герд 2011: 21). Объясняя понятие «специальный текст», ученые подчеркивают, что его содержание зависит от теорий, фактов, сведений, рекомендаций отдельных наук и отраслей знаний. Специальными текстами часто называют монографии, статьи по различным отраслям знаний – медицине, биологии, геологии, химии, кибернетике, машиностроению, навигации, картографии, а также учебные издания (учебники, пособия), технические документы, чертежи, планы, патенты, лицензии, организационно-распорядительные документы (Матвеева, Матвеев 2014: 73–74). Перечень специальных текстов, как видим, довольно широк, *однако в систему подобных текстов не включен терминологический словарь*. Считаем, что этот список нуждается в дополнении.

Лингвистические параметры специального текста сделали попытку определить Г. Клэстер и М. Шумайлов, ср.: **(1)** тема – основное содержание текста; **(2)** фокус – термины, терминологические словосочетания, предложения, стилистические приемы, свойственные функциональному стилю речи; **(3)** внутритекстовые связи – средства сочетания смысловых частей высказывания; **(4)** специальная аудитория – профессиональные группы. Вышеназванные исследователи выделяют модель специального текста в пределах профессионального дискурса и понимают ее как целостную функциональную систему (ее признаки отражают взаимосвязь лексем с научно-техническим смыслом), направленную на выполнение конкретной прагматической задачи (Клэстер – Шумайлов 2017: 108). Таким образом, специальные тексты являются репрезентантами профессионального дискурса. В рамках данного дискурса специальные тексты могут принадлежать не только к научно-техническому направлению в целом, но обладать и чертами собственно научного, законодательного и публицистического стилей.

Исследуя специальный текст как особый вид технически опосредованного дискурса на материале интернет-версий региональных СМИ, белорусский языковед Л. Рычкова утверждает, что понятие специального текста «неразрывно связано с языками специальных целей» (Рычкова 2015: 70). Указанная исследовательница обнаруживает сходства между специальными текстами и текстами СМИ: и первые, и вторые **(а)** интерактивны, **(б)** различны по содержанию, **(в)** структурированы в пределах определенного издания. К особенностям специальных текстов СМИ Л. Рычкова относит следующие: **(1)** использование терминов; **(2)** вторичность и компрессированность текстов; **(3)** отсутствие чистоты жанра, **(4)** политематичность (Рычкова 2015: 71). Выделение признака ‘вторичность и компрессированность текстов’ считаем некорректным, поскольку такие типы специальных текстов, как монография, научная статья, терминологический словарь, словарь-справочник и энциклопедия являются все-таки первичными, т. к. они не получены путем свертывания основной информации оригинала, а создаются в процессе ори-

гинальных научных исследований и в плане композиции не зависят от концепции, представленной иным текстом, что свойственно вторичным текстам.

Таким образом, опираясь на вышеперечисленные теоретические постулаты, а также собственный опыт, дефинируем понятие «специальный текст» с учетом объектов его анализа. Наиболее распространенными объектами лингвистической экспертизы, как представляется, являются устные и письменные тексты как составляющие соответствующего дискурса, в частности тексты разных жанров и объема: агитационная листовка, лозунг, законопроекты, нормативно-правовые акты, реклама, публицистический текст, научная статья, устное выступление, деловые бумаги и др. Объект анализа терминографической критики – терминологический словарь, квалифицируемый как гипертекст вследствие наличия большого текстового объема.

Можно ли считать объекты экспертизы (например, нормативно-правовые, законодательные тексты) и рецензирования (терминологические словари) специальными текстами?

Рассмотрим структуру многозначной лексемы *специальный*: «1. Предназнач. исключительно для кого-, чего-либо; имеющий особое назначение. [...] // Чем-то отличающийся от других; не такой, как другие; особый. [...] 2. Касающийся отдельной области науки, техники, искусства и т. д.; предназнач. для специалистов этой отрасли» (СУМ: 501). Соответственно, чтобы считать текст специальным, необходимо, как минимум, определить его предназначение и установить его связь с определенной наукой или отраслью знаний.

Нормативно-правовые и законодательные тексты имеют специальное предназначение, четко определенную структуру, им свойственно стандартизированное, унифицированное оформление, в них преобладает специальная (юридическая, социально-политическая и т. д.) лексика (терминология). Маловероятно, что могут возникнуть сомнения относительно того, является ли законодательный текст специальным. В большей степени подобные сомнения возникают касательно интерпретации терминологического словаря как специального текста.

Считаем, что специализированность терминологического словаря определяют, прежде всего, его **(а)** научно-справочный, энциклопедический характер, **(б)** гипертекстуальность, а также **(в)** разноуровневость структуры. Терминологические (профессиональные) словари «широко представляют язык профессии» (Вокал 2020: 60). Инвариантная модель словаря предполагает наличие определенных элементов: **(1)** мегаструктуры – общего построения издания; **(2)** макроструктуры – реестра терминов словаря; **(3)** микроструктуры – терминостатьи словаря. В процессе выделения указанных структурных компонентов терминографической работы составитель должен применять специальные знания для правильного выбора принципов и основ их отражения, поиска универсального подхода для исчерпывающего описания терминологической лексики как терминосистемы отраслевой науки.

Таким образом, терминологический словарь – это специальный текст, являющийся продуктом специальной лексикографии, написанный специальным языком с высокочастотным использованием специальных единиц (терминов). Его назначение – представлять специальные знания при помощи дефинирования специальных понятий как системы определенной отрасли знаний. Отмеченное свидетельствует о высшей степени специализированности терминологического словаря и бесспорном его признании в качестве специального текста.

Специальными текстами считаем научные тексты (монографии, статьи, аннотации, рецензии, в частности рецензии на терминологические словари), терминологические словари, энциклопедии, справочники, законодательные и нормативно-правовые тексты, технические инструкции и каталоги и др. В этой публикации для обозначения вышеназванных типов текстов используем термин *специальные тексты, специальные работы* как синонимы.

Лингвистическая экспертиза и рецензирование терминографического издания – это комплексная оценка специальных текстов (например, законопроектов, договоров и др.; терминологических словарей различных научных отраслей). Зафиксированные в экспертизах и рецензиях – вторичных текстах – результаты оценки документов и словарей – первичных специальных текстов – не менее важны, чем эти специальные работы.

2 ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА И РЕЦЕНЗИРОВАНИЕ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОГО СЛОВАРЯ

Современная практика проведения лингвистических экспертиз является «в основном стихийной, индивидуально-субъективной» (Ажнюк 2012: 49). Причина этого, по-видимому, объясняется тем, что «эксперты (лингвисты, вузовские преподаватели, учителя-словесники, журналисты) опираются, с одной стороны, на свой профессиональный (филологический) и житейский опыт и, с другой, – на некоторые знания из сферы юриспруденции, получаемые большей частью из литературы и прессы» (Бринев 2009: 59).

Отмеченное выше касается и процесса рецензирования терминографических изданий. Публикации, содержащие критический анализ терминологических словарей, начиная с 60-х годов XX века и до настоящего времени, по нашим наблюдениям, имеют в некотором роде стихийный характер: количество опубликованных рецензий не охватывает и трети изданной терминографической продукции. Имеются данные, что за 20 лет независимости Украины опубликовано более 800 терминографических изданий, а со дня публикации первой работы указанного жанра до сегодня издано более 1500 специальных словарей (Симоненко 2014: 32). К тому же, если словарь лишен индивидуальных характеристик, то рецензии могут отражать субъективное мнение критика. Такой подход, естественно, не способствует научному

прогрессу, в частности прослеживаем вербализацию эмоций рецензента в процессе пересказывания содержания словаря, подчеркивание его статуса, указание на авторитет автора издания или информацию о дружеских отношениях рецензента с ним, описание предыстории создания рецензируемого труда, качества оформления обложки, указания на опечатки, однако при этом отсутствуют существенные замечания и рекомендации, основанные на анализе базовых параметров словаря. Преимущественно игнорируется алгоритм поэтапного оценивания специальных словарей. Такой характер оценки искажает истинное назначение рецензии на терминологический словарь как специальный текст. Стихийность и субъективность оценки указанных изданий вызваны, как представляется, отсутствием целенаправленной работы на уровне государственного надзора по систематическому рецензированию терминографических работ. Безусловно, целесообразно было бы создать координационный орган рецензирования терминологических словарей, в функции которого входили бы обязательства отслеживать выход в свет новых словарей или переиздание уже существующих и объективное определение их качества. Кроме этого, редакции научных журналов могли бы заказывать рецензии, призывая критиков к системному и объективному оценочному анализу терминологических словарей. Шагом, который может сдвинуть с “мертвой точки” процесс развития практики качественной оценки специальных словарей, как представляется, может стать переосмысление статуса рецензии на терминологический словарь как терминографической экспертизы, а также признание практики оценки специальных работ как экспертизы (экспертирования) терминографических изданий (терминографической экспертизы).

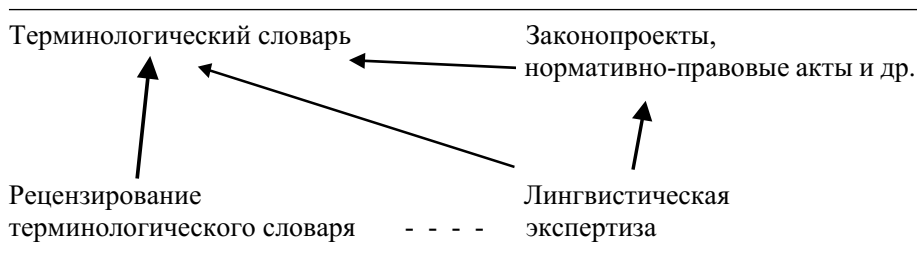
Лингвистическая экспертиза – это «особый вид языковедческого исследования, сочетающий в себе различные лингвистические и экстралингвистические параметры. Чаще всего в одном случае необходимо рассмотреть лексико-семантические и лексико-грамматические параметры, особенности синтаксиса, специфику организации и структурирования текста, особенности стилистики, предложить исторический комментарий» (Панасенко 2011: 292). Так, в результате лингвистического мониторинга текстов законопроектов, нормативно-правовых актов, представляющих современное украинское законодательство, были определены некоторые недостатки и системные ошибки: «терминологическая неупорядоченность и несогласованность; дублирование, синонимия и вариативность терминологических единиц в нормативном акте “семантическая диффузность” и неоднозначность правовой нормы; [...] двусмысленность текста; алогизмы; [...] немотивированная тавтология; лексическая избыточность; смещение смысловых границ; стилевое несоответствие; немотивированная усложненность синтаксических конструкций; нарушение родо-видовых связей между понятиями, форм согласования и управления; употребление заимствований вместо имеющегося украинского термина; неоправданное калькирование; различия в формах единственного и мно-

жественного числа, падежных форм; значительное количество русизмов и т. д.» (Артикуца 2007: 48). В аспекте изложенного Т. Космеда справедливо отмечает: «Целесообразно было бы утвердить правила единого использования терминов, других элементов словесно-документальной формы нормативно-правовых актов. Тем самым были бы заложены основы социально признанной системы подготовки законодательных текстов» (Космеда 2007: 111).

В процессе анализа параметров терминографических изданий, как было отмечено, критики чаще всего формулируют замечания, касающиеся структурных параметров. Приведем примеры подобных замечаний, спроецированных на переводные дефинитивные словари: ‘реестр словаря’ – (1) наличие пробелов, то есть отсутствие некоторых единиц, являющихся составляющими компонентами описываемой области, или избыточность некоторых терминов и соответствующих данных (касается фактов привлечения терминов, не относящихся к репрезентируемой терминосистеме); (2) необходимость заменить реестровые терминоединицы другими специальными названиями; ‘зона перевода’ – неточность перевода, распространенность калек; ‘дефиниция’ – неточность дефинирования понятий и т. п. (см. Петрова 2019: 100–102). В текстах, являющихся объектом лингвистических экспертиз, и в терминографических изданиях, как видим, засвидетельствована “острая” проблема – необходимость нормализации терминов в специальных словарях, с одной стороны, учитывая изменения, происшедшие в самом языке, а с другой, – изменения, происшедшие, во взглядах на понимание нормы, процесса терминологической нормализации в целом.

Таким образом, проблемы, освещенные в анализируемых экспертизах и рецензиях, касаются широкого спектра вопросов украинской лингвистики. Предполагаем, что недостатки в законодательных текстах объясняются, прежде всего, несовершенством терминографических изданий. Соответственно можно установить вектор связи между исследуемыми объектами: терминологический словарь используется (а) при написании законопроектов или экспертных заключений, (б) как справочное издание для помощи в решении проблемных вопросов определенной профессиональной сферы, (в) как инструмент или источник разъяснения спорной ситуации, противоречий, а также (г) как уникальный объект комплексного критического исследования. Отмеченное также подтверждает, что терминографическое издание является специальным текстом. Результат рецензирования терминологических словарей и следствие лингвистической экспертизы рассматриваем как равнозначные качественные практики оценки специальных текстов (см. рисунок 1).

Практики оценки специальных текстов квалифицируем как качественные практики диагностики, основанные на совокупности необходимых знаний и достаточно богатого опыта, полученных в течение определенного периода времени и показавших искомую эффективность в применении. Такие практики оценки выполняют несколько важных функций – контро-

Рисунок 1: Терминологический словарь как справочное издание и как объект оценки

лирующую, диагностико-корректирующую, оценочно-диагностическую для точного определения качества специальных текстов. Понятие «качество специальных работ» объясняем, опираясь на дефиницию термина «качество», представленную в стандартах ISO ДСТУ, ср.: степень ценности, пригодности нормативно-правовых документов / терминографических изданий (их параметров) для использования по назначению.

Базовым методологическим принципом, на котором основываются процессы экспертирования и рецензирования, является выработка рекомендаций методологического характера относительно установленных нарушений, неточностей или отклонений в оцениваемых работах и т. п. В частности, обнаруженные в нормативно-правовых текстах недостатки и неточности тщательно анализируются; типологизируются наиболее распространенные ошибки лексического, семантического, грамматического и стилистического характера. С учетом указанного создаются методические рекомендации по оформлению и соблюдению общих требований нормативно-правовых и законодательных текстов, национальных и международных терминологических стандартов, правил построения дефиниций законодательных понятий, предлагается определенный алгоритм действий нормопроектировщика для решения терминологических проблем. Такие действия теоретического и практического характера, а также использование лексикографических изданий позволят сформировать необходимую научно-методологическую и справочную базы для внедрения и развития лингвистической экспертизы (см. Артикуца 2007: 49). Методологическим стержнем лингвистической экспертизы исследователи считают «использование нормативного (прескриптивного) подхода к анализу равноуровневых языковых явлений» (Ажнюк 2012: 50).

Критические замечания рецензентов терминологических словарей определяют перспективу в отношении улучшения их качества. Соответственно, «рецензии на терминологические словари имеют важное теоретико-практическое значение: систематизация выявленных критических оценок и недостатков репрезентации структурных параметров изданий такого типа будет способствовать совершенствованию теоретико-методологических основ ме-

татерминографии для практической качественной реализации специальных работ» (Петрова 2019: 103). Результаты анализа названных текстов могут быть представлены в форме рекомендаций или консультаций, что позволит унифицировать способы лексикографического описания терминологий, улучшить методологические принципы и основы составления терминологических словарей.

Общим и для лингвистической экспертизы (например, законопроектов), и для рецензирования терминологических словарей является фактор применения поэтапного алгоритма комплексной оценки качества работ (см. Артикуца 2007: 49; Петрова 2018: 212). На первом этапе лингвистической экспертизы текстов законопроектов осуществляется исследование «терминологической совместимости рассматриваемого законопроекта с другими законами, регулирующими эту же или близкую к ней сферу общественных отношений, наблюдение за соблюдением четкой системности, логичности, иерархичности понятийно-терминологического аппарата, преемственности в применении юридико-технических и юрлингвистических средств, определения правильности и внутренней согласованности дефиниций терминов» (Артикуца 2007: 49). В процессе рецензирования терминологического словаря необходимо следовать алгоритму его оценки: анализ частей мегаструктуры словаря (вступления или предисловия, правил использования, перечня сокращений, корпуса словаря, списка источников, указателя) относительно соответствия принципам их построения; установление соответствия типа словаря, заявленного в тексте предисловия, реальному; установление соответствия назначения словаря, зафиксированному в предисловии, т. д. (Петрова 2018: 212).

Вышеизложенное свидетельствует о применении общих для экспертирования и рецензирования научных методов оценки текстов – сравнительного метода, дефинитивного анализа, структурно-семантического анализа, логико-понятийного анализа и др. Прослеживается “зеркальность” основных принципов методологической основы поэтапных алгоритмов анализа названных работ.

Специальные тексты (законопроекты, договоры и др.; терминологические словари), ставшие объектами экспертизы и рецензирования, требуют анализа их построения с целью установления соответствия каждой структурной части требованиям к работам подобного типа. Ученые убеждены, что текст договора является целостной единицей речи «с устоявшейся макроструктурой (композицией) и унифицированным лексико-грамматическим оформлением единиц, принадлежащих к низшим структурным уровням – сверхфразовым единствам и отдельным предложениям» (Ажнюк 2012: 53). Композицию рецензии на терминологический словарь рассматриваем как иерархическую гранд-/мегаструктуру, а ее составляющие Заголовок, Введение, Основную часть и Выводы определяем как соком-

поненты низшего уровня иерархии, создающие ее макроструктуру, субкомпоненты компонентов формируют ее микроструктуру. Композицию же лингвистической экспертизы и рецензии на терминологический словарь, которые являются вторичными текстами, обуславливают особенности построения первичных текстов, например, договора, законопроекта и т. д. и терминологического словаря.

3 ПОНЯТИЕ «ТЕРМИНОГРАФИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА»

В условиях актуализации оценочных форм экспертизы и рецензии возникает насущная и закономерная необходимость выработки универсальной понятийной базы и принципов экспертирования терминографического издания (терминологического словаря) – терминографической экспертизы.

Можно ли квалифицировать рецензирование терминографических словарей как их экспертизу? В современной украинской лингвистике имеют место работы, посвященные изучению лексикографической экспертизы как одного из критериев идентификации авторских новообразований (Максимчук 2012: 55). Ученые понимают лексикографическую экспертизу как «скрупулёзную обработку исследователем максимального количества разножанровых словарей для уточнения реестра собственно авторских инноваций» (Вокальчук 2011: 30; Максимчук 2012: 56).

Определяя основные задачи историографии украинского терминоведения, исследователи указывают на необходимость глубокого анализа истории «организации терминологической деятельности, в частности в области упорядочения терминологий, стандартизации, терминологической экспертизы [...] с момента возникновения и до сих пор» (Иващенко 2013: 6). Описывая деятельность и достижения *Технического комитета стандартизации украинской научно-технической терминологии*, ученые характеризуют его работу по направлению экспертирования украинскоязычных терминологических стандартов и отмечают, что «экспертизы стандартов условно разделены на профессиональную экспертизу [...], экспертизу по установлению системности понятий и соблюдению ДСТУ [...], а также экспертизу по соблюдению норм аутентичного украинского языка и тенденций развития украинской терминологии и профессионального языка» (Рицар – Мисак – Мацейовский 2012: 241).

Отслеживая терминологические неточности, отличие толкования и представления одинаковых по названию и форме понятий (терминов), М. Богословская отмечает, что совершенство и эффективность каждого понятия или термина обеспечит «нужная лингвистическая (“терминологическая”) экспертиза нормативно-правовых документов, она должна стать обязательной процедурой их принятия» (Богословська 2009: 157). Таким образом, в украинском терминоведении объектом обязательной экспертизы являются термины (терминология) и терминологические стандарты.

В аспекте исследуемой проблемы считаем необходимым не только ввести в научный оборот специальную единицу *терминографическая экспертиза* (или *экспертиза терминологического словаря*, или *экспертиза / экспертирование терминографического издания*), но и обосновать дефиницию этого понятия.

Содержание термина *лингвистическая экспертиза*, как показывает языковая практика, в отличие от сути термина *рецензирование терминологического словаря*, традиционно воспринимается как исследование высшего уровня квалификации.

Однако проведенный сравнительно-сопоставительный анализ показывает равнозначность их статусов в отношении назначения и функций, что вызывает необходимость *пересмотра практики оценки терминологического словаря и квалификации ее* не в качестве результата процесса рецензирования, а как *следствие разноуровневого экспертирования терминографического издания*. Соответственно, для обозначения процесса анализа качества специального словаря уместно использовать термин *терминографическая экспертиза (терминографическое экспертирование)*, для обозначения исполнителя этого процесса – *эксперт терминографического издания*.

Таким образом, *терминографическая экспертиза* – одна из особых форм современного научного критического исследования терминологического словаря, оценка качества представления параметров различных уровней его структуры с учетом положений алгоритма поэтапного анализа. Оценка специальных текстов – чрезвычайно кропотливая, сложная, напряженная и ответственная работа, предусматривающая владение не только лингвистическими знаниями, но и узкоотраслевыми, в частности пониманием особенностей типологии работ, требований к их построению, структурных характеристик и т. д.

Лингвистическую экспертизу выполняют лингвисты-эксперты, являющиеся сотрудниками государственных или частных учреждений (отметим, что в Украине специальность лингвист-эксперт официально введена в 2001 году), а рецензирование терминологических словарей – терминографы, языковеды, отраслевые специалисты, равнодушные к качеству словарей. Научно-экспертная, методологическая и теоретическая работа по лингвистической экспертологии в Украине осуществляется государственными учреждениями, в частности Украинским бюро лингвистических экспертиз (основано в 2004 году), Украинским языково-информационным фондом, входящим в состав Национальной академии наук Украины, частными организациями и т. п. Центров или учреждений, предназначение которых – осуществлять оценку терминографических изданий, в Украине, к сожалению, не существует. Однако в 2013 году создана Словарная комиссия Министерства образования и науки Украины, задачи которой – (1) проведение экспертизы словарей украинского языка, в том числе и двуязычных, относительно их качества, целесообразности и (2) утверждение и рекомендация их к публи-

кации как общеобязательных для использования в государственных органах и в органах местного самоуправления, то есть осуществляется допубликационная экспертиза. По всей видимости, возникла необходимость создания на государственном уровне при полном финансировании ответственного органа, координирующего работу экспертов терминологических словарей по соблюдению единых методологических принципов анализа не только на допубликационном, но и на постпубликационном этапах.

4 ВЫВОДЫ

Изложенное позволяет сделать следующие выводы.

- (1) Лингвистическая экспертиза и экспертиза терминографическая (рецензирование терминологического словаря) – равнозначные, но не тождественные практики оценки, хотя им присущи и общие признаки: **(а)** оценочный характер исследований, подтверждающий, что качественная экспертиза не менее важна, нежели сами специальные тексты; **(б)** наличие единого алгоритма поэтапной комплексной оценки качества работы; **(в)** необходимость выработки рекомендаций методологического характера относительно установленных нарушений, неточностей или отклонений в рассматриваемых специальных текстах; **(г)** фактор последовательного и комплексного использования научных методов оценки, в частности сравнительного метода, дефинитивного, структурно-семантического, логико-понятийного типов анализа и др.
- (2) Итоги сравнительно-сопоставительного анализа служат основанием для опровержения стереотипного понимания содержания термина *рецензирование терминологического словаря*, признания и внедрения в научный оборот термина *терминографическая экспертиза*.
- (3) Терминографическая экспертиза – комплексный процесс. Ее цель – всесторонне оценить качество терминографического издания. Кроме того, это специализированное направление критически-оценочного исследования научных работ справочного характера играет важную роль в формировании методологии специальной лексикографии.

Переосмысление содержания опорных понятий терминографической критики, вне сомнения, будет способствовать развитию терминографии, привлечет внимание к ее насущным проблемам и будет стимулироваться квалифицированными экспертизами, создавая предпосылки для перехода от “пересказывания” положений предисловия к качественной, то есть инноваторской, “молекулярной” экспертизе специального словаря.

ЛІТЕРАТУРА

- Ажнюк 2012** = Л. В. Ажнюк, Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції, в: *Мовознавство* 2012, № 3, 47–64.
[L. V. Ažnjuk, Lingvistyčna ekspertiza: status i metodologični prezumpciji, v: *Movoznavstvo* 2012, no. 3, 47–64.]
- Артикуца 2007** = Н. В. Артикуца, Законодавчий текст як предмет лінгвістичної експертизи, в: *Визначальні тенденції генезису державності і права* 2007, 48–56.
[N. V. Artukuca, Zakonodavčyj tekst jak predmet lingvistyčnoji ekspertizu, v: *Vyznačal'ni tendenciji genezyсу deržavnosti i prava* 2007, 48–56.]
- Баранов 2017** = А. Н. Баранов, Лингвистика в лингвистической экспертизе (метод и истина), в: *Вестник Волгоградского государственного университета* 2017, № 16.2, 18–27.
[A. N. Baranov, Lyngvystyka v lyngvystičeskoj ekspertize (metod y ystyna), v: *Vestnyk Volgogradskogo gosudarstvennogo unyversyteta* 2017, no. 16.2, 18–27.]
- Богословська 2009** = М. О. Богословська, Деякі аспекти судово-лінгвістичної експертизи, в: *Вісник Академії адвокатури України* 2009, 152.1(14), 152–158.
[M. O. Bogoslovs'ka, Dejaki aspekty sudovo-lingvistyčnoji ekspertizu, v: *Visnyk Akademiji advokatury Ukrainy* 2009, 152.1(14), 152–158.]
- Бринев 2009** = К. И. Бринев, *Теоретическая лингвистика и судебная лингвистическая экспертиза*, под ред. Н. Д. Голева, Барнаул: АлтГПА, 2009.
[K. I. Brinev, *Teoretičeskaja lingvistika i sudebnaja lingvističeskaja ekspertiza*, pod red. N. D. Goleva, Barnaul: AltGPA, 2009.]
- Вокальчук 2011** = Г. М. Вокальчук, Українська індивідуально-авторська неографія: стан і перспективи, в: *Вісник Дніпропетровського університету: серія «Мовознавство»* 17.1 (2011), 27–33.
[G. M. Vokal'čuk, Ukrajsn'ka indyvidual'no-avtors'ka neografija: stan i perspektvyvy, v: *Visnyk Dnipropetrovs'kogo univertytetu: serija «Movoznavstvo»* 17.1 (2011), 27–33.]
- Горошко et al. 2014** = А. Горошко et al., *Глосарій термінів з моніторингу та оцінювання*, Київ: Українська асоціація оцінювання, 2014.
[A. Goroško et al., *Glosarij terminiv z monitoringu ta ocinjuvannja*, Kyjiv: Ukrajsn'ka asociacija ocinjuvannja, 2014.]
- Герд 2011** = А. С. Герд, *Введение в изучение языков для специальных целей*, Санкт-Петербург: СПбГУ, 2011, 2-е изд., доп. и перераб.
[A. S. Gerd, *Vvedenie v izučenie jazykov dlja special'nyh celej*, Sankt-Peterburg: SPBGU, 2011, 2-e izd., dop. i pererab.]
- Дуда 2002** = О. Дуда, Семантичний аналіз корпусу спеціальних текстів (на матеріалі англійської кредитно-банківської субмови), в: *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: серія «Проблеми української термінології»* 2002, № 453, 296–300.
[O. Duda, Semantyčnyj analiz korpusu special'nyh tekstiv (na materiali anglijs'koji kredytno-bankivs'koji submovy), v: *Visnyk Nac. un-tu «L'vivs'ka politehnika»: serija «Problemy ukrajins'koji terminologiji»* 2002, no. 453, 296–300.]
- Загнітко 2012** = А. Загнітко, *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 томах* 4, Донецьк: ДонНУ, 2012.
[A. Zagnitko, *Slovyk sučasnoji lingvistyky: ponjattja i terminy: u 4 tomah* 4, Donec'k: Don-NU, 2012.]
- Иванова 2008** = Е. С. Иванова, Количественная и качественная экспертная оценка словаря эмоций, в: *Психологический вестник Уральского государственного университета* 2008, № 6, 269–271.
[E. S. Ivanova, Količestvennaja i kačestvennaja ekspertnaja ocenka slovarja èmocij, v: *Psichologičeskij vestnik Ural'skogo gosudarstvennogo universiteta* 2008, no. 6, 269–271.]
- Иващенко 2013** = В. Л. Иващенко, Історіографія термінознавства: метамова і структурні підрозділи, в: *Термінологічний вісник* 2013, 2(1), 5–20.

[V. L. Ivaščenko, Istoriografija terminoznavstva: metamova i strukturni pidrozdily, v: *Terminologičnyj visnyk*, 2013, 2(1), 5–20.]

Кара-Мурза 2009: Е. С. Кара-Мурза, Лингвистическая экспертиза как процедура политической лингвистики, в: *Политическая лингвистика*, 2009, 1(27), 47–71.

[E. S. Kara-Murza, Lingvističeskaja ěkspertiza kak procedura poliitičeskoj lingvistiki, v: *Poliitičeskaja lingvistika*, 2009, 1 (27), 47–71.]

Клѣстер – Шумайлова 2017 = А. М. Клѣстер – М. С. Шумайлова, Описание модели специального текста, в: *Филологические науки: вопросы теории и практики* 2017, 7 (73, ч. 2), 107–109.

[A. M. Klěster – M. S. Šumajlova, Opisanie modeli special'nogo teksta, v: *Filologičeskie nauki: voprosy teorii i praktiki* 2017, 7 (73: ě. 2), 107–109.]

Космеда 2008 = Т. А. Космеда, Лінгвістична експертиза: практичний аналіз, в: *“MegaLing’2007”*, 2008, 155–164.

[T. A. Kosmeda, Lingvistyčna ekspertyza: praktyčnyj analiz, v: *“MegaLing”2007*, 2008, 155–164.]

Космеда 2007 = Т. А. Космеда, Термінологія і мова закону: проблемні питання, в: *Українська термінологія і сучасність* 2007, VII, 107–111.

[T. A. Kosmeda, Terminologija i mova zakonu: problemni pytannja, v: *Ukrajins’ka terminologija i sučasnist’* 2007, VII, 107–111.]

Литвинов et al. 2019 = В. А. Литвинов et al., Оцінювання контролювальних і коригувальних властивостей референтного словника системи перевірки і виправлення орфографії, в: *Системні дослідження та інформаційні технології* 2019, № 2, 49–64.

[V. A. Lytvynov et al., Ocїnjuvannja kontroljuval'nyh i koryguval'nyh vlastyvostej referentno-go slovnyka systemy perevirky i vypravlennja orfografiji, v: *Systemni doslidžennja ta informacijni tehnologii*, 2019, no. 2, 49–64.]

Максимчук 2012 = В. В. Максимчук, Лексикографічна експертиза як один із критеріїв ідентифікації авторських новотворів, в: *Наукові записки: серія «Філологічна»* 2012, вип. 31, 55–60.

[V. V. Maksymčuk, Leksykoğrafična ekspertyza jak odyń iz kryterijiv identyfikaciji avtors’kyh novotvoriv, v: *Naukovy zapysky: serija «Filologična»* 2012, vup. 31, 55–60.]

Матвеева – Матвеев 2014 = Н. А. Матвеева – А. В. Матвеев, Специальный текст по аэронавигации как объект исследования: типология и особенности, в: *Lingua mobilis* 2014, № 2(48), 73–80.

[N. A. Matveeva – A. V. Matveev, Spetsyal’nyj tekst po aэronavygacyu kak ob’єkt yssledovanuja: tyologuja y osobennosty, v: *Lingua mobilis* 2014, no. 2(48), 73–80.]

Панасенко 2011 = Т. А. Панасенко, Лінгвістична експертиза конфліктних текстів українських політичних загадок, в: *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: лінгвістичні науки*, 2011, № 13, 291–296.

[T. A. Panasenko, Lingvistyčna ekspertyza konfliktnyh tekstiv ukrajins’kyh polityčnyh zagadok, v: *Naukovyj visnyk Pivdennoukrajins’kogo nacional’nogo pedagogičnogo universytetu im. K. D. Ušyns’kogo: lingvistyčni nauky*, 2011, no. 13, 291–296.]

Петрова 2019 = Т. О. Петрова, Теоретико-практичне значення рецензій на українські термінологічні словники кінця ХХ ст. – поч. ХХІ ст., в: *Проблеми загального і слов’янського мовознавства* 2019, № 3, 96–106. DOI: 10.15421/251913.

[T. O. Petrova, Teoretyko-praktyčne značennja recenzij na ukrajins’ki terminologični slovnyky kincja HH st. – poč. HH st., v: *Problemy zagal'nogo i slov’jans’kogo movoznavstva* 2019, no. 3, 96–106.]

Петрова 2018 = Т. О. Петрова, Українська термінографічна критика: від витоків до сучасності, в: *Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України: серія Філологічні науки* 2018, вип. 292, 208–217.

[Т. О. Petrova, Ukrajins'ka terminografična krytyka: vid vytyokiv do sučasnosti, v: *Naukovyj visnyk Nac. un-tu bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukrajinu: serija Filologični nauky* 2018, vyp. 292, 208–217.]

Рицар – Мисак – Мацейовська 2012 = Б. Рицар – Р. Мисак – О. Мацейовська, Технічному комітетові стандартизації науково-технічної термінології – 20 років: діяльність у фактах та цифрах, в: *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: серія «Проблеми української термінології»* 2012, № 733, 239–254.

[В. Rycar – R. Mysak – O. Macejovs'ka, Tehničnomu komitetovi standartyzaciji nauково-tehničnoji terminologiji – 20 rokov: dijaložništ' u faktah ta cyfrah, v: *Visnyk Nacional'nogo univer-sytetu «L'vivs'ka politehnika»: serija «Problemy ukrajins'koji terminologiji»* 2012, no. 733, 239–254.]

Рычкова 2014 = Л. В. Рычкова, Специальный текст в интернет-версиях региональных СМИ как особый вид технически опосредованного дискурса, в: *Компьютерно-опосредованная коммуникация и дискурс – 2014*, 2015, 70–76.

[L. V. Ryčkova, Special'nyj tekst v internet-versijax regional'nyh SMI kak osobyj vid tehničeski oposredovannogo diskursa, v: *Komp'juterno-oposredovannaja komunikacija i diskurs – 2014*, 2015, 70–76.]

Симоненко 2014 = Л. Симоненко, Українська термінографія: стан і перспективи, в: *Мовознавство* 2014, № 4, 28–35.

[L. Symonenko, Ukrajins'ka terminografija: stan i perspektyvy, v: *Movoznavstvo* 2014, no. 4, 28–35.]

СУМ 1978 = *Словник української мови: в 11 томах* 9, колект. авторів, за ред. І. К. Білодіда, Київ: Наукова думка, 1978.

[*Slovyk ukrajins'koji movy: v 11 tomah* 9, kolekt. avtoriv, za red. I. K. Bilodida, Kyjiv: Naukova dumka, 1978.]

Bokal 2020 = L. Bokal, Slovar zvonjenja in pritrkavanja – terminološki slovar kulturnega konteksta, v: *Jezikoslovni zapiski* (Ljubljana) 26.1 (2020), 59–75. doi.org/10.3986/jz.26.1.4.

POVZETEK

Sodobne prakse vrednotenja posebnih besedil: jezikovni in terminografski pregled

V prispevku so analizirane sodobne prakse vrednotenja posebnih besedil – jezikovni pregled in pregled terminoloških slovarjev. Predmeti jezikovne preučitve in pregleda so se izkazali kot posebna besedila.

Predlagamo, da pregledamo osnove prakse ocenjevanja terminološkega slovarja in ga ne prepoznamo kot pregled, temveč kot terminografski pregled.

Jezikovna in terminografska ekspertiza sta enakovredni, vendar ne identični ocenjevalni praksi, čeprav imata tudi skupne značilnosti, na primer: (1) ocenjevalna narava raziskovanja, katere predmet so posebna besedila; (2) faktor uporabe postopnega algoritma kompleksne ocene kakovosti del; (3) načelo oblikovanja metodoloških priporočil glede ugotovljenih kršitev, netočnosti ali odstopanj v analiziranih posebnih besedilih itd.

Terminografsko strokovno znanje je kompleksen proces. Njegov namen je celovita ocena kakovosti terminografske publikacije. Poleg tega je specializirano področje kritičnega raziskovanja znanstvenih člankov referenčne narave, ki igra temeljno in pomembno vlogo pri oblikovanju metodologije terminografije.

OCENE IN POROČILA

METOD ČEPAR – ANDREJA LEGAN RAVNIKAR

ZBORNİK O SODOBNI SLOVANSKI LEKSIKOGRAFIJI

COBISS: 1.19

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.12](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.12)

Božana Niševa idr. (ur.), *Slovanská lexikografie počátkem 21. století: sborník příspěvků z mezinárodní konference*, Praha 20.–22. 4. 2016, Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2018, 544 str.

Leta 2018 je izšel zbornik znanstvenih prispevkov z mednarodne konference slavistov *Slovanská lexikografie počátkem 21. století* (Slovanska leksikografija na začetku 21. stoletja), ki je aprila 2016 potekala v Pragi v Češki republiki. Udeležilo se je 80 jezikoslovcev, predvsem leksikologov in leksikografov iz 14 (večinoma) slovanskih držav, pet raziskovalcev tudi z ZRC SAZU, z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša. S področja sodobne leksikografije je imela plenarno predavanje Andreja Žele, referate pa so pripravili in predstavili Andrej Perdih in Tanja Mirtič, s področja terminografije Mojca Žagar Karer in iz zgodovinske leksikografije Alenka Jelovšek.

Simpozij je organiziral Oddelek za slavistično jezikoslovje in leksikografijo Slovenskega inštituta Akademije znanosti Češke republike, da bi mednarodni znanstveni javnosti predstavili sodobne teoretične in praktične dosežke slovanske leksikografije. Konferenca se je navezovala tudi na sodelovanje češkega inštituta z Inštitutom za bolgarski jezik v letih 2013–2016. (Kot rezultat tega sodelovanja je leta 2017 izšla skupna monografija *Moderní slovanská lexikografie* (Moderna slovanska leksikografija).)

Obsežna kolektivna monografija vsebuje 59 znanstvenih prispevkov, ki so razvrščeni znotraj dveh raziskovalnih področij – sinhronega in diahronega slovaropisja. Sinhrono raziskave so umeščene v sklope glede na različne tipe slovarjev: Razlagalni slovarji in slovarski portali, Dvojezični slovarji, Specialni slovarji (npr. sinonimni, slovarji neologizmov, morfološki, besedotvorni slovarji ipd.); Popis besedišča v slovanskih jezikih – teorija in praksa. V okviru diahronega slovaropisja so obravnavani pretežno zgodovinski slovarji.

V razdelku *Výkladové slovníky, slovníkové portály* (Razlagalni slovarji, slovarski portali) je predstavljenih devet prispevkov osmih avtorjev. **Ljudmila Kirova** v članku *Bŕlgarski onlajn rečnici*¹ (Bolgarski spletni slovarji) obravnava pet bolgarskih slovarjev (razlagalnega, pravopisnega, sinonimnega, slovar besednih oblik in angleško-

¹ Naslovi člankov v bolgarski, ruski, ukrajinski in srbski cirilici so prečrkovani. Tudi imena in priimki so iz cirilice praviloma prečrkovani, ne nujno poslovenjeni.

-bolgarskega), ki obstajajo v knjižni obliki in na spletu. Osredotoča se na prednosti spletne izdaje: možnosti povezave na druge spletne slovarje, beleženje najbolj iskanih besed, predlaganje novih iztočnic. *Rečnik na dumite v bālgarskija ezik* (<http://rechnik.info>) združuje razlagalni, sinonimni, etimološki in bolgarsko-angleški slovar. *Bālgarski T-rečnik* (<http://www.t-rechnik.info>) je spletni slovar, kjer je pojasnjen pomen več kot 30.000 bolgarskih besed. *Bālgarski rečnik – Institut za bālgarski ezik* (<http://ibl.bas.bg/rbe>) je največji bolgarski razlagalni slovar. *Rečnik na bālgarski ezik – otvoren projekt* predstavlja poskus pripraviti portal, podoben našemu spletnemu jezikovnemu portalu Fran.

V članku *Exemplifikace v Akademickém slovníku současné češtiny* (Ponazoritev z zgledi v Akademskem slovarju sodobne češčine) **Michaela Lišková** analizira problematiko stereotipov v zvezi s spolom, starostjo, narodnostjo in vero v akademskem slovarju. V prvem delu članka so predstavljena načela izbora zgledov za obravnavani slovar: da je zgled čim bolj tipičen za pomen, ki ga predstavlja, in da je uporabljan v nezaznamovanih pomenih. Pomemben kriterij pri izboru zgledov za slovar je tudi, da ta ne preusmerja pozornosti bralca na druga področja.

Tanja Mirtič v članku *Flektivní a akcentuační paradigmata ve třetím vydání Slovníku slovenského spisovného jazyka* (Sklanjativene in naglasne paradigme v tretji izdaji Slovarja slovenskega knjižnega jezika) napoveduje problematiko pregibnih besednih vrst v eSSKJ. Osredotočila se je na predstavitev izdelave tipičnih shem zanj, ki so nastale na podlagi Riglerjeve sheme za jakostni oz. tonemski naglas. V nadaljevanju je predstavila sklanjativno paradigmo samostalnika *otrok* in spregatev glagola *teči*; iz njiju lahko razberemo tako regularne kot neregularne pojave. Za bralca, ki ne pozna slovenskih jezikoslovnih izrazov, bi bilo priporočljivo razložiti uporabljene kratice.

Prispevek *Propriální frazeologie ve výkladovém slovníku* (Lastnoimenska frazeologija v razlagalnem slovarju) avtorice **Renáta Neprašove** se osredotoča na obravnavo frazemov s sestavinami iz lastnih imen. Med antroponimi so zanimivi biblijski frazemi (npr. *být starý jako Metuzalém*), frazemi z imeni iz antičnega sveta in frazemi, povezani z ljudskim izročilom. Toponimi se pojavljajo v primerih kot *nosit sovy do Athén*. Sledi praktična predstavitev frazemov na primeru *Adam*, npr. *koupat se na Adama*, ki ima v slovenščini ustreznico *kopati se v Adamovem kostumu*.

Zdeňka Opavská je v članku *Monokolabilita ve výkladovém slovníku* (Monokolokabilnost v razlagalnem slovarju) zbrala besede, ki se pojavljajo samo v določenih položajih: kot sestavni del frazema (*pozdě bycha honit, danajský dar*), kot del večbesednih poimenovanj (*bobkový list, dotazovací jazyk*) in kot sestavina konotacij (*dokořán*). V Akademskem slovarju knjižne češčine je bilo sprejeto načelo, da se na take izraze opozarja s kvalifikatorskim pojasnilom (*samo v zvezi, samo v frazemu*). Tako načelo se zdi smiselno, saj uredniki z njim opozarjajo na posebno rabo določenih besed.

Andrej Perdih je v prispevku *Dictionary Portal Fran: Current State and Future Developments* (Slovarski portal Fran: trenutno stanje in prihodnji razvoj) razložil uporabo in prednosti spletnega jezikovnega portala Fran z Inštituta za slovenski jezik Frana

Ramovša, kakršen je bil aprila 2016. Gre za edinstveni primer spletnega slovarskega portala v evropskem prostoru, na katerega smo lahko upravičeno ponosni in njegovim snovalcem hvaležni za ves trud.

Andrej Perdih se predstavlja še s prispevkom *Tipologija iztočnic v tretji izdaji Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. V njem je orisal koncept eSSKJ, ki je bil pripravljen in potrjen leta 2015. V prispevku posebej izpostavlja lastnoimenske iztočnice, in sicer tipa *Božiček*, kjer uporabnik pričakuje pomenski opis. Te iztočnice so lahko sestavni del večbesedne leksikalne enote, ki je ni smiselno prikazovati le pri kateri od njenih občnoimenskih sestavin, npr. *Amerika: stric iz Amerike*. Tipologijo iztočnic primerjalno sooča tudi v primerljivih enojezičnih razlagalnih slovarjih pri drugih slovanskih narodih.

Andreja Žele v prispevku *Prikazovanje različne prostomorfemskosti v razlagalnem slovarju* opozarja na proste morfeme ob glagolih in na način njihovega prikaza v slovarju. Ugotavlja, da prosti glagolski morfemi kot glagolski leksikalizirani morfemi lahko dopolnjujejo obstoječi glagolski pomen v različnih pogledih. Predložnomorfemske glagole bi avtorica obravnavala kot samostojne iztočnice (*temeljiti na, ukvarjati se z/s*) ali kot podiztočnice (*gledati na, gledati po in gledati za, tiščati za, tiščati v, nor na, nor od*). Predlaga tudi slovarski prikaz vezljivih predložnih zvez, družljivih predložnih zvez in prostomorfemskih glagolov (*s se in si*).

Piotr Żmigrodzki analizira splošni spletni slovar sodobne poljščine *Wielki słownik języka polskiego PAN – elektroniczny słownik ogólny polszczyzny XXI wieku* (Veliki slovar poljskega jezika – splošni elektronski slovar poljščine 21. stoletja) (<http://wsjp.pl>), ki ga pripravljajo na Inštitutu za poljski jezik v Krakovu. Delo pri slovarju v več fazah poteka od leta 2005: od redigiranja 15.000 najpogostejših poljskih besed prek priprave 35.000 gesel, ki so s predhodno izdelanimi kakor koli povezana (npr. sinonimi, antonimi ipd.), do najnovejšega besedja. Na spletni strani so navedeni tudi etimološki in kronološki podatki (prva pojavitev) ter najnovejše pomenske enote. Pri pregibnih besednih vrstah se izpiše celotna paradigma, podobno kot pri našem novem eSSKJ. Stran je strukturirana zelo pregledno; za uporabnike, ki niso večji poljščine, pa bi bilo priporočljivo izdelati osnovne ukaze tudi v angleščini.

V razdelku *Dvojjazyčné slovníky* (Dvojezični slovarji) se kot prva predstavlja **Renate Belečnikow** s prispevkom *Russkij glagol v 10-om tome majnskogo Rusko-nemškega slovarja* (Ruski glagol v deseti knjigi Rusko-nemškega slovarja iz Mainza). V njem je analizirala posebnosti tega dvojezičnega slovarja, namenjenega strokovnim uporabnikom, ki je izšel na Akademiji znanosti in literature v Mainzu v Nemčiji (2003–2015). Kljub dvojezični zasnovi mikrostruktura slovarskega sestavka (na primeru glagolov) razkriva koncept, ki temelji na natančni obravnavi vsakokratne ruske iztočnice in nemške ustreznice. Geslo obsega besednovrstno opredelitev, slovnične, naglasne in izgovorne različice, morfološke značilnosti, besedotvorno tvorbo, vezljivost, izvor, izpostavlja stalne besedne zveze, v ponazarjalnem gradivu tudi kolokacije in stavčne strukture, v frazeološkem gnezdu pa se nahajajo frazemi, reki in pregovori – vse z nemškimi ustreznici.

David Blažek je v prispevku *Slovinská počítačová terminologie a její odraz ve Slovinsko-českém slovníku* (Slovenska računalniška terminologija in njeno zrcaljenje v Slovensko-češkem slovarju) predstavil razvoj slovenske računalniške terminologije, jo umestil v slovar, kjer bo predstavljala velik delež, saj je računalniškega izrazja v korpusu Gigafida veliko. Računalniške termine deli glede na izvor. Opozarja tudi na večbesedna poimenovanja (*navidezna resničnost*), izpeljanke (*tablica – tablični*) in pomenski prenos (*pripeti*). Za slovenskega jezikoslovca je zanimiv podatek, da je v slovenščini manj neposrednega prevzemanja angleških izrazov kot v češčini (*prenosnik : notebook*).

Vladimir Dubičinskij v prispevku *Slovarnoe opisanie »ložnyh družej perevodčika« i leksičeskijh paralelej* (Slovarski opis »lažnih prijateljev« in leksikalnih vzporednic) obravnava vedno aktualno problematiko prevajalcev – lekseme, ki jih metaforično imenujemo »lažni prijatelji«. Ti so posledica neprave, ljudske etimologije in nastanejo, kadar svoje jezikovno znanje in navade projiciramo na tujejezični jezikovni sistem. Medjezikovne homonime, paronime, sinonime, psevdointernacionalizme ipd. je najbolje razložiti v dvojezičnih slovarjih leksikalnih vzporednic. Koncept slovaropisnega prikaza v izrazni podobi ujemajočih se leksemov, katerih pomenska podoba se razlikuje, prikaže avtor na praktičnih zgledih ruskih in nemških besednih vzporednic.

Željka Fink-Arsovski v *O dveh slovarjih sravnitel'nyh frazeologizmov* (O dveh slovarjih primerjalnih frazmov) raziskuje dvo- in tričlenske primerjalne frazeme. Slovarski del hrvaško-slovanskega slovarja primerjalnih frazemov (2006) upošteva več slovanskih jezikov: slovenščino, makedonščino, bolgarščino, ukrajiniščino, ruščino, poljščino, češčino in slovaščino. Hrvaško-romansko-germanski slovar primerjalnih frazemov (2016) vključuje francoščino, portugalsščino, španščino in italijanščino, v izboru germanskih jezikov pa so zastopani angleški, nizozemski, nemški in švedski jezik. Ob zgledih iz obeh slovarjev so prikazana ujemanja in razhajanja med frazemi iz različnih tujih jezikov, ki so odvisna od zgodovinskih, družbenih, kulturnih ipd. okoliščin.

Mária Košková je pripravila prispevek *Bezekvivalentná lexika v dvojjazyčnom slovníku (na bulharskom a slovenskom materiáli)* (Neprevedljiva leksika v dvojezičnem slovarju (na bolgarskem in slovaškem gradivu)). Vanj je zajela lekseme, ki v drugem jeziku nimajo ustreznice, torej jih ni mogoče prevesti drugače kot opisno. Sociokulturni leksemi poimenujejo objekte ali pojave, ki so vezani na materialno ali duhovno dediščino bolgarskega naroda in jih v slovaški kulturi ni, npr. jedi (*sarma*), pijače (*boza* 'osvežilni napitek iz fermentirane koruzne moke'), oblačila ali obutev ipd. Opisno se prevajajo tudi izrazi, ki so povezani z osebnimi in zemljepisnimi imeni ali poimenovanji teritorialnih enot, ter nekateri pravni termini.

Elena Krejčova je v prispevku *Ezikāt na juridičeskite tekstove, otrazen v Češko-balgarskija juredičeski rečnik* (Jezik pravnih besedil, predstavljen v Češko-bolgarskem pravnem slovarju) analizirala pravno izrazje omenjenih dveh jezikov, ki vsebuje 15.000 terminov, kolokacij in stalnih besednih zvez. Kot primere navaja različne zveze: *platebni lhůta = padež, srok za plaštane* (rok (zapadlosti) plačila), *zrušit' zákon = otmenja zakon* (preklicati zakon), *trvalý pobyt = postojanno prebivavane* (stalno bivališče).

Petra Stankovska je v prispevku *Nový česko-slovenský slovník* (Novi češko-slovenski slovar) razložila koncept načrtovanega češko-slovenskega slovarja. Najobsežnejši slovar te vrste, dvojezični slovar Ružene Škerlj s 60.000 gesli, je nastal že leta 1995 in je zastarel. Ena izmed pomanjkljivosti v njem so v praksi neobstoječe iztočnice, npr. *držák* m 'predrznež, nasilnež', čeprav je ustrezeni češki izraz *držoun* ipd.; ne vsebuje kvalifikatorjev in kvalifikatorskih pojasnil; homonimi niso označeni idr. Novi slovar bo obsegal 25.000 najpogostejših čeških besed in bo ustrezal sodobnim leksikografskim standardom.

Tretji razdelek, *Speciální slovníky* (Specialni slovarji), začenja prispevek **Ljudmile Babenko** *Russkie sinonimy v leksikografskih parametrah: tri verzii ideografskega slovarja* (Ruski sinonimi v slovaropisnih vzorcih: tri verzije ideografskega slovarja). Obravnava tri tipe najsodobnejših sinonimnih slovarjev ruskega jezika. Prvi, *Slovar-tezaver sinonimov ruskega jezika* (Babenko idr., 2007), navaja sopomenske nize po pomenskih poljih, v hierarhično razvrščenih razredih in ne po abecednem redu. V drugo skupino se razvrščata slovarja *Slovar sinonimov ruskega jezika* (Babenko idr., 2011) in *Sodobni slovar ruskega jezika: sinonimi* (Babenko idr., 2011) z besednimi razlagami za širok krog uporabnikov, zato vključujeta le osnovne sopomenske pare. Tretji tip sinonimnega slovarja predstavlja *Veliki razlagalni slovar sinonimov ruskega jezika: ideografski opis, antonimi, frazemi* (Babenko idr., 2008), ki je razširjen z navedbami protipomenk in frazemov s sestavinami iz pripadajočih sinonimov.

Mirosław Bańko je napisal prispevek *Prospects for Distinctive Synonym Dictionaries in the Light of New Research on Loanword Adaptation in Polish and Czech* (Obeti za posebne sinonimne slovarje v luči novih raziskav prilagajanja izposojenk v poljščini in češčini). V uvodnem delu je predstavil zgodovinski oris sinonimnih slovarjev v poljščini, ki sega še v 19. stoletje. Posebej opozarja na preneseno rabo besed, zvrsti, v katerih se določen sinonim pojavlja, na določanje pomena preko Googlevih slik (poraja se dvom o zanesljivosti, ker ne moremo vedeti, ali Google morda uporablja zavajajoče algoritme!), na stilistično razlikovanje znotraj jezika, npr. poljskih primerov *helikopter* (splošni pogovorni izraz) in *śmigłowiec* (tehnični izraz).

Diana Blagoeva in **Sija Kolkovska** sta pripravili prispevek *Aspekti na normativnostta v sãvremennite slavjanski neologični rečnici* (Vidiki normativnosti v sodobnih slovanskih slovarjih neologizmov). Analizirata bolgarske, ruske, ukrajinske, poljske in češke slovarje novejšega besedja. Ti slovarji vsebujejo besedje, ki še ni standardizirano, je v poteku standardizacije ali pa je že standardizirano. Zajeto besedje je lahko pogovorno (*čėtéjednička, dálkač, lokál, arafatka, operka, imprezowicz*); lahko se pojavijo novi pomeni že znanih izrazov (*kabel, káčko, platičko*), izrazi, ki so značilni za določeno tematsko ali strokovno področje, izrazi iz publicistike ipd.

Ludmila Danyleenko v prispevku *Český jazyk a lidová kultura: projektový zámer lingvokulturologického slovníku* (Češki jezik in ljudska kultura: projektni cilj jezikovno-kulturološkega slovarja) predstavlja projekt, ki bo tujejezičnim (ukrajinskim) študentom lajšal učenje češkega jezika. V geslovníku so uvrščene enote, ki vsebujejo lastna imena,

enote iz ljudskega slovstva, zgodovine, literature, etnologije, ki vsebujejo poimenovanja pojavov iz tradicionalnega življenja, ljudskih, verskih običajev, vraž ipd.

Ljudmila Fedorova je v prispevku *Koncept DOM v novom Aksiologičeskom leksikone slavjan i ih sosedej* (Koncept DOM v novem Aksiološkem leksikonu Slovanov in njihovih sosedov) na primeru večpomenskega leksema rus. *dom* (sln. *dom*) razložila metodološki pristop prikaza leksema v etnolingvističnem poljskem slovarju *Leksykon aksjologiczny Slowian i ich sąsiadów* (1: DOM, ur. J. Bartmiński idr., 2015). Slovarski prikaz večpomenke *dom* je mogoč z različnih vidikov: z materialnega (zunanji videz in notranjost), socialnega (družina, ljudje), funkcionalnega (zavetje, varnost, vez s predniki), kulturnega (moralne vrednote) in s pravnega (pravna lastniška razmerja).

Martina Ivanová in **Martin Ološtiak** sta avtorja prispevka *Morfematičké a slovotvorné slovníky slovenčiny* (Oblikoslovni in besedotvorni slovarji slovaščine), v katerem opisujeta redakcijsko delo pri slovarju morfemov in slovarju korenov v slovaščini. Najnovejši slovar morfemov *Retrográdný morfematičký slovník slovenčiny* oz. t. i. odzadnji slovar niza iztočnice po naslednjem principu, npr. *francúz-št-in-a*, *dut-in-a*, *vy-du-t-in-a*, *po-chut-in-a*, *tek-ut-in-a*, *škut-in-a*, *rutín-a*. V *Slovníku koreňových morfém slovenčiny* so izpričana gesla naslednjih tipov: enostavni korenski morfemi brez različic: *č*, *dom*, *čad'*; korenski morfemi z različicami: *koktail/kokteil*, *kapsul/kapsl*; alomorfi korenskih morfemov: *viez* (*vez*, *voz*, *váž*); supletivni korenski morfemi: *človek* (*lud*), *dobr* (*lepš*); vezani korenski morfemi: **ča* (*čia*, *čin*, *čín*); homonimni korenski morfemi: *čel¹* (*čiel*), *čel²*.

Prispevek z naslovom *Valency Lexicon of Czech Nouns NomVallex: Starting Point and Goals* (Vezljivostni leksikon čeških glagolov NomVallex: izhodišče in cilji) so napisale **Veronika Kolářová**, **Jana Klímová** in **Anna Vernerová** z Inštituta za formalno in aplikativno lingvistiko ter s Fakultete za matematiko in fiziko Karlove univerze v Pragi. Pripravljajo korpus vezljivosti čeških glagolov z vsemi vezljivostni posameznega glagola in velikim številom zgledov za posamezno vezljivost. Leta 2016, ko je simpozij potekal, je bil ta korpus še v zasnovi, danes pa je projekt že končan. Za registrirane uporabnike je dostopen na naslovu <http://ufal.mff.cuni.cz/vallex/2.7/doc/home.html>.

Anna Kuleva je prispevala članek *K zaveršeniju raboty nad VI tomom Slovarja jazyka russkoj poezii XX veka: konkordans novogo tipa* (Zaključna dela za šesto knjigo Slovarja jezika ruske poezije 20. stoletja: konkordanca novega tipa), ki nastaja pod uredništvom Grigorjeva in Šestakove (2001–2015–). Izpostavila je posebnosti avtorskih zgodovinskih slovarjev: prikaz dinamike rabe (zastarele, starinske besede); pogoste so stilno zaznamovane besede (pogovorne, nižje pogovorne), ki imajo drugačno pomensko vrednost; pojavlja se individualna avtorska leksika (enkratne pojavitve), ozka knjižna leksika, novotvorjenke, specializirana (terminološka) poimenovanja ipd. To je primer avtorskega zgodovinskega slovarja ruskega pesniškega jezika iz t. i. »srebrnega stoletja« *poezije* (zajetih je 10 najvidnejših ruskih pesnikov različnih literarnih smeri), ki ni le zbirka leksemov posameznega literarnega ustvarjalca, temveč predstavlja tudi sistematičen prikaz danega zgodovinskega obdobja, ki se odraža v leksiki.

Martina Ivanová in **Martin Ološtiak** se predstavljata tudi s prispevkom *Slovník viac slovných pomenovaní v slovenčine* (Slovar večbesednih poimenovanj v slovaščini), kjer obravnavata večbesedna poimenovanja, ki nimajo frazeološkega ali terminološkega pomena, t. i. splošna večbesedna poimenovanja, npr. slš. *únikový východ, deň otvorených dverí*. Geslo je strukturirano tako, da so pod nadrejeno iztočnico hierarhično razvrščena večbesedna poimenovanja, npr. *abeceda – grécka abeceda, latinská abeceda, Morseho/Morseova abeceda*. Na koncu gesla je vsak večbesedni izraz preveden v angleščino, francoščino, nemščino, ruščino in španščino.

Petja Osenova in **Kiril Simov** sta v prispevku *Enriching Valency Frames Lexicon of Bulgarian with Semantic Roles* (Obogatitev Bolgarskega leksikona vezljivo-stnih sestavov s semantičnimi vlogami) opisala projekt izdelave leksikona glagolov, razdeljenih na tematska področja, npr. *verb. motion, verb. cognition, verb. weather*, in členjenih glede na njihovo specifično intencijo, npr. *agens – paciens*, kar glagole razvršča po določenih skupinah.

Larisa Šestakova je avtorica članka *Slavjanskije zaimstvovanija v poezii Serebrjanogo veka (po slovarnym i korpusnym dannym)* (Slovanske prevzete besede v poeziji »srebrnega stoletja« (po slovarskih in korpusnih podatkih)), v katerem analizira tujejezične lekseme, sprejete v jezik ruske poezije tega obdobja, in posebnosti njihove rabe. Med leksemi so opazne prevzete besede iz zahodnoevropskih jezikov, od slovanskih jezikov pa prevladujejo ukrajinski (arhaični) enobesedni izrazi in stalne besedne zveze več vrst. Izpostavljeni so posebni primeri individualnih, avtorskih pomenskih sprememb znanih tujejezičnih leksemov.

Milen Tomov je v članku *Leksikografska reprezentacija na pravopisnata norma* (Leksikografski prikaz pravopisne norme) prispeval teoretični opis splošnih načel izdelave pravopisnih priročnikov. Ti se navadno delijo na uvodni del s pravili in slovarski del. Izpostavil je potrebo po rabi kvalifikatorjev pri posameznih iztočnicah, po podatkih o sklanjatvenih vzorcih ipd.

V četrtem razdelku, *Popis slovní zásoby slovanských jazyků – teorie a praxe* (Popis besedišča slovanskih jezikov – teorija in praksa), je **Alla Arhangel's'ka** avtorica prvega prispevka z naslovom *Slovotvorivna feminizacija v sučasnomu ukrajins'komu movlenni: leksikografičnyj aspekt* (Besedotvorna feminizacija v sodobnem ukrajinskem jeziku: leksikografski vidik). Predstavila je inovacije v tvorbi feminativov v sodobnem ukrajinskem jeziku, ki nastajajo v publicistiki, znanosti in uradnem govorjenem jeziku.

Atanaska Atanasova je avtorica prispevka *Priloženie na Bălgarskija nacionalen korpus v leksikografijata (s ogleđ na novite dumi v bălgarskija ezik)* (Dodatek k Bolgarskemu nacionalnemu leksikografskemu korpusu (glede na novejšje besedje v bolgarskem jeziku)). Osredotoča se na neologizme. Ker ima bolgarščina cirilični črkopis, se prevzete besede (pretežno iz angleščine) novemu jezikovnemu sistemu prilagajajo različno. Tako se na primer *speaker* podomačuje (kot v slovenščini) v *spiker*, v bolgarščini pa celo v *spijker*.

Veronika Čurdová in **Magdalena Kroupová** sta napisali prispevek *Slovesa běžet a běhat v lexikografické perspektivě* (Glagola teči in tekati s stališča leksikografije). Obravnavata vidski par glagolov premikanja *běžet* 'teči' in *běhat* 'tekati'. Poleg podobnega osnovnega pomena se pretežno ujemata tudi v preostalih pomenih.

Članek **Alexandre Jarošové** *Pri ktorých slovesách je reflexivny element sa krátkym tvarom zámena seba?* (Pri katerih glagolih je povratni element *se* kratka oblika zaimka *sebe*?) vsebuje problematiko dojetanja slovaškega *sa* za tožilnik povratnega osebnega zaimka in ali ta z glagolom predstavlja eno enoto. Gre za podobno vprašanje, s kakršnim se ukvarjamo tudi slovaropisci, kjer je odgovor ključen za nastavitev iztočnice (glagoli s *se*). Avtorica prispevka ugotavlja, da gre v tipu *umývat' sa* za eno enoto, v tipu *vidiet' sa* pa gre za tožilnik povratnega osebnega zaimka.

Prispevek *Bulgarian and Czech Names and Name Triggers in WordNet* (Bolgarska in češka imena in imenski sprožilci na internetu) so pripravili bolgarski jezikoslovki **Svetla Koeva** in **Cvetana Dimitrova** ter njun češki kolega **Karel Oliva**. Predstavili so izdelavo leksikona poimenovanj za različne funkcije, poklice ipd. v bolgarščini in češčini. Posamezne skupine poimenovanj so razdeljene še glede na enobesednost in večbesednost, po spolu in po okrajšavah.

Dimităr Kolev je objavil prispevek *Internacionalizacija na leksikata ot oblastta na sporta v bălgarskija i češkija ezik* (Internacionalizacija leksike s področja športa v bolgarskem in češkem jeziku). Lekseme je razdelil v dve skupini: na leksikalne internacionalizme (dejanski – *strečing* in hibridni – *videoigra*) in večkomponentne internacionalizme (dejanski – *fitnes centăr* in hibridni – *fitnes ured*). Posebno področje predstavljajo t. i. eksotizmi, npr. poimenovanja za športe, ki izvirajo iz Azije (npr. *šotokan*).

Marija Kovšova je prispevala članek *Frazeologija kak osobyj kod kul'tury: teoretičeskij i leksikografičeskij aspekty* (Frazeologija kot posebna koda kulture: teoretični in leksikografski vidiki), v katerem izpostavlja, da je kulturni vidik oblikovanja frazeoloških enot odraz doživljanja posamezne jezikovne skupnosti. Slovarski sestavek v *Velikem frazeološkem slovarju ruskega jezika: pomen, raba, kulturološki komentar* (gl. ur. V. N. Telija, 2006) poleg razlage vsakokratne frazeološke enote opisuje tudi njene kulturne konotacije. Kulturološki komentar ima več vidikov: (1) vsebuje etimološko razlago frazema; (2) frazem sooča s starodavnimi plastmi ljudske duhovne kulture: z mitološko predstavo o ureditvi sveta, s posameznimi miti, rituali, z vplivom biblijskih besedil, folkloristiko, s kulturno-zgodovinskimi okoliščinami; in (3) sporoča o tipičnih simbolih, stereotipih dane jezikovne skupnosti ipd.

V prispevku *Lexikografické zpracování sloves pohybu a sloves transportu* (Leksikografska obdelava glagolov premikanja in glagolov transporta) **Magdalena Kroupová** in **Veronika Čurdová** opisujeta glagole premikanja in transporta kot dokaj homogeno semantično skupino, kjer gibanje predstavlja glavno skupno točko. Razvrščata jih med determinirane glagole (usmerjeno gibanje) in nedeterminirane glagole (neusmerjeno gibanje). Pripravili sta pregled, kako so tovrstni glagoli obravnavani v glavnih čeških, slovaških in poljskih slovarjih, in jih razdelili na več specifičnih podskupin.

Prispevek *Problemi na standartizacijata na turističeskata terminologija v bŕlgarskija i češkija ezik* (Problemi standardizacije turistične terminologije v bolgarskem in češkem jeziku), ki ga je napisala **Miglena Mihajlova-Palanska**, obravnava turistično terminologijo v dveh slovanskih jezikih. Problematizira lekseme za vrste barov in hotelov, ki imajo različne slovarske opisne razlage. Avtorica predlaga, da bi vse vrste barov, hotelov ipd. razlagali enotno z *bar*, *hotel*, npr. *motel*: »hotel s razpoloŕeni v blizost mesta za parkirane, prednaznačen za privličane na avtomobilisti«. SSKJ razlaga *motel* takole: 'gostinski obrat hotelskega tipa, navadno ob velikih cestah zunaj naselij'.

Hana Mŕourková je v članku *K výkladu významu neurčitych zájmen v českých a slovisnkých výkladových slovnících* (O razlagi pomena nedoločnih zaimkov v čeških in slovenskih razlagalnih slovarjih) primerjala razlago nedoločnih zaimkov v češčini in slovenščini: *někdo* in *nekdo*, *kdo* ter *karkoli* in *cokoli*. Razlage so praktično identične, prim. razlaga za *kdo* (3. pomen) v SSKJ: 'izraŕa nedoločeno, poljubno osebo'; ASSČ *kdo* (3. pomen) 'označuje neurčitou, bliŕže neurčenu osobu'.

Boŕzana Niševa v prispevku *Neografskoto predstavjane na frazeologičnite neologizmi v bŕlgarskija i v češkija ezik* (Sodobna leksikografska predstavitev frazeoloških neologizmov v bolgarščini in češčini) analizira neologizme, ki so v obeh jezikih večinoma internacionalizmi (iz angleščine), in razlikovalne besedne zveze, kot je češka *zelená únava* (nasprotovanje ekološkim ukrepom). Zgledi kažejo, da so besedotvorni tvorbeni postopki v obeh jezikih zelo produktivni.

Dorota Pazio-Wlazłowska je napisala študijo *Katolicyzm i prawosławie we współczesnej leksykografii polskiej i rosyjskiej* (Katolištvo in pravoslavje v sodobni poljski in ruski leksikografiji). Obravnava način prikaza religiozne leksike v splošnih poljskih in ruskih slovarjih. Ugotavlja, da je njena specifičnost izpostavljena v slovarskih opisnih razlagah in zgledih, ne pa z ustreznimi terminološkimi kvalifikatorji, in po potrebi s kvalifikatorskimi pojasnili.

Joanna Satola-Staškowiak je pripravila članek *Korpusy językowe i wyszukiwarki korpusowe a badania nad współczesnymi tendencjami języków słowiańskich* (Jezikovni korpusi in korpusni iskalniki ter raziskave sodobnih tendenc v slovanskih jezikih). Na primeru poljščine in bolgarščine predstavlja čedalje večji vdor vulgarizmov, pogovornih izrazov in angleških besed v splošni jezik, česar je veliko več kot npr. v slovenskem jeziku.

Tat'jana Mihajlovna Voronina je predstavila vedno aktualno problematiko leksikografov – *Problemy leksikografičeskoj reprezentacii metaforičeskich značenij (na materiale tolkovyh i ideografičeskich slovarnej)* (Problematika leksikografskega prikaza metaforičnih pomenov (na gradivu razlagalnih in ideografskih slovarjev)). V ruskih razlagalnih slovarjih različnih tipov je preverjala prikaz drugotnih, sekundarnih pomenov pri večpomenskih leksemih, predvsem tistih, ki so nastali po metaforičnem pomenskem prenosu. Neenotne rešitve so plod različnih teoretičnih leksikografskih pristopov in tudi teorije semantike, katere glavni cilj je predstavitev pomena/pomenov dane leksikalne enote in sistema pomenov teh enot.

Četrty sklop zaključuje prispevek **Mojce Žagar Karer** *Slovenska terminologija danes in jutri*. Predstavlja slovenske spletne jezikovne portale Termania, Evroterm, Islovar in Terminologiče ter možnosti njihove uporabe.

V sklop B *Diachronni leksikografije* (Diahrona leksikografija), ki vsebuje največ člankov, sta **S. I. Borissoff** in **A. K. Šapošnikov** prispevala *Opyt slovarja obščih i rodstvennyh slov ruskogo i sanskrita* (Poskus slovarja splošnih in sorodnih besed v ruščini in sanskrtu). Opisala sta projekt nastajajočega slovarja, ki je v osnovi korpus primerjav med ruskim jezikom in sanskrtom ter katalog različnih sorodnih besed na podlagi elektronske baze podatkov. Posebnost je inovativni sistem uvrstitve besed na različnih ravneh; po besedotvornih podstavah in obrazilih, po besedotvornih vzorcih; na ravnih podstave z enako ali analogično vokalizacijo; po sorodnosti na ravni podstave z različnimi glasovnimi spremembami in besedotvornimi obrazili; še manjša je sorodnost, ko se uporabljajo različne podstave; prevzemanje s posredovanjem drugih jezikov; nazadnje se razvrščajo leksemi, ki ne izkazujejo sorodnosti in gre za slučajen sovpad.

Prispevek *Terminologie v nomenklátorech Daniela Adama z Veleslavína* (Terminologija v nomenklaturah Daniela Adama iz Veleslavína) je pripravila **Alena M. Černá**. V jezikoslovni analizi slovarskih del iz let 1586 in 1598 se osredotoča na strokovno besedišče s področja vinogradništva in zdravilstva. Lekseme deli na enobesedna ali večbesedna poimenovanja, ki so lahko domača ali tujega izvora (iz latinščine, nemščine).

Znana jezikovna zgodovinarica **Margarita Černyševa** je napisala prispevek *Tipy »dopolnitel'noj informacii« v paleo-, medioslavjanskoj i v ruskoj istoričeskoj leksikografii* (Vrste dodatnih informacij v staro-, srednjeveškoslovanski in ruski zgodovinski leksikografiji). K dopolnilnim podatkom spadajo informacije zunaj običajnih leksikografskih parametrov slovarskega sestavka. Pripravila je pregled stanja po nekaterih slovanskih zgodovinskih slovarjih, pri čemer je posebej izpostavila češki *Slovar staroslovanskega jezika*. Ta vključuje celoten spekter dodatnih podatkov za uporabnika: opozorilo na nejasno semantiko ali na nezanesljivost pomena danega leksema; pojasnilo ob nepričakovanih pomenih; označuje nejasno mesto pojavitve; opozorilo na napake; dopolnilno navajanje bibliografskih podatkov; rekonstrukcijo izgovora idr. Tudi v kasnejših izdajah zgodovinskih slovarjev, npr. ruskih, ki izhajajo v daljšem časovnem obdobju, je opazno prizadevanje, da bi z navajanjem dopolnilnih podatkov čim bolj izčrpno popisali zgodovinsko jezikovno gradivo, npr. z rekonstrukcijo slovnčnih oblik, s komentarji nenavadnih skladenjskih konstrukcij ipd.

Hristina Dejkova v članku *Iz praktikata v Bălgarskija etimologičen rečnik – slavjanski ili balkanski proizhod na dve dialektni bălgarski dumi?* (Praktični primer iz Bolgarskega etimološkega slovarja – slovanski ali balkanski izvor dveh narečnih bolgarskih besed?) problematizira izvor bolgarskih narečnih besed *trop* 'snežni metež' in *să pălișuvă* 'slabi, vene'. Prva je lahko slovanskega ali turškega izvora, druga pa slovanskega ali romunskega. Če je *trop* slovanskega izvora, je iz istega korena kot slovensko *tropina*, druga pa iz istega korena kot slovensko *lih*.

Elena Generalova je napisala članek *Vydelenie i leksikografirovanie leksiki prostorečnogo haraktera (na materiale russkogo jazyka XVI–XVII vv.)* (Razdelitev in uslovarjenje pogovornega jezika (na ruskem jezikovnem gradivu 16.–17. stoletja)). Obravnava leksike iz preteklih obdobij jezikovne zgodovine je zahteven proces, ki zahteva drugačne leksikografske kriterije. Ti so: leksikalno-semantični kriterij zaradi posebnosti semantike in rabe leksemov v pogovornem jeziku; funkcionalni kriterij (npr. pogovorni obrazci ob pozdravu); stilistični kriterij (stilna zaznamovanost pogovornih izrazov); besedotvorni kriterij (vzorci tvorbe v pogovornem jeziku); kriterij soodnosnosti (razlaga danega zgodovinskega leksema z nevtralnim leksemom v analognem sobesedilu).

Tatjana Ilieva se je predstavila s prispevkom *Kām vāprosja za leksikografskoto opisane na knjižovnoto nasledstvo na Joan Ekzarh* (Problematika leksikografskega opisa književne dediščine Joana Eksarha). Obravnava deli *Šestodnev* in *Bogoslovie* Joana Eksarha, ki je deloval v Preslavski šoli v 10. stoletju in je eden najpomembnejših starih bolgarskih piscev. Besedili predstavljata veliko bogastvo krščanske pravoslavne leksike. Avtorica izpostavlja tudi projekte, v katerih je ta leksika obravnavana.

Nenad B. Ivanović je pripravil prispevek *Ka počecima naučnog metoda u srpskoj deskriptivnoj leksikografiji (analiza »Pokušenija smislosrodnog rečnika« J. S. Popovića iz 1847. godine)* (O začetkih znanstvene metode v opisni srbski leksikografiji (analiza sopomenskega slovarja J. S. Popovića iz leta 1847), ki zajema prikaz strukture in vsebine slovarja sinonimov iz zgodovine srbskega jezika, iz srede 19. stoletja. Na primeru večpomenskega glagola *moliti* 'prositi' je s sodobnimi leksikografskimi metodami (po Apresjanu) potrdil, da je bila analiza sinonimov v slovarju iz srede 19. stoletja dobro zasnovana in analitično dosledno izpeljana.

Alenka Jelovšek je prispevala razpravo *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja: pomenske razlage in zgodovinska stvarnost*. Na primerih gesel *beštija*, *dolžnik* in *aufšlog* predstavlja problematiko oblikovanja opisnih (pomenskih) razlag v *SSKJ16*, ki so drugačne kot v sodobni knjižni slovenščini. Nekateri leksemi so iz rabe že izginili.

Valentina Kalinovskaja je prispevala objavo *Slovar' russkogo jazyka XIX veka kak istoriko-leksikografičeskij projekt* (Slovar ruskega jezika 19. stoletja kot zgodovinsko-leksikografski projekt). Z metodo diferencialnega opisa slovarske leksike in z analizo sestava diferencialnega slovarja avtorica omogoča vpogled v leksikografski projekt, ki je dragoceno izhodišče za opazovanje zgodovinske leksike in posledično ustvarja dinamično sliko tedanjega sveta.

Lejla Jur'evna Mirzoeva ima v zborniku prispevek *Otraženie evoljucionnogo aspekta aksiologičeskij predstavlenij v Nacional'nom korpusu russkogo jazyka* (Odrav razvojnega vidika aksioloških predstav v Nacionalnem korpusu ruskega jezika). Velik pomen korpusne lingvistike se kaže na primeru elektronskega korpusa ruskega jezika, ki daje vpogled v razvojni vidik sistema vrednot govorcev ruščine, omogoča objektivne rezultate za različna obdobja jezikovne zgodovine in opisuje dinamiko rabe leksikalnih in frazeoloških enot v diahroniji.

Petr Nejedlý je v prispevku *Cesty k slovníku raněnovověké češtiny* (Pot do slovarja zgodjenovoveške češčine) predstavil priprave na redakcijo razlagalnega slovarja, ki bo v češčini pokrival jezikovnozgodovinsko obdobje v letih 1500–1780 in bo obsegal nad 18.000 gesel. Slovar bo vsebinsko dopolnil delo, ki je bilo začeto s *Staročeským slovarjem*.

Marija Novak je analizirala *Hristinopolskij Apostol XII veka kak leksikografičeskij istočnik* (Kristinopoljski Apostol 12. stoletja kot leksikografski vir). To je elektronska publikacija rokopisa na portalu Manuskript, ki je pomemben za slovansko leksikografijo, posebej za slovarje staroslovanskega in staroruskega jezika ter za slovarje drugih starejših jezikovnozgodovinskih obdobij. Predstavila je rezultate raziskave leksike v rokopisu, ki jo deli na (1) lekseme, ki do zdaj v slovarjih še niso bili potrjeni, (2) lekseme z drugačnim pomenom v slovarjih kot v rokopisu, (3) napake v zapisu, nastale zaradi nepazljivosti pisca (npr. podvojitve zloga), kjer se poraja vprašanje, ali jih registrirati tudi v zgodovinskih slovarjih.

Jana A. Pen'kova in **Aleksandra E. Soboleva** sta predstavili *Slovník germanizmov, zaimstvovannyh v russkij jazyk Srednevekov'ja čerez pol'skoe posredstvo, i novye dannye kartoteki Slovarja russkogo jazyka XI–XVII vv.* (Geslovník germanizmov, prevzetih v srednjeveški ruski jezik s posredovanjem poljščine, in novi podatki v kartoteki Slovarja ruskega jezika 11.–17. stoletja). Analizirata prevzemanje nemških leksemov v vzhodnoslovanske jezike s posredovanjem poljščine. Nova spoznanja v raziskovanju nemško-poljsko-ruskih jezikovnih stikov se nanašajo na (1) še neevidentirane in neraziskane germanizme, ki so bili sprejeti v ruščino s posredovanjem poljščine, v zgodovinskem slovarju 11.–17. stoletja; (2) točnejše datacije prvih pojavitev prevzetih besed, ki so izkazane kot zgodnejše od doslej znanih; (3) dopolnilne informacije o variantah prevzetih leksemov: glasoslovnih in oblikoslovnih različicah besed v 18. stoletju, ko raba še ni bila ustaljena, ipd.

Zdenka Ribarova je pripravila prispevek *Srovávaci index k slovníkům zpracovávaným v rámci Komise pro církevněslovanské slovníky* (Primerjalni indeks za slovarje, izdelane v okviru Komisije za cerkvenoslovanske slovarje). Gre za seznam besed, ki se pojavljajo v *Staroslavjanskem slovarju (po rukopisjam X–XI vekov)*, *Slovníku jazyka staroslověnského I–V*, *Rječniku crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije I–*, *Rečniku na crkvenoslovenskiot jazioik od makedonska redakcija I–*, *Srpskoslovenskem rečniku jevanđelja*, *Ogledu srpskog redakcijskog rečnika* in *Slovarju drevnerusskogo jazyka (XI–XIV vv.) I–*. Pri glavni iztočnici so navedene iztočnice iz teh slovarjev (kjer obstajajo) in njihova besednovrstna oznaka. Navedbe besednih vrst, spola in etimologije pri prevzetih besedah so zapisane na osnovi latinščine. Dobrodošel je indeks za vse, ki se ukvarjajo s (staro) cerkveno slovanščino.

Miloslava Vajdlová v prispevku *Elektronický slovník staré češtiny v kontextu slavistickém* (Elektronski slovar stare češčine v slavističnem kontekstu) obravnava elektronski slovar stare češčine, ki je dostopen na <http://vokabular.ujc.cas.cz>. Obsega iztočnice, ki se pojavljajo od približno leta 1300 naprej, ob vsaki je naveden vir, iz

katerega je vzeta, razlaga je primerna, pogrešamo pa ponazarjalno gradivo (recimo za *advent* ni nobenega zгледа, je samo razlaga).

Kot zadnja v zborniku se predstavlja **Jadwiga Waniakowa** s prispevkom *Efekty przelomu cyfrowego we współczesnej etymologii* (Učinki digitalnega preloma v sodobni etimologiji). Prispevek je slavonspev digitaliziranim slovarjem oz. spletnim naslovom, na katerih lahko dobimo tudi starejše (etimološke) slovarje. Z brskanjem po spletu namesto po knjigah si prihranimo veliko časa, predvsem pa učinkoviteje dostopamo do virov, ki so pri določanju etimologije nepogrešljivi.

Delo se zaključuje z abecednim seznamom vseh sodelujočih leksikologov in leksikografov. Za slavistično leksikografsko stroko je ta zbornik pomemben prispevek, ki analizira tako inovativne kakor že preizkušene pristope v slovaropisju. Zasnovan je dovolj široko, da lahko vsak leksikograf najde v njem kak prispevek ali temo, ki ga bo pritegnila oz. spodbudila k raziskovanju.

ZDEŇKA KOHOUTKOVÁ

KAKO HEKATI JEZIK: SLOVAR NEORTODOKSNE ČEŠČINE

COBISS: 1.19

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.13](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.13)

Martin Kavka – Michal Škrabal idr., *Hacknutá čeština: neortodoxní slovník dnešní mateřštiny*, Brno: Jan Melvil Publishing, 2018, 271 str.

Novinar, »lovec na besede« in glavni urednik publikacije *Hacknutá čeština* (Shekana češčina) Martin Kavka je leta 2008 začel zbirati besede, ki jih ni našel v slovarjih. Te izraze je kasneje umestil na spletno stran Čeština 2.0 (Češčina 2.0; www.cestina20.cz) in tako začel ustvarjati češki spletni slovar neologizmov, okazionalizmov, nestandardnih regionalnih in manj običajnih besed in besednih zvez. Na začetku so v slovar poleg njega besede prispevali njegovi prijatelji in znanci, sčasoma pa so jih začeli dodajati tudi drugi uporabniki interneta. Navdih za vzpostavitev spletne strani je bil Urban Dictionary (www.urbandictionary.com), spletni slovar angleškega slenga, novotvorjenk in novih pomenov že uveljavljenih besed. Na spletni strani Čeština 2.0 lahko svoje novotvorjenke prispeva kdor koli. Vsako besedo, ki jo uporabniki pošljejo na spletno stran, preveri njen skrbnik, ki mora marsikdaj odločiti, ali izraz sploh spada v slovar, ali vsaj urediti njegovo definicijo. Tako je nastal za češko okolje unikatni spletni slovar, ki se nenehno širi z novimi besedami. Po zaslugi prispevkov sodelavcev in uporabnikov je vsako leto bogatejši za okoli 3000 izrazov; na začetku leta 2020 je podatkovna baza obsegala več kot 16.000 gesel, vse od novotvorjenk do regionalnih izrazov. V nasprotju z akademskimi slovarji neologizmov, ki večinoma izhajajo z večletno zamudo, jih je v tem primeru v spletni verziji mogoče zabeležiti tako rekoč takoj, tako da so popravki objavljeni zelo hitro.

Leta 2018 se je ustanovitelj spletne strani odločil slovar izdati v knjižni obliki, pri čemer mu je pomagal Michal Škrabal, leksikograf Inštituta za Češki narodni korpus. Skupaj sta izbrala več kot 3000 nestandardnih besed (torej manj kot petino vseh na spletni strani zbranih izrazov), ki v drugih leksikografskih publikacijah načeloma niso objavljene. Poleg imen obeh urednikov je naveden »kolektiv«, s čimer so mišljene stotine sodelujočih, ki so prispevali besede v spletni slovar neologizmov. V knjižni izdaji so bila objavljena gesla z različnih semantičnih področij, pa tudi iz raznoraznih družbenih okolij (sleng, žargon, sociolekti), regionalizmi, vulgarizmi, iz tujih jezikov prevzete besede (najpogosteje gre za anglicizme), vključno z okazionalizmi in besedami, ki so rezultat jezikovne komike in igrivosti.

V publikaciji najdemo tudi veliko število t. i. neosemantizmov, izrazov, ki v jeziku obstajajo že daljši čas, a so zdaj dobili nov pomen (npr. **surikata** politik, ki na tiskovni konferenci stoji poleg glavnega govorca in ima funkcijo kritja; izraz je najverjetneje nastal na osnovi zunanje podobnosti z živaljo, zmožno dolgo stati nepremično).

Pri sestavljanju netradicionalnega knjižnega slovarja sta avtorja upoštevala osnovna leksikografska načela in izbrala besede, za katere sama pišeta, da so »best of« spletna verzija slovarja. Gesla so urejena po abecednem vrstnem redu, poleg slovarskega dela pa publikacija vsebuje tudi razdelke, urejene po semantičnih področjih, npr. področje vožnje, pitja, politike in erotike. Ti tematski krogi so grafično ločeni od slovarskih gesel in prikazujejo glavne teme trenutne konverzacije v češki družbi. V samem slovarju vsako geslo oziroma skupino gesel označuje krepko zapisana lema, reprezentativna slovarska oblika besede, h kateri spada, ob čemer so poleg standardnih enobesednih gesel (npr. **youtuber**) avtorji upoštevali tudi številne besedne zveze (npr. **dát palec** (sl. *dvigniti palec*) pohvaliti nekoga; **mít koule** (sl. *imeti jajca*) biti pogumen), izbrane dele besed, če so bili ti dovolj produktivni – pripone (npr. **-holik: kafoholik** oseba, ki ne more živeti brez kave; **pornoholik** oseba, ki je odvisna od pornografije; **-fil**: pogosto se **-fil** dodaja korenom samostalnikov tujega izvora, iz česar izvira komičnost: **trumpofil** neomajni privrženec ameriškega predsednika Donalda Trumpa; **vlakofil** ljubitelj vlakov in železniškega prometa), in kratice (npr. **nz** 'není zač' (sl. *ni za kaj*) reakcija na zahvalo v pisni komunikaciji; **tv1** 'ty vole' univerzalna nestandardna, rahlo vulgarna naslovitev, izraz presenečenja v pisni komunikaciji; iz angleščine prevzeto **wtf** 'what the fuck' *kaj za en kurac* naj bi pomenilo izraz začudenja nad nečim nesmiselnim, presenetljivim v pisni komunikaciji). Če je potrebno, so v oglatih oklepajih navedene informacije o izgovarjavi, oblikoslovne informacije pa niso predstavljene (z izjemo ženskih oblik besed, izpeljanih iz moške oblike), saj so kot glavni uporabniki slovarja predvideni rojeni govorce, ki znajo neologizme intuitivno uvrstiti v pravičen sklanjatveni vzorec. Številne definicije v knjigi so morda neortodoksne in se očitno ne bi prebile v akademski razlagalni slovar (npr. beseda **birceps**, ki označuje zajeten trebuh, pridobljen z rednim pitjem piva, in spominja na izraz biceps, ki ga je prav tako mogoče povečati z redno vadbo), ampak prav to lahko dojemamo kot pozitivno, saj imajo bralci pri branju slovarja občutek, da gre za pogovorni jezik, ki jim je blizu in ni umeten ali akademski. Pri izbranih besedah avtorji s posebnim znakom ▼ označujejo etimologijo oziroma informacijo o izvoru besede (npr. **šláftrunk** alkoholna pijača, ki se jo spiije tik pred spanjem ▼ nem. *schlafen* 'spati' + *Trunk* 'pijača'). Pogosto je vključen tudi zgled, ki prikazuje uporabo besede v sobesedilu (npr. **mordor** situacija, ki vzbuja zelo negativna čustva ▼ po fiktivni negostoljubni pokrajini v romanu J. R. R. Tolkiena Gospodar prstanov »Zapomněl jsem přinést ženě kytku k výročí a mám doma mordor« (sl. »Ženi sem za obletnico pozabil prnesti rože in doma imam mordor«). Urednika navajata celo uporabniška imena (oziroma vzdevke, »nicke«) ljudi, ki so pojme

dodali, in datum, ko so bili dodani na stran. Izrazi so razvrščeni v gnezda, tako da so v vsakem geslu za znakom • pripisani drugi izrazi z enako osnovo ali pa gesla, ki se na besedo nanašajo. Tako je nastala brezpovezavna različica sprva spletnega slovarja.

fejk ponaredek, falsifikat ▼ ang. *fake* 'ponaredek' (blb, 30. 11. 2011) • **fejkovat** ponarediti. *Nedá se mu věřit ani nos mezi očima, furt jenom fejkuje* (sl. *Ne moreš mu verjeti niti tega, da ima nos med očmi, konstantno samo fejka*) (hastalavista, 17. 2. 2014)

Nekateri neologizmi so danes v jeziku že globoko zakoreninjeni, spet druge besede izginjajo enako hitro, kot so se pojavile, in postajajo okazionalizmi, zato sta za razumevanje nekaterih besed zelo pomembna tudi poznavanje aktualnega družbenega konteksta in splošni pregled nad dogajanjem na Češkem. Za boljšo predstavo navajamo izbor gesel iz slovarja, ki bi lahko bila razumljiva tudi Slovencem. Gre za prevzete besede iz angleščine ali nemščine, jezikovne igre in tvorjenke. Nazorne zglede smo razdelili v štiri tematska področja: alkohol, anglicizmi (moderna tehnologija), hrana in politika.

Alkohol

alkonaut oseba, ki pogosto pije alkohol (spominja na *astronaut* – sl. *astronavt*)

alkorytmus redno pitje alkohola (spominja na *biorytmus* – sl. *bioritem*)

cyklopivo pivo ali radler, ki ima 10° (količina sladkorja v pivu v sladcu – šibkejše pivo/radler) (očitno je beseda nastala zaradi velike priljubljenosti pijače na kolesarskih turah, kjer je uživanje piva zaradi možne pijanosti problematično)

krygl (in **krígl**) pol litra piva (iz nemščine)

pivánko/pivísko/piviště/pivson pivo (vsa poimenovanja so čustveno obarvana in so nastala z izpeljavo)

pivonáda pivo s sokom, radler (*pivo + limonáda – limonáda* v češčini pomeni 'sok')

primipiv moški, ki ves svoj prosti čas izkorišča za pitje piva (spominja na *primitiv* – sl. *primitivnež*)

tour de bar nočna tura po restavracijah/lokalih (spominja na *tour de France*)

Anglicizmi

apka/appka računalniška ali mobilna aplikacija

bajk kolo, bicikel ▼ angl. *bike* 'kolo'

fejs/fejsáč/fejsík družabno omrežje Facebook (skrajšano poimenovanje za *Facebook* – zanimivi sta izpeljanki: prva s pomočjo pripone *-áč*, ki je frekventna v neknjižni češčini, pogosto pri krajšalnju, druga, s pripono *-ík*, pa ima manjšalni pomen)

gúglit/googlit/googlovat brskati po internetu (izpeljano iz besede *Google*)

hejt (tudi **hate**) izražanje sovraštva, odpora do česa ▼ ang. *hate* 'sovražiti, ne prenašati koga/česa' • **hejtovat** (tudi **hatovat**) silovito preklinjati kar koli, kar se komu znajde pred nosom • **hejtr** (tudi **hater**) oseba, ki se ostro upira čemu ali komu

lajkovat izražati pozitivno mnenje o čem, najpogosteje na družabnih omrežjih ▼ ang. *like*

mileniál oseba, ki se je rodila v času od poznih sedemdesetih do sredine devetdesetih let 20. stoletja (milenij je ključni dogodek v življenju te generacije) ▼ angl. *millennium* 'tisočletje'

selfičko/selfina fotografski avtoportret, sebek, sebček, selfie ▼ angl. *selfie*

Hrana

bílý sex nočno praznjenje hladilnika (uživanje hrane iz njega; hladilnik je znotraj bel, hrana pa ponuja čustveno zadovoljitev)

burgrárna 1. prodajalna s hitro prehrano **2.** restavracija, usmerjena predvsem v prodajo burgerjev

čehafčiči/čivavčiči sumljivi čevapčiči, za katere ni jasno, ali je meso pred obdelavo lajalo ali mijavkalo (*haf-haf* – tako se po češko oglašča pes, morda čivava)

dablšnycl dvojna porcija zrezka ▽ angl. *double* ‘dvojni’ + nem. *Schnitzel* ‘zrezek’

gastronaut ljubitelj hrane, ki nenehno odkriva nove zanimive kuhinje (spominja na *astronaut* – sl. *astronavt*)

šnyclkóma izguba energije po izdatnem kosilu (iz nem. *Schnitzel* ‘zrezek’ + č. *kóma* ‘koma’)

hipstro hipsterski bistro

zrnožer vegetarijanec ali vegan (č. *žrát* ‘jesti’ + č. *zrní* ‘žito’ – kdor jé (žre) žito)

Politika

absurdistán oznaka za slabo delujočo oziroma nedelujočo državo (po imenih nekaterih azijskih držav, kot so *Pakistan*, *Kirgizistan*, *Afganistan* ipd.)

antibabišismus politična smer, ki ima za glavni cilj nasprotovanje češkemu premierju Andreju Babišu

bruselština besedne zveze in formulacije pravnih norm, ki prihajajo iz Bruslja in so pogosto nerazumljive

brexítár podpornik t. i. brexita, izstopa Velike Britanije iz Evropske unije

buzerokracie vlada, ki temelji na sledenju, preganjanju, nadlegovanju državljanov (*buzerovat* ‘nadlegovati’ + *-kracie* ‘-kracija’)

czexit/čexit/sbohemia izstop Češke iz Evropske unije (prvi dve besedi sta tvorjeni po izrazu *brexit*, tretja pa kombinira latinsko poimenovanje za Češko – *Bohemia* – in pozdrav *sbohem* ‘zbogom’)

eurosajuz posmehljivo poimenovanje za Evropsko unijo (po ruskem poimenovanju za Sovjetsko zvezo – *Советский союз* oziroma za Evropsko unijo – *Европейский союз*, z akanjem, značilnim za ruski izgovor)

Havlův syndrom prepričanje politikov, da bodo zmagali na volitvah, če zasnujejo kampanjo na zaupščini predsednika Václava Havla

Publikacija pa ni samo leksikografski priročnik – želja založnika je bila, da bi bila knjiga za bralce čim bolj zanimiva. Poleg »best of« slovarja najdemo v njej tudi pogovore avtorja slovarja Martina Kavke z devetimi osebami, ki jim je moderna češčina delovno orodje. O tem, kako se igrajo z jezikom in kakšna čustva ta vzbuja v njih, govorijo jezikoslovka Michaela Lišková, igralec Jan Zdražil, pisatelj in lektor René Nekuda, tvorka sloganov Lenka Papřoková, stand up komik Pavel Tomeš, učitelj kreativnega pisanja Petr Kukal, prevajalka Anežka Charvátková, blogerka in piska reklamnih besedil Michelle Losekoot ter jezikoslovec Jiří Marvan. V Desetih zapovedih dobrega tvita (*Desatero dobrého tweetu*) (str. 175) Petr Kukal npr. zavzame stališče sedme zapovedi: »Imaš štiri vrstice. Česar ni mogoče vstaviti vanje, se mora vstaviti mednje.« Jezikoslovka, leksikografinja in leksikologinja Michaela Lišková opozarja, da obstajajo uradne publikacije Inštituta za češki jezik Česa v slovarjih ne boste našli (*Co v slovníčích nenajdete*) (1994) in Nove besede v češčini (*Nová slova v češtině* 1–2) (1998, 2004). Na Inštitutu za češčino Akademije znanosti Češke republike sproti zapisujejo besedno gradivo, ki je na voljo na spletni strani www.neologismy.cz. Med neologizmi pa je precej okazionalizmov oziroma priložnostnih besed. Michaela Lišková v svojem prispevku navaja jezikoslovca Allana Metcalfa in pet meril, na osnovi katerih je napovedoval, ali se bo nova beseda obdržala: to so frekvenca določenega izraza, njegova neopaznost, raznovrstnost situacij, v katerih se lahko rabi, zmožnost podrejanja

izraza obliki in zmožnost »preživetja koncepta«, kar pomeni, da beseda ne sme izginiti hkrati z izginotjem tistega, kar je poimenovala.

Shekano češčino tako lahko štejemo za jezikovno kroniko svoje dobe, pa čeprav zelo selektivno. Slovarska oblika podajanja novih besed je koristna ne samo kot lekcija o obliki, pomenu ali stilistični vrednosti novih leksikalnih enot, ampak tudi kot pričevanje o narodni kulturi in identiteti. Niti novotvorjenke niti okazionalizmi niti preostale besede ne bodo izginili, ampak bodo ostali z nami za vedno kot priče obdobja, v katerem smo živeli. Zgodovina besed je tudi del zgodovine kulture in obratno. Ta publikacija dokazuje, da so Čehi iznajdljiv narod, da se z jezikom znajo igrati in da se znajo norčevati iz samih sebe in sveta, ki jih obdaja. Slovar odseva bogastvo jezika, domišljijo ter spretnost uporabnikov in govorcev. Besedne igre, šaljev podtekst in besedne premetanke so vzrok, da se večine besed ne da prevesti v druge jezike. Izrazi, ki so zbrani v tem slovarju in še zlasti na spletni platformi, dokazujejo, da se češčina nenehno bogati ne samo z domačimi izrazi, ampak tudi s prevzetimi, da je zmožna prevzete besede uvrstiti v obstoječi leksikalno-slovnični sistem ter da domačim besedam pogosto dodaja nove, smešne in sveže pomene. V tej knjigi predstavljene besede izražajo aktualno češko politično, družbeno, ekonomsko in kulturno stanje, pa tudi zadeve, povezane z vsakdajšnjim življenjem, kot so npr. javni prevoz, restavracije in lokali, družabna omrežja, mediji in podobno. Veliko novih izrazov prinašajo v jezik novinarji in politiki, ki morajo opisati nove situacije. Navdih za tvorjenje teh izrazov in njihova končna oblika sta dokaz ljubezni govorcev češčine do lastnega jezika in veselja, da se lahko z njim igrajo. Navdušenje, s katerim je bil ta slovar izdelan v prostem času glavnega urednika, in prispevki številnih uporabnikov spleta pa pričajo o tem, da javnosti za usodo jezika ni vseeno.

JUBILEJI

NATAŠA GLIHA KOMAC

**OBLETNICA ZASL.
PROF. DR. ALBINE NEČAK LÜK**

COBISS: 1.04

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.14](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.14)

Ob jubileju sociolingvistke in utemeljiteljice študija uporabnega jezikoslovja na Slovenskem

Nekateri ljudje posebej zaznamujejo naša življenja, ko svoje izkušnje, znanja in modrosti neopazno delijo z zgledom. S tiho prisotnostjo, a predanim raziskovalnim, pedagoškim in strokovnim delom pomembno sooblikujejo življenje širše skupnosti. Ob tem so izjemno skrbni pri ubesedovanju misli in tehtno premislijo o moči vsake besede, saj se globoko zavedajo nenaključnosti, kdo komu kdaj in kje kako kaj pove, ter pomena jezikovnih in nejezikovnih okoliščin – pri čemer jezikovna izbira še zdaleč ni samoumevna.

Vsa tovrstna znanja, spretnosti in darovi odlikujejo Albino Nečak Lük, izjemno raziskovalko in znanstveno svetnico, zaslužno profesorico Univerze v Ljubljani in utemeljiteljico univerzitetnega študija uporabnega jezikoslovja na Slovenskem. Njeno delo in spoznanja o družbenih in individualnih razsežnostih dvojezičnosti s poudarkom na vzgoji in izobraževanju za življenje v dvo- in večjezičnih okoljih ter jezikovni politiki nasploh so tesno vpeta v širši evropski prostor in v njem tudi prepoznana.

Rojena je bila 30. avgusta 1940 v Mariboru, otroštvo in gimnazijska leta pa je preživela na prostranih ravninah Prekmurja. V družini, kjer so se stikale in svojo zgodbo pletle zlasti slovenska in madžarska, pa tudi nemška beseda, v okolju, v katerem sta jo že od mladih nog poleg naštetih jezikov spremljali vsaj še romščina in hrvaščina, so se srečevale in prelivale različne religije in kulture. Dekletce, ki je rastle v sožitju z naravo, odlično učenko in športnico, ki je marsikatero trpko preizkušnjo lažje prestala tudi zaradi svojih gimnastičnih treningov in športne vztrajnosti, je po končani gimnaziji pot odnesla v slovensko prestolnico. Tam se je s prebiranjem angleških in francoskih klasikov urila v razvijanju jezikovnih spretnosti, poleg tega pa tudi v znanju slovenskega knjižnega jezika.

Kot pravi sama, je bila njena raziskovalna pot pestra in zanimiva, a naporna in niti najmanj samoumevna. Še kot študentka in pozneje diplomantka angleščine in francoščine se je leta 1965 najprej zaposlila kot dokumentalistka na Inštitutu za narodnostna vprašanja (INV), kjer se je začela ukvarjati z etnično tematiko. Inštitut je bil zelo vpet v mednarodne vode, leta 1965 je npr. v Slovenijo prišla skupina

valižanskih raziskovalcev z znamenitim poznavalcem dvojezičnosti Glynom Williamsom na čelu, da bi si ogledala razmere in življenje skupnosti na dvojezičnih območjih v Prekmurju, istega leta je bil INV soorganizator seminarja OZN o manjšinah (kjer je mdr. nastalo tudi znano poročilo Francesca Capotortija *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities* iz leta 1979) ipd. Znašla se je pred ključnim izzivom: prepoznati in zastaviti nadaljnji doktorski študij, ki bo pomenil nadgradnjo njenih siceršnjih zanimanj in znanj, hkrati pa ji bo kot ženski omogočil *stati inu obstatu* v raziskovalnem svetu. Raziskovalna vnema in predanost zastavljenemu cilju, a tudi kanček srečnih naključij so jo pripeljali do srečanja z vojvodinsko socio- in psiholingvistko Melanijo Mikeš, s katero sta hitro našli osebni stik in skupna zanimanja za razvijanje dvojezičnosti pri otrocih. Ideja o interdisciplinarnem doktorskem študiju dvojezičnosti, katerega program so zastavili skupaj z Bredo Pogorelec (jezikoslovje), Rudijem Rizmanom (sociologija) in Jankom Pleterskim (zgodovina), je bila sad premišljene in zrele odločitve, ki se je uresničila z doktorsko disertacijo *Družbene razsežnosti dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju Prekmurja* (1983). To so bili še predbolonjski časi in disertacija je nastajala na podlagi poglobljenega študija del Jima Cummins, Tove Skutnabb-Kangas, Williama Francisa Mackeyja, Joshue A. Fishmana, Howarda Gillesa idr., večletnega nabiranja empiričnih izkušenj in metodološkega usposabljanja, v konkretnem primeru s sodelovanjem v vsejugoslovanski primerjalni longitudinalni raziskavi, kjer so z enotnim instrumentarijem spremljali situacijo na jezikovno mešanih območjih v Jugoslaviji, npr. v Vojvodini, na Kosovu, v Osijeku itn. Raziskovalna pot Albine Nečak Lük je bila tako začrtana in jo je pozneje zgolj nadgrajevala, kot so se ji odpirala raziskovalna vprašanja: »Ko raziskuješ, tega ne delaš zato, da boš nekaj zakoličil in dokončno izvedel, ampak zato, da vidiš in najdeš tiste součinkujoče elemente, ki določeno situacijo ustvarjajo.«

Z disertacijo je prvič v slovenskem jezikoslovju pomembno opozorila tako na individualne kot tudi na družbene razsežnosti usvajanja in učenja jezikov v konkretnem jezikovno mešanem okolju. S tem se je nadaljevalo njeno dejavno sodelovanje v različnih nacionalnih in mednarodnih zvezah, strokovnih telesih in društvih ter posledično pri mednarodnih raziskovalnih projektih, ki so se ukvarjali zlasti z vprašanji izobraževanja v večjezičnih oz. jezikovno mešanih in večkulturalnih okoljih (npr. pri CERI/EOCD, Unescu, UNRISD, Tempusu, REI, Svetu Evrope, DS Alpe-Jadran idr.). Vedno je bila v ospredju interakcija oz. dinamika med večinsko in manjšinsko skupnostjo s poudarkom na proučevanju stališč. Vse do upokojitve leta 2009 je bila tudi nosilka več nacionalnih in mednarodnih projektov o medetničnih odnosih ter etnični in jezikovni identiteti na narodno mešanih območjih v Sloveniji, na s Slovenci poseljenih območjih v sosednjih državah ter pri migrantskih skupnostih in Romih v Sloveniji.

Njeno delo je zaznamoval inovativen pristop k poučevanju jezikov v dvojezični šoli. Ključen je bil poudarek, da je pri razvijanju jezikovnih znanj nujno upoštevati otrokov materni jezik, obenem pa mu omogočiti dovolj priložnosti in

možnosti za razvijanje drugega jezika, da se bo lahko v obeh jezikih suvereno sporazumeval. Motivacija otrok s statusno šibkejšim, navadno nevečinskim maternim jezikom za učenje statusno močnejšega, navadno večinskega jezika je praviloma večja kot motivacija otrok s statusno močnejšim, navadno večinskim maternim jezikom za učenje statusno šibkejšega, navadno manjšinskega jezika. Prav zato so v Prekmurju začeli s poučevanjem obeh jezikov v različnih skupinah, in sicer glede na materni jezik. Posebej je bila izpostavljena problematika šolanja in ustreznega izobraževanja dvojezičnih učiteljev, ki še vedno predstavlja enega večjih izzivov.

Profesionalno pot je najprej nadaljevala na Pedagoškem inštitutu (1984–1992), kjer je vodila večletni longitudinalni projekt nadzorovanega spremljanja dvojezičnega pouka v prekmurskih dvojezičnih osnovnih šolah, katerega rezultati so zabeleženi v obsežnem poročilu, arhiviranem na Zavodu za šolstvo Republike Slovenije. Z vidika slovenske stroke je delo na tem področju pomembno nadgradila monografija *Vzgoja in izobraževanje v večjezičnih okoljih: motivacija za učenje maternega in drugega jezika v dvojezični osnovni šoli v Prekmurju* (1989) s še danes aktualnimi spoznanji s področja dvojezičnega izobraževanja. Instrumentarij, razvit v okviru te raziskave (poleg nje sta sodelovala še Klas Brenk in Martina Križaj Ortar), je bil preizkušen tudi v prvih razredih osnovnih šol na dvojezičnem območju slovenske Istre in na osnovni šoli s takrat srbohrvaškim učnim jezikom v Ljubljani.

V devetdesetih letih 20. stoletja je ponovno pod okriljem Inštituta za narodnostna vprašanja zasnovala drugo večjo longitudinalno primerjalno raziskavo *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru*, torej tudi v slovenskem Porabju, na avstrijskem Štajerskem in Koroškem ter v Italiji. Izvedbo mednarodnega projekta o medetničnih odnosih v Estoniji, Sloveniji in Ukrajini Primerjalna raziskava mešanih skupnosti v treh neodvisnih državah naslednicah (*Managing the Mix Thereafter: Comparative Research Into Mixed Communities in Three Independent Successor States*) pod njenim vodstvom je nekaj let pozneje podprla CDU Research Scheme.

Strokovno delo je opravljala kot predsednica komisije Strokovnega sveta RS za izobraževanje na narodno mešanih območjih in kot predsednica razširjene področne skupine za šolstvo narodnih manjšin. Bila je članica delovne skupine za jezikovno načrtovanje in jezikovno politiko pri Državnem zboru Republike Slovenije ter Sveta za jezike Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije. Leta 2001 je bila članica Nacionalnega odbora za pripravo Evropskega leta jezikov, sodelovala pa je tudi v strokovni skupini Sveta Evrope in Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije za pripravo poročila *Pre-rezi jezikovne politike Republike Slovenije v izobraževanju*.

Delo je posvetila področju uporabnega jezikoslovja, izrazito interdisciplinarnemu, medstrokovnemu področju, kjer se jezikoslovje stika s spoznanji naravoslovja, družboslovja in humanistike. Pri tem izrecno poudarja, da gre za »velike projekte, ki jih je smiselno dolgoročno načrtovati, saj gre za formiranje raziskovalcev, vključno z

njihovimi interesi, vzpostavitev usklajene ekipe ter razvijanje metodologije in raziskovanje zelo različnih vidikov, ki pripeljejo do celostne podobe«. Že od začetka je bila med drugim dejavna soustanoviteljica Društva za uporabno jezikoslovje Slovenije, v letih 1987–1989 njegova predsednica, ter članica organizacijskih odborov društvenih nacionalnih, pa tudi mednarodnih prireditev ter uredniškega odbora publikacij in revije *Uporabno jezikoslovje*. Sodelovala je tudi v uredniškem odboru revije za etnične študije *Razprave in gradivo* ter bila članica strokovnega odbora knjižne zbirke *Multilingualism and Linguistic Diversity* pri založbi Swets & Zeitlinger.

Izjemno pomembno je njeno pedagoško delovanje, saj je postavila temelje študija uporabnega jezikoslovja na Slovenskem. Razvijati ga je začela v osemdesetih letih 20. stoletja s predavanji iz sociolingvistike na Oddelku za slavistiko na takratni Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru, kjer je bil ključen poudarek na ozaveščanju študentske populacije o skupnem jezikovnem in etničnem prostoru. Na njeno pobudo s konca osemdesetih let je bil v študijskem letu 1992/93 na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani ustanovljen Oddelek za splošno in primerjalno jezikoslovje, kjer je predavala in vse do upokojitve vodila katedro za uporabno jezikoslovje, v letih 2004–2008 kot predstojnica oddelka.

Vseskozi je bila vpeta v raziskovanje in je svoja empirična spoznanja, preizkušena v različnih jezikovnih okoljih, sproti prenašala v prakso kot članica raziskovalnih ekip, strokovnjakinja v različnih nacionalnih in mednarodnih odborih in združenjih ter predavateljica na evropskih univerzah in mednarodnih posvetih, hkrati pa je ta znanja nenehno preverjala z novimi raziskavami in projekti. Zvesta svojemu domačemu prekmurskemu govoru ostaja predana članica Pomurske akademske znanstvene unije, dejavna pa je tudi v različnih mednarodnih stanovskih združenjih in centrih za znanost (Evropska znanstvena fondacija (ESF), *Mercator – European Research Centre on Multilingualism and Language Learning*, AILA idr.).

Vsi, ki smo lahko vsaj delček te izjemne poti prehodili skupaj z njo, smo imeli *dobro srečo*, pa čeprav je bila včasih pot polna klancev in povsem nepričakovanih izzivov. Študentje smo jo vedno radi in z odprtimi usti poslušali, saj si na njenih predavanjih poleg pronicljive razgledanosti in metodoloških znanj lahko zaznal živo zanimanje za jezik in za ljudi, za interakcije med posamezniki, skupnostmi itn. – in jasno opozorilo, da mora raziskovalec vedno spremljati in opazovati vse strani, pri čemer so še kako pomembna stališča.

Dragi profesorici, imenitni raziskovalki in odlični mentorici iskren poklon in čestitke ob spoštljivi obletnici, predvsem pa še mnoga leta ter številne iskrive misli in zamisli!

ALENKA PORENTA – PETER WEISS

ALBINA NEČAK LÜK: BIBLIOGRAFIJA 1971–2020

COBISS: 1.24

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.15](https://doi.org/10.3986/jz.26.2.15)

Bibliografija izbranih znanstvenih del iz sociolingvistike in uporabnega jezikoslovja dr. Albine Nečak Lük je od leta 1987 naprej zajeta v evropski bibliografiji sociolingvističnih znanstvenih del v reviji *Sociolinguistica: Internationales Jahrbuch für europäische Soziolinguistik – International Yearbook of European Sociolinguistics – Annuaire International de la Sociolinguistique Européenne* (1987–). Za slovenski del je v prvih letih izhajanja revije skrbela dr. Albina Nečak Lük. Pričujoča bibliografija zajema njeno celotno delo in objave o njem. Elektronske objave prvotno natisnjenih del tu niso navedene, dosegljive pa so v vedno znova osveženi bibliografiji na spletnem naslovu (https://bib.cobiss.net/bibliographies/si/webBiblio/bib201_20200912_081828_00863.html). – Za osnovo so bili uporabljeni podatki iz Cobissa.

- A** *znanstvene monografije*, znanstveni prispevki
B *strokovne monografije*, strokovni članki, polemike, recenzije, prevod, krajši prispevki
C elaborati, poročila o rezultatih raziskav, ekspertize, projektna dokumentacija
Č uredniško delo, organizacija znanstvenih in strokovnih srečanj
D predavanja in drugi govorni nastopi
E mentorstva
F o avtorici in njenem delu

- 1971 B** *Bibliografija: splošne študije o bilingvizmu*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 44 str. 1
- 1972 B** Druškovič, Drago, *Quelques questions des Slovènes de Carinthie*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1972 (Étude et documents), 44 str. 2
 Prevodil Albina Nečak Lük, Viktor Jesenik in Sonja Lokar.
- 1974 A** Narodne manjšine danes: svetovno in meddržavno sodelovanje za izboljšanje zaščite narodnih, etničnih in drugih manjšin, *Sodobnost* 22.7 (1974), 638–669. 3
 Soavtorji Janko Jeri, Gorazd Kušej, Ernest Petrič in Svetozar Polič.
- B** Kulturno posredniška vloga narodnih manjšin, *Vestnik koroških partizanov: glasilo Osrednjega odbora Skupnosti koroških partizanov v Ljubljani in Zveze koroških partizanov v Celovcu* 7–8.4 (1974), 75–81. 4
 Pogledi na narodnostno vprašanje in položaj narodnih manjšin v SR Sloveniji, *Vestnik koroških partizanov: glasilo Osrednjega odbora Skupnosti koroških partizanov v Ljubljani in Zveze koroških partizanov v Celovcu* 7–8.4 (1974), 91–98. 5

- 1975 B** Samoupravne interesne skupnosti pripadnikov narodnosti za prosveto in kulturo, *Vestnik koroških partizanov: glasilo Osrednjega odbora Skupnosti koroških partizanov v Ljubljani in Zveze koroških partizanov v Celovcu* 9.1–2 (1975), 93–95. **6**
- 1976 B** Konferenca Jezik in družba, *Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja* 13.1–2 (1976), 163–166. **7**
- Šolstvo na narodnostno mešanem območju v Prekmurju, *Slovenski vestnik: tednik za Slovensko Koroško* 31.11 (1976), 7; 31.12, 7–8. **8**
- C** *Problemi slovensko-madžarske dvojezičnosti v Prekmurju*, Ljubljana: RSS, 1976–1979 (Raziskovalne naloge 141), 4 zv., 169 str. **9**
- Č** *Actual questions of the Slovene and Croat minorities in Austria*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja = Institute for Ethnic Problems; Zagreb: Zavod za migracije i narodnosti = Institute for Migrations and Nationalities, 1976, 76 + 5 str. **10**
- Souredniki Mirjana Domini, Janko Jeri, Gorazd Kušej, Dušan Nečak, Janez Stergar, Tihomir Telišman, Danilo Türk, Mirko Valentič in Tone Zorn.
- 1977 B** Kétnyelvűségi vizsgálatok a Murántúlon, *Hungarológiai Közlemények* 2.30–31 (1977), 59–66. **11**
- 1979 A** Questione nazionale, posizione e diritti delle nazionalita nelle Repubblica socialista federativa di Jugoslavia, v: *Les autonomies en diferents estats: experiències i perspectives: terceres jornades del CIEMEN, Abadia de Cuixà 16–23 d'agost de 1978*, De l'Abadia de Montserrat, 1979 (Nationalia IV), 365–395. **12**
- Soavtor Savin Jogan.
- Raba madžarskega in slovenskega jezika med učenci v Prekmurju, *Godišnjak Saveza društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije* 3 (1979). **13**
- B** Néhány ismeret a kétnyelvűségről, *Naptár '79: A szlovéniai magyarok szemléje* (1979), 53–62. **14**
- Upotreba maternjega jezika i jezika društvene sredine kod školske omladine, *Razprave in gradivo – Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani* 9–10 (1979), 33–39. **15**
- Soavtorja Melanija Mikeš in Ferenc Jungar.
- 1980 B** *Manjšine – most med narodi*, Ljubljana: Republiški komite za informiranje, 1980, 42 str. **16**
- Soavtorja Tone Zorn in Saša Žabjek-Scutteri.
- The Italian and Hungarian Nationalities in the Socialist Republik of Slovenia, v: Tone Zorn – Saša Žabjek-Scutteri – Albina Nečak Lük, *Minorities – bridge among the nations*, Ljubljana: Committee of Information of SR Slovenia, 1980, 33–56. **17**
- Italijanska in madžarska narodnost v Socialistični republiki Sloveniji, v: Tone Zorn – Saša Žabjek-Scutteri – Albina Nečak Lük, *Manjšine – most med narodi*, Ljubljana: Republiški komite za informiranje, 1980, 25–42. **18**
- A JSzSZK népei és nemzetiségei együttélésének egyes vonatkozásai, *Naptár '80: a szlovéniai magyarok szemléje* (1980), 61–71. **19**
- Metode dela v dvojezičnih vzgojnovarstvenih organizacijah na narodnostno mešanem območju v Prekmurju, *Slovenski vestnik: tednik za Slovensko Koroško* 35.14 (1980), 7; 35.15, 7; 35.16, 7. **20**
- La nacionalidad italiana y la nacionalidad Húngaria en la República Socialista de Eslovenia, v: Tone Zorn – Saša Žabjek, – Albina Nečak Lük, *Las minorias: puente entre las naciones*, Ljubljana: Comité de información de la República Eslovenia, 1980, 35–58. **21**

- 1981 A** Pravo na razvitak kulturnih i drugih etničkih karakteristika nacionalnih, etničkih i jezičkih manjina, *Razprave in gradivo* 13–14 (1981), 139–147. 22
- C** *Italijanska in madžarska narodnost v SR Sloveniji v letu 1981*, Ljubljana: RSS, 1981 (Raziskovalne naloge 113), 112 str. 23
Soavtorice Vera Klopčič, Sonja Novak-Lukanovič in Marinka Lazič.
- Informacija o nekaterih aktualnih vprašanjih položaja madžarske narodnosti v SR Sloveniji*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1981 (Ekspertize 007), 4 str. 24
- Učenci iz mešanih (slovensko-madžarskih) zakonov, njihova narodnostna usmeritev in govorno obnašanje*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1981 (Ekspertize 007), 8 str. 25
- 1982 A** Funkcije jezika na narodnostno mešanih območjih glede na predložene rešitve za Slovence v Italiji, *Razprave in gradivo* 15 (1982), 171–178. 26
- C** *Informacija o položaju slovenske narodne skupnosti na Madžarskem*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1982 (Ekspertize 015), 14 str. 27
- 1983 A** *Družbene razsežnosti dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju Prekmurja: doktorska disertacija*, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 1983, 311 str. 28
- Enakopravnost jezikov kot element enakopravnosti narodov in narodnosti SFRJ, *Razprave in gradivo* 16 (1983), 127–135. 29
- O terminologiji iz oblasti medjunacionalnih odnosa, v: *Zbornik radova*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 1983, 201–217. 30
Soavtorji Melanija Mikeš, Ferenc Junger, Dušan Nećak in Plamenka Vlahović.
- B** *The Italian and Hungarian nationalities in the socialist Republic of Slovenia: some characteristics of the legal and political status as well as the status of language and culture*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1983, 36 str. 31
Soavtorji Vera Klopčič, Sonja Novak-Lukanovič, Silvo Devetak in Saša Žabjek.
- Italijanska in madžarska narodnost v SR Sloveniji: nekatere značilnosti pravno-političnega in jezikovno-kulturnega položaja*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1983, 35 str. 32
Soavtorji Vera Klopčič, Sonja Novak-Lukanovič, Saša Žabjek in Silvo Devetak.
- C** *Italijanska in madžarska narodnost v SR Sloveniji v letu 1982*, Ljubljana: RSS, 1983 (Raziskovalne naloge 53), 100 str. 33
Soavtorice Vera Klopčič, Sonja Novak-Lukanovič in Marinka Lazič.
- Prizadevanja UNESCO za razširjanje in pospeševanje materinega jezika v vzgojnoizobraževalnem procesu*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1983 (Ekspertize 001), 7 str. 34
- 1984 A** Narodnosti – konstitutivni element SFRJ, v: Francesco Altissimi idr., *Albanci*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1984, 252–266. 35
- B** Nekateri vidiki rabe madžarskega jezika na širšem območju Pomurske regije, v: *Vloga regij v razvoju slovenske družbe: strokovno srečanje slovenskih sociologov v Murski Soboti, 16. in 17. junija 1983*, Murska Sobotica: Slovensko sociološko društvo – Društvo sociologov in politologov Pomurja, 1984, 171–177. 36
- Od dvojezičnosti v šoli do dvojezičnosti v življenju in ob delu, v: *Dvojezičnost – individualne in družbene razsežnosti: prispevki konference »Dvojezičnost – individualne in družbene razsežnosti« 13.–15. sept. 1984, Ljubljana*, ur. Albina Nećak Lük – Inka Štrukelj, Ljubljana: Društvo za uporabo jezikoslovja SR Slovenije, 1984, 33–38. 37

- 1984 B** Ostvarivanje samoupravne koncepcije ravnopravnosti naroda i narodnosti SFRJ, v: *AVNOJ i savremenost*, ur. Čedo Kisić, Sarajevo: Institut za proučavanje nacionalnih odnosa Marksističkog studijskog centra CK SKBiH »Veljko Vlahović«: Oslobođenje, 1984 (Posebna izdanja 1), 715–720. **38**
- C** *Education and cultural and linguistic pluralism (ECALP): country surveys: Yugoslavia*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1984 (Ekspertize 166), 45 str. **39**
Soavtorica Vera Klopčič.
- Uresničevanje enakopravnosti madžarske narodnosti v OZD na narodnostno mešanem območju Prekmurja: končni elaborat*, Ljubljana: RSS, 1984 (Raziskovalne naloge 11), 55 str. **40**
- Vprašanja porabskih Slovencev, ki so bila v ospredju razprave na in ob 9. kongresu DZJS*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1984 (Ekspertize 018), 7 str. **41**
- Č** *Dvojezičnost - individualne in družbene razsežnosti: prispevki konference »Dvojezičnost – individualne in družbene razsežnosti«*, Ljubljana, 13.–15. sept. 1984, Ljubljana: Društvo za uporabo jezikoslovja SR Slovenije, 1984, XXIV, 345 str. **42**
Sourednica Inka Štrukelj.
- F** Med Scilami in Karbidami (najmanj) dvojezičnega Prekmurja: srečanje z dr. Albino Nečak Lük, *Vestnik*, 30. januar 1986, 4. **43**
- 1985 B** Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi egyenjogúságának alapjai az oktatás és a nevelés terén, *Naptár '85: a szlovéniai magyarok szemléje* (1985), 49–55. **44**
- Perspektive razvoja dvojezičnosti na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji, v: *Zbornik predavanj, XXI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 1.–13. julij 1985*, ur. Janez Dular, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 1985, 21–29. **45**
- 1986 A** Education in Multicultural Societies and its Social Implications, v: *Vzgoja in izobraževanje v večkulturnih družbah = Education in multicultural societies*, ur. Silvo Devetak – Vera Klopčič – Sonja Novak-Lukanovič, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1986 (Razprave in gradivo 18), 309–313. **46**
- B** A kétnyelvű oktató-nevelő munka, mint a szénelyiség fejlődés és a népek közötti együttélés tényezője, A Békéscsábai nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia előadásai, Budapest Békéscsaba, 1986, 234–248. **47**
- 1987 A** Mass media and the promotion of the minority languages, v: *Minority languages and mass communication*, ur. Inka Štrukelj, Ljubljana: The Slovene association of applied linguistics, 1987, 117–121. **48**
- 1988 A** Raziskovanje dvojezičnosti v jugoslovanskem prostoru, *Migracijske teme: časopis za istraživanje migracija i narodnosti* 4.3 (1988), 275–284. **49**
- B** Kedvező eredmények a kísérleti nyelvtanítás terén, *Népújság: a szlovéniai magyarok hetilapja* 32 (1988), 3. **50**
- Problematika dvojezičnega šolstva na Koroškem: okrogla miza, 14. I. 1988 na Filozofski fakulteti v Ljubljani, *Sodobna pedagogika* 3–4 (1988), 97–122. **51**
Sodelovali so Zdenko Medveš, Avguštin Malle, Mirko Wakounig, Tone Skok, Breda Pogorelec, Franci Pivec, Dušan Nečak, Ilija Mrmak, Helena Novak, Milena Markič in Franc Kukovica.
- 1989 A** *Vzgoja in izobraževanje v večjezičnih okoljih: motivacija za učenje maternega in drugega jezika v dvojezični osnovni šoli v Prekmurju II*, Ljubljana: Pedagoški inštitut, 1989, 216 str., ilustr. **52**

- 1989 A** Motivacija za učenje in rabo maternega in drugega jezika v večjezičnem okolju, *Vzgoja in izobraževanje: revija za teoretična in praktična vprašanja vzgojno izobraževalnega dela* 20.5 (1989), 27–31. 53
- O temeljnem izrazju pri proučevanju jezikov v stiku, v: *Zbornik prispevkov: simpozij Slovenski jezik v znanosti* 2, ur. Ada Vidovič-Muha – Nace Šumi, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1989 (Razprave Filozofske fakultete), 121–128. 54
- Slovenski in madžarski jezik kot učna predmeta in učna jezika v dvojezični osnovni šoli, v: *Uporabna jezikoslovje*, ur. Inka Štrukelj, Ljubljana: Zveza društev za uporabno jezikoslovje Jugoslavije, 1989, 403–408. 55
- Vzgoja in izobraževanje na narodnostno mešanih območjih Slovenije – funkcija, dosežki, perspektive, *Sodobna pedagogika* 40.5–6 (1989), 288–299. 56
- B** Vzgoja in izobraževanje na narodnostno mešanih območjih Slovenije – funkcija, dosežki, perspektive, v: *Posvet ob 30-letnici enote osnovne šole (1958–1988): zbornik strokovnega posvetovanja v Ljubljani, 27. in 28. septembra 1988*, ur. Milan Adamič, Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1989, 457–468. 57
- Le finalità dell'educazione alla convivenza nelle zone etnicamente miste del Prekmurje = Smotri vzgoje za sožitje na narodnostno mešanem območju Prekmurja, v: *Šola in sožitje: šola na jezikovno mešanih področjih kot dejavnik medsebojnega poznavanja in spoštovanja = Scuola e convivenza: la scuola nelle zone mistilingui fattore di reciproca conoscenza e rispetto*, ur. Živa Gruden – Lucia Trusgnach, Lipa, 1989, 49–62. 58
- 1990 A** K načrtovanju pouka drugega jezika/jezika okolja na narodnostno mešanih območjih SFRJ, v: *Učenje jezika, komunikativni pristup i obrazovanje nastavnika: zbornik radova*, ur. Tomislav Bekić, Novi Sad: Institut za strane jezike i književnost Filozofskog fakulteta, 1990, 113–116. 59
- Raziskovanje dvojezičnosti v jugoslovanskem prostoru, v: *Jezik in književnost* 2, ur. Ljudmila Cvetek Russi, Trst: Narodna in študijska knjižnica, Odsek za slovenski jezik, 1991, 31–41. 60
- Slovene as a minority language: historical background and sociolinguistic prospects, *Slovene studies: journal of the Society for Slovene Studies* 12.2 (1990), 169–181. 61
Soavtor Dušan Nečak.
- B** Dvojezična vzgoja in izobraževanje v Prekmurju – predstavitev modela, v: *Vzgoja in izobraževanje v večjezičnem okolju: zbornik seminarja šolsko leto 1986/87: načrt IRRSAE št. 002 = Problematiche educative in ambiente plurilingue: atti convegno anno scolastico 1986/87: progetto IRRSAE n. 002*, ur. Sonja Sirk – Stanislava Sosič, Trst: Deželni raziskovalni zavod za eksperimentiranje in pedagoško izpopolnjevanje = Trieste: Istituto regionale di ricerca, sperimentazione e aggiornamento educativi, 1990, 63–82. 62
- Status jezika narodnih manjšin, v: *Narodnost – manjšina ali skupnost: urejanje, uresničevanje in varstvo pravic narodnosti (narodnih manjšin) v Republiki Sloveniji*, ur. Miran Komac, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1990 (Razprave in gradivo 24), 106–108. 63
- F** Okrogla miza o vlogi šole in cerkve pri ohranjanju narodnostne identitete v Porabju, *Delo* 32 (1990), št. 82, 31. 64
Intervjuvanci tudi Janez Dular, Vladimir Klemenčič, Miran Komac, Renata Mejak in Vilko Novak.
- 1991 A** Položaj slovenščine kot sredstva javnega sporazumevanja v manjšinskih položajih, *Zbornik soboškega muzeja* 2 (1991–92), 67–72. 65
- C** *Nacionalno vprašanje, mednacionalni odnosi, izseljenstvo*, Ljubljana: RSS, 1991 (Nacionalno vprašanje v Jugoslaviji in svetu ter slovenske manjšine v zamejstvu), 1 zv., loč. pag., ilustr. 66

- 1991 C Poročilo o raziskavi, soavtorji Miran Komac, Sonja Novak-Lukanovič, Vera Klopčič, Samo Kristen, Mitja Žagar, Danilo Türk, Boris Jesih.
- 1992 A Literacy acquisition in a bilingual school, *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 26–27 (1992), 110–117. 67
- B Madžarska narodna skupnost v Republiki Sloveniji, v: *Enciklopedija Slovenije* 6, ur. Marjan Javornik – Dušan Voglar – Alenka Dermastia, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992, 350–351. 68
- Madžarščina, v: *Enciklopedija Slovenije* 6 ur. Marjan Javornik – Dušan Voglar – Alenka Dermastia, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992, 361. 69
- Soavtor Vladimir Nartnik.
- C Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva: sumarni pregled rezultatov, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1992 (Raziskovalne naloge 60), 95 str., tabele. 70
- Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Miran Komac, Vera Klopčič, Renata Mejak in Sonja Novak-Lukanovič.
- 1993 A Dinamika medetničnih odnosov v Sloveniji, v: *Slovenija in evropska konvencija o človekovih pravicah: zbornik referatov domačih strokovnjakov in ekspertov Sveta Evrope na kolokviju dne 10., 11. in 12. junija 1992, ki sta ga organizirala Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin Republike Slovenije in Direktorat za človekove pravice Sveta Evrope*, ur. Jernej Rovšek – Peter Jermol – Borut Bohte, Ljubljana: Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, 1993, 101–106. 71
- Ex-Yugoslavia: multilingualism in Yugoslavia, v: *Mehrsprachigkeitskonzepte in den Schulen Europas = Multilingual Concepts in the Schools of Europe = Conceptions plurilingues dans l'enseignement européen*, ur. Ulrich Ammon – Klaus Mattheier – Peter H. Nelde, Tübingen: Max Niemeyer, 1993 (Sociolinguistica 7), 235–247, tabele in grafikoni. 72
- K proučevanju jezikovnega položaja v Porabju, v: *Jezik tako in drugače: zbornik*, ur. Inka Štrukelj, Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, 1993, 65–75. 73
- Language component of the interethnic relations issues in the ethnically mixed regions along the Slovene-Hungarian border, *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 28 (1993), 28–37. 74
- Language education for intercultural communication in Slovenia, v: *Language education for intercultural communication*, ur. Dennis Ernest Ager – George Muskens – Sue Wright, Clevedon; Philadelphia; Adelaide: Multilingual Matters, 1993 (Multilingual Matters 96), 181–190. 75
- Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske, *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 28 (1993), 5–14. 76
- Second language acquisition in the Slovene Hungarian setting, *Uporabno jezikoslovje: revija Društva za uporabno jezikoslovje Slovenije* 1.1 (1993), 147–157, tabele. 77
- B *Ethnic minorities in Slovenia: on the occasion of the World Conference on Human Rights in Vienna, 14–25 June 1993*, ur. Vera Klopčič – Janez Stergar, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1993, 58 str., zvd. 78
- Soavtorji Boris Jesih, Vladimir Klemenčič, Vera Klopčič, Sonja Novak-Lukanovič, Janez Stergar, Peter Winkler in Mitja Žagar.
- Materinščina je imetje, *Slovenski koledar 1992: letopis za slovensko narodnost na Madžarskem*, 1993, 48–52, ilustr. 79

- 1993 B** Narodna manjšina, v: *Enciklopedija Slovenije* 7, ur. Marjan Javornik – Dušan Voglar – Alenka Dermastia, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993, 304. **80**
- Narodnost, *Enciklopedija Slovenije* 7, ur. Marjan Javornik – Dušan Voglar – Alenka Dermastia, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993, 334. **81**
- SALA Congress 1993, *Uporabno jezikoslovje: revija Društva za uporabno jezikoslovje Slovenije* 1.1 (1993), 191–194. **82**
- C** *Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Szentgotthárd/Monošter: sumarni pregled rezultatov*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1993 (Raziskovalne naloge 59), 105 str. **83**
- Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Miran Komac, Vera Klopčič, Renata Mejak, Sonja Novak-Lukanovič.
- Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na temeljnem raziskovalnem projektu v letu 1993*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1993 (Raziskovalne naloge 65), 189 str. **84**
- Soavtorji Vera Klopčič, Boris Jesih, Sonja Novak-Lukanovič, Miran Komac, Katalin Munda Hirnök in Renata Mejak.
- Nacionalno vprašanje v Jugoslaviji in v svetu ter slovenske manjšine v zamejstvu: poročilo o opravljenem raziskovalnem delu na programskem sklopu URP za leto 1992*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1993, (Raziskovalne naloge 64), 142 str. **85**
- 1994 A** Jezikovni pouk v dvojezični šoli: predstavitev učinkov inovacije, v: *Učiti drugi/tuji jezik: kje, koga, kako = Teaching second/foreign languages: where, to whom, how = Enseigner les langues secondes/étrangères: où, à qui, comment*, ur. Lucija Čok, Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 1994 (Tempus Joint European Project 3767), 131–146. **86**
- Second language learning in a bilingual school, v: *Las lenguas en la Europa comunitaria: la enseñanza de segundas lenguas y/o de lenguas extrajeraras*, ur. Fermin Sierra Martínez – Merce Pujol Berche – Harm den Boer, 1994 (Diálogos Hispánicos 14), 279–287. **87**
- Sporazumevanje v večkulturnem okolju: nekaj raziskovalnih pristopov, v: *Manjšine v prostoru Alpe-Jadran: zbornik referatov = Minderheiten im Alpen Adria-Raum = Konferenzbericht = Manjine na področju Alpe-Jadrana = zbornik referata = Le minoranze nell'area di Alpe-Adria = atti di convegno = Kisebbség az Alpok-Adria Térségben = felszólalások gyűjteménye*, Bled, 21.–22. 10. 1993, ur. Peter Vencelj – Vladimir Klemenčič – Sonja Novak Lukanovič, Ljubljana: Delovna skupnost Alpe-Jadran: Vlada Republike Slovenije, 1994, 194–204. **88**
- B** *Ethnic minorities in Slovenia: on the occasion of the 6th European Conference of Border Regions in Ljubljana, 13–15 October 1994*, 2nd revised and enlarged ed., ur. Vera Klopčič – Janez Stergar, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1994, 70 str., zvd. **89**
- Soavtorji Boris Jesih, Vladimir Klemenčič, Vera Klopčič, Sonja Novak-Lukanovič, Janez Stergar, Peter Winkler in Mitja Žagar.
- C** *Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva: pismo 1994: sumarni pregled rezultatov*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1994 (Raziskovalne naloge 76), 40 str. **90**
- Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak in Sonja Novak-Lukanovič.
- Medetnični odnosi in narodna identiteta v obalnih mestih: Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola: vprašalnik*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1994 (Raziskovalne naloge 78), 31 str. **91**
- Soavtorji Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Sonja Novak-Lukanovič, Renata Mejak in Katalin Munda Hirnök.

- 1994 C *Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri: Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola: sumarni pregled rezultatov*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1994 (Raziskovalne naloge 77), 76 str. 92
Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak-Lukanovič in Karmen Medica.
- Veškulturno/vešjezično okolje in šola: fazno poročilo*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1994 (Raziskovalne naloge 68), 30 str. 93
Soavtorici Sonja Novak-Lukanovič in Livija Knaflič.
- Veškulturno/vešjezično okolje in šola: raziskovalno poročilo*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, 1994 (Raziskovalne naloge 68 a), 68 str., tabele, graf. prikazi. 94
Soavtorice Livija Knaflič, Sonja Novak-Lukanovič, Martina Križaj, Andreja Eržen Firšt in Katja Vidmar.
- 1995 A *Besedni zaklad slovenskih otrok v Porabju, Uporabno jezikoslovje: revija Društva za uporabno jezikoslovje Slovenije* 3.4 (1995), 118–131. 95
Soavtorja Tina Verovnik in Franc Marušič.
- Dvojezičnost ni dvojna enojezičnost, Uporabno jezikoslovje: revija Društva za uporabno jezikoslovje Slovenije* 3.4 (1995), 8–31. 96
- Ethnic identity and language continuity, v: Overlapping cultures and plural identities = Cultures partielles et identités multiples : European project. The multiple identity: what is it and how does it work?: Ljubljana, June 19–20, 1994*, ur. Sonja Novak-Lukanovič, Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za Unesco = Slovenian National Commission for Unesco: Inštitut za narodnostna vprašanja = Institute for Ethnic Studies, 1995 (World decade for cultural development), 87–100, tabele, grafikoni. 97
- Interethnic relations in the ethnically mixed regions along the Slovene-Hungarian border, v: Kultúrák találkozásá - kultúrák konfliktusai: (Az V. nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia előadásai Békéscsaba, 1993. október 7–8–9.) = Meeting of cultures – conflicts of cultures = Treffen von Kulturen – Konflikte von Kulturen*, ur. András Krupa – Ernő Eperjessy – Gábor Barna, Békéscsaba; Budapest: Magyar néprajzi társaság, 1995, 295–300. 98
- Jezik in etnična pripadnost v Porabju, Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 29–30 (1994–1995), 5–23, tabele, grafikoni. 99
- L1 and L2 language learning and use in the Slovene-Hungarian bilingual context, v: Learning and teaching languages in pre-school and primary bilingual contexts (age 3/4–12/13) = L'apprentissage et l'enseignement des langues dans des contextes bilingues préscolaire et primaire (3/4–12/13 ans): report on workshop 5B = Rapport de l'atelier 5B: Portorož, Slovenia, 4–9 June 1995*, ur. Lucija Čok, Ljubljana: Faculty of Education, Unit of Koper, 1995 (Language learning for European citizenship), 38–51. 100
- The linguistic aspect of ethnic conflict in Yugoslavia, v: Yugoslavia, the former and future: reflections by scholars from the region*, ur. Payam Akhavan – Robert Howse, Washington: The Brookings Institution; Geneva: The United Nations Research Institute for Social Development, 1995, 112–120. 101
- Objectives, methods, materials, strategies: point of departure: the impact of contextual variables, v: Learning and teaching languages in pre-school and primary bilingual contexts (age 3/4–12/13): Portorož, Slovenia, 4–9 June 1995: texts prepared by the animators*, Strasbourg: Council of Europe = Conseil de l'Europe, 1995 (Language learning for European citizenship), 6–12. 102
- Second language acquisition in the Slovene Hungarian setting, v: Linguistics with a human face: Festschrift für Norman Denison zum 70. Geburtstag*, ur. Karl Sornig, Graz:

- 1995 A** Institut für Sprachwissenschaft der Universität Graz, 1995 (Grazer Linguistische Monographien 10), 283–292. **103**
- B** Dynamics of the New-style Workshop 5B: summary of group discussion; 1. working group, themes: guidelines and overview of animators' papers, Theme 1: objectives, methods, materials, strategies, v: *Learning and teaching languages in pre-school and primary bilingual contexts (age 3/4–12/13) = L'apprentissage et l'enseignement des langues dans des contextes bilingues préscolaire et primaire (3/4–12/13 ans): report on workshop 5B = Rapport de l'atelier 5B: Portorož, Slovenia, 4–9 June 1995*, ur. Lucija Čok, Ljubljana: Faculty of Education, Unit of Koper, 1995 (Language Learning for European Citizenship), 60–61. **104**
Soavtorica Helen Ó Murachú.
- Kétnyelvű oktatás Szlovéniában: akciókutatás a nyelvtanulásról szlovén-magyar kétnyelvű környezetben, *Pedagógiai szemle* 45 (1995), 97–101. **105**
- O slovenskem jeziku v Monoštru, *Slovenski koledar 1994: letopis za slovensko narodnost na Madžarskem*, 1995, 78–84, fotografije. **106**
- C** *Interetnikus kapcsolatok és nemzeti identitás Szentgotthárd/Monošter városában = Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd: kérdőív: vprašalnik*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995, 20 str. **107**
Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak in Sonja Novak-Lukanovič.
- Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd: pismo 1995*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995 (Raziskovalne naloge 82), 62 str. **108**
Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak-Lukanovič in Mojca Medvešek.
- Medetnični odnosi in slovenskem etničnem prostoru: fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na znanstveno-raziskovalnem projektu v letu 1994*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995 (Raziskovalne naloge 71), 154 str. **109**
Soavtorji Vera Klopčič, Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Sonja Novak-Lukanovič, Miran Komac in Renata Mejak.
- Č** *Otrok v svetu dveh jezikov*, Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje, 1995 (Uporabno jezikoslovje 4, Tematska številka), 158 str. **110**
Urednica.
- F** Kétnyelvű oktatás Szlovéniában, v: *Kétnyelvű oktatás Szlovéniában*, ur. Albina Nečak Lük – Lázár Péter Bajomi, Budapest: Barátság, 1995, 995–996. **111**
Intervju.
- 1996 A** Ethnic, linguistic and cultural diversity in Slovenia – educational policy and practice, v: *Human rights and minorities in the new European democracies: educational and cultural aspects*, Strasbourg: Council of Europe, 1996, 78–86. **112**
- Jezik kot kazalec stanja medetničnih odnosov, *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 31 (1996), 11–24, tabele. **113**
- Jezikovna razmerja na območju med Muro in Rabo, v: *Ljudje ob Muri = Népek a Mura mentén = Völker an der Mur = Ljudi uz Muro: zbornik referatov mednarodne znanstvene konference v Lendavi, 10.–12. maj 1995*, ur. Janez Balažic – László Vándor, Murska Sobotca: Pokrajinski muzej; Zalaegerszeg: Gőcseji Múzeum, 1996, 281–297. **114**
- Medetnični odnosi v sociolingvistični perspektivi, v: *Večjezičnost na evropskih mejah – primer Kanalske doline = Multilinguismo ai confini dell'Europa – la Valcanale = Mehrsprachlichkeit auf den Europäischen Grenzgebieten – Beispiel Kanaltal = Multilingualism on European borders – the case of Valcanale: Kanalska dolina, oktober 1995 =*

- 1996 A** *Valcanale, October 1995: zbornik predavanj in referatov = anthology of lectures and papers*, ur. Irena Šumi –Salvatore Venosi, Ukve: SLORI, Sedež kanalska dolina = SLORI, Seat Valcanale, 1996, 131–150. **115**
- B** Okrogla miza o šolstvu, kulturi, medijih, znanosti in športu v zamejstvu: Manjšina kot subjekt, v: *Manjšina kot subjekt: zbornik referatov in razprav, Ljubljana, 29.–30. 6. 1995*, ur. Boris Jesih, Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije, Delovna skupina za problematiko slovenske manjšine Odbora za mednarodne odnose: Inštitut za narodnostna vprašanja: Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, 1996, 61–118. **116**
- Opredelevitev za sožitje še neokrnjena: izsledki raziskave Medetnični odnosi in narodna identiteta v Slovenski Istri, *Primorske novice* 50 (1996), št. 50, 18. **117**
- Pogučavajmo se!, *Slovenski koledar 1995: letopis za slovensko narodnost na Madžarskem*, 1996, 65–68. **118**
- Slovenski jezik v Porabju = A szlovén nyelv Rábavidéken, v: *Sodelovanje ob meji: zbornik = Együttműködés a határ mentén: tanulmánygyűjtemény*, ur. Jože Vugrinec – Miklós Takács, Murska Sobota: Pokrajinska in študijska knjižnica; Szombathely: Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, 1996, 233–258. **119**
- C** *Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva: primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske: vprašalnik = Interetnikai kapcsolatok és nemzeti identitás Lendva/Lendava városában: a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1996 (Raziskovalne naloge 81), 32 str. **120**
- Soavtorji Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Sonja Novak-Lukanovič, Renata Mejak, Katalin Munda Hirnök in Mojca Medvešek.
- Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri: Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola: vprašalnik*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1996 (Raziskovalne naloge 80), 33 str. **121**
- Soavtorji Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Sonja Novak-Lukanovič, Renata Mejak, Katalin Munda Hirnök in Mojca Medvešek.
- Slovinci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije: letno poročilo o rezultatih opravljenega znanstveno-raziskovalnega dela na področju temeljnega raziskovanja*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1996 (Raziskovalne naloge 97), 109 f. **122**
- Soavtorji Vera Kržišnik-Bukić, Karmen Medica, Mitja Žagar, Boris Jesih in Vera Klopčič.
- E** Livija Knaflič: Psihološki dejavniki dvojezičnosti v povezavi z učenim uspehom v začetku šolanja: doktorska disertacija, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, 1996, 198 str. **123**
- Somentorica.
- Katalin Munda Hirnök: Vloga in pomen ljudske kulture in načina življenja pri opredeljevanju in ohranjanju narodne identitete porabskih Slovencev: doktorska disertacija, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 1996, 211 str. **124**
- Somentorica.
- 1997 A** Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: predstavitev projekta, *Traditiones: zbornik Inštituta za slovensko narodopisje* 26 (1997), 187–202. **125**
- Jezikovna identiteta in jezikovno načrtovanje pri Slovencih, v: *Avstrija, Jugoslavija, Slovenija: Slovenska narodna identiteta skozi čas: Lipica, 29. maj – 1. junij 1996 = Österreich, Jugoslawien, Slowenien: Die Slowenische nationale Identität im Wandel:*

- 1997 A** *Lipica, 29. Mai – 1. Juni 1996*, ur. Dušan Nečak, Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 1997 (Historia), 117–132.
<http://hdl.handle.net/11686/20441> 126
- Language Planning Issues in a Yugoslav Context, v: *Recent Studies in contact Linguistics*, ur. Wolfgang Wölck – Annick de Houwer, Bonn: Dümmler, 1997 (Plurilingua 18), 248–255. 127
- Slovene Language Issues in the Slovene-Hungarian Borderland, *International Journal of the Sociology of Language* 124 (1997), 99–128. 128
- Slovenia, v: *Kontaktlinguistik = Contact Linguistics = Linguistique de contact: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung = an International Handbook of Contemporary Research = manuel international des recherches contemporaines 1*, ur. Hans Goebel, Berlin – New York: W. de Gruyter, 1996, 1416–1424. 129
- B** Educational goals aimed at cultural pluralism, v: *Minderheiten & Kultur: Inter-Kulturelles Management in Europa? = Minorities & Culture: Inter-Cultural-Management in Europa?*, Wien: KulturKontakt Austria, 1997, 45. 130
- C** *Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: letno poročilo o rezultatih opravljenega znanstveno-raziskovalnega dela na področju temeljnega raziskovanja*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1997 (Raziskovalne naloge 84), 12 str. 131
- Soavtorji Boris Jesih, Sonja Novak-Lukanovič, Katalin Munda Hirnök, Mojca Medvešek in Renata Mejak.
- Interetnikai kapcsolatok és nemzeti identitás Szentgotthárd/Monošter városában: a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében: kérdőív = Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd: primerjalna analiza elementov medetnične identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske: vprašalnik*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1997, 20 str. 132
- Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak in Sonja Novak-Lukanovič.
- Medetnični odnosi in etnična identiteta v mestu Lendava/Lendva = Interetnikai kapcsolatok és nemzeti identitás Lendva/Lendava városában: primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske: vprašalnik: a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében: kérdőív*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1997 (Raziskovalne naloge 86), 18 str. 133
- Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Sonja Novak-Lukanovič, Renata Mejak in Mojca Medvešek.
- Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva: pismo 1996: sumarni pregled rezultatov*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1997 (Raziskovalne naloge 89), 25 str. 134
- Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak-Lukanovič in Mojca Medvešek.
- Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd: pismo 1997: sumarni pregled rezultatov*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1997 (Raziskovalne naloge 88), 32 str. 135
- Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak-Lukanovič in Mojca Medvešek.

- 1997 D** Allochthone und autochthone Minderheiten aus der Sicht der Sprachenpolitik in Slowenien: Workshop Von Zuwanderern zur »autochthonen« Gruppe, Dunaj, 14. 3. 1997. 136
- Ekspertno mnenje o dokumentu Jezikovno načrtovanje v Estoniji in predstavitev slovenske izkušnje: International expert meeting on Appraisal of Estonian language strategy, Käsmu (Estonija), 21.–24. avgusta 1997. 137
- Language planning issues in Slovenia: international symposium Contact and Conflict, Bruselj 28.–31. maja 1997. 138
- Language policy and practice in Slovenia: referat na znanstvenem srečanju Linguistic human rights, Budimpešta 16.–19. oktober 1997. 139
- The mixed communities in Europa: research issues: referat na znanstvenem srečanju Meeting on mixed communities in Southern European countries, Andora, 18.–22. May 1997. 140
- 1998 A** *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 1: izsledki projekta*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998, 358 str. 141
- Jezik in etnična pripadnost v Porabju, v: *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 1: izsledki projekta*, ur. Albina Nečak Lük – Boris Jesih, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998, 231–252. 142
- Jezik kot kazalec stanja medetničnih odnosov, v: *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 1: izsledki projekta*, ur. Albina Nečak Lük – Boris Jesih, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998, 333–347. 143
- Jezik v etničnih študijah: nekaj raziskovalnih pristopov in izsledkov iz slovenske izkušnje, v: *Jezik za danes in jutri: zbornik referatov na II. kongresu Društva za Uporabno jezikoslovje Slovenije, Ljubljana, 8.–10. oktober 1998*, ur. Inka Štrukelj, Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998, 77–90. 144
- Language and ethnicity issues in ethnic studies, v: *Ethnos e comunità linguistica = Ethnicity and language community: un confronto metodologico interdisciplinare = an interdisciplinary and metodological comparison: atti del convegno internazionale, Udine, 5–7 dicembre 1996*, ur. Raffaella Bombi – Giorgio Graffi, Udine: Forum, 1998, 405–416. 145
- Language component of the interethnic relations issues in the ethnically mixed regions along the Slovene-Hungarian border, v: *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 1: izsledki projekta*, ur. Albina Nečak Lük – Boris Jesih, Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998, 219–228. 146
- Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske, v: *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 1: izsledki projekta*, ur. Albina Nečak Lük – Boris Jesih, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998, 21–32. 147
- B** Ali je opuščanje maternega jezika manjšin mogoče zaobrmiti in kako?: sporočila izza okrogle mize na znanstvenem srečanju Živeti z mejo, Murska Sobota, 5. in 6. junij 1998, *Porabje: časopis Zveze Slovencev na Madžarskem* 8.14 (1998), 6. 148
- Govorim v dveh jezikih!: razvoj govora, *Moj malček: revija za skrbne starše* 2.7–8 (1998), 16–18. 149
- Uvod, v: *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 1: izsledki projekta*, ur. Albina Nečak Lük – Boris Jesih, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998, 7–18. 150

- 1998 B** *Živeti z mejo: gradivo z znanstveno-kulturnega srečanja, Murska Sobota, 5. in 6. junij 1998*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998 (Dokumentacijsko gradivo 8), loč. pag. **151**
- C** *Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: letno poročilo o rezultatih raziskovalnega projekta v letu 1997: temeljni raziskovalni projekt*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998 (Raziskovalne naloge 92), 31 str. **152**
Soavtorji Boris Jesih, Vera Klopčič, Attila Kovács, Mojca Medvešek, Renata Mejak, Katalin Munda Hirnök in Sonja Novak-Lukanovič.
- Č** *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 1: izsledki projekta*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1998, 358 str. **153**
Urednica; sourednik Boris Jesih.
- Jezik za danes in jutri: II. kongres Društva za uporabno jezikoslovje, Ljubljana, 8.–10. oktober 1998. **154**
Organizatorica kongresa; soorganizatorica Sonja Novak-Lukanovič.
- Minorities in a global world: predavanje prof. dr. Dietmarja Larcherja, Ljubljana, 6. november 1998: predavanje so organizirali Avstrijski inštitut za Vzhodno in Jugovzhodno Evropo, izpostava Ljubljana, Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Inštitut za narodnostna vprašanja. **155**
Organizatorica predavanja; soorganizatorja Mitja Žagar in Miroslav Polzer.
- Živeti z mejo: znanstveno-kulturno srečanje, Murska Sobota, 5. in 6. junij 1998*. **156**
Organizatorica srečanja; soorganizatorke Vera Klopčič, Katalin Munda Hirnök in Nada Vilhar.
- D** Challenges of managing cultural pluralism in Slovenia: vabljen predavanje v Centrum för invandringsforskning, CEIFO, Mednarodni center za migracije v Stockholm, 12. februar 1998. **157**
- Jezikovni razvoj otroka v narodnostno in jezikovno mešanih okoljih – vloga družine, okolja in vrta: referat na seminarju Skrb za manjšinski jezik v jezikovno mešanih okoljih, Portorož, 13.–15. november 1998. **158**
- Modeli izobraževanja v narodnostno mešanih okoljih in prenova izobraževanja v Sloveniji: referat na strokovnem srečanju Modeli izobraževanja v etnično in jezikovno mešanih okoljih, Ljubljana, 19. oktober 1998. **158**
- Modelle zweisprachiger Bildung und Erziehung in Slowenien = Modeli dvojezične vzgoje in izobraževanja v Sloveniji: referat na IX. Europäischen Volksgruppenkongress = Evropski kongres narodnih skupnosti = European congress on ethnic minorities, 15.–17. Oktober 1998, Spittal a. d. Drau, Kärnten, Austria. **159**
- Ali je opuščanje maternega jezika manjšin mogoče zaobrtni in kako?: znanstveno-kulturno srečanje Živeti z mejo, Murska Sobota, 5. in 6. junija 1998. **160**
Moderatorstvo na okrogli mizi.
- Predstavitev posebne številke mednarodne znanstvene revije International journal of the sociology of language, Univerzitetna knjižnica Maribor, 15. januar 1998. **161**
Sodelovali so še Zinka Zorko, Breda Pogorelec, Irena Šumi, Jože Toporišič in Nada Šabec.
- Smeri ohranjanja jezika manjšine: referat na okrogli mizi Ali je opuščanje maternega jezika manjšin mogoče zaobrtni in kako?: znanstveno-kulturno srečanje Živeti z mejo, Murska Sobota, 5. in 6. junij 1998. **162**
- F** Pogovor o znanstveno-kulturnem srečanju Živeti z mejo, 5. in 6. junij 1998, Murska Sobota: Radio Slovenija, program ARS, 8. julij 1998. **163**
Sodelovali sta še Vera Klopčič in Katalin Munda Hirnök.

- 1999 A** K sporazumevalni zmožnosti dvojezičnega govorca, v: *Az anyanyelv a kétnyelvűségben*, ur. József Bokor, Maribor: Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Intézet; Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 1999, 18–25. **164**
- Pogled na medetnične odnose v Slovenski Istri, v: *Interkulturalnost i tolerancija = Interculturality and tolerance: prilozi za međunarodni skup*, Beograd, 22.–24. maja 1998, ur. Božidar Jakšič, Beograd: Republika: Biblioteka XX vek, 1999, 451–460. **165**
- B** K proučevanju romskega jezika v Sloveniji, v: *Izboljšanje položaja Romov v Srednji in Vzhodni Evropi: izziv za manjšinsko pravo: zbornik referatov na znanstvenem srečanju v Murski Soboti, 11.–12. aprila 1997*, ur. Vera Klopčič – Miroslav Polzer, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1999, 164–171. **166**
- K sporazumevalni zmožnosti dvojezičnega govorca, *Koroški koledar* 1999, 111–117. **167**
- Sociolingvistična podoba Prekmurja, v: *Prekmurje na obrobju ali v stičišču evropskih komunikacij: povzetki referatov na znanstveni konferenci ob 80. obletnici priključitve Prekmurja k Sloveniji, Murska Sobota, 9. do 11. september 1999*, Murska Sobota: Pokrajinski muzej; Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1999, 14–15. **168**
- Zur Erforschung der Sprache der Roma in Slowenien, v: *Wege zur Verbesserung der Lage der Roma in Mittel- und Osteuropa: Beiträge aus Österreich und Slowenien*, ur. Vera Klopčič – Miroslav Polzer, Wien: Braumüller, 1999 (Ethnos 54), 108–113. **169**
- C** *Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: letno poročilo o rezultatih raziskovalnega projekta v letu 1998*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1999 (Raziskovalne naloge 130), 7 str. **170**
- Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Sonja Novak-Lukanovič, Vera Klopčič, Attila Kovács, Mojca Medvešek in Renata Mejak.
- Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva: sumarni pregled rezultatov*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1999 (Raziskovalne naloge 110), 92 str. **171**
- Soavtorji Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Renata Mejak, Sonja Novak-Lukanovič, Attila Kovács in Mojca Medvešek.
- Medetnični odnosi in narodna identiteta v občini Železna Kapla – Bela / Eisenkappel – Vellach: vprašalnik = Interethnische Beziehungen und Volksgruppenidentität in der Gemeinde Eisenkappel – Vellach / Železna Kapla – Bela: Fragebogen*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1999 (Raziskovalne naloge 109), 75 str. **172**
- Soavtorji Dietmar Larcher, Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Miran Komac, Vera Klopčič, Renata Mejak, Sonja Novak-Lukanovič in Mojca Medvešek.
- D** Narodne manjšine v luči kulturne politike in jezikovnega načrtovanja: interni znanstveni posvet Nemci na Slovenskem, SAZU, 10. junij 1999. **173**
- Položaj madžarske manjšine v Prekmurju: Mednarodni kulturnozgodovinski simpozij Modinci 1999 na temo Manjšine v državah panonskega prostora med obema svetovnima vojnama, Gradec, 6.–9. julij 1999. **174**
- Predstavitev knjige Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru 1: izsledki projekta, Zemljepisni muzej v Ljubljani, 15. marec 1999. **175**
- E** Jezikovna vprašanja v nastajajoči razširjeni Evropski zvezi – primer Slovenije: diplomatska naloga, Rok Žaucer – Franc Marušič, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 38 f. **176**
- Pojav interference med slovenskim in srbohrvaškim jezikom v obnovi pravljice šest- in sedemletnih otrok: diplomatska naloga, Katja Vidmar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 1999, 45 f. **177**

- 2000 A** *Managing the mix thereafter: comparative research into mixed communities in three independent successor states*, ur. Albina Nečak Lük – George Muskens – Sonja Novak-Lukanovič, Ljubljana: Institute for Ethnic Studies, 2000, 166 str. **178**
Soavtorji Sonja Novak-Lukanovič, Boris Jesih, Katalin Munda Hirnök, Renata Mejak, Mojca Medvešek in Attila Kovács.
- Language issues in ethnic studies: research approach in some Slovenian studies, v: *History and perspectives of language study: papers in honor of Ranko Bugarski*, ur. Olga Mišeska Tomić – Milorad Radovanović, Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 2000 (Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science, Series IV, Vol. 186), 217–234. **179**
- Mešana lokalna skupnost med politiko in prakso, v: *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru: 2, Urejanje medetničnih odnosov v Lendavi*, ur. Boris Jesih – Albina Nečak Lük, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2000, 5–11. **180**
- Mešana lokalna skupnost v očeh izbranih elit: urejanje medetničnih odnosov v Lendavi, v: *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*, ur. Inka Štrukelj, Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, 2000, 136–148. **181**
- Pogled na narodno pripadnost, v: *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 2: urejanje medetničnih odnosov v Lendavi*, ur. Boris Jesih – Albina Nečak Lük, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2000, 81–96. **182**
- Sociolingvistična podoba Prekmurja: razmere v času med Avstro-Ogrsko in Jugoslavijo, v: *Prekmurje na obrobju ali v stičišču evropskih komunikacij: zbornik referatov z Znanstvene konference ob 80. obletnici priključitve Prekmurja k Sloveniji, Murska Sobota, 9. do 11. september 1999*, ur. Janez Balažič – Metka Fujs, Murska Sobota: Pokrajinski muzej, 2000, 123–135. **183**
- Sociolingvistični položaj, v: *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 2: urejanje medetničnih odnosov v Lendavi*, ur. Boris Jesih – Albina Nečak Lük, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2000, 135–148. **184**
- B** Alendvai élet a kiválasztottak (az elit) nézőpontjából = Life at Lendava in the eyes of the chosen (elites), v: *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 2: urejanje medetničnih odnosov v Lendavi*, ur. Boris Jesih – Albina Nečak Lük, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2000, 183–201. **185**
- Sporočila izza okrogle mize Ali je opuščanje maternega jezika manjšin mogoče zaobrtni in kako? na znanstveno kulturnem srečanju Živeti z mejo, v: *Živeti z mejo = A határral élni = Živjeti uz granicu = Leben mit der Grenze: zbornik referatov na znanstveno-kulturnem srečanju v Murski Soboti od 5. do 6. junija 1998*, ur. Vera Klopčič, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja; Slovenska akademija znanosti in umetnosti; Monošter = Szentgotthárd: Zveza Slovencev na Madžarskem, 2000 (Narodne manjšine 4), 369–373. **186**
- C** *Medetnični odnosi in narodna identiteta v občini Železna Kapla – Bela / Eisenkappel – Vellach: sumarni pregled rezultatov*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2000 (Raziskovalne naloge 127), 89 str. **187**
Soavtorji Vladimir Wakounig, Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Attila Kovács, Vera Klopčič, Renata Mejak, Sonja Novak-Lukanovič in Mojca Medvešek.
- Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri: Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola: sumarni pregled rezultatov*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2000 (Raziskovalne naloge 134). **188**
Soavtorji Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Sonja Novak-Lukanovič, Renata Mejak, Katalin Munda Hirnök in Mojca Medvešek.

- 2000 D** Slovenia – language policy and language planning issues: referat na mednarodni konferenci Language in the former Yugoslav lands, University College London, od 8. do 9. septembra 2000. **189**
- E** Analiza vitalnosti etničnih skupnosti na obmejnih območjih Slovenije z Madžarsko: magistrsko delo, Mojca Medvešek, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, 2000, 247 f. **190**
Somentor Mitja Hafner-Fink.
- Dvojezičnost v vzgoji in izobraževanju: anotirana bibliografija člankov iz revije Journal of Multilingual and Multicultural Development: seminarska diplomska naloga, Katja Božič – Urška Lobnikar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2000, 66 f. **191**
- Organizacija pouka v manjšinskih šolah na avstrijskem Koroškem: diplomska naloga, Bogomira Vrčkovnik, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2000, 59 f. **192**
- F** Pogovor o projektu Medetnični odnosi in narodna identiteta v občini Železna Kapla – Bela / Eisenkappel – Vellach: intervju na ÖRF, Celovec, Landesstudio Kärnten – uredništvo slovenskih oddaj, 11. december 2000. **193**
Intervjuvanci še Boris Jesih in Mojca Medvešek.
- Predstavitve knjige Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Lendava, 6. oktober 2000. **194**
Sodelovali so še Katalin Munda Hirnök, Sonja Novak-Lukanovič, Boris Jesih, Mojca Medvešek, Renata Mejak in Attila Kovács.
- Predstavitve raziskave Medetnični odnosi in narodna identiteta v občini Železna Kapla – Bela / Eisenkappel – Vellach = Interethnische Beziehungen und Volksgruppenidentität in der Gemeinde Eisenkappel – Vellach / Železna Kapla – Bela: Celovec, 30. november 2000. **195**
Sodelovali so še Vladimir Wakounig, Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Attila Kovács, Renata Mejak, Sonja Novak-Lukanovič in Mojca Medvešek.
- Predstavitve rezultatov projekta Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: TV Slovenija, oddaja Mostovi–Hidak, 20. okt. 2000. **196**
Sodelovala sta še Katalin Munda Hirnök in Attila Kovács.
- 2001 A** Etnije Prekmurja v preteklosti in danes, v: *Šiftarjev zbornik: pravo – narod – kultura*, ur. Holcman Borut – Franci Ramšak, Maribor: Pravna fakulteta; Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, 2001, 191–201. **197**
- European plurilingualism from a national language perspective, *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 38–39 (2001), 6–25. **198**
- Izobraževanje za dvojezičnost na narodno mešanih območjih v Sloveniji, v: *Volksgruppen im elektronischen Zeitalter*, ur. Karl Anderwald idr., Klagenfurt: Land Kärnten, 2001 (Kärnten-Dokumentation 16, 17, 18), 144–161. **199**
- Razmerja med jezikovnimi skupnostmi in stališča do jezika: dejavniki učinkovitosti jezikovnega pouka, *Slovenščina v šoli* 6.1–2 (2001), 8–10. **200**
- Življenje na narodno mešanih območjih v Sloveniji: prispevek za okroglo mizo Slovenščina v Evropi, Evropa v slovenščini, v: *Zbornik predavanj, 37. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 25. 6. do 14. 7. 2001*, ur. Irena Orel, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 2001, 271–277. **201**
- B** Language policy and language teaching in Slovenia, v: *Die Rolle der Nachbar- und Minderheitensprachen in einem mehrsprachigen Europa: Projekt der Geistes- und Kulturwissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien im Rahmen des Europäischen Jahrs der Sprachen*, Wien, 2001, loč. pag. **202**

- 2001 B** Universelle Wissenschaftssprache aus der Perspektive der Nationalsprache = Global language of science from a national language perspective = Une langue scientifique mondiale du point de vue d'une langue nationale, v: *Die Kosten der Mehrsprachigkeit – Globalisierung und sprachliche Vielfalt = The cost of multilingualism – globalisation and linguistic diversity = Le Coût du plurilinguisme – mondialisation et diversité linguistique: Abstractband zur Tagung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften zum Europäischen Jahr der Sprachen, 7.–9. Juni 2001*, Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2001, 33–34. **203**
- C** *Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: zaključno poročilo o rezultatih raziskovalnega projekta v letu 2001*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2001 (Raziskovalne naloge 139), 7 str. **204**
Soavtorji Boris Jesih, Vera Klopčič, Attila Kovács, Mojca Medvešek, Renata Mejak, Katlin Munda Hirnök in Sonja Novak-Lukanovič.
- Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri: Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola: sumarni pregled rezultatov*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2001 (Raziskovalne naloge 135). **205**
Soavtorji Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Attila Kovács, Sonja Novak-Lukanovič, Renata Mejak, Katlin Munda Hirnök in Mojca Medvešek.
- D** Borders old and new: towards a theoretical and applicative framework: European science foundation, Exploratory workshops unit: vodenje zadnjega dne konference, Ankaran, 16.–18. september 2001. **206**
- Evropsko leto jezikov: okrogla miza v počastitev evropskega leta jezikov, Kulturni center Lojzeta Bratuža, Gorica, 4.–6. oktober 2001. **207**
- Predstavitev petih novih publikacij Inštituta za narodnostna vprašanja, Zemljepisni muzej, Ljubljana, 10. april 2001. **208**
Sodelovali so še Marija Jurić Pahor, Sonja Novak-Lukanovič in Vera Klopčič.
- Predstavitev raziskave Medetnični odnosi in narodna identiteta v občini Železna Kapla – Bela / Eisenkappel – Vellach = Interethnische Beziehungen und ethnische Identität in der Gemeinde Bad Eisenkappel – Vellach, Železna Kapla, 30. maj 2001. **209**
Sodelovali so še Vladimir Wakounig, Katalin Munda Hirnök, Boris Jesih, Attila Kovács, Renata Mejak, Sonja Novak-Lukanovič in Mojca Medvešek.
- E** Jezikovni položaj šolstva na Tržaškem: seminarska diplomska naloga, Tanja Tušar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2001, 42 f. **210**
- Sociolingvistični položaj slovenske manjšine v Beneški Sloveniji: diplomska naloga, Nataša Špolad, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2001, 75 f. **211**
- F** Potrebno je slišati pravo melodijo: dvojezično šolstvo v Prekmurju: ob Zakonu o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja, *Šolski razgledi* 52.12 (2001), 3. **212**
Intervju.
- Predstavitev knjige Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru 2: oddaja Zgodbe o knjigah, TV Slovenija, 13. maj 2001. **213**
- Predstavitev petih novih publikacij Inštituta za narodnostna vprašanja, Zemljepisni muzej, Ljubljana, 10. april 2001. **214**
Sodelovale so še Marija Jurić Pahor, Sonja Novak-Lukanovič in Vera Klopčič.
- 2002 A** Sociolingvistična podoba Železne Kaple – Bele, v: *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru 3: Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach*, ur. Boris Jesih – Vladimir Wakounig – Albina Nečak Lük, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002, 55–76. **215**

- 2002 B** Slovenija, v: *Manjine i prekogranična suradnja u Alpsko-Jadranskom prostoru*, ur. Mirjana Domini, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 2002, 251–296. **216**
V soavtorstvu.
- Uvod, v: *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru 3: Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach*, ur. Boris Jesih – Vladimir Wakounig – Albina Nečak Lük, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002, 5–9. **217**
- Za jutri, ko ne bo meja, v: *Na meji, med jeziki in kulturami: širjenje slovenskega jezika v Kanalski dolini*, Nataša Gliha Komac, Trst: Slovenski raziskovalni inštitut; Kanalska dolina: Slovensko kulturno središče Planika; Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002, 8–9. **218**
- E** Naslavljanje z zaimki in imeni v slovenščini: diplomatska naloga, Vesna Truden, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2002, 97 f. **219**
- Širjenje slovenskega jezika v Kanalski dolini: magistrsko delo, Nataša Gliha Komac, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2002, 164 f. **220**
Somentor Marko Stabej.
- 2003 A** Ethnic vitality in the Slovene speaking region, v: *Between universal values and unbounded diversity*, ur. Janina Wiktorja Dacyl – Charles Westin, Stockholm: CEIFO, Stockholm University, 2003 (CEIFO Publications 90), 103–125. **221**
- Global language of science from a national language perspective, v: *Die Kosten der Mehrsprachigkeit: Globalisierung und sprachliche Vielfalt = The cost of multilingualism: Globalisation and linguistic diversity*, ur. Rudolf de Cillia – Hans-Jurgen Krumm – Ruth Wodak, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2003, 156–158. **222**
- Zweisprachiges Bildungswesen in Slowenien, v: *Nationalstaat oder multikulturelle Gesellschaft?: die Minderheitenpolitik in Mittel-, Ost- und Südosteuropa im Bereich des Bildungswesens 1945-2002*, ur. Peter Bachmaier, Frankfurt am Main: P. Lang, 2003 (St. Pöltner Osteuropa Studien1), 111–122. **223**
- B** *Language education policy in Slovenia*, Ljubljana: Ministry of Education, Science and Sport, Education, Development Unit, 2003, 81 str. **224**
- Položaj slovenskih manjšin po vstopu Slovenije v Evropsko unijo*, ur. Jožef Kunič – Martina Skok, Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve, Center za raziskave, 2003 (Aktualne mednarodne teme), 48 str. **225**
Avtorica dodatnega besedila; diskusija (ostali: Črtomir Špacapan, Bojan Brezigar, Jožef Kunič).
- Prezezi politike jezikovnega izobraževanja v Sloveniji: projekt Sveta Evrope: nacionalno poročilo (osnutek)*, Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, 2004, 93 str. **226**
http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Country_Report_Slovenia_EN.pdf
Soavtorica.
- Slovenian report, v: *Mehrsprachigkeit in der erweiterten Europäischen Union = Multilingualism in the Enlarged European Union = Multilinguisme dans l'Union Européenne élargie*, ur. Juliane Besters-Dilger, Klagenfurt; = Celovec: Drava, 2003, 47–75. **227**
- Universelle Wissenschaftssprache aus der Perspektive der Nationalsprache, v: *Die Kosten der Mehrsprachigkeit: Globalisierung und sprachliche Vielfalt = The Cost of Multilingualism: Globalisation and Linguistic Diversity*, ur. Rudolf de Cillia – Hans-Jurgen Krumm – Ruth Wodak, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2003, 138. **228**
- E** Jezikovno prilagajanje na narodnostno mešanih območjih Slovenije: doktorska disertacija, Sonja Novak-Lukanovič, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2003, 253 f. **229**

- 2003 E** Naslavljanje med žensko in moškim v slovenskem romanu: diplomatska naloga, Nina Modrijan, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2003, 101 f. **230**
Sommentor Marko Stabej.
- Trendi medgeneracijske etnične kontinuitete na narodno mešanih območjih ob slovenski meji: doktorska disertacija, Mojca Medvešek, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, 2003, 307 f. **231**
Sommentor Mitja Hafner-Fink.
- F** Ne znanje, temveč zmožnost sporazumevanja, *Koroški koledar* 2003, 132–138. **232**
Intervju.
- 2004 A** Language policy and language planning issues in Slovenia, v: *Language in the former Yugoslav Lands*, ur. Ranko Bugarski – Celia Hawkesworth, Bloomington: Slavica Publishers, 2004, 165–183. **233**
- B** Jezikovna stičišča in presečišča v Prekmurju v medstrokovnem jezikoslovju, *Glasnik ZRS Koper* 9.3 (2004), 84. **234**
- Slovenija, v: *Manjšine in čezmejno sodelovanje v prostoru Alpe-Jadran*, ur. Sonja Novak-Lukanovič, Trento: Arbeitsgemeinschaft Alpen-Adria, 2004, 263–313. **235**
V soavtorstvu.
- Slowenien, v: *Minderheiten und grenzüberschreitende Zusammenarbeit im Alpen-Adria-Raum*, ur. Stefan Böckler, Trient: Arbeitsgemeinschaft Alpen-Adria, 2004, 281–338. **236**
V soavtorstvu.
- D** Borders in a New Europe: between history and new challenges, Graz: Association for borderlands studies: European conference, 15.–19. September 2004. **237**
Predsedovanje sekciji 3.
- Communication within and across borders: language, people, cultural practices, everyday life, Borders in a New Europe: between History and New Challenges, Graz: Association for Borderlands Studies: European Conference, 15.–19. September 2004. **238**
- E** Slovenščina na pragu EU: diplomatska naloga, Maja Bertoncelj, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2004, 89 f. **239**
- Stališča srednješolcev do slovenskega jezika: diplomatska naloga, Kristina Hočevar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2004, 79 f. **240**
Sommentor Marko Stabej.
- F** To je ona: dr. Albina Nečak Lük: zgodba z naslovnice, *Pén: Vestnikov mesečnik* 107, 16. februar 2004, 40. **241**
- Veliko priznanje Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani: red. prof. dr. Albin Nečak Lük, ker je s svojim pedagoškim, znanstvenim in strokovnim delom pomembno prispevala k razvoju in ugledu svoje stroke in k splošnemu napredovanju Filozofske fakultete, Ljubljana, 6. dec. 2004. **242**
- 2005 B** *Vloga za akreditacijo univerzitetnega študijskega programa I. stopnje: ime programa: italijanistika*, Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper, 2005, 254 str. **243**
V soavtorstvu.
- Tatjana Vonta idr.: *Zagotavljanje enakih možnosti za izobraževanje romskih otrok: projekt ciljnega raziskovalnega programa Konkurenčnost Slovenije 2001–2006*, Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2005, 81 str. **244**
Recenzija.

- 2005 Č** *Izzivi raziskovanja etničnosti in manjšin na začetku 21. stoletja: znanstvena konferenca ob osemdesetletnici Inštituta za narodnostna vprašanja*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 18. november 2005. **245**
Soorganizatorica znanstvene konference.
- Svečana otvoritev izpostave Inštituta za narodnostna vprašanja v Lendavi*, 16. november 2005. **246**
V sodelovanju z naslednjimi: Attila Kovács, Mitja Žagar, Boris Jesih in Nada Vilhar.
- Svečanost ob osemdesetletnici Inštituta za narodnostna vprašanja*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 17. november 2005. **247**
V sodelovanju z naslednjimi: Mitja Žagar, Boris Jesih in Nada Vilhar.
- Vloga za akreditacijo univerzitetnega študijskega programa 1. stopnje : ime programa: italijanistika*, Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper, 2005. 254 str. **248**
V soavtorstvu.
- E** *Moške zgodbe v moški in mešani družbi: diplomsko delo*, Sebastjan Abbad, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2005, 65 f. **249**
- Vpliv koroškega narečja na zborni jezik v spisih dijakov: diplomsko delo*, Janja Širnik, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2005, 135 f. **250**
- 2006 A** *Cultural and linguistic continuum as a framework for intercultural linguistic competence acquisition*, v: *Bližina drugosti = The close otherness*, ur. Darko Darovec – Lucija Čok, Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, 2006 (Knjižnica Annales Majora), 93–98. **251**
- B** *80-letnica Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani*, v: *80 let Inštituta za narodnostna vprašanja: Izzivi raziskovanja etničnosti in manjšin na začetku 21. stoletja*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2006 (Razprave in gradivo 50–51), 7–9. **252**
<http://hdl.handle.net/11686/4987>
Spremna beseda.
- Vera Klopčič: *Mednarodnopravne razsežnosti pravnega varstva manjšin v Sloveniji*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2006, 253 str. **253**
Recenzentka.
- Relations between school and society: education in a mixed community*, v: *Regional and minority languages in education systems, Brussels, Centre Borschette, 27–28 April 2006: programme and abstracts*, Brussels (Education and culture), 2006, 16. **254**
- C** *Jezik kot kulturna kohezija in človeški kapital = Language as a social cohesion and human capital: zaključno poročilo: 2004–2006*, Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, 2006, 121 str. **255**
Soavtorica.
- D** *Relations between school and society: plenarno predavanje na mednarodni konferenci Regional and minority languages in education systems*, Bruselj, 27.–28. april 2006, Centre Borschette. **256**
- E** *Jezik v jezikovno mešanih zakonih med Hrvati in Slovenci v Sloveniji: diplomatska naloga*, Mateja Planjšek, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2006, 142 f. **257**
Somentorica Vesna Požgaj-Hadži.
- Prekmurski knjižni jezik in Pavlova slovnica prekmurskega jezika: diplomsko delo*, Klaudija Sedar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2006, 90 f. **258**

- 2007 C** *Obmejnost in čezmejno sodelovanje prek slovensko-avstrijske meje (terenska raziskava): poročilo temeljnega raziskovalnega projekta Narodne manjšine v medetničnih odnosih po vstopu Slovenije v Evropsko unijo: statistična analiza podatkov*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2007 (Raziskovalne naloge 161), 43 f. **259**
Soavtorji Boris Jesih, Katalin Munda Hirnök, Sonja Novak-Lukanovič, Jernej Zupančič, Vladimir Wakounig idr.
- Č** *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1990–, članica uredniškega odbora 1992–2007.
<http://www.inv.si/Dokumenti/dokumenti.aspx?iddoc=409&idmenu1=105&lang=slo> **260**
- E** Sistem naslavljanja v ruskem jeziku: na primeru analize radijskih intervjujev: diplomsko delo, Darja Jerič, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2007, 155 f. **261**
Somentorica Aleksandra Derganc.
- 2008 A** Oris jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja v panonskem prostoru na dveh tromejeh, v: *Živeti z mejo: Panonski prostor in ljudje ob dveh tromejeh: zbornik referatov na znanstvenem posvetu v Murski Soboti, 9.–11. novembra 2007*, ur. Vera Klopčič – Anton Vratuša, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Inštitut za narodnostna vprašanja, 2008 (Narodne manjšine 6), 51–73. **262**
Učenčev jezik – učni jezik, v: *Jeziki v izobraževanju: zbornik prispevkov konference, Ljubljana, 25.–26. septembra 2008 = Languages in education: proceedings, September 25–26, 2008, Ljubljana, Slovenia*, ur. Milena Ivšek – Laila Aase, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2008, 135–195. **263**
- C** *Učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja na narodno mešanih območjih – izziv in prednost za Evropo jezikov in kultur: zaključno poročilo ciljno-raziskovalnega projekta*, Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, 2008, 156 str., 10 prilog. **264**
Soavtorji Lucija Čok, Vesna Mikolič, Nives Zudič Antonič, Blaž Simčič, Sonja Starc, Sonja Novak Lukanovič, Mojca Medvešek, Katalin Munda Hirnök in Susanna Pertot.
- E** Jezikovna politika na Japonskem: zgodovinski pregled jezikovnih reform od 19. do 21. stoletja: diplomsko delo, Polona Pečnik, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2008, 95 f. **265**
Somentor Andrej Bekeš.
Jezikovno-politični vidiki participacije italijanske narodne skupnosti v slovenski Istri: diplomsko delo, Nataša Mačešič, Filozofska fakulteta in Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, 2008, 94 f. **266**
Somentor Marjan Brezovšek.
Razvijanje jezikovne zmožnosti (besedišča) v osnovnih šolah v Slovenski Istri: diplomsko delo, Karmen Ferfolja, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2008, 35 f. **267**
Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku v jezikovno mešanem okolju Kanalske doline: doktorska disertacija, Nataša Gliha Komac, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2008, 368 f. **268**
Somentor Marko Stabej.
Spol in sociolingvistika: diplomatska naloga, Leila Al Shammery, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2008, 67 f. **269**
- 2009 A** Jezikovna politika in izobraževanju v večjezičnih okoljih, v: *Višejezični svet Melanije Mikeš: zbornik u čast Melaniji Mikeš*, ur. Plamenka Vlahović – Ranko Bugarski – Vera Vasić, Novi Sad: Filozofski fakultet: Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije, 2009, 127–143. **270**

- 2009 A** Primerljivost različic izobraževalnih modelov v etnično mešanih okoljih: primerljivost neprimerljivega, v: *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov: učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja v etnično mešanih okoljih Slovenije*, ur. Lucija Čok, Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2009 (Knjižnica Annales Majora), 29–37. 271
- Sporazumevalna zmožnost in socializacija v etnično mešanih okoljih, v: *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov: učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja v etnično mešanih okoljih Slovenije*, ur. Lucija Čok, Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2009 (Knjižnica Annales Majora), 51–63. 272
- Učenci o svojem jeziku in o jeziku drugega, v: *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov: učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja v etnično mešanih okoljih Slovenije*, ur. Lucija Čok, Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2009 (Knjižnica Annales Majora), 105–124. 273
- B** *Inclusion and education in European countries: Final Report: 10. Slovenia: INTMEAS Report for contract – 2007–2009/001 TRA-TRSPO, Strategies for supporting schools and teachers in order to foster social inclusion: Ljubljana, maj 2009*, Ljubljana: DOCA Bureaus, 2009, 75 str. 274
Soavtorica Sonja Novak-Lukanovič.
- Kako otrok vstopa v svet (dveh) jezikov, *Koroški koledar 2009*, 99–109. 275
- Nataša Gliha Komac, *Slovenščina med jeziki Kanalske doline*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede; Ukve: Slovensko kulturno središče Planika Kanalska dolina; Trst: SLORI, 2009 (Stičišča), 336 str. 276
Recenzentka.
- E** *Jezik v jezikovno mešanih zakonih med Italijani in Slovenci: diplomatska naloga*, Lea Zorc, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2009, 75 f., 28 f. pril. 277
Somentorica Martina Ožbot.
- F** Tény, hogy a magyar nyelvet elsősoban a kissebbségnek kell használnia, *Népújság: a szlovéniai magyarok hetilapja* 53 (2009), št. 49, 1, 16–17, portret. 278
Intervju.
- 2010 B** Iz preteklosti za prihodnost: pol stoletja dvojezičnega šolstva v Prekmurju = A múltból a jövőért: a kétnyelvű oktatás fél évszázada a Muravidéken, v: *Drug z drugim: ob 50-letnici dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju v Prekmurju = Együtt egymásért: a kétnyelvű oktatás 50. évfordulója a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken*, ur. Jožefa Herman – Tatjana Sabo, Lendava: Dvojezični vzgojno-izobraževalni zavodi na narodnostno mešanem območju v Prekmurju = Lendva: A kétnyelvű nevelő-oktató intézetek a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken, 2010, 15–27. 279
- Vida Gomivnik Thuma, *Spremljanje pouka v dvojezičnih osnovnih šolah na narodno mešanem območju Prekmurja: poročilo (poslano Strokovnemu svetu RS za splošno izobraževanje ter Svetu za evalvacije in kakovost)*, Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2010. 280
Recenzentka.
- E** Geografski in sociolingvistični oris Slovencev v Avstraliji: diplomsko delo, Julita Hribar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2010, 83 f. 281
<https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=23556>
Somentorica Tatjana Resnik Planinc.

- 2010 E** Vpliv globalizacije na jezikovno politiko v Sloveniji: diplomsko delo, Anja Frece, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2010, 76 f. 282
Sommentor Rudi Rizman.
- 2011 A** Bralna pismenost v razmerah jezikovnega neskladja med domom in šolo, v: *Bralna pismenost v Sloveniji in Evropi: zbornik konference: Brdo, 25. in 26. oktober 2011*, ur. Fani Nolimal, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2011, 123–135. 283
- Inclusion of Roma children into education in Slovenia: the language competence and culture dimensions, *The open education journal* 4 (2011), special issue 2, 164–173. DOI: 10.2174/1874920801104010164 284
Soavtorica Sonja Novak-Lukanovič.
- Izobraževanje v stičnih jezikovnih okoljih v Sloveniji, *Uporabno jezikoslovje: revija Društva za uporabno jezikoslovje Slovenije* 9–10 (2011), 38–51. 285
- Medstrokovni pristopi v slovenskih etničnih študijah, v: *Meddisciplinarnost v slovenistiki*, ur. Simona Kranjc, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011 (Obdobja 30), 329–335. 286
https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/30-Necak_Luk.pdf
- B** Nataša Gliha Komac, *Slovenščina med jeziki Kanalske doline*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede; Ukve: Slovensko kulturno središče Planika Kanalska dolina; Trst: SLORI, 2011 (Stičišča), 336 str. 287
Recenzentka.
- E** Grško in latinsko prevzeto besedje v slovenskem političnem diskurzu: sociolingvistični in pragmatični pristop: diplomsko delo, Sabina Zorčič, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2011, 102 f. 288
Sommentor Matjaž Babič.
- Sloenci na Tržaškem med obema vojnama: kulturne in prosvetne organizacije ter jezikovni položaj: diplomsko delo, Galja Treursi, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2011. 159 f. 289
Sommentor Dušan Nečak.
- F** Ob 70-letnici Albine Nečak Lük: Slovenski jezik v stiku: sodobne usmeritve večjezičnega in manjšinskega izobraževanja, ur. Sonja Novak-Lukanovič – Vesna Mikolič, Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, 2011 (Revija Društva za Uporabno jezikoslovje Slovenije 9–10), 299 str. 290
- 2012 B** *Hungarian: the Hungarian language in education in Slovenia*, Ljouwert = Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, 2012 (Regional dossiers series), 75 str. 291
- Lucija Čok – Nives Zudič Antonič, *Italian: the Italian language in education in Slovenia*, Ljouwert = Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, 2012 (Regional dossiers series), 75 str. 292
Recenzentka.
- E** Med slovenščino in francoščino: vmesni jezik: diplomsko delo, Urša Dolinar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2012, 62 f. 293
Somentorica Meta Lah.
- Pripovedovanje zgodbe šestletnikov v podeželskem in mestnem okolju: diplomsko delo, Maruša Rutar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2012, 99 f. 294
Somentorica Simona Kranjc.
- Vzorci preklapljanja v dvojezičnem pogovoru: diplomsko delo, Maša Novak, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2012, 82 f. 295

- 2013 A** Metodologija jezikovne organizacije dvojezičnega pouka = A kétnyelvű oktatás nyelvi megszervezésének módszertana, v: *Priročnik za učitelje dvojezičnih šol v Prekmurju = Kézikönyv a muravidéki kétnyelvű iskolák pedagógusai számára*, e-knjiga, ur. Mária Písnjak, Lendava: Zavod za kulturo madžarske narodnosti = Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2013, 20–23; 24–27.
http://www.e-kompetencia.si/images/epublikacije/prirocnik/e-kompetencia_modszertan_prirocnik_20131024_splet_kazalo.pdf 296
- B** Minority culture related contents in a bilingual school, v: *The ethnocultural dimensions in education: Expert Seminar Programme, 23rd–25th of October 2013 Leeuwarden/Ljouwert, The Netherlands*, elektronski vir, Leeuwarden = Ljouwert: Mercator – European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, 2013, 19–20. 297
- Model dvojezične vzgoje in izobraževanja na s Slovenci in Madžari poseljenem območju Prekmurja sodi med dvosmerne modele ohranjanja dveh jezikov in kultur: uvod = A Muravidék szlovénok és magyarok által lakott, nemzetiségileg vegyesen lakott területein alkalmazott kétnyelvű nevelési-oktatási modell a két nyelv és kultúra megőrzését szolgáló, kétirányú modellek közé tartozik: bevezető, v: *Priročnik za učitelje dvojezičnih šol v Prekmurju = Kézikönyv a muravidéki kétnyelvű iskolák pedagógusai számára*, e-knjiga, ur. Mária Písnjak, Lendava: Zavod za kulturo madžarske narodnosti = Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2013, 16–17; 18–19.
http://www.e-kompetencia.si/images/epublikacije/prirocnik/e-kompetencia_modszertan_prirocnik_20131024_splet_kazalo.pdf 298
- Multilingualism is hot, why?, *De Moanne*, Online ed., 2013.
<http://www.demoanne.nl/multilingualism-is-hot-why/> 299
- Soavtorja Jasone Cenoz in Gwyn Lewis.
- Vera Klopčič – Katalin Munda Himök, *Izzivi, dileme, rešitve: izobraževanje Romov v praksi nekaterih držav*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2013, 84 str. 300
- Recenzentka.
- Tatjana Vonta (ur.), *Začnimo na začetku: prispevek predšolskih programov k socialni vključenosti Romov*, Ljubljana, Pedagoški inštitut 2013, *Šolsko polje: revija za teorijo in raziskave vzgoje in izobraževanja* 24.34 (2013), 216–218. 301
- Recenzija.
- Začnimo na začetku: prispevek predšolskih programov k socialni vključenosti Romov*, ur. Tatjana Vonta, Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2013, 404 str.
http://khetanes.si/doc/Rezultati/PUBLIKACIJE/Za%C4%8Dnimo%20na%20zacetku_elektronska%20izdaja_zasciteno.pdf 302
- Recenzentka.
- E** Sociolingvistični položaj slovenščine v Švici: diplomsko delo, Špela Suhadolc, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2013, 68 f. 303
- F** Zasl. prof. dr. Albina Nečak Lük: oddaja Podobe znanja, Radio Slovenija, program Ars, 28. jun. 2013. 304.
- <http://4d.rtvsl.si/arhiv/podobe-znanja/171061898>
- Intervju.
- 2014 D** Z Rankom Bugarskim po jeziko(slo)vnihih širjavah: pogovor v Mestnem muzeju Ljubljana, 10. april 2014. 305
- E** Jezik v raziskovalni in pedagoški dejavnosti na Univerzi v Ljubljani: doktorska disertacija, Polona Pečnik, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2014, 197 str. 306

- 2014 E** A linguistic picture of the Japanese countryside in the modern era = Jezikovna slika japonskega podeželja v moderni dobi: doktorska disertacija, Yufuko Ichimiya, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2014, 345 str. **307**
Somentorja Andrej Bekeš in Igor Žagar.
- Vipavsko naselje Črniče v luči antroponomastike v obdobju 1894–1950: diplomsko delo, Vida Jug, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2014, 61 f. **308**
Somentorica Alenka Šivic-Dular.
- 2015 B** Vrednotenje znanstvene odličnosti in jezik, v: *Vrednotenje znanstvene odličnosti: Pomurska akademija Pomurju: zbornik povzetkov, 13. znanstvena konferenca, PAZU, 27. in 28. november 2015, Murska Sobota*, ur. Mitja Slavinec, Murska Sobota: Združenje Pomurska akademsko znanstvena unija, 2015, str. 7. **309**
- 2016 A** Jezikovna politika in vrednotenje znanstvene odličnosti = Language policy and the academic excellence evaluation, *Anali PAZU HD 2.1* (2016), 44–53.
<http://hd.anali-pazu.si/?q=sl/vsebina/jezikovna-politika-vrednotenje-znanstvene-odli%C4%8Dnosti-language-policy-and-academic-excellence> **310**
- D** Identity and ethnolinguistic vitality issues: vabljeni predavanji na 9th Forum of the Euro-Japan academic networking for humanities project, Colloque IDENTITÉS, Besançon, 21–23 septembre 2016. **311**
- Language status planning in Slovenia: vabljeni predavanji na mednarodni konferenci LINGUAPAX: the status of languages – does official recognition matter?, Barcelona, 24. in 25. november 2016.
<http://www.youtube.com/watch?v=0VNEPKX4lto> **312**
- Slovenian language and education in Porabje: vabljeni predavanji na ekspertskega srečanju Supporting the education in mother tongue: contribution to the revitalization of minority languages, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Inštitut za narodostna vprašanja, Ljubljana, 15. maj 2016. **313**
- E** Analiza prevoda romana Nič nas ne sme presenetiti Antea Tomića: diplomsko delo, Lana Gavrilov, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2016, 53 f. **314**
Somentorica Đurđa Strsoglavac.
- E-knjiga v slovenščini kot priložnost za ohranjanje vitalnosti jezika zunaj meja Slovenije: diplomsko delo, Renata M. Zamida, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2016, 63 str. **315**
- Naslavljanje v hrvaški ženski pisavi = Oslovljavanje u hrvatskom ženskom pismu: diplomsko delo, Urška Vidic, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2016, 119 f. **316**
Somentorica Đurđa Strsoglavac.
- Vključevanje otrok migrantov v izobraževalni sistem Slovenije: doktorska disertacija, Helena Tomšič, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2015, 198 str. **317**
- 2017 A** Slovene language status planning, *Revista de llengua i dret 67* (2017), 55–69.
<http://revistes.eapc.gencat.cat/index.php/rld/article/view/10.2436-rld.i67.2017.2918> **318**
- B** Bernjak, Elizabeta (1947–), v: *Novi Slovenski biografski leksikon*, ur. Barbara Šterbenc Svetina, Ljubljana: ZRC SAZU, 2017, zv. 2, 345–355.
<http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1018070/> **319**
- 2018 A** Skica za sociolingvistično podobo Prekmurja, v: *Nečakov zbornik: procesi, teme in dogodki iz 19. in 20. stoletja*, ur. Kornelija Ajlec – Bojan Balkovec – Božo Repe, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2018 (Historia 25), 779–799. **320**

- 2018 B** Za mejami vedno nekdo ostane, naj z njim o(b)stane tudi jezik, *Koroški koledar* 2018, 136–149. **321**
- 2019 A** Identity and ethnolinguistic vitality issues, v: *Des identités*, ur. Daniel Lebaud – Thierry Martin, Besançon Cedex: Presses universitaires de Franche-Comté, 2019 (Annales Littéraires de l'Université de Franche-Comté 1007), 105–113. **322**
- Za grajncami vsikdar nekaj ostane, naj ž njim o(b)stane tudi jezik: razmišljanje o čezmejni slovenski jezikovni politiki, v: *Vanekovo stoletje: ob stoletnici rojstva dr. Vaneka Šiftarja*, ur. Darja Senčur Peček, Maribor: Univerzitetna založba, 2019, 289–303. **323**
<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/436>
- B** Uporabno jezikoslovje – medstrokovno stičišče in križišče humanističnih, družboslovnih, naravoslovnih, ... ved, v: *Mesto in poslanstvo humanistike in družboslovja: pogled v preteklost, vizije za prihodnost: program in zbornik povzetkov: znanstveni simpozij ob stoletnici Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 23. in 24. september 2019*, ur. Katja Mahnič, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2019, 42 str. **324**
- Éva Schwetter – Blaž Božič – Miha Sušnik: Učbenik madžarščine za Slovence 1, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2019, 130 str. **325**
 Recenzentka.
- F** Albina Nečak Lük – Svoje življenje ja posvetila dvojezičnosti v Prekmurju: oddaja Razkošje v glavi, Radio Prvi, 1. junij 2019. **326**
<https://radioprvi.rtvsllo.si/2019/05/razkosje-v-glavi-157/>
- 2020 B** Éva Schwetter – Miha Sušnik – Tamás Kruzslíc – Blaž Božič – Peter Černe: Učbenik madžarščine za Slovence 2, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2020, 121 str. **327**
 Recenzentka.
- Éva Schwetter – Miha Sušnik – Tamás Kruzslíc – Blaž Božič – Peter Černe: Delovni zvezek madžarščine za Slovence 2, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2020, 132 str. **328**
 Recenzentka.
- F** Nataša Gliha Komac: Obletnica zasl. prof. dr. Albine Nečak Lük: ob jubileju sociolingvistične in utemeljiteljice študija uporabnega jezikoslovja na Slovenskem, *Jezikoslovni zapiski* 26.2 (2020), 197–200. **329**

SEZNAM SODELUJOČIH

- Hubert Bergmann** Österreichische Akademie der Wissenschaften
Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage
Österreichisches Biographisches Lexikon
Hollandstraße 11–13, AT-1020 Wien, Avstrija
hubert.bergmann@oeaw.ac.at
- Polina Vičkova** Национальный исследовательский университет
Полина Бычкова »Высшая школа экономики«
Мясницкая улица 20, Москва, RU-101000, Rusija
polyatomson@gmail.com
- Metod Čepar** Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti
in umetnosti
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana
metod.cepar@zrc-sazu.si
- Metka Furlan** Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti
in umetnosti
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana
metka.furlan@zrc-sazu.si
- Nataša Gliha Komac** Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti
in umetnosti
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana
natasa.gliha-komac@zrc-sazu.si
- Robert Grošelj** Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za prevajalstvo
Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
robert.groselj@ff.uni-lj.si
- Zdeňka Kohoutková** Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slavistiko
Aškerčeva cesta 2, SI-1000 Ljubljana
zdenka.kohoutkova@ff.uni-lj.si
- Andreja Legan Ravnikar** Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti
in umetnosti
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana
andreja.legan-ravnikar@zrc-sazu.si

- Tatjana Petrova** Харьковский национальный аграрный университет
Татьяна Петрова имени В. В. Докучаева
 Харьковская область, Харьковский район
 Харьков, п/о «Докучаевское – 2», UA-62483, Ukrajina
t-petrova@ukr.net
- Alenka Porenta** Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti
 in umetnosti
 Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
 Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana
alenka.porenta@zrc-sazu.si
- Dorota Krystyna Rembiszewska** Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk
 ul. Bartoszewicza 1b m. 17, PL-00-337 Warszawa, Poljska
dorota.rembiszewska@ispan.waw.pl
- Luka Repanšek** Univerza v Ljubljani
 Filozofska fakulteta
 Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje
 Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
luka.repansek@ff.uni-lj.si
- Agata Šega** Univerza v Ljubljani
 Filozofska fakulteta
 Oddelek za romanistiko
 Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
agata.sega@ff.uni-lj.si
- Matej Šekli** Univerza v Ljubljani
 Filozofska fakulteta
 Oddelek za slavistiko
 Aškerčeva cesta 2, SI-1000 Ljubljana *in*
 Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti
 in umetnosti
 Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
 Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana
matej.sekli@guest.arnes.si
- Suzana Todorović** Univerza na Primorskem
 Pedagoška fakulteta
 Cankarjeva ulica 5, SI-6000 Koper
suzana.todorovic@upr.si
- Peter Weiss** Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti
 in umetnosti
 Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
 Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana
peter.weiss@zrc-sazu.si

Navodila avtorjem

Jezikoslovni zapiski so revija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, slovenska znanstvena **jezikoslovna revija, ki izhaja dvakrat na leto**, na začetku pomladi in na začetku jeseni. Poleg delavcev inštituta so k sodelovanju vabljeni tudi drugi domači in tuji raziskovalci slovenskega in drugih slovanskih jezikov. Uredništvo k pisanju posebej spodbuja mlade raziskovalce in raziskovalke.

Največji obseg člankov je ena avtorska pola, tj. 16 strani s po 30 vrsticami, za razprave po dogovoru z uredništvom tudi več. Poročila naj bi obsegala do 5, recenzije, predstavitve ali kritike jezikoslovnih del pa do 10 strani. Izvirna besedila je treba oddati uredništvu v programu Word in v pisavi Times New Roman ali 00 ZRCola (velikost 10 pik); ta je priporočena za posebne jezikoslovne znake, dobiti pa jo je mogoče v okviru zastojnega vnašalnega sistema ZRCola na spletni strani <http://ZRCola.zrc-sazu.si> ali na urednikovem e-naslovu peter.weiss@zrc-sazu.si. Besedila naj bodo oddana v elektronski obliki po e-pošti, tistim s posebnimi jezikoslovnimi znaki pa naj bo priložena tudi datoteka v obliki PDF.

Vsi prispevki imajo na začetku slovenski in angleški izvleček s po do 5 vrsticami in do 5 ključnimi besedami. Povzetek pri razpravah in člankih v obsegu do 15 vrstic je pri slovenskih prispevkih objavljen v angleščini, pri neslovenskih prispevkih pa v slovenščini; oddate ga lahko v jeziku prispevka. Pri navajanju objav v literaturi naj se avtorji po možnosti ravnajo po prejšnjih objavah v Jezikoslovnih zapiskih.

Prispevke preberejo člani uredniškega odbora, ki članke in razprave praviloma tudi recenzirajo. Pri dvojnem slepem recenziranju sodelujejo tudi zunanji recenzenti. Poročila in popravki članov uredniškega odbora oziroma recenzentov so posredovani avtorjem, da jih upoštevajo.

Uredniški odbor Jezikoslovnih zapiskov si pri pripravljanju revije želi čim širšega sodelovanja. Zato poziva sodelavce in bralce revije ter vse zainteresirane, da pošiljajo svoje predloge in mnenja v zvezi z obliko in vsebino revije ter z delom uredniškega odbora. Objavljeni bodo v rubriki Odmevi.

Uredništvo revije Jezikoslovni zapiski Stališče

Razprave in članki

- Hubert Bergmann** Primus Lessiak in koroški plebiscit leta 1920: o nekaterih malo znanih biografskih vidikih jezikoslovca
- Metka Furlan** Novi etimološki slovar slovenskega jezika kot rastoči spletni slovar 2017–: dodatek 2020 (sinonimi za *Turdus pilaris* in *Mustela putorius*)
- Matej Šekli** Macedonian: Genealogy, Typology and Sociolinguistics
- Suzana Todorović** Osnovna slovnica miljskega istrskobeneškega govora: glagolski časi in izbrane glagolske oblike
- Agata Šega** Razmišljanja ob starejših romanizmih v slovenščini in drugih južnoslovanskih jezikih (2. del)
- Luka Repanšek** Opombe k problematiki tretje osebe ednine perfekta h korenem s strukturo **C(R)eH-* v keltščini
- Полина Бычкова** Дискурсивные формулы подтверждения в типологической перспективе
- Robert Grošelj** Bolgarski zamenjalni odvisniki v slovenščini: prevodni pogled
- Dorota Krystyna Rembiszewska** Znaczenie materiałów gwarowych z Polski północno-wschodniej ze spuścizny Jana Karłowicza w badaniach nad XIX-wieczną polszczyzną tego obszaru
- Татьяна Петрова** Современные практики оценки специальных текстов: лингвистическая и терминографическая экспертизы

Ocene in poročila

- Metod Čepar – Andreja Legan Ravnikar** Zbornik o sodobni slovanski leksikografiji
- Zdeňka Kohoutková** Kako hekati jezik: slovar neortodoksne češčine

Jubileji

- Nataša Gliha Komac** Obletnica zasl. prof. dr. Albine Nečak Lük
- Alenka Porenta – Peter Weiss** Albina Nečak Lük: bibliografija 1971–2020

